

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KEMÂL-NÂME-İ DÜĞÜMLÜ BABA
CİLD-İ SÂNÎ
(İnceleme-Metin)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nergiz ÖNCE

Enstitü Anabilim Dalı : İslâm Tarihi ve Sanatları

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Kenan MERMER

EYLÜL – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

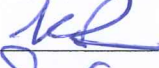
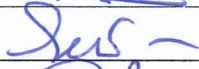

KEMÂL-NÂME-İ DÜĞÜMLÜ BABA
CİLD-İ SÂNÎ
(İnceleme-Metin)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nergiz ÖNCE

Enstitü Anabilim Dalı : İslâm Tarihi ve Sanatları

“Bu tez 20.08.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Kenan MERMER	Basarılı	
Doç. Dr. Sezai KÜÇÜK	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Benjamin AYCIĞEĞİ	Basarılı	

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Nergiz ÖNCE
Öğrenci Numarası	:	1560Y09010
Enstitü Anabilim Dalı	:	İslam Tarihi ve Sanatları
Enstitü Bilim Dalı	:	X
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Sâñî (İnceleme-Metin)
Benzerlik Oranı	:	%...8..

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

20/06/2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere .....@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

21/09/2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Dr. Kenan Mermer

Tarih: 20.09.2019

İmza:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her safhasında yardımcı olup, yol gösteren aynı zamanda tezde önemli tashihleri bulunan kıymetli danışmanım Doç. Dr. Kenan Mermer hocama, özellikle metnin okunma sürecinde ciddi katkılar sunan Arş. Gör. Nazım Taşan hocama, çalışma boyunca maddi-manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Nergiz ÖNCE

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	iii
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: İSMÂİL SÂDİK KEMÂL PAŞA	4
1.1. Hayatı	4
1.2. Eserleri.....	6
BÖLÜM 2: KEMÂL-NÂME-İ DÜĞÜMLÜ BABA	12
2.1. Eserin Şekil Özellikleri.....	12
2.1.1. Nazım şekilleri	12
2.1.2. Vezin	12
2.1.3. Dil ve Üslup.....	13
2.2. Eserin Muhteva Özelliği.....	17
2.2.1. Düğümlü Baba.....	17
2.2.2. Düğümlü Baba Tekkesi	20
2.2.3. Eserde Adı Geçen Şahıslar	20
2.2.3.1. Dinî Şahsiyetler.....	20
2.2.3.2. Devlet Erkânı	23
2.2.3.3. Çağdaşı Kimseler	27
2.2.4. Menkıbelerin Sınıflandırılması.....	28
BÖLÜM 3: TENKİTLİ METİN	41
3.1. Nüshalar ve Tasvifleri	41
3.2. Neşir Esasları.....	41
3.3. Metin.....	44
SONUÇ	253
KAYNAKÇA	255

SÖZLÜK	261
EKLER	279
ÖZGEÇMİŞ	281

KISALTMALAR

- bkz.** : Bakınız
c. : Cilt
çev. : Çeviren
DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi
ed. : Editör
F. : Ferd beyit
G. : Gazel
haz. : Hazırlayan
h. : Hicrî takvim
K. : Kıt'a
KAS. : Kasîde
KB. : Kıt'a-i Kebîre
M. : Musarra beyit
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
OM : Osmanlı Müellifleri
Sa. : Sayı
s. : Sayfa
t. : Tarihi
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
v. : vefat tarihi
vr. : varak
vd. : ve diğerleri
yay. : Yayınları

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	: Ā, ā	ص	: Ş, ş
ء	: ‘	ض	: Ḍ, ḍ, Ž, ž
ب	: B, b	ط	: Ṭ, ṭ
ت	: T, t	ظ	: Ḍ, ḍ
ث	: S, s	ع	: ‘
ج	: C, c	غ	: Ğ, ğ
ح	: H, h	ف	: F, f
خ	: H, h	ق	: K, k
د	: D, d	ك	: K, k, G, g, Ń, ñ
ذ	: Z, z	ل	: L, l
ر	: R, r	م	: M, m
ز	: Z, z	ن	: N, n
س	: S, s	و	: V, v; Ū, ū, ~
ش	: Ş, ş	ه	: H, h
		ي	: Y, y; Ī, ī

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Vezinlerin Sayılarına Göre Tasnifi	10
Tablo 2 : İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın Eserlerinin Nüshaları ve Eserlerin Bulunduğu Kütüphaneler	13

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Sâni (İnceleme-Metin)			
Tezin Yazarı: Nergiz ÖNCE		Danışman: Doç. Dr. Kenan MERMER	
Kabul Tarihi: 21.09.2019		Sayfa Sayısı: vii (ön kısım)+281 (tez)	
Anabilim Dalı: İslâm Tarihi ve Sanatları			
<p>Bu çalışma, 19. yüzyılda yaşamış, hattat, şair ve devlet adamı İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın, Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba adlı 11 ciltlik eserin ikinci cildini konu edinmiştir. İsmâil Sâdık Kemâl'in intisap ettiği meczup bir derviş olarak Düğümlü Baba adıyla şöhret bulmuş Hacı Hafız Mustafa Efendi'nin, hayatını, kıssalarını, kerametlerini ve feyizlerini anlatmak maksadıyla, manzum menâkıbnâme olarak kaleme aldığı eser, muhteva açısından incelenmiş ve eserin metin tenkidi yapılmıştır.</p> <p>Tez üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm eserin müellifi İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın hayatı ve eserleri ile ilgili olup iki alt başlıktan müteşekkildir. İlk alt başlıkta, İsmâil Sâdık Kemâl'in ailesi, eğitimi, çalışma hayatından söz edilmiştir. İkinci alt başlıkta İsmâil Sâdık Kemâl'in eserlerinin içeriklerinden bahsedilmiş, nüshaların bulunduğu kütüphane ve koleksiyonlar tablo halinde verilmiştir.</p> <p>İkinci bölüm'de eser, Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba ana başlığı altında Eserin Şekil Özellikleri ve Eserin Muhteva Özellikleri olarak iki alt başlık olarak ele alınmıştır. Eserin nazım şekilleri, vezin, dil ve üslubu Eserin Şekil Özellikleri başlığı altında; Düğümlü Baba'nın hayatı, tekkesi ve eserde adı geçen şahıslar da Eserin Muhteva Özellikleri alt başlığında incelenmeye çalışılmıştır.</p> <p>Son bölümde ise tenkitli metin ile söz konusu metin oluştururken dikkat edilen esaslara yer verilmiştir.</p>			
Anahtar Kelimeler: Menâkıbnâme, Manzum, Düğümlü Baba, İsmâil Sâdık Kemâl Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree.	X	Ph.D		
Title of Thesis: Kemal-name-i Dugumlu Baba Jild-i Sani(Text and Analysis)				
Author of Thesis: Nergiz ÖNCE Supervisor: Assoc. Prof.Dr. Kenan MERMER				
Date of Acceptance: 21.09.2019 Nu of Pages: vii (pre text)+ 281 (main body)				
Department: Islamic Art and History				
<p>The topic of this study is the second volume of the “Kemal-name-i Dugumlu Baba” which is an eleven volume work by the 19th century poet, calligrapher and statesman, Ismail Sadik Kemal Pasha. The work of Ismail Sadik Kemal, who is a disciple of Hadji Hafiz Mustafa Efendi, better known as “Dugumlu Baba” is written on poetic menakibname style, on his biographical anecdotes, and his miracles and merits, therefore has been studied and examined in this research.</p> <p>The thesis consists of three parts. The first part is related to the life and works of Kemal Pasha who is the author of the work and it includes two sub-sections. The first sub-section focuses on Mustafa Efendi’s family, education and working life. While the second sub-section focuses on Ismail Sadik Kemal Pasha’s works in terms of their content and the copies of the work which survived in several libraries and book collections are given in table format.</p> <p>In the second part, under the main title of “Kemal-name-i Dugumlu Baba”, the work is studied under two sub-headings, namely; “Properties of the Work” and “Content of the Work”. The styles of language and literature, specific forms of the verses and rhythms of the work is studied under the sub-headings of “Properties of the Work” while Dugumlu Baba’s life, his dervish lodge and the characters who were mentioned in the work is examined under the sub-headings of “Content of the Work”.</p> <p>In the third part, the main text of the critique and the principles and methodology of the critical analysis is provided for the reader.</p>				
Keywords: Menakibname, Manzum, Dugumlu Baba, Ismail Sadik Kemal, Kemal-name-i Dugumlu Baba				

GİRİŞ

Menkabe kavramı (çoğulu menâkıb), ilk olarak hadis külliyyatının tedvininin gerçekleştiği hicrî üçüncü asırda, hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in ashabının faziletlerini ve özelliklerini anlatan bölüm olarak kaleme alınmıştır. Sonrasında tasavvufî hareketlerle birlikte kerametleri aktaran hikâyeler için kullanılmıştır.¹ Tarih boyunca hem yazılı hem sözlü olarak aktarılan menâkıb-nâmeler Türk-İslâm kültürü, edebiyatı ve tarihi için pek çok unsuru içinde barındıran önemli birer kaynak niteliğindedir. Türk-İslâm edebiyatı alanına bakıldığında çok zengin bir menâkıb-nâme literatürünün var olduğu görülebilmektedir.² Genelde doğaüstü hallerin anlatıldığı eserler olarak görülen, gerçekçi bulunmadığı için iltifat edilmeyen menâkıbnâmeler esasında dile getirildiği, kaleme alındığı dönemle ilgili çok önemli ipuçları içermektedir. Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba adlı eser de 19. yüzyılda kaleme alınmış bu minvalde önemli bir manzum menâkıbnâmedir. Müellifi İsmâil Sâdık Kemâl, menkabelerini anlattığı Düğümlü Baba'yı yakından tanıma imkânı bulmuş, müridi olmuş ve Düğümlü Baba'nın tanınmasını ve kerametlerinin aktarılmasını arzu etmiştir. Bu amaçla ele aldığı menâkıbnâmesini sade ve anlaşılır bir üslupla yazmış, çoğu zaman Düğümlü Baba'nın kerametlerine delil getirmek için tarihi olaylar ve gerçek şahıslardan söz etmiştir.

Çalışmanın Konusu

Çalışmanın konusu, 19. yüzyılda yaşamış İsmâil Kemâl Sâdık Pâşa'nın Düğümlü Baba'nın hayatını, kerametlerini ve feyizlerini nakletmek amacıyla yazdığı Kemal-Nâme-i Düğümlü Baba adlı on bir ciltlik eserin ikinci cildinin metin tenkidi ve incelenmesidir.

Çalışmanın Önemi

İsmâil Sâdık Kemâl yakın tarihimizde yaşamış, hattat, şair ve devlet adamı kimliklerine sahip oldukça velûd bir kişi olmasına rağmen kendisi ve eserleri yeterince tanınmamıştır. Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba isimli eseri yazıldığı dönemine ait

¹ Ahmet Yaşar Ocak, **Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Evliya Menâkıbnâmeleri XV-XVII. Yüzyıllar**, İstanbul: Timaş yay., 2016, s.21.

² Emine Seval Yıldırım, **Menkabe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografi Denemesi (1928-1998)**, İstanbul Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999.

oldukça zengin bilgiler ihtiva etmesi açısından mühimdir. Düğümlü Baba ile ilgili temel kaynak konumundaki kitap, meczup bir derviş ile ilgili kaleme alınan hacimli bir eser olması sebebiyle ayrıca dikkate değerdir. Bütün ciltlerin çalışılmasıyla mahiyetinin daha net bir şekilde anlaşılacağı düşünülen bu kıymetli eserin ikinci cildinin incelenmesi ve transkript edilmesi bu meyanda önemlidir.

Çalışmanın Amacı

Menâkıb-nâmelerin topluma ait her türlü unsuru barındıran önemli kaynaklar olduğu bilinmektedir. Tamamı on bir cildi bulan, Osmanlı Devleti'nin başkentinde 19. yüzyılda kaleme alınan Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba adlı menâkıb-nâmenin de yazıldığı döneme ait önemli bilgileri haiz olduğu düşünülmektedir. Bu saikten yola çıkılarak, hem içeriğinin doğru bir şekilde anlaşılması hem de edebî açıdan tahlilinin yapılması için son derece önemli olması hasebiyle, öncelikle metnin transkripsiyonu ve tenkidinin yapılması, sonrasında döneme ait çeşitli unsurların tesbit edilerek incelenmesi amaçlanmıştır. Menâkıb-nâmenin müellifi İsmâil Sâdık Paşa ve eserleri ile müntesibi bulunduğu Düğümlü Baba'nın tanıtılması ise çalışmanın bir diğer hedefidir.

Çalışmanın Yöntemi

Öncelikle eserin ikinci cildi ile ilgili nüshalar tespit edilmeye çalışılmış bunun sonucunda Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Düğümlü Baba bölümünde 564-M2 kayıt numaralı nüshanın tam, aynı bölümdeki 564-2 numaralı nüshanın ise ilk 31 sayfasının ilk cildin sonlarını ihtiva ettiği ve ikinci cildin de son 47 sayfasının eksik olduğu görülmüştür. Bu sebeple tenkitli metin neşrine uygun olarak eksiksiz metin tercih edilmiş ve gerekli yerlerde diğer nüshadan istifade edilmiştir. Nüshalar arası farklara, metinde gerekli görülen yerlerdeki düzeltmelere dipnotlarda yer verilmiştir.

Metnin oluşturulmasının yanında muhteva incelemesi yapılan eser üç ayrı ana başlık altında ele alınmıştır. İlk bölüm müellif İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın hayatı ve eserlerine ayrılmıştır. İlk cildin incelenmesinde ayrıntılı olarak ele alınan eser ve nüshaları, bu çalışmada kısaca tanıtılmış, nüshaların bulunduğu kütüphane ve bölümler tablo halinde verilmiştir.

İkinci bölüm eserin şekil ve muhteva açısından incelenmesini konu etmektedir. Düğümlü Baba olarak şöhret bulmuş Hafız Hacı Mustafa Baba'nın hayatı da bu kısımda işlenmiştir.

Üçüncü bölümde metin oluşturulurken dikkat edilen esaslar ve tenkitli metin bulunmaktadır.

İkinci cilt hazırlanırken, cild-i evvel ile yer yer mukayeseler yapılmış, ciltlerin bir bütünlük arz etmesi için benzer metotlar uygulanmış, tenkitli metinde de aynı neşir esasları kabul edilmiştir.

BÖLÜM 1: İSMÂİL SÂDİK KEMÂL PAŞA

1.1. Hayatı

İsmâil Sâdik Kemâl Paşa, Yozgatlı Mehmed Vecîhî Paşa (v. 1284) ile Bünyamin Ayaşî Hazretleri'nin soyundan gelen Müslime Hatun'un (v.1281) üçüncü oğlu olarak Edirne'de h. 1240 (m. 1824/25) yılında dünyaya gelmiştir.³ Tanzimat Fermanı ile birlikte bir önceki yüzyılda başlayan garplılaşma hareketlerinin resmen devlet programı olarak ilan edildiği, devletin ve toplumun çeşitli kademelerinde köklü değişimlerin meydana geldiği bir dönemde yaşamıştır.⁴

İyi bir eğitim alan, faziletli bir kimse olarak nitelenen İsmâil Sâdik hayatı boyunca pek çok önemli memuriyet ve kalemlerde yer almıştır.⁵ Kaynaklarda İsmâil Sâdik'ın Maliye Meclisi, Ayan Meclisi üyesi ve Rumeli Beylerbeyi gibi devletin üst kademelerinde görev aldığı belirtilmektedir.⁶ Hayatı boyunca beş padişahın yönetimine şahit olmuştur. Bu çalışmaya konu olan ciltte padişahlardan II. Mahmud'u âlim ve salih kimselere kıymet veren bir kişi olarak nitelendirmiş ve iki yerde ismini zikretmiştir.⁷ Abdülmecid Han'dan bir yerde, Abdülaziz Han'dan ise tahta çıkış tarihiyle birlikte söz etmiştir:

Vaşf olur anda 'Azîz ile imâm irtesi gün
Hâzret-i 'Abd-i 'Azîz Hân cülûsı oldu

On yedinci günü Zî'l-ıhiccenîñ olmaqla cülûs
Buña imâsı dağı böylece kalbe geldi

V. Murad ve II. Abdülhamid Han'ın ise bahsi geçmez. V. Murad'ın padişahlığının çok kısa sürmesi dolayısıyla zikri geçmemesi doğaldır. Fakat döneminde yaşayıp, 1878

³ İsmâil Sâdik Kemâl, **Âsâr-ı Kemâl**, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyal no: 1050, 256a.

⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, **On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, haz. Abdullah Uçman, İstanbul: Dergâh yay., 2018, s. 78.

⁵ Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, London: Greg International Publishers, 1971, II, 403; Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, II, 881; İhsan Işık, **Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi**, Ankara: Elvan yay., 2006, s. 2136.

⁶ **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler, İsimler, Eserler, Terimler**, Dergâh yay., V, 271; Havva Koç, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, II, 25; Bağdatlı İsmâil Paşa, **Hediyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1951, I, 223; Sinan Kunalp, **Son Dönem Osmanlı Erkan ve Ricâli (1839-1922) Prosopografik Rehber**, İstanbul: İSİS yay., 1999, s. 20, 85.

⁷ Bkz. s. 12a.

yılında üyesi olduğu Ayan Meclisi sebebiyle II. Abdülhamid'e yakın bir konumda bulunduğu izlenimi edinilen İsmâil Sâdık'ın bu padişahın söz etmemesi dikkat çekicidir.

Farklı alanlara ilgisi bulunan İsmâil Sâdık özellikle ta'lik ve celî ta'lik alanlarında oldukça yetenekli bir hattattır.⁸ Hat sanatına olan ilgisi ve birikimi şiirlerinde kendini çokça belli etmektedir. Ayrıca saatçilik, dokumacılık gibi zanaatlarla ilgili kavramlara hâkim olan İsmâil Sâdık'ın bu alanlarda da uğraş verdiği düşünülebilir.

İsmâil Sâdık'ın eserlerinden Fars ve Arap diline vâkıf iyi bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte harflerin taşıdığı sayı değerinin hesaplanması olarak tarif edilen ebced sistemiyle çokça alakadar olduğu metinlerindeki tarih düşürme merakından net bir şekilde görülebilmektedir.⁹ Bu sebeple kaynaklarda tarih düşürme delisi olarak da nitelenmektedir.¹⁰

Dinî ilimlerde icâzetnâmeleri bulunan İsmâil Sâdık tasavvufu yakından ilgilenmiş, kütüphanesinde bu alanla ilgili pek çok esere yer vermiştir. Dügümlü Baba ile olan alakasının tam olarak ne zaman başladığı bilinmese de *Fenâ fî Dügümlü Baba* şeklinde anılacak kadar ona bağlanmıştır.¹¹ Sadece bu çalışmaya konu edilen on bir ciltlik Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba adlı eserden dahi İsmâil Sâdık'ın Dügümlü Baba'ya olan muhabbeti görülebilmektedir. Bunun yanında iki eserine daha Dügümlü Baba'nın ismini vermiş ve diğer kitaplarında da yer yer ondan söz etmiştir.

İsmâil Sâdık, belki de ömrünün büyük bir kısmını yalısında mazülen geçirmesinin de etkisiyle, tasavvufa ve sanata yönelip siyasetle pek ilgilenmek istemediği gibi bir görüntü arz etmektedir.¹² Bununla birlikte gündemi çok yakından takip ettiği satır aralarında net bir şekilde görülebilmektedir. Eserde, yaşadığı dönemdeki savaşlar, siyasî ya da askerî zafer ve hamleler, kâğıt paranın basımı, toplatılması, telgraf ve demir

---

⁸ Hüsrev Subaşı, "Esad Muhlis, Sadullah ve Kemal İsmâil Sâdık Paşaların Hattatlığı ve Ayaştaki Hatların Sanat Değeri", **Ayaş ve Bünyamin Ayaşı Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara: Ayaş Belediyesi, 1993, s. 186.

⁹ İsmail Yakıt, **Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme**, İstanbul: Ötüken yay., 2017, s. 165.

¹⁰ İbrahim Hakkı Konyalı, **İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları, Atmeydanı Sarayı, Pertev Paşa Sarayı, Çinili Köşk**, İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1942, c. I, s. 261.

¹¹ Konyalı, **İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları, Atmeydanı Sarayı, Pertev Paşa Sarayı, Çinili Köşk** c. I, s. 260.

¹² İbnü'l-EminMahmud Kemal İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, haz. M. Kayahan Özgül, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi yay., 2000, s. 1179.

yollarının inşası gibi önemli gelişmeler, yüzlerce insanın helakına yol açmış kolera gibi salgın hastalıklar, devlet kademelerindeki çeşitli atama ve görevden almalar, geçim sıkıntısı gibi pek çok güncel meseleye değinmiştir.

Başka bir medeniyet dairesine geçiş sürecinde yaşayan İsmâil Sâdık'ın, toplumda ve edebiyatta yaşanan eski ile yeninin mücadelesinde Batı karşıtı, eskiyi sahiplenen bir konumda olduğu söylenebilir. Dinî alandaki görüşlerini serd ederken de aynı tutum açık bir şekilde görülebilmektedir. Örneğin bir beyitte Kur'ân-ı Kerîm ile irtibatlandırarak Arapça'nın en şerefli dil olduğunu belirtmiştir. Bu vurgu o dönemde Ali Suavi'nin ön plana çıktığı Türkçe ibadet mevzusuna karşılık yapılmış olabilir.¹³ Gerçi akaid, kelâm ve fıkıh alanlarına ait erken dönem tartışmalarından söz etmektedir. Dolayısıyla zikrettiği ifadeler, o devirdeki güncel tartışmalara cevap verme ihtiyacı değil de edebî sahada olduğu gibi dinî ilimlerle ilgili klasik usûlden yana bir tavır sergileme çabası olarak da görülebilir.

Hayatı boyunca pekçok eser kaleme almış olan İsmâil Sâdık Kemâl 1310/1892 senesinde vefat etmiş ve vasiyeti üzerine Dügümlü Baba'nın kabrinin yanına defnedilmiştir.¹⁴

1.2. Eserleri

İsmâil Sâdık Kemâl Paşa oldukça velûd bir şahsiyet olup pekçok eseri mevcuttur. Bu eserlerin çoğu Âsâr-ı Kemâl hariç yazma halindedir. Yazma eserlerinin büyük bir kısmı kendi kurup sonrasında kitaplarını vakfettiği, bugün Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'ne bağlı Dügümlü Baba Kitaplığı'ndadır. Millî Kütüphane ve İBB Atatürk Kitaplığı'nda da müellife ait eserler mevcuttur. Bu eserlerin bazılarının isimlendirme sorunları sebebiyle İsmâil Sâdık'ın tam olarak kaç eseri olduğunu tespit etmek güçtür. Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba'nın ilk cildinin inceleme ve metin çalışmasını yapan Nazım Taşan, Vecihizâde'nin eserlerini tespit etmiş, ayrıntılı bir şekilde ele almıştır.¹⁵ Biz de müellifin eserlerini taradığımızda Taşan'dan farklı olarak "Hayru'l-Kasas" adlı

¹³ Ali Suavi, "Lisân ve Hatt-ı Türkî," *Ulûm Gazetesi*, Paris, 1869, sy. 3, s. 128-129.

¹⁴ Bağdatlı, *Hediyyetü'l-Ârifîn*, I, 223.

¹⁵ Nazım Taşan, *Kemâl-Nâme-i Dügümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Danışman: Kenan Mermer, Sakarya, 2017, s. 14-24.

esere Millî Kütüphane’de tesadüf ettik. Ancak eserin hatalı bir şekilde isimlendirildiği kanaatindeyiz. Diğer kütüphanelerde yine hatalı bir şekilde “Ebcedli Manzume” olarak adlandırılan Esmâ-i Hüsnâ ile başlayıp sonrasında akâide dair kasidelerin bulunduğu eserdir.

Bu bölümde İsmâil Sâdık’ın eserlerinin içerikleri kısa bir şekilde tanıtılacak, modern çalışmalardan söz edilerek, kütüphanelerde bulunan nüshaları tablo halinde verilecektir.

1. Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba

Konyalı dışında, biyografi yazarlarının iki cilt olarak tarif ettikleri,¹⁶ İsmâil Sâdık Kemâl’in 11 ciltten müteşekkil eseridir. Tamamı yazma olan eserin, birinci cildi Nazım Taşan tarafından transkribe edilmiştir. İkinci cilt bu çalışmanın kapsamı dâhilindedir. Ayrıntılı olarak eserin muhtevâsından söz edileceğinden burada tekrara lüzum görülmemiştir.

2. Âsâr-ı Kemâl

Kütüphanelerde birçok nüshası bulunan, İsmâil Sâdık’ın matbu olan tek eseridir. Üç ciltten müteşekkildir. İlk ciltte; Şerh-i Esmâ-i İlâhî, Şerh-i Esmâ-i Nebî, Kasîde-i İtikâdiyye, Kıssa-i Enbiyâ, Mucizât-ı Nebî, Hilye-i Nebî, ikinci ciltte; Bin Ehâdis Şerhi, üçüncü ciltte; Kıssa-i Ashâb, Kıssa-i Evliyâ, Na‘t-ı Şerîfler, Şiirler, İsmâil Sâdık’ın anne ve babasının terceme-i halleri bulunmaktadır.

a- Âsâr-ı Kemâl ile ilgili tezler:

1. Fatih Işıl, Edebiyatımızdaki Hadsî-i Şerîfler ve Âsâr-ı Kemâl’deki Bin Ehâdis Şerhi (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin), Çukurova Üniversitesi İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Hamit Dikmen, Adana, 2015.

---

¹⁶ Konyalı, **İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları, Atmeydanı Sarayı, Pertev Paşa Sarayı, Çinili Köşk**, c.I, s. 260. Konyalı, muhtemelen İsmâil Sâdık’ın ömrü vefa etmediğinden 11. cildin sonunda tarih koymadığı için eseri 10 cilt olarak zikretmiştir. Eserin iki cilt olması ise daha yaygın bir kanaattir. Zira modern çalışmalarda dahi eserin iki cilt olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Haşim Şahin, **Dervişler ve Sûfî Çevreler: Klasik Çağ Osmanlı Toplumunda Tasavvufî Şahsiyetler**, İstanbul: Kitap yay., 2017, s. 36.

2. Yasin Karakuş, *Âsâr-ı Kemâl'deki Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ, Esmâ-i Nebî ve Na't-ı Enbiyâ (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, Çukurova Üniversitesi İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Hamit Dikmen, Adana, 2015.

3. Gökçe Betül Taşkaya, *Die tarihs des Vecihpaşazade auf den Tod des Dügümlü Baba (1283/1866-67) nach einer Handschrift der Süleymaniye Bibliothek aus dem Jahr 1294/1877-78*, Viyana Üniversitesi, Master Tezi, Viyana, 2013.

b. Âsâr-ı Kemâl ile İlgili Makaleler:

1. H. İbrahim Şener, “Âsâr-ı Kemâl'de Yer Alan Manzum Esmâü'l-Hüsnâ”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1987, sa: 4, s. 227-240.

2. Bekir Tatlı, “İsmâil Sâdık Kemâl'in Âsâr-ı Kemâl'deki Hadisçiliği”, *Dinî Araştırmalar*, 2015, c. 18, sa: 46, s. 45-65.

3. Yasin Karakuş, “19. Yüzyıl Şairlerinden İsmâil Sâdık Kemâl'in Âsâr-ı Kemâl'de Yer Alan Manzum Hilyesi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, c. 18, sa: 1, s. 569-595.

3. Rûh-ı Kemâl

Bir nevî Âsâr-ı Kemâl'in özeti kabul edilebilecek, içerik olarak benzer konuları ihtiva eden eserdir. İsmâil Sâdık, H. 1291'de yazdığı Rûh-ı Kemâl'de kendi eserlerini kısaca tanıttığı bölümlere yer vermiştir.

4. Tefsîr-i Âyât-ı Kur'ân

Üç ciltten oluşan eser manzum bir eserdir. İstanbul Üniversitesi'nden Mahmut Berat Durak, “Manzum Bir Kur'ân Çevirisi Olarak İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın Tefsir-i Kemâl Adlı Eserinin Metin ve Muhteva Değerlendirmesi” adlı yüksek lisans çalışmasına devam etmektedir.

5. Tefeyyüz

Nakşibendî tarikatının zikir ve virdlerini içeren, üç ciltlik eser, Muhammed Bahaüddin Buharî'nin *Evrâd-ı Bahâ'iyye* adlı kitabının manzum tercümesidir.

6. Terceme-i Fıkhı'l-Ekber

Ebû Hanîfe'nin akaide dair kaleme aldığı *Fıkhı'l-Ekber* adlı eserin her mısra'ı ebcedli manzum tercümesidir.

7. Zıkr-i Ashâb-ı Küllî-i Dügümlî-i Kemâl

Manzum sahabe ve din büyüklerinin terceme-i hallerinden oluşan eser, dokuz cilt olup, İbnü'l-Esîr'in *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe* eserinden istifade edilerek yazılmıştır.

8. Şerh-i Delâ'il-i Keşf-i Dügümlî Baba

Hz. Muhammed'e (sav) getirilen salât ü selamların derlemesi olan eser, Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî'nin halk nazarında oldukça şöhret bulmuş, çevirileri yapılmış *Delâ'ilü'l-Hayrat* adlı eserinin nazma çekilmiş tercümesidir.

9. Şerh-i Nutk-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn

16. yüzyıl Osmanlı veziriâzamı Ferhad Paşa'nın dört halifenin sözlerinin Türkçe'ye çevirilmesi isteği üzere Hâcegîzâde Mustafa Efendi'nin kaleme aldığı "Şerh-i Kelimât-ı Çehâr Yâr-ı Güzîn"¹⁷ benzeri bir eser olup Hz. Ebûbekir'e yazılan bir na't ile başlayarak Hz. Ebûbekir'den gelen rivayetleri aktararak kısaca açıklamalarını yapar.

10. Şiir Mecmuaları

Süleymaniye'de Dügümlü Baba koleksiyonu 447 numara ile kayıtlı nüshada, 33 na't, 33 münâcât, Nâbi'nin na'tına tahmis, Kasîde-i Emâlî tercümesi, Zülkifl'e (as) bir na't, Kemâl mahlasına dair bir mahlasnâme, Haşim mahlaslı bir şairin na'tı mevcuttur.

Aynı koleksiyonun 448 numara ile kayıtlı nüshasında ise, 27 na't alfabetik olarak düzenlenmiş, münâcâtlar, tarihler, mesnevîler, Arapça manzûmeler bulunmaktadır.

11. Diğer Eserleri

Sâdıkü'l-Makâl Mecma'u'l-Kemâl isimli Arapça eseri ile Ahmed Ziyâüddin Gümüşhanevî'nin Mecmû'atü'l-Ahzâb adlı eserinin manzum tercümesi kabul edilen Müflihîn-i Hazîne adlı eserler İsmâil Sâdık Kemâl'in bilinen diğer eserleridir.

¹⁷ Ersin Durmuş, *Şerh-i Kelimât-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Danışman: Ozan Yılmaz, 2014, s. 10.

Tablo 1:**İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın Eserleri ve Eserlerin Bulunduğu Kütüphaneler**

Eser İsmi	Kütüphane	Bölüm	Numara	Özellikler
Kemâlnâme-i Dügümlü Baba	Ankara Milli Kütüphane		06 Hk 157 (1-4)	540 y. 11cilt Vakıf t. 1298 müellif hattı
	Süleymaniye Yazma Eserler	Pertevniyal	699	1. cilt
			634	11.cilt
	Süleymaniye Yazma Eserler	Süleymaniye	564 (1-10) 564 M1-M2	1. ve 2. cilt istinsah edilmiş, müstensih belirtilmemiş
	Süleymaniye Yazma Eserler	Yazmabağışlar	1986-1	1. cilt
1986-2			2. cilt	
Süleymaniye Yazma Eserler	İbrahim Efendi	428	1. cildin bir kısmı	
Âsâr-ı Kemâl	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	Veliyyüddin Efendi	3514	vakıf t. 1284 437 s.
	Süleymaniye Yazma Eserler	Dügümlü Baba	66	366 vr.
			67	377 vr.
			634	177 vr.
	Süleymaniye Yazma Eserler	Hacı Mahmud Efendi	4314	4314: 81 s.
			4507	258 s., vakıf t. 1284
	Süleymaniye Yazma Eserler	İbrahim Efendi	175	502 s. vakıf t. 1284
	Süleymaniye Yazma Eserler	Laleli	3766	matbu: Şeyh Vefa Matbaası, 502 s. vakıf t. 1284
Süleymaniye Yazma Eserler	Pertevniyal	1050	matbu, y.y., t.y., 114 s. vakıf t. 1284	
Süleymaniye Yazma Eserler	Süleymaniye	746	matbu, y.y., t.y., 510 s. vakıf t. 1284	
Rûh-ı Kemâl	İBB Atatürk Kitaplığı	Osman Ergin Türkçe Yazmalar Koleksiyonu	284	16 st., 78 vr. İstinsah t. 1217/1802 vakıf t. 1291
	Süleymaniye Yazma Eserler	Süleymaniye	620	115 s., vakıf t. 1291
			621	75vr., 18 st., vakıf t. 1291
		623	198 vr.	
Tefsîr-i Âyat-ı Kur'ân	Süleymaniye Yazma Eserler	Dügümlü Baba	636	1.cilt, 226 s., müellif hattı, Vakıf t. 1296
			637	2. cilt, 107 vr., müellif hattı, vakıf t. 1296
			623	3. cilt, 139 vr. müellif hattı, vakıf t. 1296
	Milli Kütüphane	Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 159	6 cilt, 753 vr., müellif hattı, istinsah t. 1294/1876
Tefeyyüz	Süleymaniye Yazma Eserler	Dügümlü Baba	626	1. cilt, 176 vr., vakıf t. 1307,müellif hattı
			624	2. cilt, 168 vr., vakıf t. 1300, müellif hattı

			625	3. cilt, 29 vr., vakıf t. 1301, müellif hattı
Terceme-i Fıkhı'l-Ekber	Millî Kütüphane	Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 158/2	9 vr., müellif hattı, telif t. 1307/1891
	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	642	18 s., müellif hattı
Zıkr-i Ashâb-ı Külli-i Düğümlü-i Kemâl	Millî Kütüphane	Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 158/1 (1-9)	1476 vr., müellif hattı, telif t. 1301/1885
	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	635	1. cilt, 171 vr., müellif hattı, vakıf t. 1301
			632	2. cilt, 182 vr., müellif hattı, vakıf t. 1302
			639	3. cilt, 147 vr., müellif hattı, vakıf t. 1303
			630	4. cilt, 182 vr., müellif hattı, vakıf t. 1301
			640	5. cilt, 193 vr., müellif hattı, vakıf t. 1304
			633	6. cilt, 189 vr., müellif hattı, vakıf t.?
			641	7. cilt, 172 vr., müellif hattı, vakıf t. 1305
			631	8. cilt, 181 vr., müellif hattı, vakıf t. 1306
			642	9. cilt, 124 vr., müellif hattı, vakıf t. 1306
Şerh-i Delâ'il-i Keşf-i Düğümlü Baba	Millî Kütüphane	Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 153	138 vr., müellif hattı, telif t. 1297/1881
	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	622	274 s., müellif hattı
Şerh-i Nutk-ı Çehâr-yâr-i Güzîn	Millî Kütüphane	Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 155	58 vr., istinsah t. 1307/1888
	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	626	176 vr., müellif hattı, vakıf t. 1307
Şiir Mecmuaları	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	447	42 vr., müellif hattı, vakıf t. 1284
			448	34 vr., müellif hattı, vakıf t. 1291
Sâdıku'l-Makâl Mecma'u'l-Kemâl	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	16	56-63 vr., Arapça
Müflihîn-i Hazîne/Mecmû'atü'l-Ahzab	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	628	367-776 vr.

BÖLÜM 2: KEMÂL-NÂME-İ DÜĞÜMLÜ BABA

2.1. Eserin Şekil Özellikleri

2.1.1. Nazım Şekilleri

İsmail Sâdık Kemâl Paşa menâkıbnâmesinde gazel, rubâî, kıt'a, kıt'a-i kebîre ve kaside nazım türlerini tercih etmiştir. Bunların yanında ferd ve musarra beyitler de mevcuttur. Eser, 4 gazel, 10 rubai, 252 kıta, 19 kıt'a-i kebîre, 8 kaside, 6 ferd ve 7 musarra beyitten müteşekkildir. Kasideler genelde bir kişiyi övmek ve karşılığında yardım istemek amacıyla yazılır ve temelde nesîb veya teşbîb, medhiye, fahriyye ve dua olmak üzere dört bölümden meydana gelir.¹⁸ Bunlara girizgâh ve tegazzül bölümlerini ekleyenler de mevcuttur.¹⁹ İsmâil Sâdık'ın kasideleri hem şekil hem içerik açısından klasik kaside nazım türünden biraz farklıdır. Şekil olarak kasidelerin tamamında fahriye bölümü, ikisi hariç diğerlerinde dua bölümü mevcut değildir. İçerik olarak daha önce Ahmed Fakih'in Çarhnâmesi ve Fuzûlî'nin Enîsü'l-kalb adlı eserinde olduğu gibi klasik kaside konuları değil daha çok mesnevî nazım türünün tercih edildiği tasavvufî konuları işlemiştir.²⁰

Kıta ve kıt'a-i kebîre ayrımı konusunda görüş birliği bulunmamakta, bazı araştırmacılar iki beyitten fazlasını kıt'a-i kebîre olarak görürken,²¹ bazıları da bu ayrımı gereksiz bulmaktadır.²² Bütünlük arz etmesi açısından birinci ciltte tercih edilen yöntem benimsenerek on iki beyitten fazla olanlar kıt'a-i kebîre kabul edilmiştir.²³

2.1.2. Vezin

Menâkıbnâmenin tamamı aruz vezniyle yazılmıştır. İsmâil Sâdık'ın aruz veznine vâkıf olduğu vezin kusurunun çok az olmasından anlaşılmaktadır. Birinci cilde nazaran bahir çeşitliliği daha azdır. Eserin büyük bir kısmında kullanılan ana vezin ise *remel bahrinden Fâ'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün [Fa'lün]* veznidir.

¹⁸ Haluk İpekten, *Eski türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, Ankara: Birlik yay., 1985, s. 42-43.

¹⁹ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu yay., 2016, s. 123.

²⁰ İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, s. 45.

²¹ Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 203.

²² Tâhirü'l-Mevlevî, *Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazm ve Eşkâl-i Nazm*, haz. Muhiddin Turan, İstanbul: Kesit yay., 2015, s. 91.

²³ Nazım Taşan, "Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin)", *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Tez Danışmanı: Kenan Mermer, Sakarya, 2017, s. 29.

Tablo 2:
Vezinlerin Sayılarına Göre Tasnifi

Vezin	Bahir	Sayı
Fe‘ilâtün [Fâ‘ilâtün] Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün [Fa‘lün]	Remel Bahri	269
Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün	Hezec Bahri	24
Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün [Fa‘lün]	Müctes Bahri	10
Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün	Remel Bahri	5
Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün	Remel Bahri	4
Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün	Muzâri Bahri	2
Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün	Hafif Bahri	2
Toplam		316

2.1.3. Dil ve Üslup

İsmâil Sâdık Kemâl eserini yazmaktaki amacının Dügümlü Baba'nın hayatını, kıssalarını, kerametlerini ve feyizlerini anlatmak olduğunu birinci ciltte belirtmiş ve bunun için de anlaşılır bir üslup kullandığını ifade etmiştir.²⁴ Bununla birlikte şiirlerinde dolaylı anlatımlar, mecazlar ve üstü kapalı ifadelere çokça yer vermiştir. Hattatlık, dokumacılık, saatçilik gibi sanat ve zanaatlerin yanında çeşitli ilim dallarına ait terminolojiye hâkim olan İsmâil Sâdık yine bu alanlarla ilgili çeşitli kavramları şiirlerinde kullanmıştır. Ayrıca ilk ciltte olduğu gibi yaşadığı döneme ait telgraf, fotoğrafya gibi kelimeleri ikinci ciltte de zikretmiştir.²⁵ Menkıbeleri derkenar kısmındaki birkaç Arapça şiir dışında Türkçe yazmış, ilk ciltteki gibi Farsça şiirlere bu eserde yer vermemiştir.

²⁴ I, KAS. 6./33-39.

²⁵ KB. 16./9-10.

Eserine tasvir sanatıyla bir derviş portresi çizerek başlayan İsmâil Sâdık'ın menkıbelerinde edebî sanatların birçoğuna tesadüf etmek mümkündür. İsmâil Sâdık'ın edebî kimliğini de görmek açısından aşağıda özellikle anlamla ilgili sanatlar örneklerle sıralanmıştır.²⁶

İsmâil Sâdık'ın eserinde en çok yer verdiği sanatların başında *teşbih* gelir. Düğümlü Baba'nın himmetinin meyvesi çok zeytin ağaçlarına benzetildiği beyit teşbihin bir çeşidi olarak eserde yer almıştır:

Mübârek himmetine beñzer ol eşcâr-ı zeytûn kim
Degil şarkıyye bâ-ğarbiyye eşmâri olur evfâ²⁷

Nefsin tezkiyesi ile maddî temizlikte kullanılan eşyalar arasında birden fazla benzerlik kurulan beyit ise *mürekkep teşbihe* güzel bir örnektir:

Ab u kildir bu beden taş u tokâc şabr u çile
Tevbe şâbûn vesah nefse cihân oldı yumâk²⁸

Hem anlam hem de ad aktarımı sanatı olan *istiâre* de metin içinde kullanılan edebî sanatlardan biridir:

Seby ü istirkâk nefse kürk ile hil'at-sezâ
Pây-i dosta post olup yüz sürmesi a'la'r-rüteb²⁹

İsmâil Sâdık, kibire dair verdiği örnekte, yüzük taşının küçük olmasına rağmen kıymetli olduğu için muhafaza edilerek elde taşınırken büyük temel taşının bina altında eziyet çektiğini ifade ederek *teşhise* yer vermiştir:

Faşş-ı hâtim-i sığar kafes ile elde taşınur
Üss-i ekber çekiyor ebniye altında meşâkk³⁰

²⁶ Bu sıralamada esas alınan eser için bkz. Menderes Coşkun, **Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar**, İstanbul: Dergâh yay., 2014, s. 39-217.

²⁷ KAS. 2. /16.

²⁸ KAS. 8/25.

²⁹ R. 10/3.

³⁰ KAS. 8/35.

Mecâz-ı mürsel metinde pek çok yerde tesadüf edilen sanatlardan biridir:

Başlanmış idi *Moskov* ile gavğaya henüz
Müntazırdık nice olur idi keşf ile beyân³¹

Kinâye de İsmâil Sâdık'ın kullandığı bir diğer sanattır:

Tab'ın 'âlî göziñ açıkça idâreñ hoş olur
Şu yıkar köprüyi aşar kemer olsa alçak³²

Konuşma adabından söz edilen rubainin ilk beyitinde ise *tevriye* sanatı bulunmaktadır:

Raķık ol ki peşimâni çekme tel kırma
Kıvâm bulmalıdır zevk-ı şoĥbet-i helvâ³³

İsmâil Sâdık menkıbelerinde *telmiĥ* sanatını kullanarak çeşitli çağrışımlarla ifadelerini zenginleştirmiştir. Özellikle eserinde Kur'ân'da geçen kıssalara çokça telmihte bulunmuştur:

Zihî tîr “indehü 'ilmün” ile mevşûf-ı zât-âsâ
İder bir anda Belķıs taĥtı gibi kendüyi isrâ³⁴

Birbiriyle ilişkili ve uyumlu kavramların bir arada kullanıldığı *tenasüp* şiirlerde mevcut olan sanatlardan biridir:

Kiriş-i yây kemende bu düğümlerle çileden kim
Göründi tîr gibi tayy-i mekânla oldı kâm-baĥşâ³⁵

Aşağıdaki beyitte ise ağaç ile gölge ve meyveler, sayfalar ile mikleb kelimeleri arasında bir tenasüp oluşturarak *leff ü neşir* sanatı meydana getirilmiştir:

---

³¹ K. 72/8.

³² KAS. 8/44.

³³ R. 1/1.

³⁴ KAS. 3/38.

³⁵ KAS. 3/37.

Dıraht-ı feyziniñ yaprakları açık şahâyifdir

Ki zilli maḥfaza-i eṣmâr-ı nuşhı miḳleb-i zîbâ³⁶

Tezat sık kullanılan sanatlardan biridir. Örnekte idbâr ve mukabili ikbâl kelimeleriyle oluşturulmuştur:

Çekme idbâra gider bâ' iş olur iḳbâle

Buña gerdüne tekerlekleri temşîl olunur³⁷

Daha çok Düğümlü Baba'nın övüldüğü yerlerde *mübalâğa* sanatına tesadüf etmek mümkündür:

Maḫla'-ı şemse daḫı ğıbta ki oldı çünki

Dâimâ nûr-ı füyûzâtı anıñ şubḫ u şâm³⁸

Allah Teâlâ'nın rızık vermesinin salih olmaya bağlandığı beyitte *hüsn-i talil* sanatı mevcuttur. Beyit aynı zamanda Hz. Salih kıssasına da telmih içerir:

Şâlih ol nâḫa-i rızkı çıkarır Ḥaḫ taşdan

Ekl ü şirbi virir evḳât ile kesmez Rezzâḳ³⁹

İsmâil Sâdık ana metinde de yer vermekle birlikte der-kenârlarda daha fazla *irsâl-i mesel* sanatını kullanmıştır. Sadece “Hacere dair mezâmin ve kaside” başlığı altında dahi taşla ilgili pekçok deyim ve atasözünü bir araya getirmiştir. Söz konusu kasidede bulunanlar ile diğer beyitlerdeki atasözü ve deyimlere metin içerisinde dipnotlarda dikkat çekilerek manalarından bahsedilmiştir. Dolayısıyla burada tek örneğin zikredilmesi yeterli görülmüştür:

Taş maḫallinde ağır dindigi de ḫarb-ı meşel

Eyleme ḫalbiñi bārut-ı hevesle iḫrâḳ⁴⁰

---

³⁶ KB. 1/54.

³⁷ K. 248/1.

³⁸ K. 129/3.

³⁹ KAS. 8/22.

⁴⁰ KAS. 8/3.

Menkıbelerde âyet ve hadislerden alıntılar yapılarak *iktibas* sanatının pek çok beyitte kullanıldığı görülebilir:

Olur “nūrun ‘alā nūrin” kelāmu’llāh-ı ehlu’llāh
“Kemişkātın” qarātise ide mişbāh-veş imlā⁴¹

Var hadīşde ki bu dīn oldı garīben zāhir
‘Avdeti dağı garīben ki ezelden taqdīr⁴²

2.2. Eserin Muhteva Özellikleri

2.2.1. Düğümlü Baba

İsmâil Sâdık kısaca hayatından bahsettiği ikinci ciltte Düğümlü Baba’dan Hacı Hâfız Gazi Seyyid Mustafa Baba olarak söz etmiştir.⁴³ Kaynaklarda Hafız Mustafa Efendi olarak bahsi geçen Düğümlü Baba 1200/1786 yılında Amasra Viranşehir’de doğmuştur.⁴⁴ Babası Yahya Efendi’nin, doğduğu kasabadaki Nakşîbendi Tekkesi’nin şeyhi,⁴⁵ dedelerinden Abdullah Efendi’nin ise Fatih Sultan Mehmed’in sancaktarı olup İstanbul’un fethine katıldığı, Amasra fethedilirken de yaralanıp yarası sebebiyle Amasra’da bırakılarak şehit olduğu, neseblerinin Hz. Ömer’e dayandığı ifade edilmiştir.⁴⁶ Hafız Mustafa Efendi’nin annesi Hanife Hanım⁴⁷ ise Hacı Muhammedzâde neslindedir. Hem annesi hem babası seyyidlerin ileri gelenlerinden, her biri faziletli ve ilim sahibi, üç yüz yılı aşkın zamandır içinde şeyhlerin de bulunduğu hanedan mensubu kimselerdir. Muhtemelen küçük yaşta medresede tamamladığı hafızlığının kuvvetli,⁴⁸ sesinin güzel olup gece gündüz Kur’ân okuduğu, tefsir, fıkıh, ferâiz, hadis, ahlâk, tarih, tasavvuf gibi konularda fikir sahibi olduğu belirtilen Mustafa Efendi’nin tam olarak

---

⁴¹ KAS. 2/17.

⁴² K. 154/2.

⁴³ KAS. 3/1.

⁴⁴ I, KAS. 7/7.

⁴⁵ Necdet Sakaoğlu, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, İstanbul: Yapı Kredi yay., 2008, s. 382.

⁴⁶ KAS. 3/7-11.

⁴⁷ Menâkıbnâme’de Hanife olarak geçen isim, başka bir kaynakta Havva Hatun olarak da geçmektedir. Bkz., Necdet Sakaoğlu, **Osmanlılar Ansiklopedisi**, s. 382.

⁴⁸ Necdet Sakaoğlu, **Çeşm-i Cihan Amasra**, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1999, s. 88.

tahsiline dair bir bilgi mevcut değildir.⁴⁹ Mustafa Efendi'nin kendi hattıyla Kur'ân-ı Kerîm'den dört cüz ve bir En'âm-ı Şerîf yazıp, Amasra'da sıbyan mektebine vakf ettiği, İsmâil Sâdık'ın bunları istibdâl⁵⁰ etmek istediği, ancak cüzlerin çocuklar tarafından tahrif edilip başkaları tarafından ikmal edildiği belirtilmektedir. En'âm-ı Şerîf'in de Dügümlü'nün bir akrabasında bulunduğu, İsmâil Sâdık'ın çok arzu ettiği bilinince ona verildiği ancak onun da tahrif edilip diğer nüshasının bulunmadığı menâkıbnâmedeki kasidede anlatılmaktadır.⁵¹ Bundan başka da Dügümlü'nün yazılı bir eserinin mevcudiyetine dair herhangi bir malumata tesadüf edilmemektedir.

Dügümlü Baba'nın 1806-1812 senelerindeki Osmanlı-Rus savaşına gönüllü olarak katıldığı zamana kadarki hayatına dair bilgi olmamakla birlikte ilimle meşgul olduğu ifade edilebilir.⁵² Birinci ciltte İsmâil Sâdık Dügümlü'nün 1222'deki Rus savaşına katılmak istediğini o sırada 30-35 yaşlarında olduğunu, Laz Ahmed Paşa'nın Dügümlü Baba'yı ezan okurken sesini çok beğendiği için imam yaptığını, 90 yaşını geçkin vefat ettiğini belirtirken,⁵³ ikinci ciltte aynı savaşı 24 harbi olarak niteler ve Dügümlü Baba'nın 1200'de doğduğunu belirtir.⁵⁴ Burada hem Dügümlü Baba'nın Laz Ahmed Paşa'nın imamı olduğu zaman hem de yaşı itibariyle tarihler açısından bir tutarsızlık mevcuttur.⁵⁵ Gazi ünvanını söz konusu savaşta yaralandığı için aldığı, karnında üç süngü yarası bulunduğu nakledilir.⁵⁶ Yine aynı savaşta Dügümlü Baba'nın Halil Feyzi adlı bir Sa'dî şeyhine intisab ettiği, şeyhin savaşta başına gelecekleri haber verdiği ve gerçekleştiği belirtilir.⁵⁷ Ancak birinci ciltte zikredilen mevzu ikinci ciltte anlatılmamıştır.⁵⁸ İsmâil Sâdık, Dügümlü Baba'nın şeyhin yanında kısa bir süre halvette kalmasına rağmen çok etkilendiğini sonrasında cezbeyle kapıldığını ve altmış sene cezbede kalıp 83 sene yaşadığını söylemiştir.⁵⁹ İkinci ciltte verilen bu bilgiler ışığında

---

⁴⁹ KAS. 3./47-48.

⁵⁰ "Sözlükte, değiştirmek, yerine başka bir şey almak anlamına gelen istibdâl, vakıf hukukunda bir vakıf malının mülk olan diğer bir mal ile değiştirilmesini ifade eder." Ahmet Akgündüz, "İstibdâl", **DİA**, XXIII, 319.

⁵¹ KAS. 2/5-8.

⁵² KAS. 3/17.

⁵³ KAS. 1/13-15.

⁵⁴ KAS. 3/16-17.

⁵⁵ KAS. 3/17-18.

⁵⁶ KAS. 3/6.

⁵⁷ KAS. 3/20-21

⁵⁸ I, KAS. /11-12.

⁵⁹ KAS. 3/21,23-24. Bu tarihlerden de anlaşılacağı üzere Dügümlü'nün yaşadığı olaylardaki bahsi geçen yaşları ile tarihler tutmamaktadır. Burada 83 sene yaşadığı söylenirken, ilk ciltte bir nüshada 90 yaşını

doğum tarihi doğru kabul edilip, 60 sene cezbede kaldığı göz önüne alınırsa, 23-24'ünde de savaşa katılıp, cezbeyle kapıldığı söylenebilir. Bu durumda ilk ciltte yaşıyla ilgili kayıtların hatalı olduğu ya da vefat tarihi ve yaşı düşünüldüğünde ikinci ciltte verilen doğum tarihinin yanlış olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Savaş sonrası ise İstanbul'a giderek Sultanahmed'de İbrahim Paşa Sarayı içindeki bir Nakşî olduğu bilinen Arabacıbaşı Ârif Baba'ya intisab etmiş, tekkesine yerleşmiş ve orada yaşamıştır.⁶⁰ Düğümlü Baba Tekkesi ile ilgili kayıtlardan bahsedilen eserde Düğümlü Baba'nın tekkeye 1237/1821-22 senesinde yerleştiği belirtilmiştir.⁶¹ Eline geçen ip ve sicimleri elbisesine, sarığına ve esasına düğümlenmesi sebebiyle Düğümlü lakabını alan Hâfız Mustafa Baba⁶² İstanbul'a geldikten sonra hacca giderek Hacı ünvanını da almıştır.⁶³

İsmâil Sâdık Düğümlü Baba'yı ayrıca *gavs*⁶⁴, *kutb*⁶⁵ ve *kutbu'l-aktab*⁶⁶ gibi sıfatlarla da nitelemektedir.

Düğümlü Baba 1283/1866 senesinin Şaban ayında rahmet-i Rahman'a kavuşmuştur. Mezar taşının üstünde vefat tarihine denk gelen “elâ innâ evliyâe'llâhi lâ ħavfun ‘aleyhim ve lâ ħüm yahzenûn”⁶⁷ âyet-i kerîmesi ile “âşe sa'îden ve mâte şehîden”⁶⁸ terkipleri yazılmıştır.⁶⁹

---

geçkin vefat ettiği, başka bir nüshada ise 90 ların 80 olarak düzeltildiği Nazım Taşan tarafından belirtilmiştir. Taşan, **Düğümlü Baba Cild-i Evvel**, s. 34.

⁶⁰ Sakaoğlu, **Osmanlılar Ansiklopedisi**, s. 382

⁶¹ İbrahim Hakkı Konyalı, **İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları, Atmeydanı Sarayı, Pertev Paşa Sarayı, Çinili Köşk**, İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1942, s. 260.

⁶² KB. 1/49; Semavi Eyice, **Küçük Amasra Tarihi ve Eski Eserler Kılavuzu**, Ankara: MEB Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü yay., 1965, s. 51-52.

⁶³ KAS. 3./26.

⁶⁴ “Arapça yardım etme, imdada yetişme gibi anlamlara gelmektedir. Bunun yerine “kutub” da kullanılır. En yüksek makamdır. Kendisine sığınılan kutba verilen isim. Bir şahsın gavs olması hâlinin yardım istemeye imkân vermesine bağlıdır, yoksa gavs değil kutb olur.” Ethem Cebecioğlu, “gavs”, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, İstanbul: Anka yay., 2004, 225; Süleyman Uludağ, “gavs”, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Marifet yay., 1990, s. 188; Abdürrezzak Kâşâni, “gavs”, **Tasavvuf Sözlüğü**, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: İz yay., 2004, s.419.

⁶⁵ “Arapça değirmen taşının miline denir. Büyük değirmen taşı, milin etrafında döndüğü gibi, kâinat denen bu kozmoz da idare bakımından kutbun etrafında döner. Bu yönüyle kutub, menevî derecesi büyük, velî bir kuldur ve âlemin ruhu olarak değerlendirilir. Kutb olabilme özelliği herkesde bilkuvve vardır. Ama bunu gerçekleştirilemek çok az kişiye, çok uzun zamanda nasib olduğu gibi, kısa zaman içinde de nasib olur. Kutb, Allah'ın izniyle hareket eder, kendi kafasına göre değil. Mutlak bağımsız yetki ve güç, sadece Allah'ındır.” Cebecioğlu, “kutb”, s.385.

⁶⁶ “Kutupların kutbu. Halkı irşad etmek ve hidayete erdirmekle görevli veli anlamına gelir. Bu veli arştan ferşe kaar tasarrufta bulunur.” Uludağ, “kutb”, s. 300.

⁶⁷ “Haberiniz olsun ki Allah'ın velîlerine (dostlarına) hiçbir korku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir.” (Yûnus 10/62),

2.2.2. Dügümlü Baba Tekkesi

Dügümlü Baba Tekkesi diye bilinen Hacı Ârif Baba tarafından⁷⁰, Sultanahmed Camii'nin karşısında İbrahim Paşa sarayının araba ahırları olarak kullanılan kısmında kurulmuştur. Dügümlü Baba'nın savaş sonrası İstanbul'a geldiğinde Ârif Baba'ya intisab ettiği ve söz konusu tekkeye yerleşerek ömrünü burada tamamladığı rivayet edilmiştir.⁷¹ Rıfâî tekkesi olarak bilinen dergâh, Dügümlü Baba'nın söz konusu mekânı mesken edinmesiyle Dügümlü Baba Tekkesi ismiyle anılmıştır.⁷² Postnişinleri de şu sırayla verilmiştir: Arabacıbaşı Arif Baba (v. 1843), Muhyiddin efendi (1869), Hacı Mehmed Ragıp Efendi (v. 1875), Ahmet Raşid Efendi (v. 1892), Mustafa Efendi (v. 1900), Mehmet Arif Efendi (v. 1902), Hacı Mahmud Efendi (v. 1903), Halepli Mehmed Sırrı Efendi (v. 1906), Şeyh İhsan Efendi (?), Şeyh Şihabeddin efendi (?).⁷³

2.2.3. Eserde Adı Geçen Şahıslar

Eserde peygamberler, sahabenin ileri gelenleri, şeyh ve velî gibi dinî şahsiyetlerin yanında padişahdan başlayarak çeşitli devlet erkânından kimselerin zikredildiğini görmek mümkündür. Bunların kimisi geçmiş dönemlerde yaşamış şahsiyetlerken, kimi de Dügümlü Baba'nın çağdaşıdır. Birinci ciltte bahsi geçen mitolojik kahramanlara ise bu ciltte tesadüf edilmemiştir.

2.2.3.1. Dinî Şahsiyetler

a. Peygamberler

Hz. Muhammed'den (sav) genelde hadis nakledilen yerlerde,⁷⁴ bunun dışında iki yerde mucize-keramet ilişkisi bağlamında söz edilmiştir.⁷⁵ Hz. Peygamber'in (sav) dışında peygamberlerden Hz. Mûsâ ve Hz. Süleyman'ın kıssalarından söz edilen yerler mevcuttur. Hz. Mûsâ'nın ismi, tecelliden bahseden ayna sembolünün kullanıldığı

---

⁶⁸ “Mesud yaşadı, şehit olarak öldü.”

⁶⁹ Bursalı, *OM*, I, 71.

⁷⁰ M. Şefik Korkusuz, *İstanbul Tekkeleri ve Postnişinleri*, İstanbul: IQ Sanat yay., 2016 s. 152.

⁷¹ M. Baha Tanman, “Dügümlü Baba Tekkesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yay., 1994, III, 107.

⁷² *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, ed. Semih Ceylan, İstanbul: İSAM yay., 2015, s. 321.

⁷³ Korkusuz, *İstanbul Tekkeleri ve Postnişinleri*, s. 152-153.

⁷⁴ KAS. 3./58, K. 96./6, KB. 9./20.

⁷⁵ KB. 9./36, K. 172./9.

kıt‘ada zikredilmiştir.⁷⁶ Hz. Süleyman’ın ise bizatihi ismi zikredilmemiş, kıssasının da - tayy-i mekân hadisesine delil getirebilmek adına- Hz. Süleyman’ın yanında kendisine ilim verilen kişinin Sebe melikesi Belkis’in tahtını getirdiği kısmına yer verilmiştir.⁷⁷

Ayrıca menâkıbnâmede bir beyitte⁷⁸ Kur’ân-ı Kerîm’de zikredilmeyen İsrailoğullarına Hz. Mûsa’dan sonra peygamber olarak gönderildiği rivayet edilen İstanbul Beykoz’da - kabrinin orada bulunduğu inanılması dolayısıyla- bir tepeye ismi verilen Yûşa‘ peygamberin ismi de tekkesi sebebiyle geçmektedir.⁷⁹

b. Sahabeler

Menâkıbnâmede sahabelerden ana metinde sadece Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer’den bahsedilmiştir. Hz. Ömer’e Dügümlü’nin nesebinin ulaştığı yeri göstermek, Hz. Ebûbekir’e de bir menkıbedeki kişinin cediti olduğunu belirtmek adına yer verilmiştir. Ashâb-ı güzînin en faziletli ve aynı kıymette oldukları vurgulanan⁸⁰ Hz. Ebûbekir iki yerde Sıddîk⁸¹ lakabıyla, Hz. Ömer de bir yerde ismi⁸² ile diğer yerlerde Fârûk⁸³ lakabıyla zikredilmiştir. Der-kenarda ise dört halifenin her biri için yazılmış Arapça beyitler ile bunların manzum tercümesine yer vermiştir.⁸⁴

c. Şeyh ve Vefiler

1. Arabacıbaşı Ârif Baba⁸⁵

Serarabacıyân-ı hassa olan Hacı Ahmed Ağa’nın oğludur. Sultanahmed’de yaşamış, ermiş kabul edilen bir zâttır. İçlerinde Dügümlü Baba’nın da bulunduğu pek çok meczubun kendisine intisap ettiği ve meskeninin tekkeye dönüştüğü rivayet edilir. İki

⁷⁶ K. 86./9.

⁷⁷ KAS. 3./38.

⁷⁸ K. 1./5

⁷⁹ Ömer Faruk Harman, “Yûşa‘”, **DİA**, XXXIV, s.43-45.

⁸⁰ Nakşîlerin ilk ortaya çıkışından itibaren tarikat silsilesinin Hz. Ebûbekir’den geldiğini iddia etmesi, Şiilikle herhangi bir beraberliğe kesin olarak engel teşkil etmiştir. Kadirlik’te Hz. Ebûbekir’e aşırı bir ta‘zimin sonucunda Hz. Ömer’i daha az faziletli gösterecek rivayetler yaygındır. (Hamid Algar, **Nakşibendîlik**, haz. A. Cüneyd Köksal, İstanbul: İnsan yay., 2007, s. 202-205.) İsmâil Sâdık her ikisinin de kıymet bakımından aynı olduğunu ifade ederek, Kâdirilerin bu tutumunu tashih etmek isterken, ikisinin ashâbın en faziletli olduğunu söyleyerek Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer’i aşağılayan Şii tavrına da karşıtlığını göstermek istemiş olabilir.

⁸¹ KB. 3./8, 16.

⁸² KB. 3/16

⁸³ KB. 3./10, 16.

⁸⁴ M. 5, M. 6, M. 7., F. 6.

⁸⁵ K. 32./1; K. 38./1,2; K. 98./3; K. 128/1; K. 138./1; KB. 4./7,13; K. 183./1; K. 189./2,4; K. 193./1,8.

oğlu olduğu bunlardan Muhyiddin Efendi'nin 1286/1870'de vefat ettiği, Rıfâî tarikatinden olan diğer oğlu Hacı Mehmed Râgıb Efendi'nin ise babasından sonra tekke şeyhliğini devam ettirdiği, Ârif Baba'nın da 1259/1843'de vefat edip, kabrinin Karacaahmet'te olduğu bilinmektedir.⁸⁶

İsmâil Sâdık Ârif Baba'nın Râşid Efendi isminde bir oğlu olup hacca gittiğinden söz etmektedir.⁸⁷ Kaynaklarda Ârif Baba'nın oğlu olarak zikredilen Raşid Efendi'ye ait bir bilgiye tesadüf edilememiştir. Ancak Ârif Baba'nın oğlu Mehmed Râgıb Efendi'nin Ahmed Râşid Efendi adında bir oğlu olduğu kaydedilmiştir.

2. Şeyh İbrahim Paşa (Karasarıklı)⁸⁸

Meşhur Rifâî Şeyhi olan İbrahim Paşa'nın Küçük Mustafa Paşa'da attarlık yaparken, bir yeniçeri ağasını okuyup iyileştirmesiyle tanındığı ve sonrasında Karasarıklı adı ile meşhur olduğu rivayet edilmiştir. Bu olay sonrası İbrahim Paşa, Küçük Mustafa Paşa'da bulunan Karasarıklı (Kara Ayşe Hatun) Tekkesi'ni ikinci kez binâ etmiş, Osman Himâyetî Efendi'den hilâfet almış, pek çok halife yetiştirmiştir. Bu halifelerin her birinin birer dergâh açmasıyla da Rifâiyye şehirde yaygın hale gelmiştir. 1247/1831 tarihinde vefat etmiş, kendinden sonra tekkenin şeyhi oğlu Şeyh Hüseyin Elvan Efendi olmuştur.⁸⁹

3. Hüsnî Hüseyin Efendi⁹⁰

Menâkıbnâme'de devlet erkânından ve şeyh olduğu söylenen Hüsnî Efendi, Üsküdar'da ikâmet eden, mâliye emeklisi ve Nakşî şeyhi olan Hüsnî Hüseyin Efendi olmalıdır. Hüsnî Efendi 1307/1890 senesinde vefat etmiş ve Nasûhî Tekkesi'ne defnedilmiştir.⁹¹

4. Nureddin Efendi (Cerrâhî)⁹²

İsmâil Sâdık, Nureddin Efendi'nin ismini türbedarı Gâlib Efendi münasebetiyle zikretmiştir. Nureddin Efendi, Köstendilî halîfelerindendir. Kendi adına tekke inşa

⁸⁶ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, haz. Nuri Akbayar, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt yay., 1996, I, 308.

⁸⁷ K. 183./1.

⁸⁸ K. 161/1.

⁸⁹ Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul: İnsan yay., 2003, 398-399.

⁹⁰ K. 171./1.

⁹¹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, III, 731.

⁹² KB. 11/13.

etmiş ve uzun seneler bu tekkenin şeyhliğini yapmış, ermiş kabul edilen bir kimse olup 1133 (1720/21) yılında vefat etmiştir.⁹³

5. Gâlib Efendi⁹⁴

Gâlib Efendi, 1315/1897 yılında vefat etmiş Nureddin Cerrahî Tekkesi şeyhidir.

2.2.3.2. Devlet Erkânı

1. Vâlide Sultan⁹⁵

Bahsi geçen Vâlide Sultan'ın Pertevniyal Sultan olması ihtimal dâhilindedir. II. Mahmud'un ikinci hanımı olup, oğlu Abdülaziz'in tahta çıkmasıyla Valide Sultan ünvanını almıştır. 1876'ya kadar Valide Sultan olarak kalmıştır. Birçok çocuk yetiştirip ev bark sahibi yapmıştır. Aksaray'da Valide Camii, mektep, türbe ve sebilini yaptırmak için özel bir ihtimam göstermiş, Ebubekir Çelebi Türbesine vakıflar yaptırmış, Beşiktaş'taki Yahya Efendi türbesini tamir ettirmiş, pek çok sebil ve çeşme inşa ettirmiştir.⁹⁶ Masrafları kendinden karşılanmak üzere 1864 senesinde bir gemi inşâ havuzu yaptırmış ve ilk Osmanlı zırhlısı bu tezgâhta ortaya çıkmıştır. Bunların yanında çok hayırsever olduğu bilinen Valide Sultan'ın, zorda kalan kimselere yardımcı olduğu, borç yüzünden hapiste olanların borçlarını ödeyerek kurtardığı, hatta yeri geldiğinde devlete maaşların ödenmesi konusunda bağışta bulunduğu, 1865'de Hocapaşa'da çıkan büyük yangında felâketzedelere, 1874 yılında kuraklık ve kıtlıkla mücadele eden halka nakdi olarak yardım ettiği kayıt altına alınmıştır. 1884'te vefat etmiş ve Aksaray'daki türbesine defnedilmiştir.⁹⁷

2. Veysî Paşa⁹⁸

Veysî Paşa, askerlikten yetişmiş, 1270'de (1853/54) feriklik (korgeneral) rütbesiyle Bağdad Ordusu'nun başına geçmiş, 1274'de (1857/58) vefat etmiştir.⁹⁹

⁹³ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, IV, 1266.

⁹⁴ KB. 11/13.

⁹⁵ K.31/1, KB. 9/11, K. 178/5.

⁹⁶ M. Çağatay Uluçay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980, s.124-125.

⁹⁷ Ali Akyıldız, "Pertevniyal Valide Sultan", **DİA**, 239-240.

⁹⁸ K. 175./4,5,7.

2. Laz Ahmed Paşa¹⁰⁰

Ahmed Paşa, İbrail nâzırlığı (içişleri bakanlığı) yaptığı için “Nâzır-Ahmed Ağa/Paşa”, Trabzonlu olması sebebiyle de “Laz Ahmed Paşa” olarak anılmıştır.¹⁰¹ 1226/1811 yılında orduya gönderilmiş mîrahûr pâyesi verilmiş, Edirne’ye gitmiştir. Sonrasında Yusuf Ziyaeddin Paşa’nın sadrazamlıktan azledilmesi üzerine sadrazamlığa getirilmiş ve aynı yıl yaklaşık beş ay görev yapmasının ardından azledilmiştir.¹⁰² Bursa’da emekliliğe ayrılmış ve Bursa’da bulunduğu süre içinde Emir Sultan Türbesi’ni tekrar inşa ve ihya etmiştir. 1229’da Anadolu, peşi sıra Haleb ve Erzurum valiliği yapmış Laz Ahmed Paşa cesur, sabırlı ve saf bir zât olarak tarif edilmiştir.¹⁰³

3. Hamdî Paşa (Seyyid)¹⁰⁴

Askerlikte yükselerek Dâr-ı Şurâ üyesi olmuş, 1279/1863 yılında Arabistan ordu kumandanı olmuş, 1286/1869 senesinde vefat etmiştir.¹⁰⁵

4. İshak Efendi (Hoca)¹⁰⁶

Dârülmaârif Rüşdiye Mektebi muallimi ve Meclis-i Maarif üyesi olduktan sonra molla ve Mekke mollası olmuş, evkaf müfettişi olarak çalışmıştır. Harputlu olan İshak Paşa, 1309/1892 senesinde yaşı doksanı geçmişken vefat etmiş, Fatih’e defnedilmiştir.¹⁰⁷ İncil’in elde bulunan nüshalarının tahrifine dair *Şemsü’l-Hakika*, *Ziyâü’l-Kulûb* adlı eserlerini kaleme almıştır. *Zübde-i İlm-i Kelâm*, *Es’ile ve Evcibe-i Hikemiyye*, *Miftâhu’l-Uyûn*, *Kâşifü’l-Esrâr Dâfi’ü’l-Eşrâr* telif ettiği diğer eserlerdir. Ayrıca İbn-i Sinâ’nın *Şifâ*’sını *İstişfâ fi Tercemeti’ş-Şifâ* adıyla tercüme etmiştir.¹⁰⁸

---

⁹⁹ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, V, 1664.

¹⁰⁰ KAS. 3./18.

¹⁰¹ İsmail Hâmi Danişmend, **Osmanlı Devlet Erkânı**, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971, s. 71.

¹⁰² Ömer Mahir Alper, “Ahmed Paşa (Laz)”, **Yaşamları veYapıtlarıyla Osmanlı Ansiklopedisi**, yayın yönetmeni Ekrem Çakıroğlu, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat yay., 1999, I, 150; Mehmet Akif Bal, **Osmanlı’dan Günümüze Trabzonlu Simalar ve Aileler**, İstanbul: Bayrak Matbaası, 2009, s. 34

¹⁰³ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, I, 201.

¹⁰⁴ K. 6./1,2.

¹⁰⁵ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, II, 594.

¹⁰⁶ K. 192/1, KAS. 3/52.

¹⁰⁷ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, III, 805.

¹⁰⁸ Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333, I, 247-248.

5. Nâfiz Paşa

Mudurnulu olan Nâfiz Paşa, 1252/1836 yılında İstanbul'a gelip Mekteb-i Harbiye'ye girip ordunun çeşitli kademelerinde görev almıştır. Kars muharebelerine dâhil olmuş, binbaşı ve kayamakamlık görevlerinde, barış sonrası tekrar orduya girip farklı pozisyonlarda bulunmuştur. Vakur, gayretli bir kişi olarak tarif edilen Nâfiz Paşa 1312/1894 senesinde vefat etmiş, Fatih Türbesi bahçesine defnedilmiştir.¹⁰⁹

6. Şeyh Hüsam

Menâkıbnâme'de meşhur Şeyh Hüsam olarak geçen ismin, Eyüp Camii'nde vaaz verip tefsir dersleri yapan Hüsâmeddin Efendi olması ihtimal dâhilindedir. Hüsâmeddin Efendi hacca gitmiş döndükten sonra 1285 (1868/69) senesinde vefat edip özel türbeye defnedilmiştir.¹¹⁰

7. Şekib Paşa

Şekib Mehmed Paşa, divân-ı hümâyun kalemi halifelerinden biri olmuş sonrasında Petersburg serkâtibi, hâriciye müsteşarlığı, Londra sefiri, meclis-i vâlâ azası, Viyana sefiri ve benzeri pekçok görevde bulunmuştur. Akıllı, dirayetli, kâtip, hattat, iffetli bir zât olarak nitelenen Şekib Paşa 1271/1854 senesinde vefat etmiş, Eyüp'de Bostan İskelesi'ne defnedilmiştir.¹¹¹

8. Yakub Paşa (Kara Osmanzâde)

Kapıcıbaşı ve lağımcıbaşı olan Yakub Paşa, sonrasında Siroz mütesellimi görevinde bulunmuş, akabinde vezirlik verilmiş, Preveze muhafızı ve Aydın valisi olup ayrılmış, sırasıyla Edirne, Rumeli, Aydın ve Selânik valiliği yapmış, Selânik valiliğinde iken azledilmiştir. İstanbul'da Dülgerzâde Câmii'ni yaptıran Yakub Paşa son olarak Kudüs valisi olarak görev almış, 1271/1854 senesinde vefat etmiştir.¹¹²

¹⁰⁹ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, IV, 1222.

¹¹⁰ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, III, 687.

¹¹¹ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, V, 1575.

¹¹² Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, V, 1680.

9. Hüsni Paşa¹¹³

Hüsni Paşa, 1242 (1826/27) yılında askere girmiş ve süvâri zâbitliğinden livâlîğa kadar yükselmiştir. Vefat tarihi net olmamakla birlikte 1288/1871 senesinden sonraya denk geldiği belirtilmiştir.¹¹⁴

10. Tâhir Paşa (Çengeloğlu)

Aslen Karadenizli olan Çengeloğlu Tâhir Paşa, tophane ferikliğinden vezirlik pâyesiyle kaptan-ı deryâ olmuş, Osmanlı tarihinin en büyük kaptanlarından biri kabul edilmiştir. Paşa, gençliğinde Cezâyir ocağına intisap ettikten sonra İstanbul'a gelip tersâne hizmetlerinde bulunmuş, çeşitli savaşlarda faydalar sağlamış, donanmanın ıslahında büyük gayret sarfetmiştir.¹¹⁵ Sert dili, yiğitliği ve cesareti ile meşhur Tahir Paşa, Edirne ve Bosna valiliği yapmış, Bosna'da iken 1263/1847 yılında vefat etmiş, naaşı İstanbul'a getirilerek Eyüp'e defnedilmiştir.¹¹⁶

11. İbrahim Efendi (Ebezâde)

İsmâil Sâdık'ın maliyeci olduğundan başka bir malûmat vermediği İbrahim Efendi'nin, Bâbîâlî'den yetişmiş, kethüdâ kaleminden sonra çeşitli devlet kademelerinde bulunmuş, bir ara surre eminliği yapmış, sonrasında Mâliye Meclisi'ne aza olmuş olan Ebezâdelerden Hüseyin Efendi'nin oğlu olan zât olması muhtemeldir.¹¹⁷

12. Mehmed Sa'deddin Efendi (Seyyid)

Müderris Abdülhamid Efendi'nin oğludur. Aydın ve Manisa kadılığı yapmış, Aydın'daki görevi esnasında Çengeloğlu Tâhir Paşa ile aralarında çıkan anlaşmazlıktan dolayı Meclis-i Vâlâ'da yargılanmış, suçsuzluğu anlaşılınca Tâhir Pâşâ görevden azledilmiş, Sa'deddin Efendi görevine devam etmiştir. İstanbul'a çağrılarak devletin çeşitli kademelerinde görev aldıktan sonra Şeyhülislâm Mehmed Ârif Efendi'nin yerine şeyhülislâm olarak atanmış, lafını esirgemeyen bir karakteri olması sebebiyle Fuad Paşa'nın tesiriyle Sultan Adbülaziz tarafından azledilmiştir. İstanbul Aksaray'daki Şeyh

---

¹¹³ K. 160/1.

¹¹⁴ Mehmed Süeyya, *Sicill-i Osmânî*, III, 732.

¹¹⁵ Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkânı*, s. 228.

¹¹⁶ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, V, 1616.

¹¹⁷ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, III, 755.

Ömer Câmîi'nin minberini yaptırmış, 1288/1866 yılında vefat etmiş, Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir.¹¹⁸

13. İmâm-ı Sultânî Hafız Hasan Hayrullah Efendi¹¹⁹

Hasan Hayrullah Efendi, Tersane yoklamacılarından Hamdullah Efendi adında birinin oğludur. Hafız olmuş, sesinin güzelliği dolayısıyla Sultan Abdülmecid döneminde saraya ikinci imam olarak tayin edilmiş, Sultan Abdülaziz döneminde baş imamlığa sonrasında Rumeli-Kazaskerliği ve Şeyhulislâmlığa getirilmiş, Abdülaziz ile Mısır ve Avrupa seyahatlerinde birlikte bulunmuştur. Ancak bunlara rağmen Hasan Hayrullah Efendi kendine bu pâyeleri veren Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ile ilgili fetvayı veren kişi olmuş, bu sebeple azl edilmiş, önce Medine'ye sonra Taif'e sürülmüş ve Taif'de 1315/1898 yılında vefat etmiştir.¹²⁰

14. Osman Paşa (Tellâlzâde)¹²¹

Osman Paşa, Enderundan yetişmiş, askerîyeye ilk olarak subay olarak girmiş, kısa zamanda ilerleyerek Kıbrıs muhassılı sonrasında Dâr-ı Şûrâ reisi olmuştur. Cihan seraskeri Rıza Paşa'nın mensuplarından olan Osman Paşa, onun da etkisiyle vezirlik rütbesi almış, çeşitli valiliklerde bulunmuştur. Abdülmecit döneminde Cizre mütesellimi Bedirhan Bey isyanını bastırması sebebiyle mükâfatlandırılmak için İstanbul'a çağrılmış ancak çok geçmeden 1264/1848 senesinde vefat etmiş, Eyüb'e defnedilmiştir.¹²²

15. Ispartalı Hâce¹²³

İsmâil Sâdık Paşa'nın söz ettiği Ispartalı hocanın Tevfik Mehmed Efendi (Ispartalızâde) olması ihtimal dâhilindedir. Müderrislik yapmış ve nâibliklerde bulunmuş, ilim sâhibi olarak tanımlanmış Tevfik Mehmed Efendi 1312/1894 yılında vefat etmiştir.¹²⁴

---

¹¹⁸ Danişmend, **Osmanlı Devlet Erkânı**, 154; Ahmet Kavas, "Mehmed Sadeddin Efendi (Seyyid)", **Osmanlı Ansiklopedisi: Tarih, Medeniyet, Kültür**, ed. Bekir Şahin, İstanbul: Ağaç yay., 1993, II, 180-181.

¹¹⁹ K. 186/1, K. 194/8.

¹²⁰ Danişmend, **Osmanlı Devlet Erkânı**, s.156; İbrahim Alaeddin Gövsa, **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**, İstanbul: Yedigün Neşriyat, t.y., s. 174.

¹²¹ K. 173/2.

¹²² Gövsa, **Türk Meşhurları**, s.296.

¹²³ K. 166/1-3, 6-7.

2.3.3.3. Çağdaşı Kimseler

1. Hacı Bekir (Şekerci)

İsmâil Sâdık'ın sözünü ettiği kişi, Türk şekerciliğinin atası olarak bilinen, Türk şekerciliğinde esnaf odası da kurmuş meşhur Şekerci Hacı Bekir olmalıdır. Bekir Efendi 1777 yılında Kastamonu'nun Araç ilçesinden İstanbul'a yerleşerek Bahçekapı'da ilk dükkânını açmış, 1817-1820 yıllarında hacca gidip gelmiş sonrasında Hacı lakabını almış ve Hacı Bekir olarak anılmıştır. Öldüğünde yüz yaşını biraz geçtiği ve Edirnekapı'da medfun olduğu rivayet edilmiştir.¹²⁵

2. İsmet İsmâil Efendi

Menâkıbnâme'de evkaftan biri olarak zikredilen İsmet Efendi, Hüsrev Paşa dairesi seçkinlerinden, hâcegân rütbesiyle Bursa mukataacısı sonrasında teşrifat muavini olmuş, bazı vezirlere de kethudâlık yapmıştır. 1261/1845 senesinde vefat etmiş, Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir.¹²⁶

2.2.4. Menkıbelerin Sınıflandırılması

Evliya menkıbeleri tarihî gerçeklere dayanan ve hayalî olanlar şeklinde temel bir ayrıma tabi tutulmuşlardır.¹²⁷ Menkıbe türleri ise; evliya tezkireleri ve sûfî tabakaları, biyografi mahiyetinde menâkıb-nâmeler ve toplama menâkıb-nâmler olarak tasnif edilmiştir. İlk sınıflandırmaya göre Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba'daki anlatılar tarihi gerçeklere dayanan menâkıb-nâmeler grubundadır. Zîra eser boyunca Düğümlü Baba'nın katıldığı 1806-1812 yıllarındaki Osmanlı-Rus savaşı, yine Osmanlı-Rus savaşlarından biri olan Kırım harbinin başladığı 1853'teki Sinop baskını, 1854'te Sivastapol kuşatması ve efsane gemi Mahmudiye Kalyonu'nun başarılarından genelde tarihleriyle birlikte söz edilmektedir. Bunun yanında Abdülaziz han'ın tahta oturduğu ay ve günüyle birlikte verilmektedir. Ayrıca kolera salgını gibi pek çok önemli sosyal vâkiâ ile dönemin devlet erkânından, eşrafından bilinen şahısların zikredildiği, bunun yanında İsmâil Sâdık ile

¹²⁴ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, V, 1632.

¹²⁵ Nail Tan, *Türk Şekerciliğinin Öncüsü Araçlı Hacı Bekir Ailesi*, Ankara: BRC Basım, 2005, 5-6.

¹²⁶ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, III, 840.

¹²⁷ Ocak, *Evliya Menâkıbnâmeleri*, s.61-62.

Düğümlü Baba'nın aynı dönemde yaşaması sebebiyle müellifin olayları bi'z-zat müşahede ettiği, bir takım olaylara tarih düşürdüğü görülmektedir.

Menâkıb-nâme türlerinde ise genelde veli hayattayken kaleme alınması, velinin ailesinden, doğumundan, yetişmesinden, şeyhliğinden, çeşitli faaliyet ve vefatından söz etmesi, tarihi gerçeklerle sağlam bir ilgisinin bulunması gibi özellikleri dolayısıyla Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba'nın biyografi mâhiyetindeki menâkıb-nâmelerden olduğu ifade edilebilir.¹²⁸

İsmâil Sâdık, eserinde kendi gözlemleri ile güvenilir olduğunu düşündüğü kimselerin rivayetlerinden oluşan menkıbeleri kaleme almıştır. Bu sebeple zaman zaman hadis rivayetlerindeki sened gibi menkıbeleri anlatan kimselerin hem isimlerini belirtir hem de mürüvvet sahibi kimseler olduğunu vurgular. Böylelikle anlatılarının sahihliğine dikkat çekme çabası içinde olduğu söylenebilir. Farklı yerlerde rivayetleri geçen Hâce Mecîd bu duruma iyi bir örnektir:

‘Arabî Fârisî hâlâ oğudan Hâce Mecîd
Vaşf-ı ‘âlîlerini itmededür böyle beyân

Didi ben gördüğim ahvâl-i şerîf-efzâsın
Kendüden havf ile hep idemem ifşâ vü beyân¹²⁹

Yine böyle didi ol Hâce Mecîd-i kâmil
Bulunup kendüsi bi'z-zât işidüp bu günâ

Rûs'a altmış toktuz içre olıcağ harb sözi
Kıldı bu vechle de keşf ü taşarruf-ı imâ¹³⁰

Böyle naql eyledi ol Hâce Mecîd-i fâzıl
Kendü bu vechle bi'z-zât görüp işitdiğini¹³¹

¹²⁸ Ocak, **Evliya Menâkıbnâmeleri**, s.66-67.

¹²⁹ K. 57/1-2.

¹³⁰ K. 59/1-2.

¹³¹ K.58/1.

Bir bütün olarak Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba'nın menâkıb-nâme türleri arasındaki yerinin tespit edilmesinin ardından içeriğindeki menkıbelerin sınıflandırılmasından söz etmek gerekmektedir. Menkıbelerde İsmâil Sâdık'ın eserin yazılış amacında belirttiği gibi genelde Dügümlü Baba'nın kıssaları, feyizleri ve kerametlerinden söz edilmektedir. Bu menkıbelerin farklı şekillerde sınıflandırılması mümkün ise de mutasavvıfların ikili keramet tasnifi meselenin anlaşılması açısından yeterli görülebilir.¹³²

1. Keramât-ı Kevniyye: Fani ve suri kerâmet olarak da adlandırılır. Genelde olağandışı olayların gerçekleştirilmesi şeklinde ifade edilir. Uzun mesafeyi kısa sürede alma, az gıdayı çoğaltma, su üzerinde yürüme, ateşte yanmama gibi özelliklerin sergilendiği keramet çeşididir.¹³³ Bu tür kerametlerden eserde çokça bahsedilmiştir.

a. Bir anda çok uzak mesafeleri kat edebilme. (Tayy-i mekân).

Kiriş-i yây kemende bu düğümlerle çileden kim
Göründi tîr gibi tayy-i mekânla oldı kām-baḥşā

Zehî tîr “‘indehü ‘ilmün” ile mevşûf-ı zât-āsā
İder bir anda Belkıs tahtı gibi kendüyi isrā¹³⁴

b. Aynı anda birkaç yerde birden görünme: Tayy-i mekânla da ilgili bu kısma İsmâil Sâdık kozmolojik bilgiler vererek bir nevî delil sunma çabasında olduğu beyitler örnek getirilebilir:

Nice inkâr ider tayy-i mekânı ehl-i ḥikmet kim
İder kendüleri şemsi bu gūnâdır diyü da‘vā

Ki dünyâdan yüz altmış kat büyük iken güneş ḳurşı
Dönüp bir şâniye sürmeksizin zeyli olur bālā

Ḳabûl itmekde a‘râzı müsāvât üzre çün ecsām
Semâniñ ‘unşırıyyâtıñ daḥı sür‘atleri eclā

¹³²Yapılacak olan tasnifin alt başlıklarında Ahmet Yaşar Ocak'ın menkabe motiflerinde kullandığı sınıflandırmadan istifade edilmiştir. Ocak, **Evliya Menâkıbnâmeleri**, s. 127-132.

¹³³ Abdülbâki Gölpınarlı, **Tasavvuf**, İstanbul: Milenyum yay., 2004, s. 157; Uludağ, “keramet”, s. 211.

¹³⁴ KAS. 3/37-38.

Ṭururken kendü İstānbül'da Baḥr-i Aḥmer içinden
Çıқardı çok zevātı itdiler şükri gelüp ifā¹³⁵

c. Öldürücü ve tahrip edici şeylerden etkinlenmeme: Düğümlü Baba'da bir hastalığın nüksettiği sonrasında Ahkâf sûresini okuyarak kendi kendini iyileştirdiği ifade edilir. Bunun yanında soğuk havalarda cami avlusunda taşlar üzerinde yatarak soğuktan etkilenmediği rivayet edilir:

Yine o söyledi kim hikmet-i Ḥaḳ ol Ḳuṭb'ın
Cism-i 'ālisine itmişdi nüzül-nām 'illet

Ṭaşlar üstinde yine ḥavli-i cāmi'de yatıp
Ba'z-ı aḥbāb-ı ḥakīm celbine itdi sür'at

Hic devā istemeyüp süre'-i Aḥḳāfi faḳat
Kendü dā'im okudı buldı tamāmen şihḥat

Cilve-i Ḥaḳla yigirmi gün orada yatarak
Def'aten ḳalḳup eṣer ḳoymadı Rabb-i 'İzzet

Ba'dehu çok mu'ammer olarak hic eṣeri
Ḳalmadı soñra da hic itmedi nüks ü 'avdet¹³⁶

d. Öleceği yeri ve zamanı önceden bilme:

Didi 'Ārif Baba'ya medfeni imā ile sen
Üsküdar'a daḳı ben buraya bu da ilhām

Üsküdar içre defin oldı o fevt olduḳda
Tekye bu Ġavṣa olup türbe zehī maṭla' kām¹³⁷

---

¹³⁵ KAS. 3/40-43.

¹³⁶ K. 63/1-7.

¹³⁷ K. 129/1-2.

e. Göklerde uçma: Bir yerde bahsi geçer:

Yine bu vech-ile ol H̄āce Mecīd-i Kāmil
Didi gördim bunu da böyle ki bir veche ‘ıyān

Hîç ayāğı yire başmaz idi diḳḳat itdim
Ḳıldı ol ṭāir-i ḳudsī-i ilāhī ṭayerān

Şeb-i Ḳadr idi gidüp Dikili Ṭāş yanından
Ayaşofya’ya ḳarīb öylece varmışdı hemān¹³⁸

f. Tabiat kuvvetlerini ve olayları istediği gibi yönetme: Yağan karı durdurma ve rüzgâr estirme ile ilgili birkaç keramet kayıt altına alınmıştır:

Pek ziyāde yağarak ṭökdi terāküm ile ḳar
Hep ehāliye de virmekde idi çok zaḥmet

Bir gice nūr-ı mücerred gibi cism-i pākin
Ḳıldı tecrīd libāsından o ‘ālī-himmet

Berfiñ üstinde ḳu‘ūd eyledi çıplaḳ olarak
Ḳıldı himmet eriyüp hep ola def‘-i şıḳlet

Der-‘aḳab esmege bed’ itdi lodos rüzgārı
Ol vesile ile maḥv eyledi Rabb-i ‘İzzet

Ya’nī hîç şubḫa degin şehirde ḳarıñ eşeri
Ḳalmayup buldı ehāli yine andan rāḫat¹³⁹

g. Aklından geçenleri bilme, düşünceyi okuma:

---

¹³⁸ K. 60/1-3.

¹³⁹ K. 84/1-5.

Ṭuzcı eşnafına İbrāhīm Efendi aḳdem
Ketḫudā idi kimisine ṭuz itdi imlā

Ġarḳ oldu diyü kendüye ḫaber gelmekle
Ḳalbini ḫüzn ü keder itmiş-idi istilā

Ülfeti olmıyaraḳ ḫiç kelām söylemedi
Kendüsi görmemiş-idi anı aḳdem aṣlā

Bāḳ gemiñ ṣimdi ḫaṣır iskelesine geldi
Didi keṣfen yine ol kân-i kerāmāt-ı ‘alī

Ḳalbini bildigine ḫayret ile gitdi hemān
Oraya geldi selāmetle bi-luṭf-ı Mevlā

Himemi kām-ı ta‘āmında olup milḫ-i meliḫ
Lezzet ü zevḳ-i sürürü o da buldı a‘lā¹⁴⁰

h. Başka yerlerde vuku bulan olayları, mevcut kişileri görme:

Bir faḳiriñ ḫaremi vaż‘ idecekdi ḫamlin
Bulmadı ḳābileye ücreti hem de ṣurba

Veca‘ı müṣted olup zevcesiniñ tām üç gün
O faḳir çıḳdı soḳāğa ḡam idüp istilā

Çaḡırup istemedi gelmegi yine çaḡırup
Geldi kāfi olacaḳ aḳçeyi ḳıldı i‘tā

Ḫālını keṣf ü didi buldı rehāyi zevceñ
Meyyiten toḡdıḡını çocıḡıñ itdi inbā

---

¹⁴⁰ K. 195/1-6.

Gelicek hānesine añladı keşfi üzre
Ki çocuk ölü toğup zevcesi bulmuşdı rehā¹⁴¹

1. Gizli eşya ve maddelerin yerini bilme, bulup çıkarma:

Geziyor idi vekil-harcı Vefā semtinde
Düşdi cüzdānı ki itmişdi kavā'im imlā

Ol zemān naqd-i maḳāmında kavā'im olarak
Anñ içinde nuḳūd aḳçe demek hem evfā

Sulṭānahmed tarafına gelicek cüzdānıñ
Añladı düşdigini hayrete oldu ilḳā

Rāst gelmek ile ol zāt-ı kerāmetkāra
Çağırup itdi şarāḫatle maḫallin inbā

Ya'nī meydan-ı Vefā'daki uzunca ḫaceri
Kıldı ta'rīf ile bulmaḳlıḡa himmetde añā

O kişi sadece giçer idi pür-fikr ü telāş
Söz bile söylememiş idi giçerken aşlā

Bunı güş eyleyecek bildi kerāmet idügin
Dönerek buldı hemān anda temāmen ḫaḳḳā¹⁴²

i. Gelecekte olacakları haber verme: En yaygın kerametlerden biridir::

Bir faḳīri görerek kendüye kıldı iḫbār
Ki te'ehhül idecek o didi pek faḳrım vār

---

¹⁴¹ K. 42/1-5.

¹⁴² K. 152/2-8.

Hîç ümîd ya'nî sebep dahı bulunmamak ile
Müstahîl mertebede oldıgın itdi tezkâr

Yine ol nuṭkı buyurmaqla on on beş günde
Virüp esbâbı Hudâ mâl ile kıldı iḳdâr

Ya'nî hîç hâtırına gelmeyen esbâb olarak
Şervete irdi te'ehhül ile de buldı mesâr¹⁴³

j. Hastalıkları iyileştirme:

Bir ṭabîb Avrupa'ya evveli 'azm itmekle
İ'tiḳâdına anıñ gelmiş-idi anda ḫalel

Ḫaremi ḫasta olup itdi tedâvi pek çok
Bulmadı çâre aña şan'at iken def'-i 'ilel

Bir kişi zât-ı muḳaddeslerine itdi recâ
Virdi bir şey aña ta'lîḳa o zât-ı ekmel

Aldı sür'atle gelüp buldı şifâyâb olmuş
Didi ol nesneyi ḫasta o dimezden evvel

Şorıcaḳ didi ḫaber virmiş-idi kendüsi
Senden evvel gelerek buraya ol Ğavṣ-ı ecell¹⁴⁴

k. Bereket getirme:

Ḳıldı bir zât rivâyet ki o ğavṣ-ı ekrem
Gördi soḳaḳda revâniciyi ğâyet muḫtâc

---

¹⁴³ K. 109/1-4.

¹⁴⁴ KB. 10/2-6.

Şatamamışdı revāniyi ta‘ayyüş havfı
Eylemekde idi kalbini anıñ pek iz‘ac

Virdi meccānen anı herkese ol kutb-ı güzīn
‘İllet-i faķīrine naķd himemin kıldı ‘ilac

Cüz‘i qalmışdı filān cāmi‘e gidüp bereket
Bul diyü nuķ ile kılmış idi ba‘ş ü inhac

Vardığı ān oraya Vālide Sulţān gelüp
Aña itdirdi Ĥudā ĥālin anıñ istimzāc

Söyleyüp çok keremi oldu idüp sermāye
Bi‘t-ta‘ayyüş yine şimdiye degildir muĥtāc¹⁴⁵

1. Başkalarını ikaz edip kötülüğe, tehlikeye düşmekten kurtarma: Bu bazen afet, kişinin başına gelecek bir felaket olduğu gibi bazen hali hazırda anlaşılmayan tehlikeler için söz konusu edilebilir. Her durum için farklı kerametler mevcuttur:

Mübrem olduğda қаzā olmāmaķ ile çāre
Didi yanār burası itmeli naķl-i ĥāne

Kıldı ta‘cīl o gün başka maĥalleye hemān
Ehl ü māl ile bir muĥlişini iskāne

Der-‘aķab māl ü ‘iyāliyle me‘an naķl iderek
İrtesi oldu ĥarīķ qalmadı başka āne

Yandı anıñ da evi ĥük-m-i қаzā-yı mübrem
Anı taĥyīr-i maĥāl himmet olur imkāna

---

¹⁴⁵ K. 178/1-6.

Öyle himmet buyurup onları eşyasını hep
Kurtarup düşmediler havf ü telâş-ı cāna¹⁴⁶

Didi geçmekde iken loğmacınıñ o günden
Şırlağān yağına fāre düşüp etdi murdār

İş-bu loğma dağı andan dökünüz cümlesini
Şatma zinhār diyü ilhām ile kıldı ih̄tār

Loğmacı ol küpe bağıdıķda büyük bir fāre
Buldı müslimdi atup eyledi şükri tezkār

Müşteriler ile şatıcıya da iş-bu huşuş
Öyle şeyden oluyor hıfz u şıyānet der-kār¹⁴⁷

m. Tehlike ve felakete maruz kalanları fiilen kurtarma: Özellikle denizden kurtama ile ilgili çok sayıda rivayet aktarılmıştır. Bunun yanında olumsuz hava şartlarından hastalıktan kurtarma gibi kerametler de bu başlık altında incelenebilirse de daha önce bahsi geçtiği için tekrara lüzum görülmemiştir. Denizden kurtarma ile ilgili rivatlerin biri şu şekildedir:

Gördim ol Kuṭb-ı kerīm bir tūreye bir maḡara
Bağlayup da çekiyor sūḡda tūrup nūr-āsā

Aḡdeñizden gelerek çend kişi ve bir kapudan
Añladım hikmetini söylediler bu gūnā

Ki kimimiz tūtilup şiddet ile fırtınaya
Kestik ümīd yüki bahre idecektik ilḡā

---

¹⁴⁶ K. 97/1-5.

¹⁴⁷ K. 130/1-5.

İp ile çekdi kimimizi ħalāş itdi hemān
Gördük ‘aynen gelüp ol zāt-ı kerāmet-pīrā

Ĥālbukim evveli görmemiş anı ammā kim
İşidüp tekyesine nezr idicek irdi rehā

Tekyeye varmadan aqdem anı soqāqda görüp
Bildik ol anda didik işte bu zāt-ı ra‘nā

Der-se‘ādet’den iden Āqdeñiz tayy-i mekān
Sūqdan tekyeye itmekligi emr-i eclā¹⁴⁸

1. Beddua ederek hasımlarını cezalandırma: Başına bir felaket getirmek ve aniden öldürmek ile ilgili örnekler mevcuttur:

Gitdü kendüye belā eyledi da‘vet birisi
Anı taħķir cesāretle ‘iyāzen bi’l-lāh

‘Afvı gālib idü ki emr-i bedīhi ise de
İder ‘afvı daħı ancak olıcaq izn ile

Ĥayretü’llāha toqunmaq ile böyle şeyler
Oldı dünyāda daħı niceleri ‘ibretgāh

İşte bu kimseniñ üç ĥānesi de ol gice
Muħterik olmağla oldı hemān maħv ü tebāh

Başkası da yine ol cür’eti idüp o gice
Fevt oldı şāğ iken ĥastalık irdi nā-gāh

---

¹⁴⁸ KAS. 4/3-12.

‘Âdi adamdaki albe bile ounmamalı
Top gibidir ki fitili anıñ ancak bir āh

Topa arşı urarak virme azab ile fitil
Hiddetiñ var ise itfāye sūkūt olmalı cāh¹⁴⁹

imdiye kadar zikredilen kerametlerin dıında eserde -Düğümlü Baba’nın siyasi balanlıları olan bir veli olması dolayısıyla- mansıb verme, borcunu ifā ettirme, maa ve mevki yükseltme gibi motifler yer almaktadır.

2. *Keramāt-ı İlmīyye*: Keramāt-ı tabiiyye olarak da isimlendirilir. İlimde, irfanda, ahlākte, tātatte, ibadette, amelde, edepte, insanlıkta sergilenen üstün haslet, meziyet ve faziletleri kapsamaktadır. Manevî ve hakikî keramet olarak nitelendirilmiştir.¹⁵⁰ Bu türden kerametlere İsmâil Sâdık Kemâl’in Düğümlü Baba’yı tavsif ya da medh ederkenki ifadelerinde görmek mümkündür:

Bu zāt bir h̄āce-i ‘ilm-i ledünnīdir ki feyziyle
erāı hep hālīfe taht-ı ‘irfāne olup i‘lā

Huzūrında huzurda pīr-i albim tıfl-ı ebced-h̄ān Du‘āda h̄usn-i hātmi ola her eczā’-i
‘ömr-i i‘lā¹⁵¹

Hafız olduu belirtilen Düğümlü Baba’nın dinî ilimlere vākıf olduu farklı beyitlerde belirtilir. Aaıdaki beyitler kerāmāt-ı ilmiyyeye misal verilebilir:

‘Aā‘id ile fıh ile ferā’izle sünen içün
Buyururdu neāyih hāceti ilhām idüp Mevlā

---

¹⁴⁹ K.181/1-7.

¹⁵⁰ Gölpınarlı, **Tasavvuf**, s. 157; Uluda, “keramet”, s. 211.

¹⁵¹ KB. 2/33-34.

Tefāsīr-i münīfeyle eḥādīs-i şerīfeyle
Olurdu ḳalbi keşfen ‘ilm-i ḥālce nuşḥı da a‘lā¹⁵²

İsmâil Sâdık Kemâl’in Hâce Mecîd’den naklettiği anlatıda kevnî bir keramet olmaksızın
Düğümlü Baba’nın sergilediği tavırlardan oldukça etkilendikleri belirtilir:

Ḥaremim başḳa eve gitdi misâfir çok idi
Cezbe tavrını eylemedi hîç ‘ıyân

Ḥânemiñ dâhilini ḥâricini bilmez iken
Hep bilür gibi misâfirleri ḳıldı iskân

Anlara ḳıldı vekâlet ile resmen ikrām
Böyle eṭvârına da cümleten olduḳ ḥayrân¹⁵³

---

¹⁵² KAS. 3/47-48.

¹⁵³ K. 72/5-7.

BÖLÜM 3: TENKİTLİ METİN

3.1. Metinde Kullanılan Nüshalar ve Tavsifleri

a. 564-2

Eser Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Düğümlü Baba koleksiyonu içerisinde yer almaktadır. 564 (1-10) şeklinde eserin ilk on cildinin bulunduğu kısımdadır. Rik'a ile kaleme alınmış eserin satır sayısı düzensizdir. Metin kısımları kırmızı mürekkep ile çerçevenmiştir. Her sayfanın numarası üst köşede verilmiş olup, çift numaralı sayfalarda vakıf mührü bulunmaktadır. Vakıf tarihi ise eserin ilk varağında 1290 olarak belirtilmiştir.

b. 564-M2

Eserin bu nüshası da Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Düğümlü Baba koleksiyonundandır. İstinsah edilmiş bu nüshanın istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Ancak müellefe ait olduğu izlenimini vermektedir. Yine diğer nüshada olduğu gibi sayfa numaraları her sayfanın üst kısmındadır ve her varakta vakıf mührü bulunmaktadır. Vakıf tarihi de aynı şekilde 1290 olarak belirtilmiştir. Nesih hattıyla kaleme alınan eserin metin kısmı çerçvelidir. Çerçeve, eser kaleme alındığında muhtemelen yıldızlı olan mürekkebin zamanla solmasıyla yeşil bir renk almıştır. Satır sayısı genelde 13-14 olmakla birlikte farklılık gösteren sayfalar da mevcuttur.

3.2. Neşir Esasları

Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba'nın ikinci cildinin bütün halde tek nüshası, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Düğümlü Baba bölümünde 564-M2 numaralı nüshadır. Bunun yanında aynı bölümde 564-2 numaralı nüshanın 31. sayfasına kadar olan kısım birinci cildin sonlarını, 32. sayfadan itibaren de ikinci cildi içermektedir. Ancak ikinci cildin son 47 sayfası bu nüshada mevcut değildir. Dolayısıyla metin genelde istinsah edilen tek nüsha olan 564-M2'den oluşturulmakla birlikte gerekli görülen yerlerde 564 numaraları nüshadan da istifade edilmiştir. Nüsha farklılıkları ile her iki nüshada da gerek anlam gerek vezin açısından düzeltilmesi gerekli görülen yerler dipnotlarda belirtilmiş, 564-M2: M2, 564-2: M1 olarak gösterilmiştir.

Metin içindeki âyet, hadis ve çeşitli özlü sözlerin imkân dâhilinde tahriçlerine yer verilmiştir. Beyitlerde açıklanma lüzumu görülen yerlerde tarih, olay, kavram ve şahıslarla ilgili bilgilere yine dipnotlarda yer verilmiştir.

Eserde, ilk ciltte bulunan fihrist ve konu başlıkları –birkaç yer hariç- mevcut değildir. İlk ciltte olduğu gibi ikinci ciltte de mevzular kronolojik değildir ve konu açısından da sistematik bir görünüm arz etmemektedir. Dolayısıyla metne sıralama bakımından herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

Varak numaraları köşeli parantez içinde verilmiştir. Müellif konu başlığı vermemekle birlikte yeni bir şiire geçmeden önce *kezâlik* ifadesini kullanmaktadır. Bu ifade yine metinde verilerek, *kezâlik*ten sonra her beyit birden başlanarak numaralandırılmıştır. Çalışmanın başında belirtildiği üzere eserde gazeller G., kasideler KAS., kıt'alar K., kıt'a-i kebîreler ise KB., müfredler F., musarra beyitler ise M. kısaltmalarıyla gösterilmiştir. Vezin ilk şiirin üstünde belirtilmiş ve vezin değişimi olmadığı sürece veznin her şiirin başında tekrarına gerek duyulmamıştır. Metin içindeki düzeltmeler köşeli parantez ile belirtilmiştir. Nüshalardaki harf eksikliği eksi (-), fazlalığı ise (+) işareti ile gösterilmiştir. Bununla birlikte tek harf eklenmesi gereken yerlerde <> simgesi kullanılmıştır.

Tam transkripsiyon sisteminin kullanıldığı bu metinde, eserin tamamında bütünlük sağlanması adına yazım şekillerinde cild-i evvelde kullanılan neşir esasları benimsenmiştir:

1. Transkripsiyonda mümkün mertebeye metne bağlı kalınmıştır. Ses veya hareketlerle belirtilen vokal korunmuştur. Örnek: bilür misin
2. Vokal ya da harekenin olmadığı yerlerde uygulanan kurallar şunlardır:
  - a. Geniş zaman eklerinden –ar, ekinde dudak uyumuna bağlı kalınarak, -ır, -ur eklerinde metinde vokalle belirtilen yerlere uygun okunmuştur. Örnek: çıkar, idebilür.
  - b. Öğrenilen (duyulan) geçmiş zaman eki düz ünlülü okunmuştur. Örnek: olmuş, tuymış.
  - c. Görülen (bilinen) geçmiş zaman eki, -dı, üçüncü şahıslarda düz ünlülü okunmuştur. Örnek: oldu, buldı.

ç. Görülen (bilinen) geçmiş zaman birinci ve ikinci şahıs ekleri dudak uyumuna göre okunmuştur. Örnek: unutduñ, gördüm

d. Birinci şahıs emir ekleri, -ayım (-eyim), -alım (-elim) düz ünlülü olarak yazılmıştır. Örnek: vireyim, kórkıdalım

e. Çokluk ikinci emir eki dudak uyumuna göre okunmuştur. Örnek: idiñ

f. Teklik üçüncü şahıs emir eki, -sun yuvarlak ünlülü yazılmıştır. Örnek: gelsün

g. Birinci ve ikinci şahıs iyelik ekleri dudak uyumuna göre okunmuştur. Örnek: pederimiz, menfa‘atım

ğ. Teklik üçüncü şahıs iyelik eki, -i düz ünlülü yazılmıştır. Örnek: sözi

h. Zarf fiil eki, -madan yazıldığı şekilleriyle okunmuştur. Örnek: itmeden, varmadan

ı. Zarf fiil eki, -Icak dar ünlülü olarak yazılmıştır. Örnek: gelicek

i. Soru edatı –mı/-mi düz-dar ünlülü yazılmıştır. Örnek: unutduñ mı

j. Bildirme eki dudak uyumuna bağlı yazılmıştır. Örnek: taşarrufdadur

k. Etmek, ermek, vermek, deyi, gece, kapı, yer ve benzeri Türkçe kelimeler yazıldıkları gibi; itmek, irmek, virmek, diyü, gice, yir şeklinde alınmıştır.

l. Zarf fiil eki –up her zaman yuvarlak ünlülü yazılmıştır. Örnek: gelüp

m. İlk ciltten farklı olarak, fiilden fiil yapma eki, -in, -ın düz ünlülü olarak değil de dudak uyumuna göre okunmuştur. Örnek: olunmış

n. Yine ilk ciltten farklı olarak şimdiki zaman eki –yor dan önce gelen yardımcı ünlüler de dudak uyumuna göre okunmuştur. Örnek: oluyor

3. “ile”, “içün” edatlarıyla “idi”, “ise”, “iken” gibi fiilin aldığı ekler ayrı ise ayrı yazılmış, bitişik ise tire ile gösterilmiştir. Örnek: itmiş-idim, vech-ile, haşsız iken

4. Arapça ve Farsça terkipler yazılırken şu hususlar gözetilmiştir:

a. Arapça terkipler örneğin; ni‘me‘l-ceyş, ehli‘l-ķubūr şeklinde yazılmıştır.

b. Farsça terkipler şu şekilde yazılmıştır: çille-i hestî, dest-i pür-feyzi

c. Arapça ve Farsça ön ek ve edtlar kısa çizgi ile gösterilmiştir. Örnek: pür-feyzi, benâm, bi-ğalbin

ç. İki kelime arasına getirilen ek ve edatlarla yapılan tamlamalarda her aralığa kısa çizgi getirilmiştir. Örnek: dem-be-dem

d. Farsça son ekler ve sondan eklenen edatlar bitişil yazılmıştır. Örnek: zâdegân, püyân. Ancak Türkçe kelime ve kelime gruplarıyla çokça kullanılan –āsā ve -veş ekleri kısa çizgiyle ayrılarak yazılmıştır. Örnek: nur-āsā, rûğ-veş

5. Der-kenar ana metinden sonraya eklenmiştir.

3.3. Metin

[1a]

Bi'smi'llâhi'r-Raḥmâni'r-Raḥîm Elḥamdüli'llâhi Rabbi'l-'âlemîn ve's-şalâtü ve's-selâmü 'alâ seyyidi maḥlûqâtihi ecma'in ve 'alâ kâṭıbeti enbiyâ'ihî'l-mu'azzamîn ve 'ibâdihi'l-muvaḥḥidîn emma ba'd

Feğad vuḳıfet hâzâ'l-kitâbü ve ühdiyet ecrahü li-ervâhi küllü men kâne menâfi'l-memâti ve li-füyüzâti'd-dâreyni li-cemî'i men vecede menâfi'l-ḥayâti ve ene'l-efkaru ila'llâhi'l-ekber es-Seyyid İsmâ'il Şadıḳ Kemâl bin el-Ḥâcı Muḥammed Şâlih Vecîhî Paşa - yerḥamuhu'llâhü Te'âlâ- Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ ḥaseneten ve fi'l-âḥirati ḥaseneten ve ḳınâ 'azâbe'n-nâr bi ḥurmeti ḥabîbike'l-a'zam -şallallâhü te'âlâ 'aleyhi ve 'alâ âlihî ve şaḥbihî ve sellem- kemâ yuḥıbbu ve yerḳâ ve'l-ḥamdü li'llâhi Rabbi'l-'âlemîn.

Fî sene 1290.

KAS. 1.

[1b]

(Fâ'ilâtün [Fe'ilâtün] Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün [Fa'lün])

1. Besmele olmalı ser-levḥaya tâc-ı a'lâ
Ḥamd-iledir ana destâr-ı füyüzât-ârâ

2. Taylasānı da ola şalvele-i faḥr-ı enām
Āl ü aşhābına hep ümmetine de ebedā
3. Bu kitabı daḥı Haḫ ırka-i fevzim itsün
Yazılır feyz ü kerāmāt-ı Dügümlü Baba
4. Sübhā-i ‘aşḫ ile seccāde-i dilde Şādık
Söylüyor ṭab‘-ı Kemāl ḫāmesi şeyḫāne-‘aşā
5. Evvel ikmāl olunmuş idi cild-i evvel
Cild-i şānı bu muvaffaḫ ide yine Mevlā
6. Gerçi kaç cild olarak olsa da taḥrīr u beyān
‘Ācizem cümlesini itmeden onun iḫşā
7. Olamaz çünkü kerāmāt ü füyūzı ta‘dād
Yine her ḫalde idüp maḫḫarı yazdırı Hudā
8. Sā’ir erbāb-ı vüḫūfdan daḥı mevşūḫ olarak
Yine taḫḫīḫ olunup bunda da olur imlā
9. Nazm u neşr ile daḥı olsa olur ecr-i cezīl
Kim ki ma‘lūmı ise kendü daḥı yaza buña

[2a]

K.1.

Kezālik

1. Mesned-i şadr-ı mu‘allāda iken kabr seyli
Ona muḫliş bulunāndan birin itdi taḫḫīr
2. Didi on beş güne dek ‘azl olası ol muḫliş
Ol zemān ‘azl olarak celb ile itdi tevḫīr

3. Lîk o muhlîşde olan lezzet-i rûhâniyyet
Kendüden gitmek-ile gelmiş-idi hüzn-i vefîr

4. Gelerek nezd-i muḳaddeslerine bi'd-defa'ât
İltifât eylememiş idi berây-i taḫzîr

[2b]

5. Hâzreti Yûşâ'a gitdi orada beş on gün¹⁵⁴
İtdi tevbeyle 'ibâdât u ḫulûşî tekşîr

6. Hâl-i sâbîḳ gelüp İstanbul'a 'avdet idicek
İltifât eyledi ol zât-ı kerâmât-semîr

7. Orada tevbe ile öyle 'ibâdetini hep
Keşf-idüp eyledi taḫsîn ile daḫı tesrîr

K.2.

Kezâlik

1. Birine ba'zî şey almak için aḳçe virerek
Başka aḳçeyle alup eyledi onu tavşîl

2. Maḳşadı idi o aḳçe-ile tebrik yâḫud
Hâliş u parlaḳ olup itdi anıñ-çün tebdîl

3. Keşf idüp dimedi bir şey yine aḳçe virerek
Ḳıldı tekrar anı almak çün o şaḫşî tesbîl

[3a]

4. İki üç def'a bu şüret ile tebdîl iderek
Didi elvirdi benim aḳçemi etme taḫvîl

K.3.

Kezâlik

1. Yine bir kimseye aḳçesini i'tâ iderek
Ba'zî şey almak için eylemişdi irsâl

¹⁵⁴ Burada İstanbul Beykoz'da Yûşa tepesi olarak bilinen Yûşapeygamberin kabrinin bulunduğu inanan yerden bahsedilmektedir. Ömer Faruk Harman, "Yûşa", **DİA**, XXXIV, 43.

2. Hile itmişse de fark olmaz iken keşf itdi
Didi miqdārı nīde tā bula hūsn-i aḥvāl

K.4.

Kezālik

1. Biri ḥacca gidecek idi vedā‘a gelicek
İtmeden şaḳḳ-ı şefeh yine bilüp böyle didi
2. Hācıdır bu gidecek ḥacca selāmet olsun
Yine gelsün diyerek ḡayra ḥıṭābı itdi
3. Gittigi yıl ḳolerā olmuş-idi keşir¹⁵⁵
Ḥaḳ oña ḥıfz u selāmet vīrüp ‘avdet ḳıldı

K.5.

[3b]

Kezālik

1. Ḳastamonu tarafından daḡı geldi bir şeyḡ
Tekyede ḡaylī ṭurup istedi artık ric‘at
2. Şimdi gitmeklik olmaz buyurup men‘ itdi
Şoñra bir şuḳḳa gelüp oña bilindi ḡıḳmet
3. Anda yazılı seni urmaḳ için ehl-i ḡaraz
Müntazır yolda şākın eyleme şimdi ‘avdet
4. Şonra artık didi gidersen uğurlar olsun
Bi’s-selāmet giderek çekmedi ḡavf ü zamet

---

¹⁵⁵ 1865 yılı olabilir. Zira 1861’den başlamak üzere Hicaz bölgesi 19. Asır boyunca kolera salgınına maruz kalmış, 1865’te önceki yıllara göre hacı sayısının fazla olmasının da etkisiyle çok sayıda insan salgın sebebiyle hayatını kaybetmiştir. Dönemin gazetelerinde de koleranın seyrini görmek imkân dâhilindedir. Orhan Koloḡlu, “Osmanlı Basımında 1865 Kolera Salgını, İstanbul Sağlık Konferansı ve Mirza Malkom Han”, **Osmanlı Bilim Araştırmaları**, İstanbul: 2005, c. VI, sa.2, s. 139-142.

K.6.

Kezâlik

1. Aqçe ihdâ idüp ol şeyh ile Hamdî Paşa
Getürünce seniñ olsun diyüp aqz eylemedi
2. Hamdi Paşa'ya didik de olacak qalbi hazîn
Diyü der-hâtır idüp şeyh egerçi dimedi

[4a]

3. Onu da keşf ü qabül itdi hazîn eylememek
Qaşdı yâhud tereddütte de hıqmet vār idi

K.7.

Kezâlik

1. Hasta olduqda hafidim getürölmüşdi tabib
Didi dört vech-ile gelmiş bu çocuğa 'illet
2. Gerçi üç 'ileti de gayr-ı hafif ise dañi
Birisi başda olup baña virir o dehşet
3. Kendü meşhür eţıbbâ-yı serây-i şâhî
Olarak geldi bu sözden dile maşzûniyyet
4. Bâ-şuş ye'sî mü'eddî süz-i yed ba'zısına
Söylediği duyulup geldi o hüzne şiddet
5. Gıtdim ol gece onuñ türbesine rü'yâda
Ba'zı şey görmüş-idim bādî-i mesrûriyyet

[4b]

6. Şadaqa vermeyi emreyledi ol rü'yâda
Qıldı miqdârını taşrihe de luţfen himmet

7. H̄`abdān alkup onu h̄ānede h̄`iāvende
Söyledim der-‘aab ‘illetde göründü h̄iffet
8. Virdim öyle adaa gitdim o gün türbesine
Gördüm ‘avdetde onu h̄amd ola bulmuş ihat

K.8.

Kezālik

1. Bir imāma virerek a bunu h̄ıf idesin
Buyurup eyledi hem kendüye tebir-i sürür
2. Sulānamed’e o zāt idi imām-ı ānī
Çend gün orası evvellikle oldu me’mür

K.9.

Kezālik

1. Bir imām eyleyüp icāb-ı serāy-ı āha
İmtihān olmaa itmidi ‘azīmet o imām
- [5a]
2. Didi rü’yāda yiri Cāmi’-i Sulān Āmed
İmtihān içre degil añladı maul-ü merām
  3. Baası gitdi imāmetle serāy-ı āha
Cānı ııldı bunu söylemedi geri kelām
  4. Öyle rü’yāsını ııldığını bi’t-telmih̄
Bārialım buyurup ıldı laife o hümām

K.10.

Kezālik

1. Biri dögmek diledi onu ‘iyāzen bi’llāh
Didi itme afacān mevta irer ora saa

2. Pederî haqqına olmağla teveccüh üzere
Hilm idüp gerçi o dem eylememişdi icrā
3. Medfeni tekyede bir gün yine iş-bu nādān
Ba‘zı şöhet didi taḥkīr idi aña ḥāşā
4. Gūş iden nuşḥa çalısmış ise de diñlemeyüp
O günü ḥastalanup oldu helāk o gūnā

[5b]

K.11.

Kezālik

1. Zādegāndan ikisi nezd-i şerīfinde iken
Bir şaḥan ṭolma olunmuşdı oraya iḥzār
2. Zevḵ ü ālāyiş-i dünyāyı berāy-ı tenfir
Tükürüp şaḥana yine ḥiḳmetin itdi iḥhār
3. Qıldı teklif-i tenāvül birisi ekl iderek
Digeri oldu tenāvülde onu nefretdār
4. Derk-i ma‘nā ile terk olsa cihāniñ emelī
Feyz-i ‘uḳbā için ekliñ idi nef‘i der-kār
5. Lākin ikisi daḥī ṭālib-i dünyā olarak
Ekl iden buldu ‘aḳībinde murā- ile mesār

[6a]

6. Bulmadı nāmī o teklifi ḳabul eylemeyen
Oldu menfūru olan manşıba şoñra tesyār

K.12.

Kezālik

1. Qıldı bir ḥāneye teşrifini kendü inbā
Kehleden muḥterizen serdi birisi iḥrām

2. Dāh̄il-i ḥāne olunca onu kim serdigini
Keşf idüp eyledi tevb̄ih̄ ile nuş̄hu o h̄ümām
3. Cilve-i Ḥaḡ ile çok kehle ṭurup üstünde
Gayrınıñ üstine itmezdi sirāyetle ḥırām
4. Nice nuş̄h̄ itmesi lāzımsa oña eyledi hep
Hiçbir fi‘li daḡi olmāmış iken ifhām

K.13.

Kezālik

1. Tevbe vü başka ḥavāyicelerini görmek için
Birine rıḡleti itmiş idi remz ü telm̄ih̄

[6b]

2. Ḳaḡı gün dimiş ise rıḡleti ol gün oldu
Ki zarīfāne günin eylemiş-idi taş̄riḡ

K.14.

Kezālik

1. Uzadup pencereye dest-i şeref-peyvestin
Cam kırılmaḡ ile ba‘zısını pahā itdi ṭaleb
2. Baḡr-ı aḡmerde fülān kimseyi şimdi taḡlīş
Eyledim andan alın didi o zāt-ı aṭyeb
3. Yazdılar söylediḡi vaḡti o geldikde didi
Baḡr-i aḡmerde düşüp geldi baña ḥavf ü kerb
4. Ğarḡ olmaḡda idim irdi yed-i ‘ālisi
Oldı der-ḡāl kerāmet ile taḡlīşe sebeb

K.15.

Kezālik

1. Çocuk iken biriniñ sîreti nice olacak
Keşf idüp vālidine eylemiş-idi iħbār

[7a]

2. Pederi olmadı ıslāħa muvaffaq anı
Büyüdükde didigi sîreti kıldı izhār

K.16.

Kezālik

1. Çend zāt gidiyor iken şaparağ ba'zıları
Şapdı digerleri de anlara peyrev oldı
2. Ol tarafda tırıyor idi o zāt-ı aqdes
Bir börekçideki mevcut böregi tağıtdı
3. Nezd-i pākinde o gün aqçe bulunmamış aña
Ma'nevī anları celb eyleyerek virdirdi
4. Bildi anları dağı bātınca bu idügin
Çünkü şapmaqlığa bir bā'is-i zāhir yoğ-idi

K.17.

Kezālik

1. Şimdi tersāneden aqçe gelecekdir buyurup
Dest-i 'ālisine hağ ile de kıldı imā

[7b]

2. Geldi tersānede mektupçu olan zāt der-ħāl
Aqçeyi de getürüp eyledi 'arz u i'tā
3. Aqçe tebdil idecek olsa idi kangı zemān
Fiyatñ farkını almazdı virilse aqlā

K.18.

Kezālik

1. Biri gāyet ile dehşetlü göüp bir rü'yā
Geldi bī-dār olıcağ kendüsine havf-ı 'azīm
  2. Şoñra rü'yāda zühūr idüp o zāt-ı aqdes
Kıldı ta'bir anıñ tesliyet ile tefhīm
  3. Yine bī-dār olıcağ havfı gidüp geldi sürür
İtdi bi'l-vāsıta bir lirayı aña taqđim
  4. Getüren kimse uzaqdan anı hem göndereni
Keşf idüp nuşhı dağı eyledi ol zāt-ı kerīm
- [8a]
5. Didi ıslāh için aḥvālını de bi'l-ilhām
Kıldı rü'yāyı yine keşf ü şalāḥi ta'līm
  6. Hem imān sadece ḥaşr olmaya vaqt-i havfe
Olmalı Haqqā hemān havf ü recā üzre muqīm

K.19.

Kezālik

1. Biriniñ ḥastalanıp oğlı telāş eyleyerek
Şiḥḥatin añlamağa itdi birini tesyār
2. Anıñ 'indinde de olmaqla mücerreb ya'nī
Emel itdi ide nuṭqından anı istiḥbār
3. Ol giden söylemeden nezdine vardıkda hemān
Şiḥḥatin eyledi tebşir ile irāş-ı mesār
4. Himmet ü nuṭkı ile oldı o da şıḥḥat-yāb
Olamaz feyz ü kerāmetleri ta'dād ü şümār

K.20.

Kezālik

[8b]

1. Birine didi ki git oṭa-i teṣrīfāta
Yolda görmüſdi o gün itmemiſ evvel ülfet
2. Çağrılıp oraya rütbe vü niſān virildi
Hiç ümīd yoğ-iken buldı serī’an ferḥat

K.21.

Kezālik

1. Var iken nezd-i celīlinde on on beſ kimse
Böyle nuṭḡ itdi hemān eyleyerek ḥüzn ü keder
2. Didi taṣrīḥ ile ismini fülān ġarḡ oluyor
Dindi taḥliſine ol lüṭf ile himmet-āver
3. Cüz’ice fikr ü ‘aḡībinde didi ḡurṭardım
Gelicek o daḡı ḡurṭardıġı virdi ḡaber

K.22.

Kezālik

1. Ayaſofya’ya ḡarīb ḡaraḡolı deḡsetde
Gördi bir zāt evinden ḡıḡaraḡ ſormıſdı

[9a]

2. Didiler kim ſu terāzisi ḡadar anı ṭavīl
Cümlemiz gördük o ḡayret ile deḡset virdi

K.23.

Kezālik

1. Bir ḡāce didi anıñ ile gidüp ḡammāme
Cism-i ‘ālisi yıḡandıḡca ziyāsı artdı

2. Zāhiren cezbede mir'at-ı teni üzre ğubār
Görünürdi o gidüp nūrı teḥayyūr virdi¹⁵⁶
  3. Bağlamış kendüsi bir ḥabli miyānına şıķı
Anda temür daḥı var cismine yir itmiş idi
  4. Böylede eyler idi ya'nī cihād-ı nefsi
Ketm için .... Ḥaķ virmeye bu ḥāli didi
  5. Çıkdık andan biriniñ ḥānesine itdi vürüd
Bu da ilhāmına ğubārdan teḥarruzda idi
- [9b]
6. Bilüp ilhām ile her ḥālini de ol şaḥşıñ
Nuşḥ u tevbīḥini icābı niceyse itdi

K.24.

Kezālik

1. Başka yirde biriniñ saġlıġını mechül olarak
Dinmeyüp şoḥbeti ḳalben olıcaķ istikḫā
2. Ḥaķ-ı emvātde Allāh ide raḥmet dinülür
Buyurup oldı vefāt itdiği şoñra inbā

K.25.

Kezālik

1. Birisi sinn-i şabāvetde gelüp turur iken
Didi tomruķ turıyor bu çocuguñ yanında
2. Büyüyüp sinni virildi aña me'mūriyyet
Tomruġa çok kişi ḥabs itmiş-idi yanında

---

¹⁵⁶ Teḥayyūr: teḥayyūr M1, M2.

K.26.

Kezālik

[10a]

1. Eylemiş ba‘zı şenāsın biri pek muhliş olup
Bulunanlar hepisi eylemiş anı taşdıķ
2. Yine muhlişse de ta‘rīz ile bir genc kātib
Eylemiş bir şıfatı iş-bu şenādan tefrīķ
3. Oradan kılķup o kimse gidiyorken çağırup
Didi sen çocuk iken anı ne mümkin tedķīķ
4. Neye dā’ir ise şöhetleri keşf ü taşrīh
Buyurup kıldı anı baħr-ı teħayyürde ğarīķ

K.27.

Kezālik

[10b]

1. Geldi seyyāh biri bāb-ı şeref-yābında
Rūz u şeb hayli zemān eyliyor idi hıdmet
2. Ba‘zı nādān aña ta‘rīz idüp gūş iderek
Bir gice geldi nedāmet gibi aña hālet
3. Ki bilür çok beni zāhirde aña birden olan
Dünyevī nef‘a gelür anlara gitsem vefret
4. Toplıyup kendüyi nefsine hıtāb eyledigim
Seni fevt oldı şanurdım bu ne sū’-i niyyet
5. Olayım mest düşüp kılmaķ ile soķaķda
Senden ey nefsi denī cümleye gelsün nefret

6. Keşf idüp der-‘aķab ol zāt-ı muķaddes gūlerek
Kıldı telķif anı nuşha da buyurdı himmet
7. Ya‘nī içmemi menhiyyi ĥazer kıl andan
Mey-i ‘aşķ-ı şamedānī ile bul keremiyet

K.28.

Kezālik

[11a]

1. Ĥasta olmışdı ĥafidim anıñ içün de yine
İstihāre idicek böylece gördüm rü’yā
2. Tekyesi içre kılup ya‘nī şalāt-ı mağrīb
Kıbleniñ bir tarafında idi sā‘at gūyā
3. Līk tırmış idi sā‘at nerede tırdığı da
Ĥātırında idi bī-dār olunca ĥattā
4. Ceybim içindeki sā‘at daķı kaçda idügin
Ĥātırında idi rü’yāda baķup yine aña
5. Ceybim içindeki sā‘at nereye gelmiş ise
Ol ķadar aylık idi görilicek bu rü’yā
6. Ol tıran sā‘atiñ ammā gelerek tırdığı māh
Ecel-i ķaķ‘ī imiş eyledi ‘azm-i ‘uķbā
7. Ĥastalık şavmış-ıdı irtesi gün rü’yāniñ
Çāre olmaz ecele geldigi anda aşlā
8. Buña dā‘ir yine rü’yāda olup ba‘zı ĥuşuş
Tesliyetle dile tebşiri de kıldı icrā

[11b]

9. Dindi pür-ḥayr-i ḥafidiñ olacak bi't-tebrīk
İdemem himmet-i 'ülyāsına şükri ifā

K.29.

Kezālik

1. Nezdine geldi biri didi ki mevlūd için
Git serāye ki seni arayacaklar zīrā
2. Ol civāra varıcaḡ görđi ki birkaç ādem
Çıkdı kendüsi için oldığın itdi inbā
3. Vardı mevlūd kırā'et iderek 'avdetde
Oldı bir çevreye bağlu aña aḡçe i'tā
4. Şaymadı zāt-ı mu'allāsına virmeklik için
Ceybine koydı gelüp dimedi bir söz ašlā
5. Didi var sende yarım kīse ile bir çevre
Çıkarup oldu o miğdar idüği de eclā

[12a]

6. Borcđ da varmış o miğdar anı da keşf iderek
Almadı didi virüp sen anı eyle ifā

K.30

Kezālik

1. Üzüm ışmarladı virmiřđi beyaz aḡçesini
Alacaḡ kimse nüḥās aḡçeye itmiş tebdīl
2. Ol beyaz aḡçeye a'lāsını virmekde iken
Şāḥibi de anı ednāsına itmiş taḥvīl
3. Gelicek nezd-i şeref-vefdine keşf eyleyerek
Kıldı te'şīr-i nařīḥat için anı taḥcīl

4. Başka üzüm virecekdi yine anı virsün
Sen aña aqçemi vir fiyatını bî-tenzîl

K.31.

Kezâlik

1. Birisi Vâlide Sulţân'dan aqçe getürüp
Eylemiş ba'zısını tecrübe için mektüm

[12b]

2. Ne kadar ketm ü hafî tutdığını bi't-taşrîh
Söyledi şüphesi anıñ dağı oldu ma'düm

K.32.

Kezâlik

1. Öpdi 'Ārif Baba'nın destini bir h̄āce gelüp
Didi gel eyle benim destimi dağı taqbîl
2. Būs idince emelin keşf ile virdim buyurup
Der-'aķab oldu huşul-i emeliyle tebcîl

K.33.

Kezâlik

1. Bir konaq içre imāmetde olan bir h̄āceye
Konaq ehlini didi başka yire 'azm idecek
2. Taķımıyla konağı da şatacaqlar anlar
Başka bir memlekete naql-i mekân eyleyecek
3. Dünyevî menfe'atıñ gerçi me'an gitmekdir
Uhrevî nef'îñ olur bunda iķāmet idicek

[13a]

4. Naqlle niyyet bile yoķ ise de bir ay şoñra
Girdiler hāneyi ol güne furuht eyleyerek

5. H̄āce almış idi bir cāmi'e himmetle imām
Anı itirdi yine kām-ı derūnın bilerek

K.34.

Kezālik

1. Bir kiři geldi okuz yūz ğuruř idi borcu
Anı h̄i söylemeyūp eyledi nezdinde u'ūd
2. Arnavud řerbeti řatdıqları yire getūrūp
Gördi ma'zūl kibārdan birisi itdi vūrūd
3. Didi ma'zūle okuz yūz ğuruř anıñ borcu
Vir seni ide řaba nařb ile mesrūr ma'būd
4. Te'diye itdi hemān irtesi ğün ağırılarak
Oldı mesrūr iderek manřıb-ı vāliye řu'ūd

K.35.

[13b]

Buraya deĝin taħrīrine tārī-i tām

(Mefā'ilūn Fe'ilātūn Mefā'ilūn Fe'ilūn)

1. Bu sāl olup yine mevřū vech-ile taħı
Mūřāhedātını da eyledi Kemāl imlā
2. İdūp tefe''ūl bi'l-ayr didi tām tārī
Kemāle feyz-i Kemāl-nāme-i Dūĝümlü Baba¹⁵⁷

**Bi-mennihi te'ālā iş-bu oksan bir senesinde daı yine ruvāt-ı řıāt bī-ĝarāzdan istimā'
ve bi'z-zāt mūřāhede kerde'-i 'ācizi olarak derc olunan**

¹⁵⁷ Sene 1290.

K.36.

(Fâ'ilâtün [Fe'ilâtün] Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün [Fa'lün])

1. Birisi hacca qarîben giderim mi 'acaba
Diyü fikren eyleyerek geçdi zuḳâḳ içinden
2. Uzamış olsa daḫı yine qarîbdır âtî
Didi lafz-ı 'Arâbîyle o murûr eyler iken

[14a]

3. 'Arabî bilür idi añladı ma'nâsın o da
Uzadı yine naşîb itdi Ḥudâ-yı .....

K.37.

Kezâlik

1. Ağniyâdan ise de bir kişi olmaḫla baḫîl
Aḫrabasından iken ḫâdimi efḫar idi
2. Bunlarıñ ḫâlini keşf eyledi giçmekde iken
Ḥâdime lâzım olan aḫçeyi de virdirdi
3. Ki aña şu kadar aḫçe viresin ḫâdimiñe
Didi şorıldı bu gûnâ idügi bilindi

K.38.

Kezâlik

1. Ḥasta bir kimseye dimişdi menâmında ki öl
Yine ta'bîri de 'Ârif Baba'ya şormış-ıdı
2. Ya'nî rû'yâda idügin derk ü menâmında yine
Gitdi ta'bîrini 'Ârif Baba'ya itdirdi

[14b]

3. Didi öl dimesi rû'yâda olur 'ömre delîl
Nâ-ümîdken nice yıl 'ömr-i tavîli buldı

K.39.

Kezālik

1. İstiḥāre olunup kendüye rabṭ-ı dil ile
Oldı bir ḥasta nice olacağı istiḥbār
2. Ḥastaya bir çukuru göstererek aña duḥūl”
Eyle didikde o ḥavf itdigin itdi iḥbār
3. Korkma herkes aña varır diyü bir defteri de
Gösterüp didi ki hep bunda olunmuş izbār
4. İrtihāl eyledi ta‘biri bunıñ ‘aynı imiş
Çāre olmaz ecl-i kaṭ‘ī gelince der-kār

K.40.

Kezālik

1. Yine bir ḥasta için himmeti olduḡda recā
Didi mevt ile olur nice ni‘amlar peydā
- [15a]
2. Mevtten ya‘nī ḥazer olmamaḡ için ta‘rīf
Buyurup şihḡatine itdi du‘ā buldı şifā

Kendü ḥaṭṭ-ı ‘ālileri olarak mevlid-i seniyyeleri olan Amaşra’da bulunup celb ve türbe-i muḡaddeslerine muttaşıl nihāde-i ḥücre-i ta‘zīm olunan üç kıṭ‘a-i kelām-ı ḡadīm ve bir kıṭ‘a in‘ām-ı şerīf için

KAS.2.

(Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün)

1. Dügümlü Baba yazdı Kṭb ü ḡavş ü ferd idi ḡaḡḡā
Bu üç kıṭ‘a kelāmu’llāhı bir in‘āmı nūr-āsā
2. Ḥuzūrında ṭuran bir Ḡādirī ḡalben diyüp Yā Ḡavş
Didi ḡarşunda ya‘nī Kṭb ü ḡavş ü ferd olup himmetā

[15b]

3. Yazar iken görüp mevşûk zâtlar itdiler iħbâr
‘Ulūma ħaşr vaktin cezbeden evvelde bi’l-inbâ
4. Ħadîş elsin iken yazmışsa da her ħâli de pür-feyz
Sülûkiñ ħatmine ħonmadan da gevher-i a’lâ
5. Amaşra’da mekteb-i şıbyânına vaħf idi çok turdı
Cedîd muşħaflar aldım itdim istibdâl ile isrâ
6. Yazıldı bellüdür ba’zı maħalli başka ħatı nâ-ċâr
Ki tenċîş itdi şıbyân oldu ikmâl için imlâ
7. Bu in‘âm-ı şerîf akrabasından birisinde
İşitdim arzumı gördiginde eyledi i‘tâ
8. Şabîler anı da tenċîş idüp ikmâl olundu lîk
Bulunmamaħla diger nüşħa ħaldı ba’zısı ħayfâ
9. Ħitâmında müceddid dört cüz’i yazılan muşħaf
Temâm oldıħda görildi mü’eyyed olarak rü’yâ
10. O dört cüz’i yazan zâta didi rü’yâda iki zât
Semâ mir’at-ı dünyâdır irâ’e idelim saña

[16a]

11. Görüp itmâma ħatı itdiklerin ħıldı o kâtibde
Dügümlü Baba ħatı olduħın da şübhesiz imħâ
12. Biri rü’yâda bunlar türbesine ħondıħın görmiş
Ziyâret ħıl dinilmiş bî-ħaraż itdi o da inbâ
13. Kemendi cümle sâ’ir yâdigârı bunda ħondıħda
O geldi bî-ħaraż didi görüp anlar için rü’yâ

14. Ğarazsız oldı zāhirce de t̄ahir kendü h̄attıdır
Ki eṭrafiyla tedk̄ikāt itdi şübhe bî-ilgā
15. Cihāniñ nār-ı meyli ‘ömri içre itmedi h̄iç mes
Ezelden nūr-ı H̄aḫla zeyt-i ḫalbi pür-ziyā zirā
16. Mübārek himmetine beñzer ol eṣcār-ı zeytün kim
Degil şarkıyye bā-ğarbiyye eṣmārı olur evfā
17. Olur “nūrun ‘alā nūrin” kelāmu’llāh-ı ehlu’llāh
“Kemişkātın” ḫarātise ide mişbāḫ-veṣ imlā¹⁵⁸
18. Güzelse ehl-i zāhir h̄attı da gerçi başarda hoş
Başiretde muşaffā ehl-i bāṭın h̄attı feyz-efzā
- [16b]
19. Ḳanādiliñ mūnaḫḫaş olsa cāmı gerçi zinetdür
Zücāciñ şafvetinden pertevi şem’iñ gelür eclā
20. Şu bir menba’dan olsa ḫonsa dürlü ke’s-i zibāya
O yine bî-nüḫüş bir eski ma’den kāsede aḫlā
21. Olur bir bağçede ezhār u zibā şuretā gülden
Bulunmaz gül gibi anlarda būy-i dil-güşā ammā
22. Nüḫüş h̄attı-ı ḫulüb-āsā kelām lafzī-i H̄aḫ-ı rūḫ
Kelām nefsi-i bārī-i ḫadīm sırr-ı ḫafi aḫfā
23. İder her ḫalbi rūḫ iḫyā vü şūrī çok cesed aḫsen
H̄aḫiḫi lik ḫalbiñ ḫüsn-i ḫalḫı maḫşad aḫşā
24. Mürekkeb fevz-i dārın ile h̄attına devāt ilhām
Buyurmuş bunları evvel vāḫıf levḫ ü ḫalem inşā

¹⁵⁸ Özellikle bu beyit öncesi ve sonrası ile Nūr sûresi 35. âyete iktibas içerir. Söz konusu âyet kasidenin devamında verilmiştir.

25. Olup her biri burc-ı kabri üzre “kevkab-i dürri”
Ola anda ziyâretle tilâvetle du‘â ifâ

[17a]

Allāhu nūru’s-semāvāti ve’l-arzi meşelü nūrihî kemişkātın fi hâ mişbāhu el-mişbāhu fi zücācetin ez-zücācetu keennehā kevkabün dürriyyün yūkadü min şeceratin mübāraкетин zeytūnetin lâ şarkıyyetin ve lâ ğarbiyyetin yekādü zeytühā yuzi’ü ve lev lem temseshü nārun nūrun ‘alā nūr yehdi’llāhü li nūrihî men yeşā’ü ve yađribü’llāhü’l-emşāle li’n-nāsi va’llāhü bi külli şey’in ‘alim¹⁵⁹

KB. 1.

1. Hudā’nın ismi Nūr arz ü semāvātında nūr-idi
Ki andan halk itdi şāhib-i nūr-ı hedy-bağşā
2. Hābībī nūrın andan sāiriñ nūr-ı hābībinden
Yaratdı nehr-i halkiñ ‘aynı ya’nī menba’ı güyā
3. Kıdem Hālikdedir mağlūkı yine cümleten hādiş
Buyurdı zihne taqriben o nūrıñ mişli bu gūnā

[17b]

4. Ki kandillikde olup da çerāğ ol çerāğ dağı
Büyük yıldız gibi iken qonılır zeyt-i nūr-efzā
5. O zeytiñ şarkı vü ğarbi degil ağacı dünyāda
Vasağdadır mübārek ya’nī olur meyvesi evfā
6. Aña āteş toqunmazsa bile kendü ziyā virmek
Qaribdir ya’nī kim ol mertebe olmağ eyle aşfā
7. Olur nūrun ‘alā nūr ictimā’ itmek ile bunlar
Kime dilerse virir kendü nūrıyla hedyi Mevlā

---

¹⁵⁹ en-Nūr 24/35.

8. İder Hâk darb-ı emşâli ki nâs anı bile âsân
Anîñ ‘ilmindedir hep zâhir u bâtın olan eşyâ¹⁶⁰
9. Degil Qur’ân maḥlûk gerçi Mevlâ’nıñ kelâmıdır
Hurûf u şavt ile olma ḥalâ’ik sözleri-âsâ
10. Kelâm nefsi-i insân olur içre müstaḥzır
Ki insân ile kâ’im oldığı ma’lûmdır ammâ
- [18a]
11. Kelâm nefsi-i insân olur kendü gibi ḥadis
Huşûşan dilde istiḥzârı olur şoñradan peydâ
12. Kelâmı zâti ile kâim olup Ḥazret-i Ḥaḳkıñ
Bilüp ḥalk olacaḳ şey’i kelâmında ider iḥşâ
13. Kelâm-ı nefsi Bâri-i kadîmdir lafzı ḥadisdir
Yine elfâzı da lîkin kelâmu’llâhdır maḥzâ
14. Kelâm-ı nefsi Bâri’ye lafzı da olur dâhil
Faḳaṭ mümkün degildir kim ola tertîb ile eczâ’
15. Ki bir lafzı teḳaddüm itse diğerkler olur ḥadis
Kelâmıñ aḥseni lafzen daḥı Qur’ân-ı feyz-ârâ
16. Ḥudâ inzâl idince lafz u şavtı ḥalk eylerdi
Ki ismâ’ itdi Cibrîle anıñla eyledi İsrâ
17. Nüzûlünde yine tertîbi bâ-emr-i ilâhîdir
Ki her âyet olurdu emr-i Ḥaḳ olan yire inşâ
- [18b]
18. Tecemmu’la zâhîr olsa da birbirine ins ü cin
Yine mişlin getüremez buyurdu Ḥâlik-ı Yektâ¹⁶¹

¹⁶⁰ İlk sekiz beyit Nûr sûresinde belirtilen âyetlerden oluşturulmuştur.

19. Bin üç yüz yıldır işte gelmedi mişl ü nazîri hîç
Belâgât siyyemâ ‘aşr-ı sa‘âdetde idi evfâ
20. Feşâhat ehli aq̄târ-ı bilâdden cem‘ olup her yıl
Olurdu imtiḥânı Mekke’de icrâ idüp da‘vâ
21. Olurken imtiḥânı bulunup her biriniñ kavmi
Çeküp de ğayretin ḥarbe bile varır idi ḥattâ
22. Temâm bir yıl çalısup hîç bir âyet itmeyüp tenzîr
Gelince irtesi yıl itdiler hep ‘aczeni eclâ
23. Didi imâna dâhil olmayanlar bile anlardan
Çalışdıķ rûz u şeb mişl ü nazîrin bulmadıķ ḥayfâ
24. Tehâşî daḥı itmezler idi çünki o eşnâda
Olup a‘dâd-ı mü’mîn kılet üzre çok idi a‘dâ
- [19a]
25. Olur bir muḥtaşar âyetde zâhir diķķat itdikçe
Nice ḥükm-i ḥikem-ârâ nice ra‘nâ olan ma‘nâ¹⁶²
26. ‘Arabca her lisânıñ eşrefidir o da andandır
Olur i‘câz ile ammâ ki andan daḥı müsteşnâ
27. İdüp müstaķbel ü mâzî vü ḥâli cümleten irâd
Celî oldu ser-â-ser her neler kim eyledi inbâ
28. ‘Ulûm-ı evvelin ü âḥîrin anda olup el-Ḥaķ
O deñlü itmemişdir hîç bir kavm ü kitâb ihşâ

¹⁶¹ el-İsrâ 17/88.

¹⁶² Ḥükm-i: ḥükmü M1, M2.

29. Belāġāt ehliniñ kavli uşān virir tekerrürde
İder Qur'an tekrārında da albe şafā ilā
30. Feşāhat ile me'anīsı idrāk itmeyen kimse
Olur müdrık selāsetce daı tedıı bi'l-ıfā
31. Ki tekşir-i tilāvetden selāset gelmez ol rütbe
Çok ounmada nazm ü neşriñ olmaz yeri ol gūnā
- [19b]
32. Hādışıñ ba'zısı vird olup andan çok ounurken
Yine ol rütbeye varmaz o da geri bütün a'lā
33. Dinildi seb'a arufı yedi vech-i kırā'ate
Yedi kavm-i 'Arab ire lūġatler dindi hem aña
34. [Hem emr ü nehy ü va'zla kışaş ü va'd ü va'id emşāl]¹⁶³
Dinildi anġısı olsa bu zātdır cümlesin dānā
35. Yedi evār-ı albiñ üstüne ma'nā-yı Furānı
İderdi zāhir ü bātinca da tefhım idüp i'lā
36. Tefāsir ü havāşıye ledünni vü zāhiri vāıf
İdüp āyāt ile telmi-i ġayb olur idi peydā
37. Aransa anġı āyet şormadan our idi der-hāl
Ki alb-i enveri tertib-i zibā mülhem-i Mevlā
38. Ne hāfiz şavtı Dāvudı cibāl-i albi teşhirdi
Deġşdirir mecāziden hevā-yı ayr-ı alb aña

¹⁶³ Hem emr ü nehy ü va'z ile kışaş ü va'd ü va'id ü emşāl: M1, M2.

[20a]

39. Maḳāmātı idi hep şu‘be-i şer‘iyye-i elhān
Oḳurdı rūz u şeb ḳurrā’i de āġāzesi ahlā
40. Müdāvim cezr ü medd her nefesde lafzatu’llāha
Vücūh ser olup ilhām ider tecvid-i [ḥükmü’ rā’]¹⁶⁴
41. Ṭurūp tenvin-i a‘yenden ḥafice nūn-ı sākin-veş
Maḥallinde göre uġrār ider izhār u hem ihfā
42. Münāsib ḳalbi iḳlāb ile idġām eyleyüp rüşde
Zamīrde ḳalkale sekte olur şedde ider ahlā
43. Himem ḥattātı ḳalbi itdirirdi meşḳ-ı ‘aşḳ-ı Ḥaḳ
Deġiştirirdi ḥüsn ü ḥāle sū’-i fikri bi’l-imḥā
44. Likā’-i Ḥaḳḳ’a ḥubbı mühre beñzer şābit ü maṭbū’
Mücellādır silinmez ḥubbı āḥir şey ile ḳaṭ‘ā
45. Tecemmu‘ itdi ḳuṭbiyyetle ġavşıyyetle ferdiyyet
Ḥuṭūt-ı ḳadr-i ‘ālisin müşelleş eyledi ḥaḳḳā
- [20b]
46. Rızā’u’llāh divānına gönli riḳ‘asın ta‘līḳ
İdüp şülüş degil bir ḳıṭ‘asın nesh itmedi aşlā¹⁶⁵
47. Ğubār-ı pāyini āldı görüp rü’yāda bir ḥasta
Hemān buldı şifā himmet gül ü reyḥānī kām-baḥşā
48. Celī i‘rāb başri ile kūfi daḥı nezdinde
Muḥaḳḳaḳ her ‘ulūm-ı kesbiyye vü vehbiyye aña iclā¹⁶⁶

¹⁶⁴ Ḥükm-i verā’: M1, M2.

¹⁶⁵ Şülüş: şülüşi M1, M2.

¹⁶⁶ Mısra vezne uymuyor.

49. Eb ü māderce tevķi'-i refi'-i nesl-i 'ālisi
Müselsel seyyid ü 'ilm ü šalāḥ her birine tuġrā
50. Süṭūr-ı 'ömri oldı hep muḥāṭ-ı cedvel-i rıdvān
Ki tā ser-levḥasından ḥatme dek dil mıstarı ra'nā
51. Ṭurur bunda kemendī cendere itmişdi cildinde
Dügümler daḥı baġlardı aña şırāzedir güyā
52. Dügümler çile'-i bī-çidesi 'uḫde-küşā-yı ḥalk
Zihī ḳalb-i daḳīḳi raḳḳ-ı menşūr-ı şeref-baḫşā
- [21a]
53. Açup cüzdān ü cilbend-füyüzü ḥayr-ı külliye
Tehī kīse nice muḥtācı ḳıldı himmeti iġnā
54. Dıraḥt-ı feyżiniñ yapraḳları açık şaḫāyifdir
Ki zılli maḥfaẓa-i eşmār-ı nuşḥı miḳleb-i zībā
55. Dil aḳlāmın terāş ü şerḥ idüp o da virir reşḫa
Pervezsizce teyaḳḳuz maḳṭa'ında idicek ezkā
56. Vesāḫdār olsa da eski paçavra gibi [c]ibiñlikden¹⁶⁷
İder temiz ü pişkīn himmeti ābād idüp aḳvā
57. Ḳalem-gīr neşāyih olması-çün levḫa'-i ḳalbe
Olur nuṭḳı tebāşiri çoḳa varmaḳsızın peydā
58. Yed-i ḥaṭṭāṭda ḳāḳum kürki beñzer ḥıl'at-i ḥaṭṭa
Aniñ ḥaṭṭına ḥıl'at ḥulle'-i cennet olur iksā

---

¹⁶⁷ Çibiñlikten: M1, M2.

59. Karışıklık şıkarsa erre şabri idüp teysir
Kitāb-ı dil pürüzsüz çār eṭrāfin bulur zībā
- [21b]
60. Va‘īd-i Ḥaḫḫı müşte va‘dini müjde idüp dirdi
Ṭurup silk-i rızāda cem‘ ü rabṭı itmek imḥā
61. Olur her cüz’ü ḥayra ‘aşr mişli daḫı çok iḥsān
Ki ḥizb-i muḥlişiniñ sūra beñzer ḥāli şevḫ-efzā

Este‘izü bi’llāh. Fî-büyütin ezina’llāhü en türfe‘u ve yüzkerā fi-he’smühü yüsebbiḫü lehü fihā bi’l-ğudivvi ve’l-āşāl. Ricālün lā tülhīhim ticāratün ve lā bey’un ‘an zikri’llāhi ve iḫāmeti’ş-şalāti ve itāi’z-zekāti yeḥāfüne yevmen teteḫallebü fihe’l-kulübü ve’l-ebşāru li-yecziyehümü’llāhü aḥsene mā ‘amilü ve yezidehüm min fazlih. Va’llāhü yerzuḫu men yeşā’ü bi-ğayri ḥisāb. Ve’llezīne keferü a‘mālühüm keserābin biḫī‘atin

[22a]

Yaḥsebuhu’zam’ānū mā’en ḥattā izā cā’ehü lem yecidhü şey’en ve veceda’llāhü ‘indehü fe-veffāhu ḥisābehü va’llāhü serī‘u’l-ḥisābi. Ev ke-zulumātın fi bahrin lücciyin yağşāhü mevcün min fevḫihī mevcün min fevḫihī şehābun zulumātün ba’zuhā fevḫa ba’z, izā aḥrace yedehü lem yeked yerāhā ve men lem yec‘ali’llāhü lehü nūran femā lehü min nūr.¹⁶⁸

KB.2.

1. İder Ḥaḫ her ‘ibādetgāha ta‘zīm olmağı fermān
Olur anlar da rüz u şeb iden tesbiḫ ü zikr ifā
2. Çevirmez ḫalbini nef‘-i ticāret ile bey‘ için
İder zikr-i Ḥudā ile şalāt ifā zekāt i’tā

[22b]

3. Olur ḥā’if dil ü ebşār teḫallüb itdigi günden
Diler ecrin virüp Ḥaḫ ider fazlen lüṭfini inmā

¹⁶⁸ en-Nūr 24/36-40.

4. Hudā kime dilerse rızķ u ecrin bī-ķisāb eyler
Görür küffār a‘mālin ovalarda serāb-gūnā
  5. Ki ‘atşān şu kıyāsıyla gelüp bir nesne bulmazlar
‘Azāb-ı Hāķ bulur küffār umār nef‘-i ‘amel ammā
  6. Hīsāb-ı Hāķ serī‘dir bi’t-temām eyler mücāzātın
O a‘māle bu temşili de kıldı Hālīķ-ı Yektā
  7. Ki bahriñ engininde zūlmet ile mevc üzre mevc
Anıñ üstünde bulut birbiri üzre zālām aķvā
  8. Çıķarırsa yaķın olmaz elini görmesi kendü
Olamaz anda nūr kim nūr-ı imān virmeye Mevlā
  9. O Kūţb’uñ merkezi bu dā’iredir mekteb-i irşād
Muħiţdir riħle’-i ‘irfān aña pür-kārdır gūyā
- [23a]
10. Büyüt-i ħayrı cāmi‘ anda var tekye vü kütüb-ħāne
Semā‘-ħāne kitāb miħrābı da ser-levħa-i zībā
  11. Ālup (Ķālū belā) dirsın (Elest’de) belledi diller
Şaşırma mūm gibi yapış hemān bel bağlanup aña
  12. Göñül bağlansa ħayra ħıfz u feyzi rabţ ider cilde
Dikiş tutmaz düğümsüz rişte çekse süzen-ārā
  13. Olur kilik elif’e miķrāz lā’ya parmak hemzeye teşbīh¹⁶⁹
Bu terkībden de zāhir şan‘at ħaţtdan gelür ālāi

---

¹⁶⁹ Miķrāz: miķrāş M1, M2.

14. Bulur söz hak idüp koyma havâtır çoğalup soñra
Dilübde parçalatdırır saña dil levhasın zîrâ
15. Şağâyir bir iki üç olsa da zinhâr âz görme
Ki her bir noktadan tağyîr olur elfâz ile ma'nâ
16. Dil-i meksûr du'âya ref'-i yed feth-i dehân itse
İrer cezm eyle şādīye olur teşdīd-i gam ilgâ
- [23b]
17. Bulur harf-i medde âh ile dil hemzesi el-Ḥaḫ
Uzun elif mükâfâtı kerîmdir Ḥâlîk-ı Yektâ
18. Çi-nef' elif bâ-yı tâ kim şevâb itmez olup cimri
Ḥelâl hayra aña dâl olsa bile eylemez i'tâ
19. Zelîl eyler bu aramalı tutmaz dinilür "ḫad zâl"
Gidersin hayrı peşin al riyâda şatmayup ḫaṭ'â
20. Fuyûzât-ı Ḥudâ tâhir idüp zâhir ola 'ayne
Üfûl itmekde 'ömriñ şems ü mâh bâz-ı ğayn-âsâ
21. Ṭam'-ı ye'cûc ü me'cûcin fenâ-yı ḫâfa ṭard eyle
Ḥudâ kâfi ḫomaz âlâm ider termîm dil-i ḫaḫḫâ
22. İdüp nûn ḫılup evliyâya 'aṭf-ı vâv-ı dil
Hevâye tîr lâ-yı yâ-yı rûḫiñ itmeli ilḫâ
23. Secâvende ne ḫâcet var güdecektir dile 'irfân
Fem-i muḫsinden aḫz ile olunca vâḫıf-ı ma'nâ
- [24a]
24. İder îmân ü tesbîḫ şalvelelerle ḫunût ifhâm
Eb ü ceddinde eşfaḫ mürşide dinür dede [] baba¹⁷⁰

¹⁷⁰ +vü: M1,M2.

25. Z̄amīriñ taht-ı şadırdında yazu altlıgına beñzer
Çirīş-i şabrı tüt kılsun muqavvā [] nerm-i hilm-ārā¹⁷¹
26. Dil-i evrāqın hemīşe (şıbgata’llāh)¹⁷² itmeli tezyīn
Ki Hāqkıñ din ü taḥīrinden aḥsen boya yok aşlā
27. Tutar el ḥolsa daḥı kıl qalemle cedvel ü pūr-kār
‘Ulūm-ı kıl ü kālī dest-i ehlü’llāh ider i’lā
28. Şaḥın sū’-i qarīnden qalb ü qalıbcada qalb eyler
Qalır cild ü derūniñ üzre yed-i naqşı olup tamgā
29. Müşemma‘-veş yedi eṭvār-ı nefis ile sülük kīse
Tecellī nūrıdır hırz ü ḥamāil fevzi lā-yuḥşā
30. Bulur vaḥdet vücūdda vaşl ḥaḥ-ıla maḥv iden nefsin
Yazılmışken oḥur mı hemze’-i vaşlı gören qaṭ‘ā
- [24b]
31. T̄onıq qalır dikilür varsa şervet ü ḥayr ide işlāḥ
Virir yaldızlara zer mihre revnaq hem ider aḥvā
32. Qarīn ü müstenid ol evliyāya istikāmet bul
Ki çizgi taḥta sedīr cedveli ṭoḡrı iden zīrā
33. Bu zāt bir ḥāce-i ‘ilm-i ledünnīdir ki feyziyle
Çerāḡı hep ḥalīfe taḥt-ı ‘irfāne olup i’lā
34. Ḥuzūrında ḥuzurda pīr-i qalbim ṭıfl-ı ebced-ḥān
Du‘āda ḥüsn-i ḥatmi ola her eczā’-i ‘ömr-i i’lā

¹⁷¹ +vü: M1, M2.

¹⁷² el-Bakara 2/138.

35. Kelāmu'llāh ile bu zāt-ı hattu hücre'-i dilde
Kemāl eyler şenā ammā yine pūşide-i iḥşā

İhtişār üzre tercüme-i hāl-i kudsiyyet-iştimālleri

KAS.3.

[25a]

1. Dügümlü leh mülaḳḳab Kuṭb ü ğavş ü ferd ü feyz-ārā
Cenāb-ı Hācı Hāfız Ğāzi Seyyid Muştafa Baba
2. Biri düğümlü şuglin fikri derken keşf idüp ḳalbin
Buyurdu bu da hıdmetdir ledünni oluyor ma'nā
3. Huzūrında turan bir Ḳādirī ḳalben diyüp yā ğavş
Didi ḳarşu gide ya'nī Kuṭb ü ğavş ü ferdā olup himmetā
4. O İstānbül'da iken hacda görürlerdi pek çok zāt
Gidüp zāhirce de aḳdem mücāvır turdu bi'l-ıfā
5. Ḳavī hıfzı mücevvid şavtı aḥsen vāḳıf-ı esrār
Okurdu rüz u şeb Ḳur'an-ı zī-şānı da pek ra'nā
6. Var idi üç eşer baṭnında Mosḳov süngi zaḥmından¹⁷³
Göğüs göğse ğazāyı fi sebīli'llāh idüp icrā
7. Eben ü ümmā daḥı ecdādı sādāt-ı kirāmdandur¹⁷⁴
İrer Fāruḳ-ı zī-şāna da nesli vālidı Yahyā

[25b]

8. 'Alemdār-ı cenāb-ı Fātiḥ idi nesli 'Abdu'llāh
Amaşra fetḥ olurken zaḥmeddār olmuş idi hattā

¹⁷³ 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi.

¹⁷⁴ Ümmā: ümmen M1, M2.

9. Burākdı zaḥm içün Fātiḥ o zaḥm ile şehīd oldı
Olur ḳabri ziyāret anda ḳavm tekyede nūr-āsā
  10. Amaşra'dan muḳaddem fetḥ olunmuş idi İstānbūl
Yine ol zāt-ı 'alemdār idi ayrılmaz idi ḳaṭ'ā
  11. Aña māni' degil başḳa 'alemdār olsa da mervī
Ki sancaḳdārlar orduda te'addüdle olur evfā
  12. Ḥadīşde fetḥ-i İstānbūl idenler vaşfi "ni'me'l-ceyş"¹⁷⁵
Cenāb-ı Fātiḥ'in "ni'me'l-emīr" oldığı da eclā
  13. Ne ni'metdür 'alemdārılıḳla mażhar olmaḳ ol vaşfa
'İlm-āsā bu da neslince daḫı iftiḥār-efzā
  14. İderdi ḥānedānılıḳ nesli hep üç yüz seneden çok
Meşāyihdan efāzıldan idi her biri nūr-āsā
- [26a]
15. Egerçi ḥikmet-i Ḥaḳ oldı şoñra ḥāl-i faḳr 'arız
Necībāne kesb-i ḥelāl itmekdeler ḥālā
  16. Dinür Ḥacı Muḥammed-zāde nesl-i māder-pākī
Ḥasebce hem nesebce ehl-i 'iffet cümlesi Ḥaḳḳā
  17. Biñ iki yüz senesi toḫdı şems-āsā o Ḳuṭb anda
Mürür-ı 'ömri hep 'ilm ü rızā-yı Ḥaḳdadır maḫzā
  18. Yigirmi dört ḫarbinde ezānda ḫüsn-i şavtın güş
İdüp ḳıldı imām Lāz Aḫmed müştehir Paşa

¹⁷⁵ لتفتحن القسطنطينية. ولنعم الأمير أميرها، ولنعم الجيش ذلك الجيش "İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan; onu fetheden ordu ne güzel ordudur." Hâkim Neysaburi, tah. Mustafa Abdülkadir Ata, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990, IV, 468.

19. Berāberce yine ‘azm-i ğazā eyler iken kendü
Bulup bir mürşid-i pür-feyż inābet istedi ħattā
20. Ğazāda ħāl-i ātisın ħaber virdi olup zāhir
İdüp cüz‘ice ħalvet kıldı cāhın ma‘nevī i‘tā
21. O medfün Niş‘de Sa‘dī şeyḫ-i ma‘şüm Ḥalīl Feyżī
O ħalvet Ka‘be nūş itdirdi zemzem gibi feyż añā
- [26b]
22. “Temütü” den muḳaddem “mütü” de bu ferzendi¹⁷⁶
Fedā itmekle kendin oldı marziyy-i Ḥudā ħaḳḳa¹⁷⁷

Ḳāle’n-nebiyyü şalla’llāhü ‘aleyhi ve ‘alā ālihi ve sellem:

“Ceżbetün min ceżebāti’r-rahmāni tüvāzī ‘amele’s-şekāleyn”¹⁷⁸

23. Ḥudā cezbelerinden olsa bir cezbe anıñ ecri
Müsāvi ins ü cin a‘māline kıldı ħadıṣ inbā
24. Ṭurup altmış sene Ḥaḳ cezbesinde seksen üç sāl
O ħalde kıldı cānın cānlarıñ cānānına ihdā
25. İderdi cezbede ehline yine emr-i ma‘rūfi
Hemīşe va‘di şādıḳ nuḳḳ u lüṭfin itmede ifā
26. Olunca Niş‘den İstānbül’a teşrīfsāz iḳāmetle
Faḳaḳ ḥacc-ı şerīfi hem şılayı itdi nūr-āsā

[27a]

¹⁷⁶ “موتوا قبل أن تموتوا” : “Ölmeden önce ölünüz.” Aclûnî sūfilerin sözü olduğunu belirtir. Aclûnî, **Keşfü’l-hafâ ve müzilü’l-ilbas**, thk. Ahmed Kalaş, Halep: Mektebetü’l-turasi’l-İslâmî, t.y., II, 402.

¹⁷⁷ “Giyünir idi ekşer Naḳşı ba‘zan Ḳādirî tācı / Üveysidir didi mahremce ħudrî mürşidi ħaḳḳā”: M1, s.85.

¹⁷⁸ “Rahman’ın cezbelerinden olan cezbe insanların ve cinlerin ameline eşittir.” Aclûnî, **Keşfü’l-hafâ I**, 397.

27. Zāmīrde şarf fikri ve fi‘li keşf ü ğāyetin söyler
Ki hāl ü māzī vü müstaķbel olur idi istiķşā
28. Hāber virilmez iken mübtedā-yı kārı bi’t-ta‘rīf
Kōmaz mechūl ü mūnker mūntehā naķvīni de aşlā
29. Bedīhī mantıķ ilhāmıyla¹⁷⁹ müstaġnī-i bürhānın
Görenler çok tevātürle bilürler irmeyen aña
30. Me‘ānī-i bedī‘ üzre beyān-ı hīkmet eylerdi
Şenāsı bī-ķisāb hem-rütbe-i i‘dāddır zirā
31. Umulmaz yesr-i hāli buldururdı fevz-i himmetle
Aña ğıbtā ider olsa idi simyā ile kimyā
32. Feyūzī dā’ire bu zāviye çün merkez ol Kūṭb’a
Taşavvufca riyāzet hendesesi aña pek dānā
33. Burada ne aransa var diyü medḥ itdi hem defnin
Daḥı yevm-i vefātın şıḥhatinde eyledi inbā
- [27b]
34. Buradaki ‘aşā parçası sūrāḥına da ba‘zan
Baķup söylerdi ğaybı kendü levḥi dā’imen bīnā
35. Nice ekber raşad olsa buña elbet ider ğıbtā
Ki anlar ‘ilm-i eflāki bi-ķaķķın bilemez hālā
36. Buradaki kemendī cendere şadrı kitābında
Cihād-ı nefis ü şoķmaķ cem‘-i evrāķ-ı huzūr-efzā

---

¹⁷⁹ İlhāmıyla: ilhāmıdır M1, M2.

37. Kiriş-i yāy kemende bu düğümlerle çileden kim
Göründi tîr gibi tayy-i mekânla oldı kām-baḥşā
38. Zehî tîr “‘indehū ‘ilmün’”¹⁸⁰ ile mevşūf-ı zāt-āsā
İder bir anda Belķıs tahtı gibi kendüyi isrā
39. Ne gevher ol güher çile ki hep toplansa sîm ü zer
Raşāş deñlü de baķmazdı cihān saçma diyü kaṭ‘ā
40. Nice inkār ider tayy-i mekānı ehl-i ḥikmet kim
İder kendüleri şemsi bu gūnādır diyü da‘vā
- [28a]
41. Ki dünyādan yüz altmış kat büyük iken güneş kurşı
Dönüp bir şāniye sürmeksizin zeyli olur bālā
42. Kaḅül itmekde a‘rāzı müsāvāt üzre çün ecsām
Semānîñ ‘unşırıyyātıñ daḥı sür‘atleri eclā
43. Tururken kendü İstānbül’da Baḥr-i Aḥmer içinden
Çıķardı çok zevātı itdiler şükryn gelüp ifā
44. Göründi bir ḥāceye daḥı kim o mu‘tariz idi
Göründi bindigi fülkiñ kaḅudanına da ḥattā
45. Buyurdu şunda taş var gördiler döndirdiler fülki
Aña ilhām ile rüşen ḥariṭā ile coḡrāfyā
46. Uzaķ yirde ehāli kaķķısup muḥallışı üzre
Göründi korķma didi pek kolay oldı fesād imḥā

¹⁸⁰ Neml 27/40: “Kendisinde Kitab’dan bir ilim bulunan kimse: “ Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm.” dedi.” Burada kendisine ilim verdiğinden söz edilenin kişinin, bir melek, bir insan, Hızır, Hz. Süleyman’ın veziri Âsaf b. Berhiyâ ya da Hz. Süleyman’ın kendisi olduğu ile ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Heyet, **Kur’ân Yolu Tefsiri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlık yay., 2014, IV, 194-195.

[28b]

47. ‘Aķā‘id ile fıķh ile ferā’izle sünen için
Buyururdu neşāyiķ hāceti ilhām idüp Mevlā
48. Tefāsir-i münifeyle eķādīs-i şerifeyle
Olurdu ķalbi keşfen ‘ilm-i hālce nuşı da a‘lā
49. Lüġatden bir kitābı bile açdırırsa züvvāra
Olurdu niyyeti hem ħayr ü şer oldıġı istikşā
50. Tevārīķ-i selefden baķş-ile tezhīb-i aķlākı
Daķı iķtār eyler idi mülhem ķünkü her ġunā
51. İfade olmadan rü’yāları keşfen idüp ta‘bır
Buyurdıġı gibi zāhir olurdu cümlesi maķzā
52. Ez-ān-cümle Hācı İshāķ Efendi ħāce-i meşhūr
Didi ķalbimi keşfen ķıldı her bir müşkilim imķā
53. Nücüm ü reml olunmaz naķlen ü ‘aķlen daķı taşdıķ
O cifre bile baķmazdı aña ilhām idüp Mevlā
54. Kerāmetle bilüp miķdārını didikde bir şey’iñ
Mesāķa oldıġında zāhir olur idi ol ġunā
- [29a]
55. Münāfi-i edeb mezhebce meşrebce ġöñüllerde
Ne varsa bildirüp Mevlā iderdi nuşını icrā
56. Çıbandan altı ay meşy itmeyen oġlım du‘āsıyla
Şāvup ferdāsı ġün gezdi zihī cerrāķ kām-baķşā
57. Dimezdim ķalben eylerdim çok emrāzā recā luţfen
Hemān teşriķ idüp tıbb-ı du‘ası oldu ....ārā

Ḳāle'n-nebiyyü şalla'llāhü te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihī sellem:
'İzā tehayyertüm fi'l-ümürî fe'ste'inū min ehli'l-ḳubūr"¹⁸¹

58. Ḥadīdir kim ümür içre gelince sizlere ḥayret
Ḳubūr ehlinden idiñiz füyüz u himmet istid'ā
[29b]
59. İki ma'nā ki şāğ iken fenā fi'llāh iden kendin
Bî-gāyet ḳadri 'ālī feyz u himmet ideñ istircā
60. Diger ma'nāsı emvātı ziyāretle 'iber alıñ
Ola ḥāl-i fenā ile siziñde ḥālîñiz a'lā
61. Sizi anlarda ḳılsun fevz-i rühāniyyete maḫhar
Şefā'atle iki 'ālemde daḫı eylesün ihyā
62. İki ma'nāca da zāhirdür anda bu ḥadīş işte
Ḥayātında memātında da fevz-i himmeti evfā
63. Ki riḫlet eyledikden soñra da ḳabr-i şerifinde
Ne istid'āda oldum ise virdi Ḥālîḳ-ı Yektā
64. Vefātından mü'aḫḫar oğlıma ḥunnāḳ olup 'arız
İdince istiḫāre ḳalbimi rabṭ iderek añā
65. Didi ṭāḳ vāḳı'amda vāḳı'a sūresi boynına
Şifā buldı o hem sâ'ir ṭuyup idenler ol gūnā
[30a]
66. Ḥayātında vefātından da soñra çok kerāmātın
Kemāl-nāme-i Dügümlü Baba'da eyledim imlā

¹⁸¹ "İşlerinizde şaşırduğımız zaman kabir ehlinden yardım isteyin." Alüyyü'l-Kârî, **Şerhü Müsned-i Ebî Hanîfe**, thk. Şeyh Halîl Muhyiddin, Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1985, s.227.

67. Görüp kendüm şikâtden tıyduğımı da aña yazdım
Degil mecmû'ını ammâ ki mümkün eylemek iḥşâ
68. Taşavvur ile maẓmûn bulmaḫ 'âdet ise de şî're
Muşaddaḫ görilen vaşfin bile ḳâbil degil inşâ
69. Nice ḫayr olsa aña Rabb-i bî-çûn eylemez zâyî'
İder zevâda nazm ü neşr ile bildiklerin imlâ
70. Bu nazmım olamaz envâ'-ı metn-i feyzine fihrist
Kemâl anıñ ider ba'zısın ancaḫ muḫtaşar imâ

Este'izü bi'llâhi elâ inne evliyâa'llâhi lâ ḫavfun 'aleyhim ve lâ hüm yahzenün¹⁸²
[30b]

71. Bu âyet tām-ı târiḫ ü vefâtı oluyor işte
Kemâl buldım yine kendü füyüz u himmeti maḫzâ

'Âşe sa'iden ve mâte şehiden¹⁸³

72. Bu tām târiḫi de buldım vefâtı Cum'a gün idi
Ḥadîş var kim şehid âzînede riḫlet iden zîrâ

Kemâl-i feyz-i ḳurb¹⁸⁴

Kemâl-i feyz-i ḳabr¹⁸⁵

Ḳurb-i feyz-i kemâl¹⁸⁶

73. Vefât ü türbesi-çün ḫaḳḳ-ı nâ-çizemde feyzî-çün
Bu da târiḫ-i tām oldı oḫundı böyle üç gūnâ

¹⁸² "Haberiniz olsun ki Allah'ın velilerine (dostlarına) hiçbir korku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir."
(Yûnus 10/62), Sene 1283.

¹⁸³ "Mes'ûd (mutlu) yaşadı, şehit olarak öldü." Sene 1283.

¹⁸⁴ Sene 1283.

¹⁸⁵ Sene 1283.

¹⁸⁶ Sene 1283.

74. Bu āti beyt daḥı vezn-i diġer ūzre tām-ı tārīḥ
Yine buldım füyūz u himmeti her-ḥālde müstercā

F.1.

(Fe'ilâtün [Fâ'ilâtün] Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün [Fa'lün])

Çille-i hestî-i pîçide açıldı çözülp
Ḥaḫḫa rabḫıyla dîlin göçdi Dügümlî Baba¹⁸⁷

K.41.

[31a]

Kezâlik

Füyüzât u kerâmât-ı bâhirelerine dâ'ir kıt'a

1. Kemerin ḥānede unutmuş olan bir zāta
Aḫçe lâzım olarak ḫalbine gelmişdi telāş
2. Giçiyor idi ḫuzūrından anı çağırarak
Keşf idüp aḫçe virüp kıldı hemān def'-i ḫırāş

K.42.

Kezâlik

1. Bir faḫîriñ ḫaremi vaż' idecekdi ḫamlin
Bulmadı ḫābileye ücreti hem de şurba¹⁸⁸
2. Veca'ı müşted olup zevcesiniñ tām üç gün
O faḫîr çıḫdı soḫāğa ġam idüp istilā
3. Çağırup istemedi gelmegi yine çağırup
Geldi kāfî olacaḫ aḫçeyi kıldı i'tā

[31b]

4. Ḥālîni keşf ü didi buldı rehāyi zevceñ
Meyyiten toġdıġını çocıġıñ itdi inbā

¹⁸⁷ Sene 1283.

¹⁸⁸ Ḫābileye: ḫāyileye M2.

5. Gelicek hānesine añladı keşfi üzre
Ki çocuk ölü toğup zevcesi bulmuşdı rehā

K.43.

Kezālik

1. Ülfeti olmamış iken çağırup bir kişiyi
Git fülānıñ konağına didi büyükce hemān
2. Ol kişi efkar idi andan ümīdi yoğ-iken
Gitdi bir zāt dağı görüp anı itdi şādān
3. Şāhib-i beyt ile ol zāt buña me'mūriyyet
Virdiler hāl-i refāhı bulup oldu hāndān

K.44.

Kezālik

1. Ğalebelikle giçiyor idi Nāfız Paşa
Sūqda görmek ile on altını itmişdi taleb
- [32a]
2. Virdi emāne diyü böylece çok istemesi
Yolladı bir ağā fehm olmağ için bunda sebep
  3. Virdi bir hāneye ol aqçeyi didi na'sı
Qaldırıñ ben yine aqçe vireyim varsa kerb
  4. Şordı tafşilin ağā dindi cenāze var idi
Qaldı üç gün n'idelim maşrafını dirdiñ 'aceb
  5. Şimdi bir bilmediğimiz kişi i'tā itdi
Kimse bilmez aña bildirdi demek Hāzret-i Rab

6. Tıydu gönderdi on altun dağı Nāfiz Paşa
Getürince ol ağā didi vir ol hāneye hep
7. Ya'nī keşf itdi hafī geldigini dağı anıñ
Didi gördiñ ol evi sen getürüp vir enseb

K.45.

Kezālik

[32b]

1. Var idi cezbe'-i Hağda yine bir zāt-ı şerif
Gömlek itmişdi taleb sūğda görüp bir kişiden
2. On ğuruş var idi yanında yigirmi ğuruşa
Almamış on ğuruşın soñra edā mümkün iken
3. Oradan geçdi bu ğavş-ı şeref-efzā göricek
Didi var on ğuruşıñ eyledi maṭlub andan
4. Viricek didi ki git hāne ki kim çend każā
Var idi oldı birisi ile sākıṭ senden
5. Doğacaq çocuĝuñuñ 'ömri yoĝ-imiş nā-çār
Meyyiten düşdi bunıñ ile giçişdi ehven
6. Gelicek hānesine gördi tutuşmış maṭbah
Zevcesi bayılarak gitdi şu'ūrı serden
7. Söndi maṭbah āylup zevcesi şihhat buldı
Havfden hamli olup düşdi çocuk meyyit iken

K.46.

[33a]

Kezālik

1. Bir gün itmişdi şu'ūd kendü menāre üzre
'Avdet itdikde bu gūnā buyurup itdi bükā
2. Bir taşım mü'mine yazık olacaķ ammā kim
Olmıyor çāresi Hāķ ķaķ'ice itdikde ķazā
3. Çok kiři gūş ile hāvf itdi 'aķibinde hemān
Oldı pek müdhiş ü şiddetlü görildi peydā
4. Ya'nī cebhānesi tersānedeki bir geminiñ
Tutuşup ķaķ'i ķazā buldı birin ol gūnā

K.47.

Kezālik

1. Bir maħalde ķuyı hāfrin emel idüp birisi
Geliceķ ol yiri maķşūdını keşfen bildi
2. Kırķ pāre virerek didi gidüp hāfr itdir
O anıñla balıķ alup da gidiyor idi
- [33b]
3. Ağniyādan birisi anı laķife iderek
İstedi virdi bu keyfiyyeti tafşil itdi
4. Ol ğanī kimse hemān maşrafını bi'l-īfā
Kırķ pāre sebeb olmaķ ile hāfr itdirdi

K.48.

Kezālik

1. Manşıba himmetini itdi recā bir ma'zūl
Bir taşı bir taşñ üstüne ķodı bi'l-īmā

2. Arası giçmedi imāsi zuhūra geldi
Aña manşıb virilüp oldı hemān kām-revā

K.49.

Kezālik

1. Bir gice eyledi ekmek kadāyıfı maṭlūb
Getürildi yimeyüp ālıkodı yanında
2. Ne yapacaḡ diyü gizlüden gördi kim
Virdi bir efḡara arzusu imiş cānında

K.50.

[34a]

Kezālik

1. Oturup çend meşāyiḡ ile pek çok aḡbāb
‘Arafātı n’ola bādi-i ziyāret didiler
2. Hem de üçler yediler kırklar olur hacda diyü
Söyleyüp ba‘zı laṭife daḡı itmiş idiler
3. Hiçbiri ḡalḡmadılar oṡada ṡurmaḡda iken
Anı uzaḡdan olaraq geliyor gördiler
4. Keşf idüp pencereye ṡoḡrı gelüp söyledi kim
Ka‘be bünyādı içün cümle cebel virdi ḡacer
5. ‘Arafāt virmedi Mevlā sebebin ṡordıḡda
Didi anlar büyük ammā ki vücūdım aşḡar
6. Bu tezellül olarak ‘ind-i ilāhīde ḡabül
ḡıldı bādi-i ziyāret bunı Rabb-i Ekber

[34b]

7. Hacıda üçler yediler kırklar olurlar mevcūd
Didi anlardanım olsun diyü şükri aẓher
8. Ne laṭife daḥı itmiş iseler keşf iderek
Her birin söyler iken kâ'iline kıldı naẓar
9. Şoñra da ni'met-i ḥaḳḳı yine taḥdīs için
Kendi ğavş oldıĝını böylece virdi ki ḥaber
10. Karşusunda biri yā ğavş diyüp gönülünde
Didi karşıñda diyü cāhın o zāt-ı enver

K.51.

Kezālik

1. Rūz u şeb ḥavlīde taşlarda iken kış içre
Biri seccāde getürdi yire sermek diledi
  2. Didi olmaz ki ḥacer şimdiye dek bizlerden
Hiç gördik mi zarar perdeyi itme didi
- [35a]
3. Līk çok qar yaĝacaḳ bunda kömür yaḳ erisün
Ḳalmasun ḥalḳa zarar eylesesün dimiş-idi
  4. Yaḳdı öyle mütemādi yaĝaraḳ haftaca qar
Ḳorḳdılar tutmadı hiç yaĝar iken hep eridi

K.52.

Kezālik

1. Cānib-i Mışır'da bulunmuş iken bir Paşa
Ḳorḳıdalım didi ismin yine taşrīḥ iderek
2. Yaşdıĝı ortaya atmış idi bir kaç def'a
Zāhir oldu ne için oldıĝı böyle itmek

3. Ki o gün Nîl-i mübârekde kayık devrilmiş
Der-se‘âdet’den irüp havfını kıldı münfekk
4. Yazdı Paşa anı çeşmim ile gördim ol ân
Eli ile beni kurtardı o kendü irerek

K.53.

[35b]

Kezâlik

1. Tışarudan kendüye olmışdı hediye irsâl
Getüren kimse anı görmemiş idi aqdem
2. Bir zuqâk içre giçerken çağırup ismi ile
Söyledi ne idügin göndereniñ ismini hem
3. Korqma giçer didi ol günde familyâsından
Birisi hastalanup şıhhati Haq kıldı kerem

K. 54.

Kezâlik

1. Didi dün gice Hudâvend-i ecell bir melegi
Hazret-i Hâlid’e gönderdi gidüp bende aña

Este‘izü bi’llâhi fe-âtâhümü’llâhü şevâbe’d-dünyâ ve hüsne şevâbi’l-âhirati va’llâhü
yuhibbü’l-muhsinîn¹⁸⁹ Şadaqa’llâhu’l-‘azîm

[36a]

2. Geldi hem de oraya ‘Abd-i Mecîd Hân merhûm
Cebhesi üzre olunmışdı bu âyet imlâ
3. Şoñra taşrihle fülân-nâm efendi gelerek
Qarnına fiske urıldı bu şeb olur ifnâ

---

¹⁸⁹ Âl-i İmrân 3/148.

4. Ya‘nī imānsız ölecek buyurup ol şahşı
Füc’eten oldı o şeb cümleyi hıfz ide Hudā

K.55.

Kezālik

1. Nezd-i ‘ālīsine gelmişdi biri şıbyānñ
Dest-i pür-feyzi ile oqşadı mess eyleyerek
2. ‘Āfiyet buldı çiçek aña da ‘arız olarak
Çıkmadı hem dağı oqşadığı yirlerde çiçek

K.56.

Bu maħalle degin yazılanlara tārīḥ-i tām

(Mefā’ilün Fe’ilâtün Mefā’ilün Fe’ilün [Fa’lün])

1. Olup şikāt-ı ruvâtdan bu yıl dağı tahkîk
Kemāl-i fahr ile hıdmetdür eyledim imlā

[36b]

2. Olur bu sâlde yazılan için bu tām tārīḥ
Kemāl ü feyz-i Kemāl-nāme-i Dügümlü Baba¹⁹⁰

**Bi-mennīhi Te‘ālā iş-bu toqsan iki senesi dağı mevşûk râvîlerden tahkîk ü tenmîk
olunān**

K.57.

(Fe’ilâtün [Fâ’ilâtün] Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilun [Fa’lun])

1. ‘Arabî Fārisî hālā oqudan H̃āce Mecīd
Vaşf-ı ‘ālîlerini itmededür böyle beyān
2. Didi ben gördigim aḥvāl-i şerīf-efzāsın
Kendüden ḥavf ile hep idemem ifşā vü beyān

---

¹⁹⁰ Sene 1291.

3. Ben cevāben didim andan diyemem daħı hep
Derc olur söyle Kemāl-nāmesine enseb olan

4. Bed' idüp didi ki o çok seneler kuṭbiyyet
İtdi ol cāhde iken āhirete oldu revān

[37a]

5. 'Ayn-ı 'ayn idi vücūdı şeref-ārāsı anıñ
Ḳalbi keşf ile bilürdi neyi diler insān

6. İsti'āne idene itmeyene bile yine
İktizāsına göre eyledi imdād hemān

K.58.

Kezālik

1. Böyle naql eyledi ol H̄āce Mecīd-i Fāzıl
Kendü bu vechle bi'z-zāt görüp işitdigini

2. Dā'imā mu'teriz idi birisi ol Kuṭb'a
Ḳacca gitdi gemide gördi kerāmetlerini

3. Gemi şāb üzre oturmuş o kişiye görünüp
Şuradan çık karaya şığ diyü gösterdi yolu

[37b]

4. Sen çıkınca gemide hep bulunānlar da çıkar
Şoñra taḫliş idiñiz eshel olarak gemiyi

5. Şüphesi kalmadı artık o oradan çıktı
Gemi halkı da çıkup fülki kolay kurtardı

6. Öyle kurtardığı ān anları İstānbül'da
Didi pek çok kişiler tuymış-ıdık didigini

7. Geldi İstānbūl'a 'afvīn diledi şükr ile o
Koydı pābūşını koynında taşımak emeli
8. Olmadı rāzı taşımaklığına soñra da o
Kendüden resm-i tūruk üzre inābet diledi
9. Müştehir Şeyh Hüsām Hāzretini bi't-ta'rīf
Andan aḥz eyle buyırmaḥ ile andan aldı
10. Şoñra da ḥacca gidüp didi mücāvir tūrasın
Gitdi soñra anıñ oğlına daḥı öyle didi

[38a]

11. O daḥı 'azm iderek anda muḫīm ikisi de
İki 'ālemde daḥı feyz ü şeref buldurdı

K.59.

Kezālik

1. Yine böyle didi ol H̄āce Mecīd-i Kāmil
Bulunup kendüsi bi'z-zāt işidüp bu gūnā
2. Rūs'a altmış toḫuz içre olıcaḥ ḥarb sözi¹⁹¹
Kıldı bu vechle de keşf ü taşarruf-ı imā
3. Ḥarb açılırsa bize yardım iderler mi düvel
Ġayr-i ma'lūm iken eyledi remz ü inbā
4. Yardım itdirecegin eyledi telmīḥ ü beyān¹⁹²
Emr-i Ḥaḥ üzere taşarrufdadur aḫtāb-ı Ḥudā

¹⁹¹ Bahsi geçen 69 harbi; Osmanlı Devleti'nin İngiltere, Fransa ve sonradan ittifaka dāhil olan Sardunya ile Rusya'ya karşı savaştığı, bir manada ilk modern dünya savaşı kabul edilen 1853-1856 yıllarında gerçekleşen Kırım Savaşı'dır. **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, proje yöneticisi, Yusuf Sarınoy, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2006, s.VI.

¹⁹² Kırım Savaşı'nda İsmail Sâdık Paşa'nın söz ettiği gibi Avrupa devletlerinin Osmanlı'ya yardım ettiği, bunun yanında, Ermeni, Rum ve Katolikler Müslümanlara maddi yardım yaptıkları, bi'l-fiil savaşa iştirak etmek için talepte buldukları belgelerle kayıt altındadır. Ancak dış borç sebebiyle bu yardımlar Osmanlı'ya pahalıya mal olmuştur. Bkz. **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 52-55, 104-106, 181-204.

5. Vākıf ‘ilm-i ledünni iderek anları Hâk
Hükm-i taqdîrle taşarruf buyururlar haqqâ

K.60.

Kezâlik

[38b]

1. Yine bu vech-ile ol H̱âce Mecîd-i Kâmil
Didi gördim bunu da böyle ki bir veche ‘ıyân
2. Hiç ayâğı yire başmaz idi diqqat itdim
Kıldı ol tair-i kudsi-i ilâhi tayerân
3. Şeb-i Kadr idi gidüp Dikili Tâş yanından
Ayaşofya’ya qarîb öylece varmışdı hemân

K.61.

Kezâlik

1. Yine bu güne ifâde ider ol H̱âce Mecîd
Ki biri aqçe için çok geliyordu hatta
  2. Gelerek tarılacak mertebede turur idi
Kismetin hârici olmaz dimiş-idim ben aña
  3. Yine gelmekte iken hastalanup itdi vefât
‘Aklıma geldi gücenmek sebeptir ayâ
- [39a]
4. Böyle fikr itdigim ân didi yüzime bakarak
İtme haqsızlığı isnadıña itdim aşlâ
  5. Biriniñ kalbi kırılmışdı Şekîb Paşa’ya
Ol zemân idi re’is eyledi rişlet ammâ

6. Kırlan zāta dağı hastalık oldu ‘arız
Der-‘aķab hastalanup fevt olıcaķ ol Paŗa
7. Didi kırlmağım oldu sebab-i mevti anıñ
İdecek bāña dađı miŗli mūcāzātı Hūdā
8. Ya‘nī Dūgūmli Baba Hāzreti itdigime
Baña kırlıldı ider miŗli mūcāzāt Mevlā
9. Ba‘zı Őey’ iķūn İstānbūl’a gelmiŗdi o zāt
Arası giķmedi ķoķ eyledi ‘azm-i ‘uķbā¹⁹³

K.62.

[39b]

Kezālik

1. Yine taķrīr idiyor H̄āce Mecīd-i dānā
Alacaķ olmiŗ-idim iŗ-bu evi ben aķdem
2. Niyyet itdim baña taŗgınsa da gönüllerde
İltifāt ide bunu alabilecek isem
3. Ćünkü aķķem yođ-idi baŗķa maħalden dađı
Bulamazdım o zamān her ne ķadar sa’y itsem
4. İltifāt eyledi vardıķda degil taŗgınlıķ
Eski talķifine de fā’iķ o zāt-ı ekrem
5. Kıldı teshīl-i Hūdā aldım o günlerde hemān
Ćıķdı ba‘zı sebab andan yine hep feyż-i himem

---

¹⁹³ Giķmedi: giķdi M2.

K.63.

Kezālik

[40a]

1. Yine o söyledi kim hikmet-i Haq ol Kutb'ın
Cism-i 'ālīsine itmişdi nüzül-nām 'illet
2. Taşlar üstinde yine havli-i cāmi'de yatıp
Ba'z-ı ahbāb-ı hakīm celbine itdi sür'at
3. Zāt-ı pür-feyzine līkin idicek istizān
Didi böyle ki yine Hālīk'a teslimiyet
4. Ya'nī didi kabağın ba'zı maḥalli çürise
Anı aşcı ne ider maqşadı aḥz-ı 'ibret
5. Hiç devā istemeyüp süre'-i Ahkāfı faqat
Kendü dā'im okudı buldı tamāmen şihhat
6. Cilve-i Haqla yigirmi gün orada yatarak
Def'aten qalkup eşer koymadı Rabb-i 'izzet

[40b]

7. Ba'dehu çok mu'ammer olarak hiç eşeri
Kalmadı soñra da hiç itmedi nüks ü 'avdet
8. Şavdı ol vechle ḥālbūki nüzül itdik de¹⁹⁴
Gördük oldığımı bā-cilve-i Bārī şiddet

K.64.

Kezālik

1. Ol yine naql ü beyān itdi ki ben kaç def'a
Gördüm ismimle çağırdı beni hiç görmez iken

---

¹⁹⁴ İtdik: indik M2.

2. Ki ağacıñ ötesinde tayanup zahrı ile
İsmim ile çağırırdı berüden geçsem ben
3. Hâşılı her kim ise hiç görünmez ise de
İsmi ile çağırır idi ki keşfi rüşen

K.65.

Kezâlik

[41a]

1. Yine naql eyledi kim iş-bu Mecîd-i Fâzıl
Vaz'-ı haml itmede çekdi haremim pek zağmet
2. Eyledi celb olunan kâbileler kaṭ'-ı ümîd
Çâre bulmaqlığa gitmekde idim pür-hayret
3. Yolda ol zât-ı mu'allāya teşādüf itdim
Dimedim likin aña dâ'ir olarak şoḡbet
4. Hele çocukda ümîd itmedi hiç kâbileler
O da şâğ kaldı bu zât eyledi remzen himmet

K.66.

Kezâlik

[41b]

1. Yine ol taḥkiye eyler ki muḳaddem birisi
Hâne almaḳ diledi aḳçe degildi hâzır
2. Himmet-i 'âlisin eyledi teshîle niyâz
Der-'aḳab virdi sühûlet aña Rabb-i Ḳâdir
3. Ki anıñ hâtırına bile huṭûr eylemiyen
Bir sebep çıḳdı yine himmeti oldu zâhir

K.67.

Kezālik

1. Ol yine böyle beyān eyledi kim ben aqdem
Gidecek olmuş-idim bir ʔarafa deryādan
  2. Nezd-i pür-nūr yine vardıkda vedā‘ eylemege
Deñizi virdi haber yine yüce rüşen
  3. Sert olur gider iken lik zarar olmayacaq
Hem de çār şeb gibi İstānbül’a sen döner iken
- [42a]
4. Żarar olmadı sertledi gider-iken hem de
Oldı İstānbül’a ric‘atle gelürken ahsen

K.68.

Kezālik

1. Yine bu vech-ile söyler ki o ben bir zātđan
Bir maħalde görerek itmiş-idim istimdād
2. Cezbe’-i Hāq’da bulunmuş idi ol zāt daħı
Himmetin istedim olmaqla derūnumda murād
3. Ol maħalden hemān ‘avdetde bu zātı göricek
Nice gitdim emelim n’oldıgın itdi ta‘dād
4. Hem laţifeyle unutduñ mı beni sen buyurup
Qıldı himmet ol emelde daħı oldım dil-şād

K.69.

Kezālik

1. Bir kişiyeye gücenüp bir düğümü bağlıycaq
Şancılandı bilüp ‘afvını recā itdi hemān

[42b]

2. Cürmini ‘afv iderek ol düğümü feth idicek
Şancı şiddetlü iken oldu şifā-yāb ol ān

K.70.

Kezālik

1. Bir faķire didi git Hıayri Efendi’ye di kim
Şu kadar yıl giçerek şurre emīni o olur
2. Söyledi şād olup ol efķara virdi şadaķa
O kadar yıl gicerek oldu o günā me’mūr
3. Kendü ol vaķitden evvel buyurup ‘azm-i behişt
İtmiş oldu o faķir ile o zātı mesrūr

K.71.

Kezālik

1. Belime yel alaraķ çend yıl aķdem ‘arız
Yaz u kış fanüla ķat ķat sarılurdu nā-çār
2. Gāh inüp ayağımıñ zeyline dek ağrır idi
Renci olurdu rüküb ile nüzülde bisyār

[43a]

3. İdüp esbāba teşebbüş ile envā’-ı ‘ilāc
Olmayup fā’idesi eyliyor idi bī-zār
4. Gördim ol zāt-ı mu‘allāyı yine rü’yāda
Virdi tesliyet-i pür-feyzi ile ķalbe mesār
5. Kalmadı ol derece şiddet ü zaķmet der-ķāl
Pek hafif buldım anı olduğım anda bīdār

6. Hamd ola şarmağa hâcet dağı yok şavdı bütün
İtmedi berd-i şitâ şiddeti varken ızrâr

K.72.

Kezâlik

1. Bir kişiye bu fülân mâhde fülân hâtunı
İdecek didi tezevvüc anı da bi't-taşrîh
2. Hiç fikrinde degil iken aniñ ol hâtun
Çıkdı esbâb o zemân geldi o oldı tenkîh
- [43b]
3. Şoñra ol H̄âce-Mecîd'i göricek bunı dağı
İtdi bi'z-zât yine meşhûdı olup da tibyân
4. Leyle-i kâdrde ol şâhib-i kâdr-i kudsi
Didi iftâra gelüp hâneme kıldı şādān
5. Haremim başka eve gitdi misâfir çok idi
Cezbe tavrını eylemedi hiç 'ıyān
6. Hânemiñ dāhilini hâricini bilmez iken
Hep bilür gibi misâfirleri kıldı iskān
7. Anlara kıldı vekâlet ile resmen ikrām
Böyle eṭvârına da cümleten olduḡ hayrān
8. Başlanmıḡ idi Moskov ile ğavgaya henüz
Müntazırdıḡ nice olır idi keşf ile beyān
- [44a]
9. Böylece niyyetimizde aña ilhām olarak
Nerele alınacaḡ ismi ile didi 'ıyān

10. Bizlere lîk yine fâ'ide itmez buyurup
Oldı hep öyle demek kaç'ice taqdîr hemân
11. Alınacak didigi yerleriñ ismini bile
Bilmez idim şorıcağ itdi bilenler tıbyân
12. Bulunanlar işidüp añladık ol şeb hepsin
İş bu nuṭkıında dağı kalmadı zâ'id noḡsân

K.73.

Kezâik

1. Yine ol H̱āce Mecîd didi virilecek idi
Fârisî ẖāceligine baña me'mûriyyet
2. Didim 'ahdimde olan şeyler olursa ibkâ
Bi't-teşekkür iderim buña da sa'y ü ğayret
- [44b]
3. Arası çok giçerek kesdim ümîdim andan
Açmadım kimseye hîç bunuñ için bir şoḡbet
4. Gördi ol zât-ı muḡaddesini soḡāk içre
Yine keşf ile anı böyle buyurdu himmet
5. Saña ger virmeyecek oldılar ammâ itdim
İş bu ẖācelik ile dâḡil felek-i devlet
6. Kalmamış iken ümîd istediğim üzre o da
Himmetiyle olarak geldi derûna ferḡat

K.74

Kezâlik

1. Biriniñ beş çocuğundan ikisin bi't-taşrîḡ
N'itmeli anları cennet kuşudurlar didi

2. ader-i mübrem olup are idemez demek
Gimedi o ikisi daı behite gitdi

K.75.

[45a]

Kezlik

1. Bir kii astaya gider iken istifsra
Gitme dnyda bulunmaz diyü ıldı telvh
2. İki olı var idi hem iki ıdmet anda
anısı anısının olduın itdi tarh
3. Herkes ‘aksini an eyliyor iken me’ ml¹⁹⁵
Oldı tevchi an ıldıı üzre tavzh
4. Gidecek kimse merk ile orunca ora
Fevti ol n idügi astanı oldu terh

K.76.

Kezlik

1. Getürüp meyveyi bir zt idince ihd
Himmeti anı daı der-‘aab itdi mesrr
2. Ya‘n ma‘zl idi ‘dce niybetlerden
Bir büyük manb-ı er‘ye alındı me’ mr

K.77.

[45b]

Kezlik

1. Maadı ayr-ı mvfıdı nizmen birini
Olmayacak diyü devlete virilmidi cevb

---

¹⁹⁵ Herkes: herkesi M2.

2. Nezd-i pür-feyżine me'yūs olarak geldikde
Kıldı tebşir ıuşūlen o kerāmāt-me'āb
3. Ben Amaşralıyım anıñ da emān şırasıdır
Buyurup buldı ıuşūl göstererek Hıaę esbāb

KB.3.

Kezālik

1. Anağolı tarafından gelicek bir şeyhiñ
Ėalaęa'da dūęüne oldu müridi da'vet
2. Sū'-i zan olunacaę gitmesi aña diyerek
İstimā' eyleyicek şeyhine geldi ıiddet
3. Hiç kendülerini hāllerini bilmez iken
Nezd-i 'ālisine çağırđı idince rü'yet
4. Şeyhi yanında oturdup aña uzağda otur
Didi tevbih ile de nuşha buyurđı himmet
5. Şeyhine didi bu międār kifāyet eyler
Mağşadı şeyhiñ idi terbiyetinde şiddet
6. Böyle bir şey dimeden keşf ile nuşhı kıldı
Bildi kimler idügin söylemeden bir şoğbet
7. Ya'nī hep memleket ü ismini de neslini de
Keşf idüp didi ki nesline de lāzım hürmet
8. Bu müridiñ olarak cecdi Cenāb-ı Şıddik
Görse hālin aña elbette iderdi şefęat

[46a]

9. Vay benim Aḥmed'im eyle buña tekrār ḥiṭāb
Buyururdu bunu gördükde acıyup elbet
10. Beni de ceddime olan Ḥazret-i Fārūḳ görse
İş bu üstümdeki şeyler için eyler rikḳat
- [46b]
11. Ya'nî üstümde düğümlerle tozu toprağı
Görmüş olsa buyururdu baña o da re'fet
12. Vay benim Mustafam eyle baña tekrār ḥiṭāb
Buyurur böyle görüp çünkü acırdı elbet
13. Ḥaşılı biz de buña rikḳat ile nuşḥ idelim
Şiddeti itmemeli ceddine lāzım ḥürmet
14. Gitdi şeyḫiñ ğazabı böyle tıyunca nuṭḳın
Geldi ḳalbine mürīdiñ dağı ḥüsn-i ḥaşlet
15. Valideni dağı sādātdan iken kendüsünüñ
Mişlin irād anıñ nesline bunda ḥikmet
16. Neslidir Ḥazret-i Fārūḳ dağı kendüsünüñ
Müştehir Ḥazret-i Şiddik ü 'Ömer hem-ḥālet
17. Ya'nî kim anlar olup efḍal-i aşḫāb-ı güzīn
Nām-ı şeyḫayn ü 'Ömeryn ile dağı hem-şöhret

K.78.

[47a]

Kezālik

1. Ḥacca gitmekte olan birini gördükde didi
Başka ḥuccācdan ola sendeki sür'at zā'id

2. Şoñradan çıkmış iken evvel irişdi hacca
Aña geldi yine İstānbül'a oldı vārid
3. Didi cerrārılık için bunda çok ihdā itme
Saña çok lāzım olunca vaṭanıña 'āid
4. Şılasına varıcağ öyle çok icāb itdi
Anlara itmese ihdā olacağdı bārid

K.79.

Kezālik

1. Gördi bir h̄āceyi sen dağı karındaşıñ-ves
Ṭuruğ-ı 'ālīyeyi müntesib ol didi aña
2. Dāderi şeyh idi o eylemez idi meyli
Hüsni hattı olup eylerdi kitāblar imlā
3. Görmemişdi ikisini dağı keşfen bildi
Nuṭğınıñ hükmi yine der-'aḳab oldı iclā
4. Yazdırup *Ümmü Berāhīn*¹⁹⁶ kitābın birisi
İntisāb itdi olup ḥubb-ı ṭarīkat-peydā

[47b]

K.80.

Kezālik

1. Cezbe ehlinden idüp ḳalbi teḥarrüz biriniñ
Gördi zuḳāğda o ḥālın didi keşf ile hemān
2. Ḳanğı şeyhe o münīb oldığı mechül iken
Anı da didi bi'l-ilhām-ı ilāhī ol ān

¹⁹⁶ Eş'arî âlimlerinden Ebû Abdullah Muhammed b. Yûsuf es-Senûsî'nin (ö. 895/1490) akaide dair dört eserinin ortak adı. Akâidü's-Senûsî olarak da bilinmektedir. Muhammed Aruçi, "Senûsî Muhammed b. Yusuf", **DİA**, Ankara: TDV yay., 2009, XXXVI, 535.

K.81.

Kezālik

1. Biriniñ maqşadı aqçe idügin keşf iderek
Gelür ammā ki telāş itmemelidir didi
2. Geldi aqçe oluyor nuşh ile tebşir emeli
Ya‘nī hırş ü ‘acele itmegi de men‘ itdi

K.82.

[48a]

Kezālik

1. Çend kātibden olup bir h̄āceniñ alacağı
Alamamış idi çok kere taleb itmiş-idi
2. Hiç olmazsa bizden alabilmeklik için
Anlara ‘āzim olup piş-gehinden giçdi
3. Didi uğurlar ola h̄āce hemān vardıkda
Çıkdı ayakları her birisi i‘tā itdi
4. Andan eşnāfdaki maṭlūbı için de gidicek
Zahmete qalmayup anlar daḥı der-ḥāl virdi
5. H̄āce andan gelicek nezd-i mu‘allālarına
Yine qalbinde ne oldığını keşfen bildi

K.83.

Kezālik

1. Üsküdār’da bulunan şeyhleriñ biri gelüp
Hikmeten aqçe taleb eyledi gördükde hemān

[48b]

2. Var imiş üç ğuruşı kayığa lāzım diyerek
Şaklayup olmadığın eyledi nā-çār beyān
3. Keşf idüp didi ki var üç ğuruşñ cebiñde
Anı virdi şu zuķāķdan ola kōr yola revān
4. Virdi bu keşfi görüp ‘azm idicek ol țarafa
Küberādan biri yolda görüp itdi ihsān
5. Virdi üç biñ ğuruşı hem çağırup bakķālı
Çok havāyiclerin in‘ām ile kıldı şādān

K.84.

Kezālik

1. Pek ziyāde yağaraķ tōkdi terāküm ile qar
Hep ehāliye de virmekde idi çok zaħmet
2. Bir gice nūr-ı mücerred gibi cism-i pākin
Kıldı tecrīd libāsından o ‘ālī-himmet
- [49a]
3. Berfiñ üstinde ku‘ūd eyledi çıplaķ olarak
Kıldı himmet eriyüp hep ola def‘-i sıķlet
4. Der-‘aķab esmege bed’ itdi lodos rūzgārı¹⁹⁷
Ol vesile ile maħv eyledi Rabb-i ‘İzzet
5. Ya‘nī hiç şubħa degin şehirde qarñ eşeri
Kalmayup buldı ehāli yine andan rāħat
6. Ol gice nezd-i şerīfinde olup çok kimse
Bu kerāmetlerini de bütün itdi rü’yet

¹⁹⁷ Bed’: beden M2.

K.85.

Kezālik

1. Kömür almaqlık i n birine altmış p re
Virüp almış idi on p relik andan z 'id
2. Keşf idüp kıldı i' de o ziy de olanı
Hi Őořbet dimemiş iken olunca ' 'id

K. 86.

[49b]

Kezālik

1. 'Ulem  ve  uruq-ı ' liye ve her Őınıfıñ
H lini keşf ile olurdu men fi'-başş 
2. Yine bir gün o turup ba'zı meş yiş gelerek
Böyle nuq  eyledi ol z t-ı ker met- r 
3. H zret-i H lid   Merkez ile böyle oq z t
Zikr idüp didi f l n vaqtde gitdim amm ¹⁹⁸
4. Z 'ir oldım ise her  angısnıñ türbesini
Kendümi anda m ş hid oluyordum maşz 
5. Bir d kk nda diledim 'avdet idüp secc de
Ő hibi eyledi  yineyi secc de baña
6. Gördim anda da nem z kılar iken kendümi
Buyurup kıldı tecelli-i H d 'yı im 

[50a]

7. İş bu nuq  buyururken bulunan Őeyhlerden
Őangısı ehl ise anlarca bilin r ma'n 

---

¹⁹⁸ Vaqtde: vaqtinde M2.

8. Oluyor ehl-i taşavvuf kütübünde de beyān
Kendü şüretde olan böyle tecelli a'lā
9. Başka şüretde tecelli dağı tahte'l-ḥikme
Enbiyāda bile var biri cenāb-ı Mūsā¹⁹⁹

K.87.

Kezālik

1. Kāḍi-'asker bulunan Mīr 'Azīz itdi beyān
Baña teşrif ü cülūs olacağın remz itdi
2. Ki mü'ezzin nice beyrām nemāzı için
Niyyeti oğur ise öyle kırā'at kıldı
3. Vaşf olur anda 'Azīz ile imām irtesi gün
Ḥazret-i 'Abd-i 'Azīz Ḥān cülūsı oldu
4. On yedinci günü Zī'l-ḥiccenin olmağla cülūs
Buña imāsı dağı böylece kalbe geldi
5. 'Arefe mebde'-i tekbīr toğuzuncı gün odur
Dā'imā Ḥazret-i Ḥağ eyleye ḥayra bādi
6. Hem de çoğ rütbe alup Mīr 'Azīz şöraları
Kāḍi'askerligi bi'l-fi'l idiyor o şimdi
7. Zāt-ı şāhāne ile aña bu tebşīr ikidir
İki rek'at ile melhūz olur bu kaçdı

[50b]

¹⁹⁹ "Mūsā tayin ettiğimiz vakit gelip Rabbi ona konuşunca: "Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım." dedi. "Beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde kalırsa sen de beni göreceksin." Buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince, onu yerle bir ediverdi ve Mūsā baygın olarak yere düştü. Ayrılınca: "Seni tenzih ederim, sana tebe ettim ve ben iman edenlerin ilkiyim." dedi." el-A'râf 7/143. Tecelli ile alaka kurulan diğer âyetler için bkz. el-Neml 27/7-9, el-Kasas 28/30.

K.88.

Kezālik

1. Aqçe tobrası huzūrında tūrurken biriniñ
Aldı hıç itmez iken māl-i cihāna raġbet
2. İstiyüp virmiyecek itdi ‘iyāzen bi’llāh
Girüye almaq içün cevri ü ezāya cür’et
- [51a]
3. Hikmet-i Haq olarak gerçi ‘aķibinde o Şeb
Rütbe’-i zāhirece buldı o kimse rif’at
4. Derk idüp kendüsi de didi görün kimselere
Őanmayın aña ezā bādi’-i rif’at rütbet
5. İtdigi cevri mü’evvel didi zu’mı ile lik
‘Aķibet virdi mecāzātını Rabb-i ‘izzet
6. HuŐateyni ŐiŐerek tūbre degil oldu çuval
Çekdi çok zaġmetini eyledi andan riġlet

K.89.

Kezālik

1. Rütbe vü cāhı kebır mālı keşir bir kimse
Uġradı nezd-i mu’allāsına anıñ ammā
2. Cür’et itmek ile taġķire ‘iyāzen bi’llāh
Őöyleyüp ba’zı kelām itmiş idi istihzā
- [51b]
3. Rütbe vü māl ü menāŐıb nazarında lā-Şey
İdü kendin didi tevbiġ ile git gerçi aña
4. Ol yine gitmedi çok aqçe vü başka Şeyler
Virdi eġlenmege iŐrār ile tūrdı ħāŐā

5. Hiç kabül eylemedi çoğdı mü'ekkid olarak
Bu memālikden idüp tardıñı bile inbā
  6. Şoñra devlet anı tardı itdi bütün milkinden
Menşib ü şervet ü sāmāñı da oldı ifnā
  7. Bā-ħuşuş kendüye evlādına aħfādına da
Çalacağ manşıba vārişligi oldı imħā
  8. Düşdi bir 'illete de oldı eţibbā me'yūs
Didi erbāb-ı vüķūf mālı da olur ğuremā
  9. Hele emvālce bī-mişl iken İstānbül'da
Didi emşāline dinmez sözi dāyinler añ
- [52a]
10. Şoñra ol 'illet ü ol ħālet-i pür-ekdārda
Gitdi dünyādan ola cümlemize ħıfz-ı Ĥudā

K.90.

Kezālik

1. Der-se'ādet'de müsāfir bulunan bir şeyħi
Hiç görmemiş iken ismi ile çağırđı
2. Pederi ismini de şöhret-i ecdādını da
Yine keşf eyleyüp izāħ iderek zıkr itdi
3. Andan iki ğuruşu isteyüp i'tā iderek
Böylece ħikmetini Ĥāzret-i Ĥağ bildirdi
4. Ki iki yüz ğuruş olmağ ile aylığ taşşış
Hem refiķi bulunup iki berāt virildi

K.91.

Kezālik

1. Bir hükümdārın ‘aleyhinde tıyup sū’-i zan
Kendüyi medh ü faḫaṭ var didi sū’-i ḫurenā

[52b]

2. Hāl bū ki ḫurenāsı ile de ğayr ile de
İhtilāṭ itmeyerek bu daḫı keşfi maḫzā
3. Şoñra fehm oldı bu da didigi üzre idügi
Bilmiyorlardı idenler bile şığl-i dünyā

K.92.

Kezālik

Este‘izü bi’llāh (yevme lā yenfe‘u mālün ve lā benün. İllā men eta’llāhe bi-ḫalbin
selīm)²⁰⁰ Şadaḫa’llāhu’l-‘azīm

1. ‘Ādeti nezd-i şerifinde olan kimselere
Nuşḫı āyāt ü eḫādış ile idi ekşer
2. Keşf idüp ḫāzır ü māziyi de müstaḫbeli de
Remz idüp anlar ile virir idi yine ḫaber
3. Pek çoğ oğur idi bu āyātı bir kimseye kim
Eyledi kendüsine oğlı ezā-yı evfer

[53a]

4. Kendüsi muḫlişi olmaḫla o da diler idi
Ki bulup ḫalb-i selimi ola ḫāli bihter
5. Lık maḫşüdi olan mertebeye gelmedigin
Söyledi dimek olur kim ḫadridir o ḫadar

²⁰⁰ “O gün ne mal ne de oğullar fayda verir. Ancak Allah’a (imanlı) temiz ve sağlam bir kalple gelenler hariç.” eş-Şu‘arâ 22/88-89.

6. Didi çalışdım ise de aña da oğlına da
N'ideyim ki didigim maṭlaba çün gelmediler
7. Līk anıñ kendüyi ba'zı derece medḥ iderek
Hiç bī-behre-i feyz olmadığın virdi haber
8. Oğlı kendüyi de çok def'a gücendirmiş iken
Ḥıdmetinde de bulunmaqla kerem eylediler
9. Ya'nī kim kıldı du'ā hıfz ola imānı diyü
'Afv ü himmetleridir ḳahr u ḡaḍabdan ekber

K.93.

Kezālik

[53b]

1. Oldı bir kātibe maḥkūm yedi yüz elli ḡuruş
'Āciz olmaqla edāsında geçerdı maḥzūn
2. Nezd-i 'ālisine çağırdı o hiç söz dimedi
Yine keşf eyledi ol zāt-ı kerāmet-meşḥūn
3. Didi çekme kederi te'diye-i zimmet için
Ki ḥelālden virecek Ḥazret-i Rabbi-içün
4. Kırk beş biñ ḡuruş irer saña az vaqt içre
Borcuñ ancaḳ yedi yüz elli ḡuruşdur pek dūn
5. Mevte çāre olamaz ḥāletesiñ fevti ḳarīb²⁰¹
Saña mīrās̄ ḳalacaḳ ol ḳadar işte efzūn
6. Arası geçmedi çok [ḥālete]si fevt olarak
Ḥıṣṣa'-ı irş añā düşdi o ḳadar cem'-i yekūn

---

²⁰¹ Ḥāletesiñ: ḥāletesiñ M1, M2.

K.94.

Kezālik

[54a]

1. Bir kiři sū'-i 'aķīdede 'iyāzen bi'llāh
Cümle 'indinde de bulmış idi ğāyet şöhret
2. Kādri hīç olmadığından bu cihān-ı dūniñ
Virdi Hāķ aña da dūnyāca pek 'ālī rütbet
3. Bir ğün ol Ğavş-ı celilīñ de 'iyāzen bi'llāh
İtdi taķķīr ü ezāsında 'ināden cūr'et
4. İrtikā bulmadı bā-cilve-i Hāķ ehlu'llāh
Olsa her kimiñ eli ile cezā var elbet
5. Līk ba'zısına ancaķ ider 'uķbāda Hūdā
Ba'zısına iki 'ālemde de tahte'l-hiķmet
6. Zāhiren āhirete ķaldı bunuñki ammā
Dūnyevī daķı zuhūr eyledi ķalben 'ibret
7. Pek büyük mesned-i dūnyāya şu'ūd etdiği an
Biri maķbūs olan ođlına dilerdi re'fet

[54b]

8. 'Arż-ı hāl virdi ğalāşı-ķün aña didi hemān
Ben aniñ yirine olsam idi cāna minnet
9. Ya'nī cismim ile ğabs olması ehven bence
Böyle mesnedde ğöñül çekmeden ise zaķmet
10. İsti'āze olacaķ vech-ile de itdi vefāt
Söyledi fevtini hem soñra idenler rü'yet

11. Her biri yine anıñ su’-i meāline delil
Hıfz ide cümlemizi Hızret-i Rabb-i ‘İzzet

K.95.

Kezālik

1. Bir kiři vařf-ı muğaddeslerini gūř iderek
Zāt-ı pür-feyzini hiç görmemiş idi evvel
2. Nezr idüp dergehine nāil-i mağřūd olmuş
Buyurup himmeti ol ıutb-ı kerem-kār-ı ecell
- [55a]
3. Bularağ kendülerin nezrini tađdīm itmek
Đalbi içinde anıñ olmuş idi ğāyet emel
4. Göricek keşf iderek didi řuña borcum var
Baña vireceğini te’ diye eyle aña gel

K. 96.

Kezālik

1. Yine müsteğrağ-ı ‘ařđ-ı řamedāni bir zāt
Hikmet-i Hağ’la şaleb itdi birinden gömlek
2. Virmeyüp şalbini ğāyetle řıķındı başdı
Gördi bu zāt-ı mu‘allāyı oradan dönerek
3. Hikmet-i Hağ bu dağı istedi cüz’i ağçe
Didi geçmiş ola ol ağçeyi i‘řā idicek
4. Der-‘ağab oldu derünundaki şasvet zā’il
Tehlüke geçdiğini gördi o yine giderek

[55b]

5. Nerdübānda bulunup zevcesi ağaç yıkılıp
Haq rehā virdi hemān eyledi şükrü göricek
6. Şadaqa def'-i belā 'ömri de tezyîd eyler²⁰²
Var hadîş-i nebevî eyle anı da bilerek
7. 'İlm-i Yezdān'da hiç gerçi teğayyür olmaz
Levh-i maḥfûz müteğayyir bu hadîş anda dimek
8. Levh-i maḥfûzda mu'allak şadaqaya ammā
Haqqa ma'lûm şadaqayı virecek virmeyecek
9. Gömlegi virmemiş iken yine cüz'î aqçe
Alaraq def'-i belā himmeti kat kat itmek

K.97.

Kezâlik

1. Mübrem olduḡda kazā olmāmaḡ ile çāre
Didi yanār burası itmeli naql-i ḡāne
- [56a]
2. Qıldı ta'cîl o gün başqa maḡalleye hemān
Ehl ü mālî ile bir muḡlişini iskāne
  3. Der-'aḡab māl ü 'iyāliyle me'an naql iderek
İrtesi oldu ḡarîḡ ḡalmanı başqa āne
  4. Yandı anıñ da evi ḡükm-i kazā-yı mübrem
Anı taḡyîr-i maḡāl himmet olur imkāna

²⁰² "Sadaka belâyı önler ve ömrü uzatır." Şeklinde bir hadis metnine tesadüf etmedik. Ancak bu manaya gelebilecek farklı hadislerinden çıkan manaların bir araya getirilmesi ya da genelde kaynak olarak gösterilen Heysemî'de geçen bir hadisten yola çıkarak zikredilen yaygınlaşmış bir söz olduğunu söyleyebiliriz. "İyi ameller, kötü iş ve ortamlardan korur. Gizli sadaka, Rabbinin öfkelerini söndürür. Sıla-i rahîm ömrü uzatır." Heysemi, **Mecma'ü'z-zevâid ve menba'ü'l-fevâid**, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Daranî, Cidde: Dârü'l-minhâc, 2015, (Sadakatü's-sırr, 65), VII, 204.

5. Öyle himmet buyurup onları eşyasını hep
Kurtarup düşmediler havf u telâş-ı cāna

K.98.

Kezālik

1. Muḫtarib oldı te‘ayyüşde ricālden birisi
Beklemekde idi çoḫdan berü ma‘zül olarak
2. Bir şıķılmış ki ‘iyāliyle ‘iyāzen bi’llāh
Vārid-i fikri imiş kendülerini āşmak
- [56b]
3. Didi ‘Ārif Baba’ya kaçdı oña ‘arz iderek
Himmetin celbe hemān vāsıta’-i ḫayr olmak
4. Gizlice söyler iken nezd-i celīlinde hemān
Keşf idüp böyle buyurdı oña bu Ğavş el-Ḥaḫ
5. Ki şu miḫdār ğuruş ile pilav ḫazır²⁰³
Varırız saña bu gice bire sa‘at varıncaḫ
6. Öyle ḫazırlanarak kendü ile on iki zāt
Kıldı teşrif hemān didigi sā‘at olıcaḫ
7. Yidiler ol pilavı anlara ol aḫçeyi de
Viridi nice fuḫaraya daḫı ol şeb bularak
8. Didi ev şāḫibi Ḳonya’ya ola defterdār
İstimā’ itdi o da ḫāriç bābda tūrarak
9. Arası giçmeyerek öylece ta’yin olunup
Himmetiyle oña da yüsri kerem eyledi Ḥaḫ

---

²⁰³ Ḥazır^{la}: ḫalızır^{la} M2.

K.99.

[57b]

Kezâlik

1. Mübrem olmazsa kazâ himmet ile def' olunur
Ba'zıda hikmet-i Hâk ehvene olur tahvîl
2. Seksen ikide olan kolerâ şiddet bularak²⁰⁴
Böyle dimiş idi bâ-hikmet-i hallâk-ı celîl
3. Ya'nî mâl gitmesi kendüyi telefdan ehven
Yıkımda yakdıydı Hâk kıldı belâyı tebdîl
4. Ki harîk oldu sükûnet bularak ol 'illet
Mündefi' oldu hemân şoñrası pek oldu qalîl²⁰⁵

K.100.

Kezalik

1. Zâdegândan birisi kolerâ eşnâsında
Aña dimiş idi halka geliyor bu 'illet
2. Gelecek mi saña dimekle 'iyâzen bi'llâh
İtdi tahkîr u muqaddem dahı itmiş cür'et
3. 'Afv u nuşh ile geçişdirmiş iken evveller
Yine bu cür'et ile itdi mücâzât da'vet
4. Didi sen gitdigi fikr eyle düşünme beni kim
Saña tārî olacak 'illet-i mecnûniyyet

[58a]

²⁰⁴ 1861'den başlamak üzere Hicaz bölgesi 19. Asır boyunca kolera salgınına maruz kalmış, 1865'te önceki yıllara göre hacı sayısının fazla olmasının da etkisiyle çok sayıda insan salgın sebebiyle hayatını kaybetmiştir. Dönemin gazetelerinde de koleranın seyrini görmek imkân dâhilindedir. Orhan Koloğlu, "Osmanlı Basınında 1865 Kolera Salgını, İstanbul Sağlık Konferansı ve Mirza Malkom Han", **Osmanlı Bilim Araştırmaları**, İstanbul: 2005, c. VI, sa.2, s. 139-142.

²⁰⁵ "Koleranın on beş günden berü İstanbul ve civârında hiç eseri kalmadığından karantina tarafından buradan hareket iden sefâyine temiz patent virilmekde olduğu me'a'l-memnûniye gazetelerde görülmüştür." **Tasvîr-i Efkar**, 1282, Cemâdiye'l-evvel/23, sayı: 338, İBB Atatürk Kitaplığı, Süreli Yayınlar.

5. Arası giçmedi çok ol kiři mecnūn oldu
Cezbe-i Hāķ degil onda dimek ancaķ ‘illet
  6. Çok devā oldu yine artup imāte itdi
Hıfz ide cūmlemizi Hāzret-i Rabb-i ‘İzzet
  7. Yine bir kimse dağı oña ‘iyāzen bi’llāh
Eyliyor idi ezā evvel iderken hıdmet
  8. ‘Afv u nuş itmiş idi oña dağı bi’t-tekrār
İtmeyüp terk-i ezā kıldı belāyı da‘vet
  9. Anda da cezbe-i Raħmān degil ancaķ kim
Eyledi yine zuhūr ‘illet olarak cinnet
- [58b]
10. Bunun itdigi ezā olmaķ ile ondan çok
Başka dürlü dağı bulmuşdı cezāsı şiddet
  11. Ba‘zı esbāb zuhūr eyleyerek çok gūnā
İbtilāyı görerek bu dağı itdi rıhlet

K.101.

Kezālik

1. Kendüye hıdmeti mesbūķ olan bir kimse
Ba‘zı havfa düşerek eyledi ķabrinde du‘ā
2. Beşeriyetle ķuşur eyledi ķorķutmaĝa da
Ķalmamışdı sebab-i zāhir ümīdi aşlā
3. Ba‘zı mīri senedātını bozup da cenge
Raķamen sahte itmiş idi kendü imlā

4. Devletüñ meclisinin biri işitmekle anı
Toplayup sâhte oldukları oldu eclā
- [59a]
5. Senedāt çok kişiniñ olmağ-ıla destinde
Şorsalar añı iderler idi elbet inbā
6. Hattı taṭbīk u sü’āl olsa idi kendüye de
Ketm ü inkāra bulamaz idi çāre ḳaṭ’ā
7. Didi maḥremlerine baña mücāzāt-i şedīd
Hāşılı itmedi bir vech-ile me’mül rehā
8. Hālbuki añı ḥayatında gücendirmiş idi
Yine ḳurtardı idüp ḳabr-i şerīfinde du’ā
9. Hiç hafīf bile mücāzātına düş olmayarak
Himmeti eyledi mensī anı bā-ḥıfz-ı Hudā

K.102.

Kezālik

1. Geldi dergāh-ı mu’allāsına bir dervīş kim
Pehlivān şāḥib-i meydān-ı şecā’atden imiş
- [59b]
2. Keşf idüp ḥalini itdi yine oña göre pend
Ṭavr u elbisesi göstermez iken öyle reviş
3. Ki buyurdu bu cihān içre kişiniñ nefsi
Pehlivāndır anı merdāne hüner işte yeñiş²⁰⁶

²⁰⁶ Ebû Hureyre’en nakledildiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur: “Kuvvetli kimse (güreşte hasmını yenen) pehlivan değildir. Gerçek pehlivan (güçlü kimse) öfkelendiği zaman nefsinı yenendir.” Ebû Abdullah Muhamme b. İsmâil Buhârî, **Sahihü'l-Buhârî**, Vizâretü'l-Evkaf ve'ş-Şu'ûni'l-İslâmiyye, Katar, 2015, VI, 458, (Edeb, 76); Müslim b. El-Haccac, **Sahih-i Müslim**, haz. Muhammed Sâlih Hâşim, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, VIII, 573-574, (Birr, 107-108); Mâlik b. Enes,

4. Bende oldu der-i pür-feyżine hādım olarak
Didi qalbinde ne varsa anı da keşf itmiş

K.103.

Kezālik

1. Söyledi bir nefere sen qarağol bekler iken
Ki fülān gice kılıçhāneye qundaq atılır
2. Gözedüp södüresin olmaya tā kim zararını
Buyurup itdi hemān bu dağı ol gūne zuhūr
3. Belki beş yüz kişı yanardı harik olsa idi
Himmetin eyledi taħlişe sebep Rabb-i Şekūr

K.104.

[60a]

Kezālik

1. Geydi gümrük hademesi yaqası kırmızı çün
Bulunanlardan onuñ hikmetini kıldı sü'āl
2. Bilmeyiz dinmek ile didi yanacak gümrük
Yandı demek qader-i qat'î-i Rabb-i Müte'āl

K.105.

Kezālik

1. Didi birkaç gemiciyi çağurup soqāqdan
Gemiler rahnelüdür eylemiyor söz idrāk
2. Şimdi bağılu iken i'mār idiniz kim soñra
Fülk ile olmasun içindekiler garq u helāk

Muvatta, thk. Ebû Üsâme es-Selefi, Mecm'âtü'l-Furkân, Dubâi, 2003, IV, 300-301 (Hüsnü'l-halk,12).

3. Geminiñ bağluluğın keşfini gördükde hemān
Kendiler diđđat ile bağdılar olmış kimi çāk
4. Anı ta‘mīr ve gelüp itdi teşekkür hepsi
Himmetin ıaplayamaz bağr u zemīn u eflāk

K.106.

[60b]

Kezālik

1. Kendü dünyāda iken medđ idüp anı bir zāt
Nezd-i pākine gelüp keşf ile yine bildi
2. Kendü dünyāda iken olmaya meşhūr demek
Anı ol vech-ile medđ eylemeden men‘ itdi

K.107.

Kezālik

1. Ağniyā hey’eti üzre turur iken birisi
Eylemiş idi i‘āne ne ıadarsa lāzım
2. Şiddet-i fağrı anıñ sonra ıılındı tađđıķ
Bāđın-ı hāli o ilhām ile oldu cāzim

K.108.

Kezālik

1. Hıylice geldi aña ıā‘ime-i nađdiyye²⁰⁷
Gördi ki kimselere anı tāđıtmışdı hemān

[61a]

2. Dāima ‘ādetidir ki gerçi her ne gelse
İhtiyāc ehlini bulmağ ile itmek ihsān

---

²⁰⁷ İlk defa Sultan Abdülmecid zamanında, Tanzimatın gerektirdiği yenilikleri yerine getirmek için hasıl olan para ihtiyacını karşılamak amacıyla kağıt para basılmasına karar verilmiş ve Kavaim-i nakdiyye-i muteberri adıyla kaime tedavüle ııkarılmıştır. Mine Erol, **Osmanlı İmđaratorluđunda Kağıt Para (Kaime)**, Türk Tarih Kurumu yay., Ankara, 1970, s.1.

3. Bunu hiç aramayup öyle tağıtmağda sebeb
Arası geçmedi çok oldu yine halka ‘ıyān
4. Ya‘nī kim k̄ā’imenin ref‘ine virildi karar²⁰⁸
Anı da keşf ile remzen dimek o böyle beyān

K.109.

Kezālik

1. Bir fakīri görerek kendüye kıldı iḥbār
Ki te’ehhül idecek o didi pek fakrım var
2. Hiç ümīd ya‘nī sebeb daḥı bulunmamağ ile
Müstaḥīl mertebede oldıgım itdi tezkār

[61b]

3. Yine ol nuḥkı buyurmağla on on beş günde
Virüp esbābı Ḥudā māl ile kıldı iḳdār
4. Ya‘nī hiç ḥātırına gelmeyen esbāb olarak
Şervete irdi te’ehhül ile de buldı mesār

K.110.

Kezālik

1. Bir kişiden gelicek on ğuruş itmişdi talep
Virmedi nuşḥ olunup itmedi yine i‘ṭā
2. Çıkup ol zāt-ı şerīf şoñra ‘iyāzen bi’llāh
Ḥaḳḳ-ı pākinde o söz söyledi ki ‘ayn-ı ḥaṭā
3. Ol gidüp kendüleri geldi yine keşf iderek
Her ne söz demiş ise kıldı cemī‘an inbā

²⁰⁸ Osmanlı Devlet’nin maddi sıkıntlarına çare olarak görülen, devlet tarafından karşılıksız çokça basılan kaimenin hızlıca değer kaybetmesiyle hem maliyenin hem halkın zor duruma düşmesi 1862’de kaimelerin kaldırılması kararına yol açmıştır. Mine Erol, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Kağıt Para (Kâime)**, s. 12-14.

4. Sulṭan Aḥmed'de idi vā'iz-i Cum'a o kişi
Didi ölmek ile va'za gelemes o ařlā
5. 'Afvı olduğda recā didi ki olmaz çāre
Kendü kesbiyle aña eyledi Ḥaḳ bu gūnā

[62a]

6. Ḥastalıktan hıç eşer bile yoğ-iken anda
Gelmedi öldüği ol haftada oldu inbā

K.111.

Kezālik

1. Birinin ḥısses-i ṭab'ı olarak pek gālip
Aḳrabāsından iken ḥādimine başmaz idi
2. Giçer iken soḳāḳ içinde anı çağırarak
Şu kadar aḳçe çıkar ḥādimine vir didi
3. İmtinā' itmeyerek virdi o miḳdār aḳçe
Ḥādimi mużtar idim didi teřekkür itdi
4. Ḥıssesi ile me'an der-'aḳab i'tāya sebeb
Şorulup tecrübessin didi muvażzıḥ dimedi²⁰⁹
5. Ya'nī kim tecrübem olmaḳ ile ḥavf eyliyorum
Didi izāḥ ile ammā ki beyān eylemedi

K.112.

[62b]

Kezālik

---

²⁰⁹ Didi: yedi M2.

Este'izü bi'llāh (Kul yā 'ibādiye'lezzīne'srafū 'alā enfüsihim lā taḵneṭū min raḥmeti'llāhi inna'llāhe yağfiru'zzünübe cemī'ā. İnnehü hüve'l-Gafūru'r-Raḥīm)²¹⁰

1. Tā'ib olmuş ise de bir kişi her cürmünden
'Avf olur mı diyü qalbinde ider idi telāş
2. Yine keşf eyledi yolda anı gördükde hemān
Ülfeti yoğ-idi hiç muzmerini itmedi fāş
3. Okuyup kendüye bu āyet-i pür-tesliyeti
Didi tefsīr ile ye's olmamalı qalb-i ḥırāş

K.113.

[63a]

Kezālik

1. Bir nizām zābıṭı soḳāḳda ḥuzūrına gelüp
Didi vārdır bir 'Arab ideceğim ḍarb añā
2. Ki demekde o bütün Türk olup ehl-i taḳlīd
Cümle evlād-ı 'Arab daḳı murābıṭ güyā
3. Üç 'aded dügmeyi dügümleyerek didi hemān
Sen qarışma ki vazīfe olamaz böyle saña
4. Ol 'Arab geldi 'aḳabinde oraya līkin
Muḳtedir olmadı aḳzını da fetḥe aṣlā
5. Ol düğümler 'adedi üzre temāmen üç gün
Muḳtedir olmadı dünyaca kelāma ḳaṭ'ā

²¹⁰ “De ki (Allah şöyle buyuruyor): “Ey kendi aleyhlerine olarak günahta haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah (dilerse) bütün günahları bağışlar; doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir.” Zümer 39/53.

6. Şoñra kendüye recā olmağ-ıla ‘afv iderek
Nuţkı açıldı o herkesden uçandı hattā
- [63b]
7. Şerm ile gitdi hemān turmayup İstanbul’da
Oldı ta‘mimle haţa böylece itmek da‘vā
8. Mü’minin cümle şu‘übunda olur nīk ile bed
Didi Haq ekrem olan ‘indi Hudā’da etqā

K.114.

Kezālik

1. Biri elbise getürdi aña elbās için
Kendüsi dāhil-i hammāmda iken gelmiş-idi²¹¹
2. Cāmekāndan alaraq eski libās o kişi
Külhana atdı dimek etmeye redd maqşūdı
3. Didi ilhām ile eşvābına remzen yandım
Cāmekāndan çıkaraq şevb-i cedīd virildi
4. Giydi hep pāreleyüp yaptı düğümler aña da
Ki düğümler-i ma‘nevī hıdmet idügin dimişdi

K.115.

[64a]

Kezālik

1. Bir huşūşa çalışan kimse şıķılmış ise de
Ol huşūş uzadı hā’illeri itmişdi zühür
2. Medfeni tekyeye ba‘zı hıdmetinde idi
Didi rü’yāda fūlan gün o huşūş hāşıl olur

²¹¹ Hammāmda: hammāmda: M1, M2.

3. Yine alışmış iken olmadı t ol güne dek
Hemn ol günde müyesser olarak geldi srr

K.116.

Kezlik

1. Kethudi haznede bulunmuş bir zt
Geiyor idi soada göricek anı hemn
2. Kongın ire bugün talı olunan nazlařda²¹²
Vardır ‘akreb didi [teftiş] ile bulundu ‘ıyn²¹³

K.117.

[64b]

Bu maalle degin yazılnlara trih-i tm

1. Yine mevsk zevtdan işidüp yzdı Keml
Hıdmetin eyleye mabl Hıd-yı Mte‘l
2. İş bu sl ire de yazdıgına trih-i temm
Hep Keml-nme-i Dgml Baba feyz-i Keml²¹⁴

K.118.

**Yine te‘li iş-bu tosan c senesinde kezlik rivyet-i şaıhadan rivyet-i şariha ile
istim ve takık olunan**

1. Didi bira kişiye iş-bu byt virdim
anğısı anğısına olduğını bi’t-taşrih

---

²¹² Nazlaş/Nazlı Aç: Havanda dövülmüş pirinlerin, kaynayan suda toz şekeri ile pişirilmesiyle elde edilen soğuduktan sonra üzerine dövülmüş ceviz ya da badem konularak servis edilen tatlı. Mehmed Kmil, **Melceü’t-Tabbhn**, şeyh Yahya Efendi Matbaası, İstanbul, 1290, s. 71.

²¹³ Teftis: M2.

²¹⁴ Sene 1292.

2. udreti olmayup itmezler idi onlar md
Arası giçmedi esbb ıkup itdi ferh

[65a]

3. Her birine didigi beyt olarak aa naib
ağ olup ba'zısını anlar didi byle aih

K.119.

Kezalik

1. Bir kii açesini g'ib idüp geldikde²¹⁵
ikmeti her ne ise ard ile ıldı teb'd
2. Oldı mecnn  veft eyledi amm ki bunu
Bir kii grmek ile itmi idi fikr-i ba'd
3. Ki gcendimi anın-çn mi diy fikr iderek
Der-'aab geldi aa eyledi itr- edd²¹⁶
4. İsmi ile ağırup didi aın byle dime
Bizden ihlk u zarar oldu mı bir aa resd
5. Ya'n ihlk u zarar olmayup ehlu'llhdan
Virir a'mle cez ileyene Rabb-i Vhd

K.120.

[65b]

Kezalik

1. Çend altn olarak kendye ihd bir gn
Rtbel bir kiiye bunları in'm itdi
2. İdicek az u ablinden an istiqn
Virmeyp anları y oyle mi dimi idi

²¹⁵ Gib: git M1, M2.

²¹⁶ edd: sedd M2.

3. Şoñra bir cüz'ice aqçe alup andan o kişi
Kendü kesb-i yedidür hikmeti böyle çıkdı
4. Çok sebep çıkmış iken idemeyüp kesb-i ğinā
Pek de muhtāc dahı olmayarak ğiçindi

K.121.

Kezālik

1. Ba'zı zāt anıñ için tabh-ı ta'ām itdirerek
Gelicek nezdine keşf ile iderdi iħbār
2. Dir idi söylemeden sen benim için bugün
Eyledik hāneniñ içinde ta'āmı iħzār

[66a]

3. Şoñra anlar getürüp ba'zısın ekl eyler idi
Ba'zısın eyler idi ğayra da baħş ü tesyār

K.122.

Kezālik

1. Biri bir kıyye balıķ şatun alup gider iken²¹⁷
Kelbler cümlesini anıñ elinden kıptı
2. Yine bir kıyye semek aldı faķaķ parası hiç
Kalmayup aña te'essüf iderek gider idi²¹⁸
3. Rast gelmekle soķaķda didi keşf eyleyerek
Balıķ aldıñ idi bir kıyye kilāb ekl itdi
4. Şoñra bir kıyye de bu balıģı aldıñ aqçeñ
Kalmadı diyerek on mişli pahasın virdi

²¹⁷ Okka: "Okka, okiyye, vakiyye, vukiyye, kıyye-i atika da denir. Yaklaşık 400 dirhem. Şimdiki 1282 gram." Garo Kürkman, **Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri**, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyeti Araştırma Enstitüsü, Antalya, 2003, s.395.

²¹⁸ Gider idi: gide idi M2.

5. Şöyle pişur yiyerek hānede ehliñ eylesin
Birazını da getür baña diyü emr itdi
- [66b]
6. Ehli ile anı ekl itdi gidüp bir yirden
Yine ol cinsi balık aldı pişürdü bekledi
7. İbtidā ƙanğı maħalden bunu ƙanğı yirden
Almış oldıǵını ilhām ile yine bildi

K.123.

Kezālik

1. Bir ğaniden biriniñ alacaǵı yetmiş bin
Vardı taşşilden olmuş idi artık ‘āciz
2. Arnabūd şerbeti virdi yedi kāseyle aña
Yedi para daǵı virdi ‘adedini rāmiz
3. Oradan ‘avdet idince çağırup bu recülü hemān
Bi’tamām virdi anı himmeti bu da bāriz
4. Alup aƙçesini nışfi ile ħaccı da idüp
Farzı ifā ile de oldı murādı ħā’iz

K.124.

[67a]

Kezālik

1. Cāmi’e gider iken gördi anı bir dervīş
Dest-i himmet ile celb itdi ħuzūrına hemān
2. (Hel etā) sūresini eyliyor idi tefsīr²¹⁹
Çünkü ħıfzında idi anıñ ‘ulūm ü Ƙur’ān

²¹⁹ Hel etā: Kur’ān-ı Kerīm’deki 76. sūre olan “İnsân” sūresinin diğeri adıdır.

3. Talebeden idi dervîş didi ‘ömrüm içre
Görmedim öyle leṭāfet ile tefsîr ü beyān
4. Cāmi‘e gidecegin keşf ile de git buyurup
Sünnete irdi oḡunmaḡla ‘aḡībinde ezān

K.125.

Kezālik

1. Sālikiñ birisiniñ buldıḡı ḡāl-i feyṣī
Her ne ḡikmetle ise aḡz ile yine virdi
2. Şeyḡi ta‘līm iderek eyledi ikrām gelüp
Yine virdim didi ol ḡāl yine der-ḡāl geldi

K. 126.

[67b]

1. Bār-gîr aldı haram aḡçe ile bir kimse
Geçiyorken anı da keşf ile nuşḡ itdi hemān
2. Ki ḡaramla alınān esb ile gezmek ne demek
Didi def‘ itdi o da nefse ḡaram bār-girān

K.127.

Kezālik

1. Nezdine geldi oturmuş idi bir Baḡdādlı
Şoñra üç ḡadın oradan giçerek ṭurmuş-idi
2. Didi ilhāmla kerīmeñi murādiñ tezvīc
İstedigiñ gibi bir kimse zuhūr eylemedi
3. İtdi taşdıḡ ḡadınlar o du‘a eyleyerek
Anı binbaşuya virdim diyü himmet kıldı

- [68a]
4. Bir sene şoñra o Bağdādli teşādüf idicek
O kadınlar aña kendülerini bildirdi
  5. Didiler öylece bir binbaşu oldu t̄alib
Oldu tezvīc ü teşekkür ideriz hayr oldu
  6. Bir hediye dileriz virmegi sen vāsıta ol
Didiler l̄ikin o ben dağı ğayrıyam didi
  7. Ya‘nī Bağdādiyem ol günde ziyāret için
Aña gitdüm diyerek cür’et idüp almadı

K.128.

Kezālik

1. Bir kişiyeye didi iht̄ār için istiğfārı
Pek fenā oldığını h̄ali o sāl içre anıñ
  2. Ol kişi istedi virmekligi enfiye aña
Didi almam yine tekrār ile ol tibyānen
- [68b]
3. Ol sene içre vefāt eyledi ol kimse hemān
İş-bu iht̄ār ile kırt̄armış ola imānen

K.129.

Kezālik

1. Didi ‘Ārif Baba’ya medfeni imā ile sen
Üsküdar’a dağı ben buraya bu da ilhām
2. Üsküdar içre defin oldı o fevt olduğda
Tekye bu ğavşa olup türbe zihī maṭla‘ kām
3. Maṭla‘-i şemse dağı ğıbt̄a ki oldı çünkü
Dāimā nūr-ı füyüzātı anıñ şubḥ u şām

K.130.

Kezālik

[69a]

1. Didi geçmekde iken loğmacınıñ o günden
Şırlağān yağına fāre düşüp etdi murdār²²⁰
2. İş-bu loğma dağı andan döküñüz cümlesini
Şatma zinhār diyü ilhām ile kıldı ihtār
3. Loğmacı ol küpe bağıdıķda büyük bir fāre
Buldı müslimdi atup eyledi şükri tezkār
4. Müşteriler ile şatıcıya da iş-bu huşuş
Öyle şeyden oluyor hıfz u şıyānet der-kār

K.131.

Kezālik

[69b]

1. Hüküm olunmuş idi eşnāfdan olan bir kişiye
Üç kise akçe kadar borcını der-hāl ifā
2. Virmez ise konılacak idi hābse yāhud
Nesi varsa şatılup olması o istifā
3. Anı fikr ile geçüp söylememişken bir söz
Hükmi keşf eyledi tafşil ile kıldı inbā
4. Nezdine celb ile borcunu tamāmen virdi
Kendüye olmuş-ıdı ol kadar akçe ihdā
5. Çünkü kendüye virilen ne ise cümlesini
İhtiyaç ehline keşf ile iderdi i'tā

²²⁰ Şırlağān: Şırlanyağı, şırlan, şırlık, şırlıkyağı: Susamyağı. “Şırlağān”, **Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü**, haz. Aysel dikmen, Ayla Bayaz, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: 1978, 10, 3773.

6. Der‘-aķab taġıdır idi anı yāhud gezerek
Alıķoymaz virir idi hepsin ol gūnā

K.132.

[70a]

Kezālik

1. Tecrūbe eylemege nezdine bir şeyh gelüp
Hiķbir şey dimeden eyledi tevbīh hemān
2. Didi hāliyle degil ba‘zı kimesne meşgūl
Bulamaz ķudretiniñ hāricini bir insān
3. Tekye şeyhligini soñra o talep itdikde
İntihāb ehli didiler anı ġayr-ı şāyān
4. İltimās eylemege vāsıtalar bulmuş iken
Aña virilmedi ‘āciz idügi oldu ‘ıyān
5. Himmet ile nice gördüm ise rü’yā çıķdı
Gitdi kendüleri nā-ehl olup anda bulunān

[70b]

6. Dillerin kesrine de ķalmadı ya‘nī hācet
Cümlesi çıķdı Hudā itmeye fişķa pūyān

K.133.

Kezālik

1. Biri taħķīrine cūr’etle ‘ıyāzen bi’llāh
Nuşh olundıķça yine eyliyor idi işrār
2. Kendü kendü başını ekl idecek oldıġını
Pend ile aña buyurmuş idi bi’z-zāt iħtār

3. İtmeyüp yine kabûl oldu sebep başka huşûş
Habsde oldu helâk itmedi çok vaqt güzâr

4. Lütf u ‘avfı idi bî-şekk gağabına gâlib
Kim recâ itse dirîg itmedigidir der-kâr

[71a]

5. Biri ez-cümle gücendirmiş iken ‘afvı için
Vâsıta buldı añâ cürmini kıldı ikrâr

6. Gidecek ‘uqûd recâ edicek iken derhâl
Kendü teşrîf buyurup eyledi ‘afvın iş‘âr

K.134.

Kezâlik

1. Biriniñ zevcesi agrı çekerek on bir gün
Vaz-ı haml idemeyüp bulmadılar hîç çäre

2. Gördi soqâqda yine bilerek ilhâmla diyüp
Ol kişi hayret ile başladı âh u zâra

3. Didi kırtıldı bir oğlân toğurdu eve git
On gurus deñlü faqat vir baña şimdi para

[71b]

4. Virerek şükr iderek gitdi bulup nuṭkı gibi
Başladı hânece hep şükrine tekrâr

K.135.

Kezâlik

1. Arnabûd şerbetini virmedi şatmağda olan
Didi var borcuñ anı itmeli evvel îfâ

2. Ger ‘inād eyler ise çarpılacaq olduğunu
Söyledi lîk yine itmedi şerbet i‘tā
3. Hemān ‘avdet idicek çarpılarak şerbetçi
Arkasından koşarak itdi gelüp ‘afvı recā
4. ‘Afv idince yine çarpıklığı geçdi der-ḥāl
Vazgeçmiş ise de borcu yine kıldı edā

[72a]

5. Ya‘nī kim irtesi gün virdi temāmen borcın
Kendüye oldu zuhūrāt ile aqçe ihdā
6. İş-bu şerbetçi vü ḥādimleri kāfir ise de
İtdiler ḥıdmetine ḥavf ile sa‘y-i evfā

K.136.

Kezālik

1. Biri oğlunu ma‘āşla kaleme idḥāli
Emel itmekde idi türbesine gider idi
2. Gördi rü’yāde ne gün bu emeli ḥāşıl olup
Diyü taşrîḥ buyurmaq ile inbā itdi
3. Bunda da zāhir olup nuṭḡ-ı kerāmetkārı
Didigi günde ḥuşūl buldı hemān maqşūdı

K.137.

[72b]

Kezālik

1. Bir büyük ordu kumandanına güya ki ḥiṭāb
İderek ben demedim mi saña ki gitme aña

2. Hāşmınıñ ismini de söyledi taşrīh iderek
Seni tutar dağı dimiş idim evvelce saña
3. İşte tutdı buyurup gūş idenler o günü
Hıfz idüp eylediler cümlesi fehm-i ma'nā
4. Nāmların söyledi Paşa dimedi līk azher
Şoñra geldi haberi olmuş o gün ol günā

K.138.

Kezālik

1. Giçerek vaqt-i gurūb içre yanından bir şeyh
Çağırup dest u ayağını aña öğdirdi
[73a]
2. Zī-'iyāl idi hīç aqçesi yoğ-idi ol gün
Bildi ilhām ile elvirecek aqçe virdi
3. Şoñra gitmeklige ruḥşat virerek gider iken
Yolda yümn-i himemiyle biri anı gördi
4. Hālını söylemeden aqçe talep eylemeden
Yine ol yümn ile çok aqçeyi i'tā itdi
5. Bulunup elvirecek mertebe virmiş kendü
Hem anıñ kalbin imāle ile çok virdirdi

K.139.

Kezālik

1. Biri ḥasta olup 'Ārif Baba'ya nüşha için
Gidilince dimeden kendü didi bula şifā
[73b]
2. Nüşha gelmeksizin ol ḥasta şifā-yāb oldu
Sür'at-i nuṭkı zihī gıbta ki bād-ı şabā

3. Sür‘ati bād-ı şabānın olamaz ol derece
Der-‘aķab buldıramaz gelse nebātāta nemā

K.140.

Kezālik

1. Yanına gitmemeyi niyyet idüp bir h̄āce
Ķalben inkārla uzaķdan idiyor idi murūr
2. Gelmeyüp de giçen olduķda gücenmez idi līk
Ķalben inkārla anıñ geçmesi olmışdı Ķuşūr
3. Anı da keşf ile bir āyeti der-hāl oķudı
Gūş u fehm eyledi Ķalbindeki şekk itdi ‘ubūr

[74a]

4. İtdi iķrār o da böyle kerāmet göricek
Ķuṭb-ı aķṭāb idi ‘afv u keremi nā-maḥşūr

K.141.

Kezālik

1. Ba‘zı şüretle gücenmiş idi bir muḥlişine
Ķadr-ı ‘ālīsini bilmezdi bi-ḥaķķın o zemān
2. Gerçi ihlāşı bulunmuş ise de itdi ‘inād
Ķıldı ihṭār aña re’fetle o Ķuṭb-ı zī-şān
3. Ki bu gice saña ba‘zı zarar olur buyurup
Mākiyānı o gice cümle helāk oldu hemān

K.142.

Kezālik

1. Geldiler şehr-i Amaşra’dan on on beş ādem
Aña denildi ki hem-şehrīleriñiz geldi

[74b]

2. İçlerinde göricek Yaḥyā Ağā'yı keşfen
Bu benim dāderimiñ oğlu buyurup bildi
3. Hem fülān dāderimiñ oğludur ismi Yaḥyā
Pederimiz daḥı anıñla müsem mā idi
4. Dāderi iki imiş didi bu ıangısınıñ
Bunu ancak iki yaşında muḳaddem gördi
5. Şimdi gördük de yigirmi yaşına varmağla
Derk olunmaḳlığı 'ādetce muḥāllāttan idi

K.143.

Kezālik

1. Geldi hem-şehrileri yanına didiler kim
Vaḫana gidemeyip bekliyoruz biz ḫālā

[75a]

2. Ki hevā ḫayli zemāndan berü poyraz esiyor
Biz ise yelken ile gitmege muḫtācız aña
3. Lodosa münḳalib oldu hemān itdik de du'ā
Öyle sür'atle umulmaz idi taḫvīl-i hevā
4. Bā-ḫuşuş çok eserek der-'aḳab anlar ḳalkup
Yesr ü sür'atle varup çekmedi zaḫmet aşlā

KB.4.

Kezālik

1. Geldi hem-şehrilerinden birisi yānına çok
Ḥıdmetinde daḥı eyler idi sa'y-i evfer

[75b]

2. Anı taḥṣīl-i rızā-yı şeref-ārālarına
Kıldı tevfiḳ-i İlāhisine Mevlā maẓhar
3. Faḳr-ı hāl var iken himmeti ıgnā itdi
Rūz u şeb rūḫuna Ḳur’ān oḡur ihdā eyler
4. Ki birer sūreyi rūz u şeb oḡuyup dā’im
İder ihdā görerek vāḳıf olanlar söyler
5. Bu muvaffaḳlıḡı iḫsān ‘ale’l-iḫsāndır
Himmetidir oḡuyan zāta da nef’i aẓher
6. Himmetiyle iki ‘ālemde yine nef’ini çün
Ḳat Ḳat luṭf ider aña daḡı Rabb-i Ekber
7. Yine ḫıdmetde bulunmaḡ ile ‘Ārif Baba
Dem-be-dem himmet-i ‘ulyāsına oldu maẓhar
8. İtdi bir gün anı itmemegi ḳalben niyyet
Līk remzen daḡı bildirmedi ḫiç andan eşer

[76a]

9. Keşf idüp anı o gün gördi seḫer vaḳti hemān
Nuşḫ idüp didi bu niyyetden ola dilde hazer
10. Ḳalben iḫlāşa göre ḫıdmeti her kim itse
Himmetiyle buluyor feyz-i mükāfāt aẓher
11. Muḫlişānında ḳuşūr olsa daḡı bi’l-iḫṫār
Böyle ḫaḳḳında anıñ ‘afv ile iḫsān eyler
12. Ya’nī hem-şehrisine müḫaşır olmaz himemi
Ḳavl u fi’l-i şeref-ārāsı delil-i ebher

13. İşte ‘Ārif Baba’niñ oğlu hafidi dağı hep
Tekyede yümn-i vücudıyla te‘ayyüş eyler
14. Ki hayatında turup soñra da defn olmağla
Zāhıran bātınan olmağda menāfi‘-āver

K.144.

[76b]

Kezālik

1. Medfeni tekyede feyz-i himemi bu ‘āciz
Bu kütüb-ḥāneyi de yapacağım remz itdi
2. Öyle remzini kütüb-ḥāne yapıluv soñra
Geldi seyyāhların biri hikāye kıldı
3. Hālbuki kendü dağı anlamamış ol remzi
Soñra şerḥ eyledim oldum da murādın bildi
4. Hem de dülāblarının ba‘zı büyük ba‘zı küçük
Olacaq oldığı bile o kelāmda var idi
5. İş-bu seyyāh dağı mevşūḳ u ğarazsız olarak
Bā-ḥuşuş anlamadığı bile anlaşıldı

K.145.

Kezālik

[77a]

1. Medfeni tekyeniñ o günde muḳaddem bāğçe
Olarak kendü dağı anda oturur idi gāh
2. Rıḫletinden dağı soñraları o ḫâlde ḳalup
Fuḳarā itdi teferrücle anı ārāmğāh

3. Ol zemānda bulunan kimse apudan Paa
Görüp emreyleyerek bozdırup itmidi tebāh
4. Genc ü dinc ise de zirhlı gibi ol günlerde
Füc’eten gird-ābına fülk teni bātđı nā-gāh
5. adrda āmiri de ‘azl olup ol günlerde
ıldı çok ‘illet ü zametle emātehu’llāh

K.146.

Kezālik

1. Gelüp eyyām-ı itā vat-i ayatında anıñ
Der-se‘ādetde ona itmiidim isticār

[77b]

2. Likin eskimi-idi ānedeki mefrūāt
Anı ta‘mir vü tedārik oluyordu efkār
3. Nezd-i pākine ziyāret emeliyle gitdim
Ya‘nī maūd degildi anı itmek ibār
4. Anı da kef ile var mı didi mefrūātıñ
Mülhem itmi idi her ālde Mevlā der-kār

K.147.

Kezālik

1. adr u boynında aımada idi bir muaf
Öylece ‘azm-i behit itdi o zāt-ı ekmel
2. Medfeni tekyeye anı daı oymalı için
İrtiālinde bulup almaı pek itdim emel

- [78a]
3. Lîk şâtıldı kimiñ aldığı da nā-ma‘lūm²²¹
Diyü yanında olup biri dimişdi evvel
  4. Yine imkānda olan rütbe teħarri itdim
Her emel olmada vaḳtiyle bi-taḳdīr-i ezel
  5. İş-bu muşhaf bulunacaḳ idügin rü’yāda
Ḳıldı bu ‘ācize tebşir yine ol Ḳuṭb-ı ecel
  6. Anı şâtıldı diyen kimse vefāt eyleyerek
Oldı zāhir anı hıfz eylemiş oldığı maḫal
  7. Ḥatıra geldi o dem vaḳt-i ḫayātında daḫı
Remzi derdi bunu da yine o zāt-ı ekmel
  8. Medfeni tekyeye koydım anı da ola eşer
Gide anıñ daḫı feyzi ile her ḫüzn ü ‘ilel
  9. Cümle muşhafla teberrük olunur kim birdir
Ḳanḡısı olsa da ihraz olunur kām u emel
  10. Her nemāz daḫı nemāz oldığı emr-i zāhir
Ḥarameyn içre nemāz ḳılması ammā efḫal

[78b]

11. Yādıḡarıdır o ḡavş-ı himem-efzānıñ bu
Evliyā şadrıdır o şadrı buña oldı maḫal

K.148.

Kezālik

1. Ḥānesinde oturup biri ‘ibādet için
Eyliyor idi me‘āş ile teḳā‘ud maḳşūd

---

²²¹ Lîk: leyl M2.

2. Bu emel ile gelüp nezd-i mu'allālarına
Kaç günler idiyor idi niyāz ile u'ūd
  3. Hāl-i ātisini keşf ile anıñ-çün himmet
İtmeyüp didi olur saña nedāmet meşhūd
  4. Nādim olmam diyü itmek ile tekrār ısrār
Yine rıf eyledi ol zāt-ı kerāmāt-ālūd
  5. Zahrı taqlible urup eñsesine cüz'ice
Didi çok urmayayım olmayasın pek meb'ūd
- [79a]
6. 'Uhdesinde o gice az ile me'mūriyyet
Emeli üzre de aylı virilüp itdi u'ūd
  7. Maşrafından çok idi kendünüñ irādı daı
Artarak maşrafı günden güne oldu memdūd
  8. Böylece maşraf için şatmaa mecbur olarak
Oldı irādlarınıñ ba'zısı daı mefūd
  9. Nādim olmaqla talep eyledi me'mūriyyet
Der-'aab olmadı ammā bulıca yine vücūd
  10. Emeli hayr ise de kendü uşurıyla dimek
Hayra tevfi vire cümleye Hıllā-ı Vedūd

K.149.

Kezālik

1. Biri eylerdi emel gitmege bir manşıba kim
Ademi olmuş-ıdı yine o cāha manşüb

[79b]

2. Gerçi nā-ḥaḳ degil icābına göre ise de
Anda ba‘zılarını nefy ile itdi mağdūb
3. Mār gibi kīn ü ḥuṣūmetde bulduklarını
Yazıyorlar idi kendüye olanlar maḥsūb
4. Bir gün ol cāh-i emeli var-iken o Kuṭb’a gitdi
Bir kişi kim emeliñ şāhibinedür mensüb
5. Yād ile ol ṭarafı didi degil bu o ṭaraf
Burada mār bulunmaz ola ḥavfiñ meslūb
6. Aña dā’ir de kelām dinmedi keşfi hepisi
Niyyetin şāhib emel itdi oradan maktūb
7. Der-se‘ādetde zūhūr eyledi me’mūriyyet
Ya’nī çok giçmeyerek oldı burada mansūb
8. Şoñra bir cāhe gidüp ba‘zı maḥalde gezicek
Zarar itdirmediler aña yaḳīn mār çıḳup

[80a]

9. Hāşılı böyle mecāzī vü ḥaḳīkī olarak
Yine ilhām ile kılmış idi iḥbār-ı ğuyūb

K.150.

Kezālik

1. Bir kadın oğlını evlendirecek olduḳda
İstihāre idicek görmüş anı rü’yāda
2. Alacaḳ oldığı kız ḥayr olup olmadığın
Remz-i himmetlerin olmuş idi istid‘āda

3. Kendüsi ‘azm-ı behişt eylemek ile o zemān
Böyle rü’yā ile olmuş idi istiḳṣāda
  4. Şāğ iken kendüyi görmişdi hem ol rü’yāda
Gördi ḥayr olmadığın oldu aña inbāda
  5. Tama‘ itmek ile anı yine alıvirmiş
Çok ezā çekdi nice görmüş ise rü’yāda
- [80b]
6. İstiḥāre olıcaḳ itmemelidir ‘aksin
Evliyā remzini de olmalıdır icrāda²²²

KB.5.

Kezālik

1. Tekyede vaḳt-i ḥayātında aña ḥürmetde
Birisi ḡayz ile ḳaşden idiyor idi ḳuşūr
  2. Lık ba‘zı derece ḥıdmeti de olmağ-ıla
‘Afv u lütf eyledi ol zāt-ı meḥāsin-mevfūr
  3. Medfenī-çün yine bu tekye yetīmdür buyurup
Ḳıldı feyz-i himemi şoñra da anı ma‘mūr
  4. Hem orada bulunup ḥıdmeti de sebḳat iden
Dimeḳ ‘afv u keremi ile olurlar mesrūr
  5. Ki ḥayātında anıñ şoñra daḥı ol kimse
Tūrup anda himemi ḳıldı me‘āşın mevfūr
- [81a]
6. Feyz-i ḳabr-ile de esbāb-ı te‘ayyüş çoğālup
İtdi anda oturup ‘ömri refāh üzre mürūr

²²² Olmalıdır: olmallıdır M1, M2.

7. Bā-ḥuṣūṣ bir aralık nefyden eyler idi ḥavf
Beşeriyet ile mīrice idüp ba‘zı kuşūr
8. Bilinüp gitme maḥal kalmadı kesmişdi ümīd
Hiç görünmez idi taḥlīṣa sebep ide zuhūr
9. Tesliyet itmege aḥbābı da yol bulmaz idi
Ki muḥāl ketmi cezāsı da müşedded mestūr²²³
10. Qabr-i pākinde du‘ā eyleyicek bu ḥālde
O kuşūr oldu hemān dilde daḥı nā-mezkūr
11. Bilmiş iken anı hey’etçe bütün bir meclis
İtdirüp rahmı ol itdirmedi ya qalbe ḥuṭūr
12. Medfeni olduğu için bularak tekye şebāt
‘Arabacı gedigi qaldı hem oldu ma‘mūr
13. Anı zāhirce de bāṭınca da kendü şerefi
Tekye itmiş idügi daḥı degildir mestūr
14. Kendünüñ olması günden güne i‘lā eyler
Ba‘d-ez-în derc olunur her biri itdikçe zuhūr
15. Rıḥletinde olacaḥ tekye bu gūñā diyü çok
Mülhem itmekle anı da yine imā oluyor
16. Bu kütüb-ḥāneyi de vaqt-i ḥayātında yine
Yapılacaḥ didigi oldu muḥaddem mezkūr

[81b]

---

²²³ Ketmi: ketm ü M2.

17. Tekye ta‘mirini de h̄usn-i abūlūn ibrāz
ıldı bir ūalie rū’yāda o zāt-ı pūr-nūr
  18. Anları feyzi ile idecek olduımı da
Didi ilhām ile amd ola hemān nā-maūūr
  19. Hāūılı tekye vū her alde kemāl anındır
ayra tevfi vire cūmlemize Rabb-i ūekūr
- [82a]
20. Feyzgāhı bu maal ile būtūn avālim
İde gūnden gūne lūtfı ile Rabbim ma‘mūr
  21. ūūkrin ifā idemem h̄usn-i teveccūhleriniū
Yūmn ū feyz-i himem-i ‘āliyesi nā-maūūr
  22. Cāy-i abrinde tūrub tekyede zıkr olur iken
Bu maal didi benim yine o zāt-ı pūr-nūr

K.151.

Kezālik

1. Biri eylerdi ezā a-ı arānemde
Himmetiyle aa ūabr itdim ezā mūmkin iken
2. ‘Acizāne aa o menfa‘atim olmuū idi
Hem de bir vech-ile aında vuū‘ bulmadı men
3. aı vat itse ezā gūstererek rū’yāda
Buyurur idi tesellide irā’e-i rūūen

[82b]

4. ūabr a eyler idi her alde imāle himemi
Uzamıūsa da ezāsı daı hep nā-a iken

5. Hem de taḥṣīṣ olunan nef'imi de kesmeyerek
'Ömri oldukça yine görmedi tenķiṣ andan
6. Fevtini daḥı anıñ göstererek rü'yāda
Eyledi o da zuhūr ṣabr u taḥammül aḥsen
7. Haḳḳıma ḥayr du'ā itdi peṣīmān oldı
Himmeti nef'imi gösterdi yine ḥasta iken
8. Marāz-ı mevtdde kendüye de oğına daḥı
Gördi nef'imde ṣebāt-ı himmet o ğavṣ Haḳ'dan
9. Himmetiyle göre 'uḳbāda da nef'im o daḥı
İde müstağnī'-i ṣār ḳalbimi Rabb-i Pür-menn

KB.6.

Kezālik

[83a]

1. Ba'zı rü'yā görerek ḳalbime gelmiṣdi telāṣ
Hemān āçdım gözi itdim himemin yine recā
2. 'Aḳabinde yine rü'yāda baña bi't-ta'yīn
Bir ziyāretgehe gitmekligi ḳıldı imā
3. Ḳalkup irkence aña 'azm ile 'avdet idicek
Ḥikmeti oldı 'aḳıbinde ānıñ da eclā
4. Ya'nī bādi-i telāṣ kimse hemān gelmiṣ o gün
Bulmayup itmedi ṣoḥbet ile maḥzūr-peydā
5. Yine bā-lütf-ı Ḥudā himmet-i 'ulyāsı hemān
Hiç zararlız o telāṣı daḥı ḳıldı imḥā

6. İstedi nice ezā itmegi haḳ bi't-tehvīn
Müte'eṣsir bile olmaz idim itdikçe ezā
  7. Ğarazın virmedi Haḳ aña şaḳıldığı için
Cevre çalışdığı ma'lūm idi hūzn itmem aña
- [83b]
8. Hiç bir vech-ile haḳḳı daḫı anda yoĝ-idi
Çok çalışmışsa da itdirmedi ĝayzını Ğudā
  9. Fi'len 'āciz ḳalaraḳ itse de ḳavlen ĝarazı
Gūş idenler daḫı bilürdi ĝarazdır maḫzā
  10. Beddu'ā haḳsız iken itse iden kendü bulur²²⁴
Eylemez çünkü ḳabūl haḳsız Mevlā aṣlā
  11. Ğıybet itdikçe benim vizr-i vebālim alaraḳ
Kendünüñ ecr ü şevābın viriyor baña Ğudā²²⁵
  12. Ya'nī memnūn olaraḳ olmadım aṣlā maḫzūn
Çünkü ḳavlen daḫı bunlardan 'ibāretdir ezā
  13. Nīk ü bed ḳavlen ü fi'len ne ider ise kişi
Kendü kendüye ider şer'an ü 'aḳlen haḳḳā

²²⁴ Beddua ile ilgili yaygın bu söz şu hadisin içeriğine istinaden ifade edilmiş olabilir: “Bir kul herhangi bir şeye lânet ettiğinde o lânet göğe çıkar. Fakat gök kapıları o kötü söze karşı kapanır, yere iner. Sağa sola çarpar, gidecek yer bulamayınca lânete müstehak olana gider. Eğer lânete lâyık değilse bu defa lânet edene geri döner.” Muhammed Nâsuriddin Elbânî, **Sahîh-i Sünen-i Ebî Dâvud**, (Edeb, 53) Mektebetü't-Terbiyeti'l-Arabî, Riyad, 1989, III, 927.

²²⁵ Ğıybet edenin karşı tarafın günahını alması ile ilgili husus şu hadisten neş'et etmiş olmalıdır: “Ebû Hureyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Müflis kimdir, biliyor musunuz?” diye sordu. Ashab: “Bizim aramızda müflis, parası ve malı olmayan kimsedir,” dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: “Şüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelip, fakat şuna sövüp, buna zina isnad ve iftirası yapıp, şunun malını yiyip, bunun kanını döküp, şunu dövüp, bu sebeple iyiliklerinin sevabı şuna buna verilen ve üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biterse, hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilip sonra da cehenneme atılan kimsedir.” Müslim, “Birr”, 2581.

- [84a]
14. Baña bugüne ezāya çalışan ol kimse
Türbe-i ‘āliyesin itmiş aniñ istihzā
15. Ya‘nī kim ğıybet için haqq-ı haķirānemde
Cür’et itmiş aña da hıfz ide dā’im Mevlā
16. Ğıybetim olmağ-ıla bunda esās ğarażı
Haķ mücāzātını mişli ile virdi haqqā
17. Ya‘nī haqsız ğarażdan çalışarak haqqımda
İdememek ile pek çok çalışup itdi baña
18. Ğayb idüp umdığı çok fā’ideyi kendüce
Aniñ için idiyor idi bükā-yı evfā
19. Ğarażın şüret-i te’vilde didikce halka
Kendü kendüsine celb eyler idi istihzā
20. Ya‘nī kim bulamayup inānacak bir te’vīl
Güş idenler bilür idi didigin bī-ma’nā
21. Kavlimi fi‘limi hıfz itdi haţādan Yezdān²²⁶
Nefsime medh idemem himmet o Kuţb’ñ maħzā
- [84b]
22. İdememişse de ızrāra çalışdığı gibi
Yoğ-iken daħlim aña oldu mücāzāt eclā
23. Evliyā seyf-i Hudā hem daħı ‘afv eylerler²²⁷
Ba’d-iz-in bilmem o Kuţb’a eylicecek nice aña

²²⁶ Kavlimi fi‘limi: kavlimi vü fi‘limi M1, M2.

²²⁷ “Evliyâ Allah’ın kılıcıdır.” Âyet ya da hadis değildir.

24. Kıldı nefsimce ezāsını baña Hāk ni‘met
Çünkü bir terbiyet ü hikmet-i ‘ibret-efzā
26. ‘Afvına mazhar olur ise o Kūṭb’uñ o daḥı
Himmetiyle ideyim ḥayr aña da rūz-i cezā

KB.7.

Kezālik

1. Nık u bed ḥalī olup her kesiñ aña mülhem
Ba‘zısın ‘ibret ü nuşḥ için iderdi imā
2. Ba‘zısını daḥı te’sīr-i naşīḥat için
Kangı ḥayvāna şebīḥ ṭab‘ı iderdi inbā
- [85a]
3. Ba‘zısına daḥı isḳāṭ-ı şedā’id için
İtdi tevbīḥ bilinürdi ki anıñ çündür aña
4. Böyle tevbīḥ buyurduğı kimesne der-ḥāl
Buluyor idi o ḥavf itdigine ise rehā
5. Ya’nī esbāb-ı zuhūr idüp ‘aķībinde anıñ
Ne ise bādi-i ḥavfı oluyordu imḥā
6. Ba‘zı tevbīḥin ‘aķībinde de şahşına göre
Buyurlar idi tebşīr ü tesellī icrā
7. Zāhir olur idi tebşīr ü tesellīleri hep
Eylemiş ḥāşılı her ḥālde mülhem Mevlā
8. Hem de ba‘zısı ḳaderde uzak ise vaḳtin
Ḳaç sene aḳdemī ise de iderdi inbā

- [85b]
9. Ya‘nī beyhūdece zaḥmetle telāş itmemegi
Nuşḥ iderdi yine hep oldı didigi maḥzā
  10. Dirdi ‘ibret içün insān görünür her insān
Ba‘zısı çeşm-i ḥaḳīkāt ile başka gūnā
  11. Olmalı şūret ü siretde de insān insān
Diyü ta‘mīm ile de nuşḥı iderdi ifā
  12. H̄āce vü şeyḥ ü Paşaları da itmez idi
Nuşḥ u teşbīhe vü tevbīḥde yine istiḡnā
  13. Anları da göricek kendülerine der-ḥāl
Öylece dīr idi bī-ḥavf u ümīddir eclā
  14. Bā-ḥuşūş ba‘zı kerāmet şātup iḡfāl ideniñ
Ḥāl ü fi‘lin yine kendüye iderdi inbā
  15. ‘Alenen söyler idi hem ki bilüp de herkes
Żararından ḥazer itmekligi lāzım zīrā
  16. Şoñra zāhir oluyor idi o ḥāl u fi‘lī
Aña vāḳıf bulunandan olıcaḳ istiḳşā
- [86a]
17. Gördigi görmedigi kimseleriñ ve‘l-ḥāşıl
Aña ilhām ile sīretleri idi eclā
  18. Ehl-i zāhirse de bāṭınca görünürse daḥı
Żarar ehlini ḥazer içün iderdi inbā
  19. İḳtizāsına göre böyle iderdi ya‘nī
Kimseniñ ‘aybını fāş olmadı ḳaşdı ḥāşā

20. Böyle hem fâ'ide kimden olacağsa anı da
Yine iḥtâr ile eylerdi anı medḥ u şenâ
21. Tûruk içre daḥı irşâd ile me'mûr kim ise
Sevḳ ider idi inâbe talep oldıḳ da aña
22. Her kimiñ menfa'ati kimden ise bi't-taḥşîş
Anı kendüsine olur idi ta'rîf-ârâ
23. Şüretâ görmediḡi zât daḥı olsa yine
Ḥüsn-i şüretde ise eyler idi medḥ ü şenâ
- [86b]
24. Ḥâzır vü ġâ'ibin ahvâlini de ve'l-ḥâşıl
Nuşḥ ü iḥtâr içün eyler idi inbâ maḥzâ
25. Ya'nî ḥilm ü kerem ü 'afv ü himemle meşḥûn
Ḳavl ü fi'lin de edille buña da lâ-yuḥşâ
26. Ba'zısı iş-bu Kemâl-nâmesine derc oldı
Olamaz vaşf-ı muḳaddesleri tekmîl-i edâ
27. Bâ-ḥuşuş gördiğümi ḥaḳḳ-ı za'îfânemde
Vaşf ü ta'dâd idemem 'âciz -i şükrem Ḥaḳḳ'â

K.152.

Kezâlik

1. Der-sa'âdet'de iḳâmetde idi 'azl olarak
Vâililiklerde gezer ise de Yâ'ḳûb Paşa
2. Geziyor idi vekîl-ḥarcı Vefâ semtinde
Düşdi cüzdânı ki itmişdi ḳavâ'im imlâ

[87a]

3. Ol zemān naqd-i maḳāmında ḳavā'im olarak
Anıñ içinde nuḳūd aḳçe demek hem evfā
4. Sultānaḫmed ṭarafına gelicek cüzdānıñ
Añladı düşdigini ḫayrete oldı ilḳā
5. Rāst gelmek ile ol zāt-ı kerāmetkāra
Çağırup itdi şarāḫatle maḫallin inbā
6. Ya'nī meydan-ı Vefā'daki uzunca ḫaceri
Ḳıldı ta'rif ile bulmaḳlıḡa himmetde aña
7. O kişi sadece giçer idi pür-fıkr ü telāş
Söz bile söylememiş idi giçerken aşlā
8. Bunı güş eyleyecek bildi kerāmet idügin
Dönerek buldı hemān anda temāmen ḫaḳḳā
9. Ḫāl bu kim orasıdır ḫalḳa memerr ü mecma'
Arası ḫaylice vaḳt oldıḡı daḫı eclā

[87b]

10. Böyle ḫıfz olması da himmet-i 'ulyālarıdır
Keşf ü feyz ü himemi hāşılı olmaz iḫşā²²⁸

K.153.

Kezālik

1. Ḳalben iḫlāşı olup vaḳt-i ḫayātında daḫı
Kāh bir zāt gelüp aña iderdi ḫıdmet

---

²²⁸ İḫşā: iḫzā M2.

2. İrtihālinde yine türbe-i ‘ulyālarını
Zā’ir olur idi ta‘zīme iderdi ğayret
  3. Hikmet-i Haḡ ile bir ŧeb olarak pek ḡasta
Geldi evlād u ‘iyāline telāŧ ü dehŧet
  4. Eylemiŧler ise de ba‘zı devā-yı icrā
Nefes almaḡda da olmiŧ idi ‘āciz ğāyet
  5. Nā-ümīdlik gelerek ḡāŧılı bu ŧiddetden
Ḳıldı iḡlāŧ-ı derūn ile niyāz-ı himmet
- [88a]
6. Geḡdi pīŧ-i nazardan yaḡaza ḡālde iken
Der-‘aḡab buldı ŧifā bu daḡı virdi ḡayret
  7. Ḳünkü kendüsi de evlād ü ‘iyāli de hemān
Nā-ümīd ḡalmıŧ iken der-‘aḡab irdi ŧıḡḡat
  8. ŧoñra geḡdi maraźıñ za‘fı sürüp ḡend eyyām
Līkin ol anda geḡmiŧ-idi ḡavf-ı ‘illet

K.154.

Kezālik

1. Bellüdüŧ naŧŧ ile “lā yüs’elü ‘ammā yef‘al”²²⁹
Nice olmiŧ ise taḡdīr olabilmez taḡyīr
2. Var ḡadıŧde ki bu dīn oldı ğarīben zāḡir
‘Avdeti daḡı ğarīben ki ezelden taḡdīr²³⁰

²²⁹ “(Allah), yaptıḡından sorumlu tutulmaz, onlar ise sorguya çekileceklerdir.” Enbiya 21/23.

²³⁰ “İslam garip baŧladı, (ileride, baŧladıḡı gibi) garib hāle dönecektir. Ne mutlu gariplere!” İbn Māce, **es-Sünen**, thk. ŧuayb Arnaut, Muhammed Kāmil Karabelli, Dārü’r-risāleti’l-alemiyye, Dimeŧk, 2010, c.5, s. 124-125. (hadis no:3987-3988)

[88b]

3. Āhīr-i vāqtde eṣrāt-ı kıyāmet nicedir
Bā-eḥādīṣ-i celīle oluyor ğayr-ı setīr
4. Ƙaṅıṣı Ƙaṅı zemān olacağın bi't-ta' yīn
Bizlere gerçi ki bildirmedi ḤallāƘ-ı Ƙadīr
5. Ƙaṅıṣı olsa Ƙārīb aña kibār-ı ümmet
Yine ilhām-ı ilāhī ile olmağda ḥabīr
6. İŖte ol güne anıñ vağtı Ƙārīb Ƙaṅıṣıdır
Didi ol Ƙuṭb olup ilhām-ı Ḥudāvend-i Kebīr
7. Didigi demde taŖavvurca degilse de Ƙārīb
Oldı zāhir nice kim eyledi remzen ta'bīr

K.155.

Kezālik

[89a]

1. Vüzerādan ise de biri anıñ iĖbāli
Ŗoñra çoğ artacağın ağdemi söyler idi
2. Ya'nī 'ādī derecede iken anıñ Ŗoñra
Nice fā'ıĖ olacağ oldığın inbā itdi
3. Oldı günden güne iĖbāli tezāyüd üzre
Yine hep söylediği rāddelere iriŖdi
4. Nice mā-fevĖı aña eyledi ğāyet ile ğayz
Çoğ çalıŖmıŖ ise de o yine ğālib geldi
5. AñlaŖılurdu kelāmından aña himmeti var
Ki o çoğ yirleriñ i'mārına oldı bādī

6. Hırameyn-i Şeref-ārāya huŐuŐan giderek
Ėayreti ile Hudā dıŐmeni ıard itdirdi
  7. Ya'nı bōyle himem-i 'āliesiniñ eşeri
Oldı 'umrāna sebep 'ōmri de Hağ ıok virdi
  8. İrtihāline karıb geldi cūnūn sūretde
AñlaŐılan o dağı cezbe-i Rađmān idi
  9. Ėunki ol hāl zuhur eylediginden Őōıra
Ba'zılar Ėend kerāmātın anıñ da gōrdi
- [89b]
10. Dimek anı dağı bāıınca ekābirden idüp
Bōyle Yezdān kerāmetlerini bildirdi

KB.8.

Kezālik

1. Yine devlet vūkelāsından olan bir zāta
Mūnfehim olur idi huŐn-i teveccūhleri var
2. O da ıok mazhar-ı feyz-i himemi oldığını
Gōrdüm anı idiyor idi beyān ü tezkār
3. Hayra bā'iş olarak nice menāŐıb iÇre
'ōmri de aıvel olup ıok fuđarā buldı mesār
4. Āhir-i 'ōmri imiŐ oldıđı demde ma'zūl
Ėok olup luıfı gōren istedi naŐbın tekrār
5. Bilüp ol Kuııb-ı mu'allānıñ aña himmetini
Manşıb iÇün dilediler himemi ola niŐār

[90a]

6. Yalıyı virdim aña anda oñursun didi
Cāha muhtāc degil şerveti oldı der-kār
7. Kendüye de didiler böyle cevāb virdigini
Şükr idüp itdi o da istemedigin iñbār
8. Yalıda kıldı ‘ibādet ile hüsni şugli
İtdi hem pek de güzel Hālik’a rūhun tesyār
9. İhtiyār ise de ‘āciz degil idi cāhdan
Öylece nuñkı yine keşf ü himemle iñtār
10. Vaqt-i hāl içre menāhıde bulundurmadı hem
Āhır-i ‘ömri bütün itdi ‘ibādetle güzār
11. Konağı varsa da yalısı güzeldi andan
Eyledi nuñkı gibi fevtine dek anda qarār
12. Konağı idi harāb hem de kazā-i mübrem
İtdi iñrāk çıqup muttaşılı hānede nār
- [90b]
13. Muhterik oldığı şeb anda bulunmuş olsa
Ehl ü evlādı telāş eyleyecekdi bisyār
14. Hem oñursa idi ta‘mırine mecbūr olarak
Çok meşārif ile beyhūde iderdi i‘mār
15. Koymadı māl ile eşyā’ ile mefrūşatın
Ol harāb-hāne yanup eylemedi nār ızrār
16. Pür-menāfi’ olarak nuñk-ı muqaddesleri hep
Olamaz vaşf-ı mu‘allāları ta‘dād ü şümār

K.156.

Kezâlik

1. Zevci ğurbetde bulunmuş idi bir hâtūnuñ
Haberin alamamış idi geçüp nice zemân
2. Geldi hâtūn huzūr-ı şeref-efzâlarına
Keşf ile şıhhatini söyleyüp itsün şādân
- [91a]
3. Yâhud anıñ buyura ‘avdeti için himmet
Diyerek tırdı niyâzı idiyordu ityân
4. Hâneñe git buradan zevciñ orada şimdi
Didi ‘avdetde bulup keşfi yine oldu ‘ıyân

K.157.

Kezâlik

1. Gidiyor idi teferrücege birkaç aĥbâb
Kande gittiklerini şordı haber virdiler
2. Nuş ü iĥtâr için keşf iderek didi hemân
Ki teferrücege iken anda tayağı yirler
3. Oraya vardılar aĥbâb iken cümlesi de
Bir nizâ‘ı çıkarup birbirini dögdiler

K.158.

Kezâlik

1. Bir vekîl-ĥarcda Şekerci Hâcı Bekr’iñ var idi
ĥaylî maĥlûbı ki ol virmeyerek çoğaldı
- [91b]
2. Ğayr-ı ‘âciz idi metbû‘ı ki Nâfız Paşa
Ya‘nî kim anı vekîl-ĥarc uzatmaĥda idi

3. Nezd-i pür-feyżine gelmekle Şekerci bir gün
Hakkını aḥz idebilmeklige himmet diledi
4. İrtesi gün gelerek virdi vekîl-ḥarc anı tām
O gice gördiği rü'yâyı daḥı naql itdi
5. Ki o Kıtub eylemiş ifāsını tenbîh aña²³¹
Hem uzatdığına tehdîdini daḥı didi

K.159.

Kezâlik

1. Biri nâ'im olarak medfeni kabristānda
İhtilām oldu ihāfe ile kıldı bîdār
  2. Tekyeniñ oḥaları olmağ-ıla yaḥılıyor
Yaḥması anda menāfi'-i ri'āyet der-kār
- [92a]
3. İhtilāmdan olamaz hem de emîn nevm içre
İhtirām eylemeli medfenine de her bār

K.160.

Kezâlik

1. İtdi zabṭiyye müşîrligini Hüsni Paşa
Bir imāmı var idi şoñra gücenmişdi aña
2. İtdi tersānede maḥbūslara anı imām
Bu ḥuşuş itmiş-idi ḳalbine ḥüzni ilḳā
3. Ḥüzni ile giçer iken çağırup ol Ğavş-ı kerîm
Oldı ihtâr ile tebşîr ile imdād-efzā

---

²³¹Ki o kıtub: ki aḳtab M1, M2.

4. Aldırup üzimi üç dānesini aña virüp
Kıldı hünkār imāmlıgını tebşir ammā
  5. Didi bu üç güne üç māha da üç sāle dağı
Şāmil olur ki dimek remz ile ihtār saña
- [92b]
6. Müddetiñ ya'nī sülük idecegiñ hāle göre
İş-bu üç remziñ olur işte birisi āsā
  7. Oldı ta'ķib ile hünkār imāmı līkin
Oldı üç māhda ma'zül yine nuṭķı eclā
  8. Naşbdan evvel olan hāle göre yine kerem
Çünkü ma'züllik için aylık olundı i'tā

K.161.

Kezālik

1. Kara Şarıklı dinür şöhreti Şeyh İbrāhīm
Der-sa'ādet'de Küçük Muştafā Paşa'da idi
  2. Aña derviş ü münib idi Şekerci Kādri
İtdi hac 'avdet idüp rāhda hasta oldı
  3. Şeyhine kendüsine hüsni-teveccüh buyurup
Aña rü'yāda irüp himmet ile görindi
- [93a]
4. Saña gel okuyayım şihhati hā'iz olasın
Hem Muharrem Beg'e de tavşiye itdim didi
  5. Ya'nī aķça virüp İstanbul'a göndire seni
Diyerek söyledim aña diyü tefhīm itdi

6. Țurduđı ahveye bir kimse Muarrem Beg'den
İrtesi gün gelerek Őekli ile arar idi
7. Getürüp eyledi i'zz  msfir ol mr
ŐiŐhati buldı gelürken dağı aa virdi
8. Hem hediye virüp ol Ğavş-ı kermetkra
Geldi teslim idicek keş ŗ laŐife ıldı
9. Köfte-ĥr ĥaylice sen zaĥmeti ekdiŐ buyurup
O dağı Őorılacađ nağl  teşekkür itdi

K.162.

Kezlik

[93b]

1. Bir kapudan idi Tekfr Țđı'ndan geldi
Eylemiş iddi dağı ile gemiyi meml
2. Furtınaya Țutulup  gün ile  gice tm
İstedi atmağı n-r değize onları o
3. Grinp himmet idüp yine o uȚbu'l-aȚb
Der-'aab anlara gösterdi selmet dağı r
4. Gelüp İstanbul'a derghına der-ĥl varup
Didi Şükr eyleyerek böylece olduğını bu
5. Bağr u berrde nice uzağları da ıldı ĥalŐ
uȚb-ı aȚbdır anıŐ ĥ'ili olmaz bir su

K.163.

Kezālik

[94a]

1. Gördi Һammāmcısını Bāyezīd'in ҡıldı Һaleb
Akça ammā ki lüzümlü idi çoқça pāre
2. Virdi az eyleyerek yine Һaleb ve'l-Һāşıl
Tā ki irişmiş idi nīm kīse miқdāra
3. İtdi Һammāmcı merāқ itdi birini irsāl
N'idecek bāқmak içün Һande giderse vara
4. Tūrbe-i Һazret-i Һālīd tarafına vardı
Virdi dügmeciler içinde bir ehl-i dāra
5. Hemān i'tā ile ric'at buyurınca kendü
Añladı şöñra o kimse gelüp istifsāra
6. Bir cenāze olarak ҡalmış ol evde beş gün
Maşraf-ı defni içün bulamamışlar çāre
7. Ehl-i zāhirden ümīdsiz idicek Һaққ'a niyāz
Қıldı ilhām o gün ol zāt-ı kerāmetkāra

K.164.

Kezālik

[94b]

1. Çengāloғlı ile meşhūr idi Tāhir Paşa
Müştehir Һiddeti de hem Һapudan-ı deryā
2. Paraçul Muştafā bir kaç rüfeқası ile
Bir kişiyi urup itmişdi telāş-ı evfā

3. Göricek zāt-ı muḳaddeslerini soḳāḳda
Ma‘nevīdir sebeb ‘afvı aña da gördi sezā
4. Ki buyurdı baña yüz dirhem alup tenbākī²³²
Bir de gömlek getür ‘afv eyleyeyim anı saña
5. Getürüp soñra tütülmüş ise de ‘afv olaraq
Ḳıldı beş yüz ğuruş ihsānı daḡı ol paşa
6. İstimā‘ itdim anıñ sebeb-i zāhirini
Evliyā līkin ider ‘adl-i Ḥudā-yı icrā
7. Ol zemān ḡālbuki olmamış-ıdı Tanzīmāt
Ḥiddeti üzre ḡükümet iden eylerdi cezā

K.165.

[95a]

Kezālik

1. İzni de virdi Kerīm Ḥāce keşir ḡācelere
Naḳl ider görmüş o da böyle kerāmetlerini
2. Ḥaremi ‘āfiyet üzre mi diyü itdi merāḳ
Dimeden virdi ḡaber kendüye şıḡhatlerini
3. Beldesinden ḡaremin soñra getürdüp ḡāce²³³
Gördi rü‘yāda gelürken daḡı himmetlerini
4. Uğrayup ba‘zı telāşe ḡaremi rāh içre
Mündefi‘ eyledi himmetle o dehşetlerini
5. ‘Āfiyetle gelerek taḡkiye ḳıldı ḡaremi
Yolı ḡā‘ib iderek çekdigi zaḡmetlerini

²³² Tenbākī, tenbākū: Tömbeki.

²³³ Getürdüp ḡāce : getürdüp o ḡāce M1, M2.

6. Buldılar cāddeyi ayrılmış iken dört sā‘at
Rehber-i himmeti ref‘ eyledi hayretlerini

[95b]

7. Yevm-i rü’yāda imiş hem o telāş ile rehā
Didi bildim bunı da gūş ile şoḥbetlerini

K.166.

Kezālik

1. Naql ider yine Kerīm H̄āce Efendi bunı da
Aña Ispartalı H̄āce ile gittim ammā
2. Didi on beş gurus Ispartalı’dan isteyerek
Bir şerāb içeceğim dindi tūhūr vaşfi aña
3. Eylemiş ise daḥı vaşf-ı tūhūrı taşrīḥ
İdememiş yine Ispartalı fehm-i ma‘nā
4. Ya’nī kim virmeyerek ceybim içine bugün
Aqça vaz‘ eylemedim diyerek itdi inbā
5. Bir kadın geldi ‘aķībinde buña dā’ir söz
İstimā‘ itmeden on beş gurus itdi i‘tā

[96a]

6. Didigi aqçayı ol kadın eliyle ya’nī
Viridi Ispartalı öyle didiginde Mevlā
7. Buyurup ḥayr-du‘ā ḥaqqına ol ḥātūniñ
Oldı Ispartalı’ya kizbe naşihāt-efzā
8. Ol zemān Moskov ile ḥarb oluyordu anı da
Kıldı tebşir o gün olduğımı ne gūnā

9. Şoñra gelmişdi haber kim didigi gün içre
Söyledigi gibi hep virdi zafer bize Hudā

K.167.

Kezālik

1. Yine māliyyede İbrāhīm Efendi şimdi
Gitdi nezdine anıñ gitmemiş iken aqdem

2. Der-‘aķab söylemiş ismimi şarāhatle aña
Keşf idüp oldıgımı ülfet-i nā-çizānem

[96b]

3. Ki buyurmuş ki o gönderdi buraya qurbān
Aqça göndermesi likin idi bundan elzem

4. Dimiş İbrāhīm Efendi ki yarın ben aña
Giderim gönderir emriñizi elbet dir isem

5. Bilmiş ol gün gelüp aqça aña gitmiş irken
Getürün qalbime maḥzā yine ol zāt-ı etem

6. Ya‘nī ancaq ki kerāmet yine ol qutbıñdır
Nefs-i pür-‘acz-i ḥaķirāneme ḥāşā diyemem

7. Şimdi naql eyleyüp İbrāhīm Efendi bunı da
Eyledi münderic-i vaşf-ı mu‘allāsı qalem

K.168.

Kezālik

1. ‘Askeriden biri meydānda giderken çağırup
Seni de şoñra dögerler diyerek eyledi pend

[97a]

2. Keşfi gördükde didi niyyetini şaqlamayup
Baña medyün birisi virmedi gitdim her çend

3. Gidiyordum dögerek almağı taşmīm ile līk
Keşf ile nuşhı anıñ ellerimi eyledi bend

KB. 9.

Kezālik

1. Zāt-ı pür-feyżini hīç görmemiş-idi bir imām
Añlamamışdı olup ‘ilmi de idrāki de az
2. Sihr ola mı didi hāşā ki kerāmetlerine
Birbirinden kütüb itmekde turırken ifrāz
3. Her birin şer‘-i şerīf üzre idüp de ta‘rīf
Eyledim kendüsine nuşha da gerçi āgāz
4. Sū‘-i zanniñ eşeri viridi mücāzātı aña
Ba‘zı esbāb ile münteķım-i bī-enbāz

[97b]

5. Hīç buyurmaz idi o rağbet-i dār-ı dünyā
Sāhirān itmededir ancak aña dīde-yi bāz
6. Sihre lāzım olarak hem edevāt ü ālāt
Nesne yoğ-idi açık tırdığı ota kış u yaz
7. Kuru tahtada yañur idi firāş istemeyüp
Cāme yelken bezi üstüne ‘abā giydi biraz
10. Hem de ol oñada hāmmāmda değıştirdikçe
Hīç şey olmadığı cümleye oldu ibrāz
11. Gelerek Vālide Sultān nice aķça virüp
Almayup tırdı bu hāl üzre o zāt-ı mümtāz

12. ‘Ömr-i ‘ālilerini böylece imrār ile hep
Meyl-i dünyā ile hīç eylemedi ‘arz-ı niyāz

13. İktizāsınca kabūl ü taleb eylerse de gāh
Virene ğayra daħı nef‘i olurdu ibrāz

[98a]

14. İhtiyāc ehlini keşf ile virüp zātınca
Beşeriyetle zarūrī derece maşraf az

15. Türbesine konılandır terekesi maħzā
Olur anlar da ziyāretle murādāt iħrāz

16. Siħr ile cin ile şan‘atle bilinmez hīç ğayb
Aınca ilhām ile Haħ itmelidir ser-efrāz

17. Riħlet itdikle Süleymān-ı Nebī bilmedi cin²³⁴
Seħere aħdemi Fir‘avn’dan ec(i)r itdi niyāz

18. Anlarıñ siħr-i ‘azīm ehli idügi menşüş
Ġālibiz dimiş iken oldı muħırrı-ı i‘cāz²³⁵

19. Dānyāl ħazretine kızbdır ‘azvi remliñ²³⁶
Yazu yazar idi vaħy ile olunca i‘zāz

20. Var ħadış-i nebevī cümle müneccim kezzāb
Yine kezzāb sözine itse teşādūf daħı rāz²³⁷

²³⁴ “Sonra onun ölümüne hükmettiğimiz zaman, âsâsını yemekte olan ağaç kurdundan başkası onun ölümünü göstermedi. Bu suretle yere yıkılınca anlaşıldı ki cinler gaybı bilmiş olsalardı, o zilletli azabın içinde kalmazlardı.” Sebe 34/14.

²³⁵ eş-Şu‘arâ 26/39-50.

²³⁶ Remil: Kum üzerine çizgiler çizilerek bakılan bir fal çeşididir. Bir hadiste Hz. Peygamber’in remilden söz etmesi sebebiyle caiz görenler olmuştur. Bu hadisle bağlantı kurarak remlin aslını Danyal peygambere dayandıranlar mevcuttur. Ancak bu hadisten remlin câiz olduğuna dair bir hüküm çıkartılamayacağı, gaybı Allah’tan başkasının bilmesinin mümkün olmadığı pekçok âlim tarafından da ifade edilmiştir. İlyas Çelebi, “Remil”, **DİA**, XXXIV, 555. Söz konusu hadis ise şöyledir: “Eskiden kum üzerine hat çizen bir nebî vardı. Kimin hattı onunkine uygun düşerse o isabet etmiş sayılır.” Müslim, “Selâm”, 121; Ebû Dâvûd, “Tıb”, 23.

[98b]

21. Kehene ehl-i riyāzet dinür evvel var imiş
Ġarazı fāsīd olunca yine maḳbūl olmaz
22. İmtihān eylese Ḥaḳ virmek ile istidrāc
Ġarazı şāhibiniñ olmalı derk ü efrāz
23. Ḥāşılı şer‘-i ilāhīye mügāyır olıcaḳ
İ‘tibār itmege inanmaḡa olur mı cevāz
24. Müddet-i ‘ömriniñ içinde o çāh-ı ġaraza
İtmedi meyl ile şehbāz-ı derūnī-pervāz
25. Cezbe ḥālinde bulunmazsa da şer‘an teklīf
Nuşh-ı şer‘ī iderek görmedi hiç ‘aksi mücāz
26. Ġusl için aḳça virirdi cünübi keşf iderek
Ḳıldırırdı birisi ḳılmasa farzā ki namāz
27. Emr-i ma‘rūf idüp hem-daḡı nehy-i münker
Dir idi nice nevāfildeki ecr-i mümtāz

[99a]

28. Der-‘aḳab eyler idi zāhir-i şer‘a taṭbīḳ
‘İlm-i bāṭınca bulunsa idi nuṭḳında mecāz
29. Ḥāriḳul’l-‘āde mecāninde me‘ūnet denilür
Ḥalḳ i‘āne ider anlar da olunca ibrāz
30. ‘Ulemā yazdı taşarruf olamaz anlarda
Hem i‘āne için olduḡda dimek olur az

---

²³⁷ Yaygın bir söz olmakla birlikte hadis kaynaklarında yer almamaktadır.

31. Perde idinmiş idi cezbe-i Raḥmān'ı bu zāt
Eyliyor idi ledünni orada 'arz-ı niyāz
32. Nuşḥ ü himmet ile eyler idi tenvīr-i ḳulūb
Çok gören ṭayy-i mekān itdi olup çāre-sāz
33. Kendüm 'aynen görüp işitdigimi bī-şübhe
Ḥāmeye dimiş idim iş-bu Kemāl-nāme'ye yaz
34. Derc ola ḥaḳḳ-ı 'umūmīde taşarrufları çok
Bize anıñ daḫı Ḥaḳ himmetini ḳıldı mefāz

[99b]

35. Līk tafşīl-i ḥuşūşī ü 'umūmīsi muḥāl
Ba'zısını yazabildim o daḫı bi'l-icāz
36. Her kerāmāt yine mu'cize Faḫr-ı rusule
Sāyesinde oluyor cümle velāyet iḫrāz
37. Evliyā bulunarak ümmeti içre her ān
İzn-i Ḥaḳ rütbe taşarrufla olurlar mümtāz

K.169.

Kezālik

1. Didi Şeyḫ Aḫmed Efendi ki şıḳılmışdım pek
Dimedim nezd-i mu'allasına itdikde vürūd
2. Keşf idüp didi giçer olma te'essüf üzre
Oldı ol anda derūnumda esef nā-mevcūd
3. Şoñra da ol esefi ḳoymadı dilde himemi
Bādi'-i ḫüznümi çok sormadı ḳıldı nā-būd

[100a]

4. Ya'nî kim def'ine dek başka teselli yoğ-iken
Nuḡınıñ üstüne ğam olmadı dilde meşhūd

KAS. 4.

Kezālik

1. Yine Şeyh Aḡmed Efendi didi naḡl itdi baña
Bir emîn zāt ki Emîn ismi de kendü-āsā
  2. Şulehādan olaraq itdi inābe hem de
Eyledi kendüsine şeyhi ḡilāfet i'tā
  3. Oldı dāmādı daḡı Neş'et Efendi'niñ kim
Olmış-idi nice manşıblara me'mūr evfā
  4. Gördim ol ḡuḡb-ı kerīm bir tīreye bir maḡara
Bağlayup da çekiyor sūḡda ḡurup nūr-āsā
  5. Aḡdeñizden gelerek çend kişi vü bir kapudan
Añladım ḡikmetini söylediler bu gūnā
- [100b]
6. Ki kimimiz ḡutılup şiddet ile furtınaya
Kedik ümmīd yüki bahre idecektik ilḡā
  7. İp ile çekdi kimimizi ḡalāş itdi hemān
Gördük 'aynen gelüp ol zāt-ı kerāmet-pīrā
  8. ḡālbukim evveli görmemiş anı ammā kim
İşidüp tekyesine nezr idicek irdi rehā
  9. Tekyeye varmadan aḡdem anı soḡāḡda görüp
Bildik ol anda didik işte bu zāt-ı ra'nā

10. Bi't-teşekkür viricek nezr olunan eşyâyı
Almayup tekyeyi ta'rîf buyurdu hattâ
  11. Oturup biz 'acele tekyeye vardık da hemân
Yine buldık tırıyor tekyede de nūr-efzâ
  12. Der-sa'âdet'den iden Aķdeñize tayy-i mekân
Sūkdan tekyeye itmekligi emr-i eclâ
- [101a]
13. Anlarıñ keşf ile hayretlerini dimek olur
Bir numüne olarak kıldı bunu da icrâ
  14. Kıldı yāhud te'addüd ile kendin ibrâz
Kudret-i Haķ ile mümkün bu daķı ol gūnâ
  15. Evliyâ kendüyi bir ānda icābınca
Çok maħallerde daķı gösteriyorlar haķķâ
  16. Ya'nî bir ānda kaç yire meded lâzım ise
Oluyor kendü te'addüd ile imdād-resâ
  17. Anlarıñ daķı menāķıbları içre meşūr
Kudret-i Haķķ o da inkār olabilmez hāşâ
  18. Güneşiñ pertevi vü rüzgār daķı bir şey iken
Oluyor sür'ati hem nice şümüli eclâ
  19. Ekrem-i halk olan insānda ekābirden olan
Zātlarca nice inkār idebilür hük mā

[101b]

20. Evliyādan birisi böyle te'addüdde vefāt
İtse medfün oluyor her birisinde hattâ

21. Anlarıñ buña binā'en müte'addid kabri
Diyü itmekde vüķüf ehli beyān ü inbā
22. Biri ez-cümle cenāb-ı Karacaahmed'dir
Üsküdar'da dağı çok yirde de var türbe aña
23. Olsa bir dāne 'ineb kaçreleri cem' ü nazār
Cüşsesinden daha çok yiri idiyor imlā
24. Müte'addid denilür ayrılır ise kaçarāt
Cümlesi gerçi o bir dāne idügi eclā
25. 'Aşk-ı Haķ āteşidir cüş u hurūşa getüren
Kaınayup tencere çıkısa o yine andaki mā'

K.170.

[102a]

Kezālik

1. Cüz'ice iki vazife olarak bir şeyhde
Kendüsi gāyet ile idi faķır ü bī-kes
2. Çağırup nāzır-ı evķāf-ı hümāyün anı
Didi birini buraķ ikisin almaz bir kes
3. Didi ger ikisi bir tekyededir cüz'idir
Nāzırınñ hiddeti meşhürdü didi ümmid kes
4. Müterākim bulunan aylıgını itdi recā
Didi yok aķça aña itme yine şarf-ı nefes
5. Ye's ile döndi huzūrına gelüp ol Kaıbuñ
Dimeden oldu bu bābda da hemān imdād-res

6. Ki huşūlin idüp imā vü tesellī virdi
Nuşhı da eyleyerek didi hemān Allāh bes
7. ‘Aķabinde ıoğarak bir ocuğı da Őeyhıñ
Eyledi anıñ iun maşrafa da hācet mes
- [102b]
8. Yine himmet diler iken o yine geldi biri
ağırır nāzır-ı evķāf diyü eyledi ses
9. Kıldı talķif ü vazıfeleri tevcih itdi
Oldı kendü kisesinden aña hem imdād-res
10. ıab‘ımıñ ‘aķsi anıñ himmet o kutbuñ bī-şek
Sebebin añlamadı zāhir-i hālde bir kes

K.171.

Kezālik

1. Devletiñ gerçi ricālinden olup cāhda idi
Şeyhlik itmededir Hüsni Efendi hālā
2. Didi gitmiş idim ol ğavşa ziyāret iun
Gör<d>i bir kimseyi emr itdi aña bu gūñā²³⁸
3. Ki Edirne ķapusınıñ ötesinde ıur kım
Ba‘de mağrib gelecek Şöyle birisi ammā
- [103a]
4. Söyle benden ki dūhul itmesün İstanbul’a
Diyerek hey’etini söyledi tekmilen aña
5. Didigi vaķtde hem didigi hey’et de hemān
Gelicek bekleyen itdi aña teblıği edā

---

²³⁸ - d: M2.

6. Der-‘aķab eyledi ric‘at ķapuniñ yanından
İtmedi kimdir o hem Һikmetini de ifşā

K.172.

Kezālik

1. Kāhvecilikde Kocamuştafapaşa’da biri
Şāğ olup itmede berberligi de hem Һaķ-cū
2. Oķunur idi ezān tekyeye geldi ‘acele
Aldı ibriķi hemān itmek iķün aĥz-ı vüdü’
3. Boş idügin göricek şu iķün itmişdi telāş
Didi ol ķuţb ki destiñdeki ibriķ memlū
4. Hem Һafif hem iķine baķdım anıñ işte diyüp
İbriķi baş aşāğı eyledi iskāt iķün o
5. Һālī oldıĥını herkes de bilüp ibriķi
Kendü dökdi didi āb-destiñi al aķdı şu
6. Һalkıñ öñinde ol ibriķden alup tām āb-dest
Sünnet üzre iķecek ķaldı baķıyye-i vüdü’
7. Oldı iĥlāş-ı derünī aña artıķ ķat ķat
Kendüsi daĥı ifāde idiyor böyle diyü
8. Ne kerāmet ki zuhūr ide bu ümmet iķre
Faĥr-i kevneyne yine mu‘cize nisbetle ķamu

[103b]

9. Dinmesün mu‘cizeniñ mişli kerāmet olmaz²³⁹
Sāye-i Şāh-ı risāletde hemān cümlesi bu

KB.10.

Kezā

[104a]

1. Naql ider Hāfız ‘Alī H̄āce Efendi ki aña
Ders okutmaqlık ile şimdi Boğaziçi maḥal
2. Bir ṭabīb Avrupa’ya evveli ‘azm itmekle
İ’tikādına anıñ gelmiş-idi anda ḥalel
3. Hāremi ḥasta olup itdi tedāvī pek çok
Bulmadı çāre aña şan‘at iken def‘-i ‘ilel
4. Bir kişi zāt-ı muḥaddeslerine itdi recā
Virdi bir şey aña ta‘līka o zāt-ı ekmel
5. Aldı sür‘atle gelüp buldı şifāyāb olmuş
Didi ol nesneyi ḥasta o dimezden evvel
6. Şorıcaḳ didi ḥaber virmiş-idi kendüsi
Senden evvel gelerek buraya ol Ğavş-ı ecel
7. Baḡteten şıḥḥatine itdi ta‘accüb zevci
Buldı te’vīline zu‘mınca anıñ yine maḥal

---

²³⁹ Sözü edilen kuvvetle muhtemel şu hadiste anlatılan mucizedir: “Allah Rasûlü (sav) sahabelere “Abdest almaları için seslenin.” Diye emir verdi. Fakat sahabeler su olmadığını söylediler. Allah Rasûlü (sav): “Bir parça su bulunuz.” dedi. Gayet az su getirdik. Sonra o az su üstüne elini kapadı ve bir şeyler okudu. Ben ne okuduğunu bilmiyorum. Sonra dedi ki: “Kafilenin büyük su teknesini getir.” Bana getirdiler ben de Allah Rasûlü’nün (sav) önüne koyum. O da elini içine koydu, parmaklarını açtı. Ben de o az suyu, mübarek elinin üstüne döküyordum. Gördüm ki, mübarek parmaklarından çokça su aktı ve su teknesi doldu. Suya muhtaç olanlar çağırdım. Hepsi geldiler, o sudan abdest alıp, içtiler. Sonra ben dedim: “Daha kimse kalmadı.” Allah Rasûlü (sav) elini kaldırdı, o su teknesi ağzına kadar dolu olarak kaldı.” Tirmizî, “Fiten”, 70; “İlim”, 8, 13; “Tefsir”, 1; “Menâkıb”, 19; İbn Mâce, “Mukaddime”, 4.

[104b]

8. Ki aña nice zemāndan berü virdigi ‘ilāc
İtdi vaḳti gelüp ol anda [da] gūyā münḫal
9. İş-bu zannı için ‘illet yine ‘avdet iderek
Yine nā-çār ḳalup şübhesini eyledi ḫal
10. Nezd-i pür-feyzine artık o ḫakīm kendüsi
Gelicek eyledi ilhām yine Ḥaḳ ‘azze vü cell
11. Nuşḫ u iḫtār için eyledi ḫālin tevbīḫ
Yine himmet buyurup virdi şifā Rabb-i ezel
12. Ol ḫakīme de ‘ilāc-ı himemi bi’t-te’şir
Gitdi ḳalbindeki eski marāz-ı şekk ü ḫalel
13. Zāhir ü bāḫımen anıñla şifā virdi Ḥudā²⁴⁰
Ma‘nevī ‘illet olur iki cihānda eşḳal
14. ‘İllet-i zāhireniñ zahmeti dünyāca giçer
Küfr ile olsa helāk yoḳ ebedī derde ḫalel

[105a]

15. Pek çoḳ āyāt ü eḫādīş ile menşüşdur kim
Ḳalbe sārī oluyor sū’-i ḳarīnden çoḳ ‘ilel

K.173.

Kezālik

1. Didi ol Ḥāfız ‘Alī Ḥāce Efendi bunı da
İdiyor vaşf-ı kerāmetleri lezzet irāş
2. Bosna vāliligini çoḳ iden ‘Oşmān Paşa
Ḳıldı oḒlını ziyāret için aña ib‘āş

---

²⁴⁰ Zāhir: zāhiren M1, M2.

3. ahve geldikde grp ahveyi fincn ire
Sde st lezzeti olmışdı ierken iħdř
4. alb-i eşy olur ancak ki kermetle hemn
şan‘at ile olamaz böyle arr-ı ebħř

K.174.

Kezlik

[105b]

1. Yine ol Hfış ‘Al Hce Efendi söyler
Ki biriniħn beli ağrır idi aldı n-r
2. Nezd-i ‘lisine gitdi iderek istirħm
Beline ıldı anıħn vaş‘-ı yed-i pr-envr
3. Der-‘akb ağrı oradan ıkark trmedi h
Ruye-ħnlar gibi o eylemedi istiħbr
4. Ya‘n kim başına řoħra olına ayağına
Girdigin oymadı hcet ki o ide iħbr
5. Başına ıkdığın dest-i şeref-peyvestin
Keşf ile vaş‘ idp ağrı olına itdi firr
6. Anı da keşf  mbrek eli ile tkunup
Ayağına gidp itdirmedi anda da arr
7. Ruye-ħnlarda oğur geri bu gn sızıya
Böyle sr‘atle degil hem de maħallini şorar

K.175.

Kezlik

[106a]

1. Nağlı ider Hfış ‘Al Hce Efendi bunu da
Nefye gitmiş idi bir hce ki ma‘lm u şehr

2. Aña devlet vükelāsından ikisi bā'ış
İdügi cümleye de olmuş-ıdı şöhret-gır
  3. Bir kişi ol h̄āceniñ olup ahibbāsından
Geldi nezdine yine keşfi ile oldu habır
  4. Ya'nī kim tesliyet için aña da h̄āceye de
Böylece didi bi'l-ilhām-ı Hūdāvend-i Qādīr
  5. İsmi hem qaderi nice o bā'ışleriniñ
Ehl-i bā'ınca yine eyledi remzen ta'bır
  6. Ya'nī imā ise de buldı tesellī bilerek
Ol kişi h̄āceye itmişdi bu nuṭkı taḥrīr
  7. Arası geçmedi çok ol iki bā'ış olanıñ
Oldı ḥālī nice kim eyledi keşfen taḥrīr
- [106b]
9. Bulup ol h̄āce rehā nuṭkı olan kāğıdı da
Gösterüp şükr ü şenāsın o da itdi tekrīr

KB.11.

Kezālik

1. Tavşiyeye eyledi Beyrūt'da Celīl-nām zātı
Gelicek nezd-i şeref vefdine Hādī Paşa
2. Mutaşarrıf olup o gitdi hemān Beyrūt'a
Varıcaḳ iskelede buldı o da nūr-āsā
3. Der-sa'ādet'de Dügümlü Baba Hāzretleriniñ
Tavşiyeye itdigiyim didi bilüp keşfen aña

4. İhtirām eyleyerek himmetini de gördi
Kendü şükr ile demekde anı da bu gūnā
5. Bozışup vālī-i Sūriyye ile itdi telāş
Ba‘zı me’mūr dağı vālī ile birlik hattā

[107a]

6. Kıldı teşrīf hemān nezdine ol zāt-ı celil
İtdi keşf eyleyerek dilde telāşın imhā
7. Didi anlar giderek ol qalacağ oldığını
Cāy-ı vālīye oturır diyü kıldı inbā
8. Arası geçmedi vālī ile ol me’mūrlar
‘Azl olup gitdi anıñ manşıbı qaldı hattā
9. Oldı Sūriyye’ye de kendü vekīl-i vālī
Gelmemişdi oraya vālī-i lāhiq zīrā
10. Eylemek tavşīye ol zāt-ı celīli paşaya
Tavşīyedir aña paşayı haqīkī haqqā
11. O da muhtāc degil kimseye paşaya dağı
Oldı muhtāc aña bu vech-ile işte paşa
12. Üss-i ihsān-ı Dügümlü Baba Hāzretleriniñ
Keşf ile böyle buyırdı demek ihtār aña

[107b]

Kezālik

K.B. 12

1. Oldı Cerrāhī laqab Hāzret-i Nüre’-d-dīne
Türbedār şeyh orada Ğālib Efendi hālā²⁴¹

²⁴¹ Türbedār şeyh: türbedār u şeyh : M1, M2.

2. Didi ol şeyh ki Dügümlü Baba Hâzretine
Gelmiş-idim oturup hasta degildi aşlâ
3. Mâder-i pâkiniñ ismini Hânîfe buyurup
Ol zemân añlamamışdım niçün itdi inbâ
4. Üsküdâr'da birisi fevt olup üç mâh soñra
Ayrılık çeşmesine defni olundu ifâ
5. Riḥleti Cum'a şalâtı oqunurken olaraq
İrtesi defn olundu var idi çok küberâ
6. Şimdiye dek o da defn oldığı zâhir ise de
İdeyim kabr-i şerîfnde varup ḥayr-du'â
7. Geldim aḥşâma qarîb tûrmada tâbût içre
Gelmemiş laḥde kapak taşu sebep olmuş aña
8. Defn olup anda imâm var ise de telkîni
Benim itmekligimi söyledi der-ḥâl baña
9. Gerçi hîç aña degin itmemiş-idim telkîn
Kalbime geldi o nuṭkı hemân itdim ifâ
10. Çünkü telkîn oqunur mâderiniñ ismi ile
Kimseye söylemeyüp ancak o gün didi baña
11. Olup aḥşâm qarîb laḥde kapak taşu için
Öyle bekletdiren anıñ himeminden maḥzâ
12. Riḥleti Cum'a şalâtı oqunurken olaraq
İrtesi defn olundu var idi çok küberâ

[108a]

13. Öyle teklifi imāmiñ yine andan himmet
Çok meşâyıh ile anda var iken çok ‘ulemā

K.176.

[108b]

Kezālik

1. Ol didi yine gelüp nezdine çok zāt anıñ
Oldı zāhir bu da ol zāt-ı himem-ārādan
2. Ki Emīn ile be-nām biri olup defterdār
Manşıbı cānibine gitmiş-idi deryādan
3. Der-sa‘ādet’de bulunduğı zemān çok gelerek
Himmet almış idi ol zāt-ı şeref-pīrādan
4. Veysī Paşa idi ‘asker ümerāsından oda
Buldı kām itdi devām ol himem-i evfādan
5. Veysī Paşa’ya didi tekyede ol Kūṭb-ı celil
Ol Emīni çıkarup yine yem-i ifnādan
6. Ki Emīn şimdi kabağ gibi deñizde geziyor
Fülki baṭdı anı kurtarmalı vāveylādan

[109a]

7. Veysī Paşa hemān itmişdi telāş ile niyāz
Didi kurtardım idüp işte recā Mevlā’dan
8. Geldi mektübı ki hep öyle olup didigi gün
İrmiş el kendüye ol Ğavş-ı meded-efzādan
9. Gördüm ‘aynen beni çıkardı o zāt sāhile dek
Diyerek yazdı mufaşşal olarak oradan

10. Ber-ḥayat böylece bunu da görenlerden çok
Naḳli mevşūḳ yine elsine-i evfādan

K.177.

Kezālik

1. Yine bir zāt ki dinür semtine Dīzdāriyye²⁴²
Muştafā ismi o māliyyede idi aḳdem
2. Müteḥayyiz ketebeden şuleḥādan olarak
Ḥaccı da itdi ṭarīḳatde daḫı sa‘yi etem
- [109b]
3. Bi’t-teşekkür didi gördüm geçiyorken bir gün
Eyledi ḥaḳḳıma bā-ḥayr-du‘ā bezl-i himem
4. Şoñra rü’yāda da talṭif ile üç kerre baña
Söyledi ḳorḳma selāmetdir o Ğavş-ı ekrem
5. Üç gice şoñra zuhūr eyledi iḥrāk-ı kebīr
Pek yaḳīn gelmiş-iken Ḥaḳ bizi ḳıldı eslem

K.178.

Kezālik

1. Ḳıldı bir zāt rivāyet ki o Ğavş-ı ekrem
Gördi soḳaḳda revāniciyi ḡāyet muḥtāc
2. Şatamamışdı revāniyi ta‘ayyüş ḥavfı
Eylemekde idi kalbini anıñ pek iz‘āc
3. Virdi meccānen anı herkese ol Ḳutb-ı güzīn
‘İllet-i faḳrına naḳd-i himemin ḳıldı ‘ilāc

[110a]

²⁴² İstanbul Büyükçekmece’ye baḡlı mahallenin adıdır.

4. Cüz‘î kalmışdı filān cāmi‘e gidüp bereket
Bul diyü nuṭṭ ile kılmış idi ba‘ş ü inhāc
5. Vardığı ān oraya Vālide Sulṭān gelüp
Aña itdirdi Ḥudā ḥālin aniñ istimzāc
6. Söyleyüp çok keremi oldı idüp sermāye
Bi’t-ta‘ayyüş yine şimdi de degildir muḥtāc

K.179.

Kezālik

1. Didi böyle Ayaşofya’da Şekerci Ḥāfız
Himmetiyle o daḥı itdigini istilzāz
2. Ki serāyda pederimiñ olarak maṭlūbı
Virmediler bulamamış idi taḥşīle melāz
3. Maṭlabıñ pişine şīr de ise [de] taḥşīle
Zāhiren başka sebep var mı meded-gāh ü me‘āz

[110b]

4. Şeker aḥz itdi didi bāña da bu gün pederiñ
İstesün anı serāydan ide Mevlā infāz
5. Virmiyorlarken anı ehl-i serāy virdi o gün
Himmetiyle pederim oldı telāşdan enḳāz
6. Ber-ḥayāt olmağ-ıla iş-bu Şekerci Ḥāfız
Söyleyüp böyle ider türbe-i pākini melāz
7. Şīr ü sükkerden elez himmeti şīr-i ḥaḳḳıñ
Ma‘nevī emrin ider şīr-i zevāhir infāz

K.180.

Kezālik

1. Yine bir zāt ifāde idiyor böylece kim
Bir kayık batdı kayıkcı çıkarak buldı rehā
2. Üç yigirmiligi virdi didi kayık yapdır
Ol dimiş idi bunıñla olabilmez inşā

[111a]

3. Yine nuṭṭ itdi ki yapdır bereket Mevlādan
Anı ikmāle degin Hāḡ yine eyler i'tā
4. Hiç bir aḡçası da yoğ-idi kayıçınıñ
Şatacaḡ nesne daḡı ḡalmamış-ıdı aşlā
5. Sebeb-i zāhir-i ümmīdi de yoğ-iken anda
Ḳıldı ikmāl sebepler yaradup virdi Hūdā

K.181.

Kezālik

1. Kendü kendüye belā eyledi da'vet birisi
Anı taḡḡire cesāretle 'iyāzen bi'llāh
2. 'Afvı ḡālib idügi emr-i bedihī ise de
İder 'afvı daḡı ancaḡ olıcaḡ izn-i ilāh
3. Ğayretu'llāha ṭoḡunmaḡ ile böyle şeyler
Oldı dünyāda daḡı niceleri 'ibretgāh

[111b]

4. İşte bu kimseniñ üç ḡānesi de ol gice
Muḡterik olmaḡ-ıla oldı hemān maḡv ü tebāh

5. Başkası da yine ol cür'eti idüp o gice
Fevt oldu şâğ iken hastalık irdi nā-gāh
6. 'Ādī ādemdeki qalbe bile toqunmamalı
Top gibidir ki fetīli anıñ ancaq bir āh
7. Topa qarşu turaraq virme gāzab ile fetīl
Hiddetiñ var ise ıtfāya sükūt olmalı çāh
8. Ğarq ider haqsızı dōlāb-ı zemān devr iderek
Dilü kām üzre irer haqlu olan bāğa miyāh
9. Birini kırma hūlūş çaqmaq içün dīgerine
İtme muhtāb saña da olamaz soñra refāh
10. Ğaybet itseñ de virir aña irince āteş
Güllesinden olamaz hiç anıñ qaçmağa rāh

[112a]

11. Evliyā qalbi olup hışn-ı haşin-i Bārī
Anı tazyīk ideni itmede tedmīr Allāh

K.182.

Kezālik

1. Bir şekerci didi ben giçer iken soqaqda
Nireye gidecegim münkeşif olmışdı aña
2. Ol maħalle şaқınup gitme dimiş ise dağı
Yine nefsim beni gitmeklige kıldı iğvā
3. Ol maħalle gelerek haylice serhoş kesān
'Āqibet eylediler anda benimle gavgā

4. Beni dögmeklige alkışdılar artık nā-ār
Soaa pencereden kendümi itdim ilā
5. Ba‘zı ‘uźvum ırılıp nice zemānlar ekdim
Añladım adrini zā‘ir olurum ben de aña

K.183.

Kezālik

[112b]

1. Hācı ‘Ārif Baba‘nın var idi bir olı kim
İsmi de Rāřid Efendi idi acca gitdi
2. Sen varup Müzdelife‘de yapar iken ...²⁴³
Beni de dilde utup ba ne ıaca didi
3. Ol ıan Şey seba olmala saña ıfz idesin
Diyü giderken aña nuşı da icrā ıldı
4. Öyle itdikde zuhūr eyledi bir kāıd kim
şabra dā‘ir aña yazılı bir āyet var idi
5. ‘Avdet itdikde hemān kendüsini gördikde
Saña ders işte budur didi yine keşf itdi
6. Oldı ul-ı asen-i şabra o ğāyet mazhār
Genc imiş fevt olıca yine görenler didi

K.184.

Kezālik

[113a]

1. Didi bir zāt ki ocamutafaa semti
Mutafa ismi o da ehl-i arık imdi de ağ
2. Bir hace hacco gidüp medresede oasına
Yine bir hace ourdu ki odır ana erāđ
3. Geldi ol Ğav-ı kerim ol oani onünde
uyı ibrıkden idiyordu tura ba ifrāđ
4. ıkarayım mı deizden didi hem ıkaradım
Alaıldı yine ıldı himem-i feyz-i surağ
5. Haceni yazdı irağı bu sozi tariin
Anı iun mi diyü albine olmu idi dağ
6. Gelicek hacesi der-hal teekkürle didi
Bare düdim iriüp o ıkarup aldım ağ
7. Gördüm ‘aynen yed-i pür-feyzi ile ıkaradı
Diyü naql itdi ki düdigi maal gāyet ırağ
8. Bar u berde nice nice himemi var böyle
Olamaz ayy-i mekān hā’ili hi ebhur u ağ
9. Kendü kendüsini uretde Dügümlü itdi
Lik siretde kemend-i felek olmaz idi bağ
10. Didemiz ebrü vü müjganla Dügümlü uveri
Likin eflake irer bağdığı ān olmaz uzağ

[113b]

KB.13.

Kezālik

1. Şeyh-i İslām idi Sa‘de‘d-dīn Efendi aqdem
İtdi dāmādı Necīb-nām efendi inbā
2. Baña bir şeyh-i şehīr didi hīşār hāricine²⁴⁴
Beni birlikde getürmiş idi Dügümlü Baba
3. Karagollar dağı görmezler idi giçer iken
Bāb-ı qal‘a açılurdı iricek kendü aña
- [114a]
4. Gicelerde o zemān qal‘a-i İstanbul‘uñ
Her qapusu qapalu iken açar idi Hūdā
5. Qapanurdı çıkıcaq yine o Kuṭb-ı a‘zam
Def <e>‘ātle bulunup görmüş-idim bu gūnā
6. İstinādım olarak aña niyāz eyler idim
Eyledi himmet ile nice nice def‘-i belā
7. İş-bu rāvīsi olan şeyh de o didigi zemān
Görilüp böyle kerāmet dağı olur inbā
8. Söylüyor ‘İsmet Efendi ki odur evqāfda
Duğterim hāmīl idi ağrısı oldu peydā
9. Biz telāşdayken o rāvī bulınan şeyh hāremi²⁴⁵
Geldi himmetle hemān oldu sühūlet-efzā
10. Vaz‘-ı hāml eyleyicek tırmayup itdi ric‘at
Gelmedi başqa zemān bī-ğaraż idi zīrā

²⁴⁴ Hīşār: hīzār M2.

²⁴⁵ Rāvī: rādī M2.

[114b]

11. Ya'nî ol ğavş-ı celîliñ himemiyle o zemân
Şeyh-i râvîde de böyle görünürdi ammâ
12. İhtilât eyledi ba'zılar ile gitdi o hâl
Anı ğıybet degil 'ibret içün olur imlâ
13. Ol Necîb ü 'İşmet Efendiler olup da vâkıf
Şeyh-i râvîyi bu şüret ile eyler inbâ
14. Didi ol şeyh özi de toĝrı iken iş-bu sözi
Himmetiyle o zemân öylece meşhûd haqqâ
15. Oluyor cümle Kemâl-nâme şikâtden taḥkîk
Yine şek gelmeye bunda daḥı kalbe aşlâ
16. Bunuñ emşâli ile nice nice a'lâsın
Gördi mevşûk zevât itmede inbâ ḥâlâ
17. Bunı râvi daḥı yine şuleḥâdan ise de
Faḩaḩ eski derecesinde degilmiş ḩayfâ

[115a]

18. Hem murâdı yine andaki kerâmâtı beyân
İtmedi kendü kerâmet şatarak kizb ü riyâ
19. İstinâdı aña zâhirde de mer'i o zemân
ḩâl ü kâli idi toĝrı bunu dirken maḩzâ

KB.14.

Kezâlik

1. Der-sa'âdet'de mühâcirlere var komisyon
Hem re'is ḩâcî ḩulûşî denilen zât ḩâlâ

2. Ol rivāyet idiyor müslim olan tācirden
Yüz on biñ ğuruş eyler idi şarrāf da‘vā
3. Çok çalışılmış iken şulḥ ile iskāt için
Pek mu‘annid idi meyl itmedi şarrāf ašlā
4. Gūş itdikde eḥibbādan olan bir ḥ̣āce
Didi zāhirce ümīd ḳalmāmıř anda ammā
5. Gidelim imdi Dügümlü Baba Ḥazretleri’ne
Ma‘nevī himmetini eyleyelim aña recā
6. Arnabūd řerbeti içmekde o ğavşı bularaḳ
İş-bu tüccārıñ eliyle anı itdirdi řirā
7. Şoñra gidiñ buyurup ‘avdet idince oradan
Didi tüccār ḥ̣āceye idemedim istiḳşā
8. Ḥ̣āce didi ki ol izāḥ murād itmedi līk
Saña itdirdi řirā oldı ḥuřūlin imā
9. Geldi ol gice biri tācire didi ki řabāḥ
Olayım vāşıta-i şulḥ murādıñca aña
10. Tāciriñ istediĝi üzre hemān irtesi ğün
Virdi şarrāf rızā buldı o tüccār rehā
11. Ma‘nevī himmet-i ‘ulyāsı yine ol ḳuṭbıñ
Hiç ümīd yoĝ-idi şarrāfı o ğünā irzā
12. Şarf-ı zıhn ile tedābīr-i zāvāhir irād
Olarak ḳalmıř-ıdı şıfr zevā’id-āsā

[115b]

[116a]

13. Zāhir ümmīdini ez cem‘-i yekūn bi’t-tenzīl
Ma‘nevī himmeti dil itmeli zām ārā
14. Kim ki maḥsūb olur iḥlāş ile ehlü’llāha
Olacaḡ yevm-i ḥisāb içre daḡı ḡām-revā

KB.15.

Kezālik

1. Ḥācī Şeyḡ Aḡmed Efendi alacaḡ mescidde
Şimdi de pīş-i ḡademdir idiyor böyle beyān
2. Sevḡ olunmuş idi Sivastopol’a donanma
ḡıldı tebşīr hemān yine o ḡuḡb-ı zī-şān
3. Ya’nī Sivastopol’a olduḡı gün bizde zafer
Didi tafşīl ile ol ḡavş füyüzāt-efşān

[116b]

4. Üç enbārlularıñ ekberi Maḡmūdiyye²⁴⁶
Nice ḡıḡmetde bulındı anı da ḡıldı ‘iyān
5. Telḡrāf yoḡ-idi çend gün ḡiçerek geldi ḡaber
Olmış öyle hepisi itdigi günde tıbyān
6. Eskiyp ḡalmadı ammā o gemidir meşḡūr²⁴⁷
İsmini öyle ḡoyup yapmış idi Maḡmūd Ḥān

²⁴⁶ 19. Asrın başlarında Tersāne-i Âmire’de inşa edilen ve bir süre sadece Osmanlı’nın değil dünyanın da en büyük savaş gemisi kabul edilen Mahmudiye kalyonu; üç ambarlı, üç direkli ve yelkenli olarak inşa edilmiş savaş gemisidir. **Türk Deniz Harp Tarihinde İz Bırakan Gemiler, Olaylar ve Şahıslar Efsane Gemi Mahmudiye Kalyonu**, haz. Hacer Bulgurcuoḡlu, İstanbul: İstanbul Deniz Müzesi Komutanlığı Piri Reis Araştırma Merkezi, 2009, sa:2, s. 44.

²⁴⁷ “Mahmudiye kalyonunun esas büyük şöhreti, Kırım Muharebesiyle başlar. Müttefik donanma ile beraber Sivastapol’u bombardıman eden Mahmudiye, halkın gönlünde uzun süreler silinmez bir sevgiyle yaşamıştır. Patrona Ahmed Paşa’nın komutasında ve Kaptan Ateş Mehmet Paşa’nın idaresinde harbe iştirak eden Mahmudiye’nin gösterdiği kahramanlıklar halk arasında efsaneleşmiştir.” Bulgurcuoḡlu, **Mahmudiye Kalyonu**, s. 71.

7. Āl-i ‘Osmān u Fransa ile İngiltere’niñ
Çoq donanmaları gerçi aña oldı pūyān
  8. Cümlesinden işi çoq gördi o Maḥmūdiyye
İtdiler o iki devlet daḥı medḥin ityān
  9. Cümlesin didi vūḳū‘ı günü İstanbul’da
Himmeti oldığı da aqđemi olmışdı ‘ıyān
  10. Ḥarbe başlanmadan evvel ḥaberin virmiş-idi
Hem zafer bizde diyü kılmış-ıdı keşf ü beyān
- [117a]
11. Hem o devletleri de bize mu‘āvin itdim
Didi hīç müttefiḳ olmak sözi yoqđı o zemān
  12. Her zafer buldığımız gün yine tebşir iderek
Ber-ḥayāt şimdi de çoq böylece gūş itmiş olan
  13. Baḥr u berde daḥı cārī himem-i ehlu’llāh
İzn-i Bārī derece olmadadır feyz-efşān
  14. Sinop önündeki donanmamızı Rūs yaqup²⁴⁸
Bildi keşfen o gün olmuş idi ḥālen nālān
  15. Şoñra ḳālen daḥı ḥuznin o gün itdi taşriḥ
Naql ider bunu da nezdinde o gün çoq bulunān

---

²⁴⁸ İsmail Sadık’ın söz ettiği olay, ana üssü Sivastapol olan Amiral Naimoff’un komutasındaki Rus donanmasının 30 Kasım 1853’te hem Türk gemilerine hem Sinop şehrinin en çok insan toplanan bölgesine ateş açmasıyla, kısa zamanda gemilerin harap olduğu, şehrin tamamen yandığı, Sinop Faciası olarak da bilinen Sinop Deniz Savaşıdır. Afif Büyüktuğrul, **Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması**, İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 1982, II, 419; Saim Besbelli, **1853-1856 Osmanlı-Rus ve Kırım Savaşı Deniz Harekâtı**, Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Harp Tarihi yay., 1977, s. 44-45.

16. Ki şefâ'at olur izniyle Hudâ'nın ancak
Buyurur Âyet-i Kürsî'de de böyle Yezdân²⁴⁹
17. Sorılmaz aña "lâ yüs'elü 'ammâ yef'al"²⁵⁰
Dâ'imen havf ü recâ olmalı dilde ityân
- [117b]
18. Hikmetin ba'zısını kimseye bildirmedi Hağ
Ba'zısın ehli bilür bilmez anı her insân
19. İzninin olmadığını bildigi demde şâha
Vükelâsı olamaz gerçi recâya püyân
20. Ruşsatıyla nice nef'i dağı inkâr olamaz
Anlara olmalı ta'zîm ü ri'âyet her ân
21. Viridi Mevlâ güneşe nûr olabilmez inkâr
Kaplama mişl-i şehâb hikmet-i Hağ ba'zî zemân

K.185.

Kezâlik

1. Nağl ider böyle Hâcî Bekr Efendi ki odır
Hademedden mütekâ'id şıfat-ı zühdi 'arîf
2. Yeñiçeri âgâsına gider iken haylî yoğurt
Aldı bir kâsesin ol kuṭb kerâmât-redîf
- [118a]
3. Didi soğakda yoğurtçu ki ḥarâm itdim anı
Yeñiçeri âgâsı ile idemez çün taḥvîf

²⁴⁹ "Göklerde nice melekler vardır ki onların şefaati; ancak Allah'ın izniyle, dilediği ve hoşnut olduğu kimselere yarar sağlar." Necm 53/26.

²⁵⁰ Enbiyâ 21/23.

4. Çāğırup açdı yekini didi baq içinden
Gördi vüs‘atlı olarak nice şahrā-yı laṭīf
  5. Ol yoğurduñ çanağın kendüsiniñ itdigini
İş-bu şahrāda görüp hayreti oldu taz‘īf
  6. Bunıñ emşāli kerāmātı evāilde dağı
Evliyāda idiyor ba‘zı tevārīh tavşīf
  7. Yaqağa hālde görmek gibidir rü’yāyı
Zihne taqrīb bu teşbīh ki degildir taḥrīf
  8. Zāhiren çeşm ü havās uyğuda ya’nī kapalu
Oṭada eb‘adı görmekde budır emr-i ‘arīf
  9. Var zemān içre zemān ile mekān içre mekān
Münderic ‘ilm-i taşavvufda kütüb bi’t-te’līf
- [118b]
10. Evliyā eski zemānlarda da göstermiş anı
Yeñi ‘aşr içre de bu vech-ile ol zāt-ı şerīf
  11. Pehlūvān işte o kim nefis ile dünyāyı yeñüp²⁵¹
Yeñi içinden ide böyle cihāmı ta‘rīf
  12. Gerçi dünyāyı yeñinden yaçasından atmış
Yine hükümünde anıñ eylemiş Allāh laṭīf

KB.16.

Kezālik

1. İrtihālinde Dügümlü Baba Ḥazretleriniñ
Çoq cemā‘atleridir himmeti haqqā cāmī‘

²⁵¹ Buhari, “Edeb”, 76; Müslim, “Birr”, 107-108; Muvatta, “Hüsnu’l-Halk”, 12.

2. Na‘ş-ı şāhānda bile zāhir-i hālde de ‘adīl
Görmemiş kimse o resmen oluyorken şāyi‘
  3. Ma‘nevīdir bunuñ i‘lān u vefātı ancak
Bī-zevāl şems idi haqqā yine oldu sātı‘
- [119a]
4. Ehl-i zāhir dağı cem‘ oldu uzak yirlerden
Ma‘nevī yoğsa ne mümkün bu şüyü‘-ı sāri‘
  5. Vaqt-i zuhr içre göçüp kâbil-i i‘lān değil
İtdi esbāb ile cem‘ anları Rabb-i Şāni‘
  6. Ehl-i bātından olan cezbe-i Haq‘da bulunan
Cümleten geldi mülûke değil iken t̄āyi‘
  7. Var idi biri ki hiç geçmeyüp İstanbul’a
Üsküdar’da ise de nūrı anıñ da lāmi‘
  8. O dağı geldi aña söyledi bu vech-le kim
Kuṭbımız itdi anı Hażret-i Rabb-i Rāfi‘
  9. İrtihālinde demek ruḥşat olup itdi beyān
Evliyāyā da olur himmeti kuṭbıñ nāfi‘
  10. İki ‘ālemde dağı Hażret-i Rabb-i Ekrem
Anı da cümlemiziñ haqqına kılsun şāfi‘

[119b]

Kezālik

K.186

1. Şeyh-i İslām huluḡ u ismi Ḥasan Ḥayru’llāh²⁵²
İdiyor vaşf-ı mu‘allāsını böyle tibyān

²⁵² 1834-1898 Osmanlı Şeyhülislāmı , Mehmet İpşirli “Hayrullah Efendi (İmām-ı Sultāni)”, **DİA**, XVII, 75-76.

2. Cāmi‘ içinde terāvīḥ olunur iken edā
Pençere cānibine sūr‘at ile gitdi hemān
3. Defke‘āt ile mücerreb olarak herkesce
Yine var bunda da ḥikmet didi hep anda olan
4. Kaḅı ŧeb oldıḅı taḥrīr olundı ḥattā
‘Ulemādan biri ḥacdan gelerek itdi beyān
5. Ki uzak baḥrde ḅarḅ olmada idim bir ŧeb
Zāhiren ḅalmadı ümmīd ki ḥalāŧ ola bu cān
6. Gördüm ‘aynım ile ol zāt-ı kerāmet-pīŧe
Bir aḅaç parçasını destime virdi ol ān
7. Ki aña ŧarılarak sāḥile çıkdım der-ḥāl
Didi vaḅtı da muvāfiḅ baḅılup oldı ‘ıyān
8. Ğıpta eyler felegiñ mihri aña elbet kim
Nūr-ı feyzine göre gice vü gündüz seyyān
9. Hem güneŧ nūrına cüz‘ice ŧey olur ḥā’il
Nūr-ı bī-ḥā’il-i maḥz idi bu zāt-ı zīŧān
10. Ol aḅaç parçasıdır ŧāḥ-ı dıraḥt-ı himemi
Anı inbāt idemez bād-ı rebī‘ ü Nīsān

[120a]

K.187.

Kezālik

1. Yine vaŧf eyleyüp o Ḥazret-i ŧeyḥu’l-İslām
Bunu da itmededir böyle beyān ü iḥbār

[120b]

2. Sokak içinde görünce çağırıp ismim ile
Didi sende pederiñ haqqına muğberlik var
3. Pederiñdür şulehādandır idüp pek hürmet²⁵³
Kalbiñ içindeki muğberliği hîç tutma çıkar
4. Kendümi de pederimi dahı ol vaqte degin
Görmeyüp ismimi de tuymadığdır der-kār
5. Ol aralık pederime şıkılup qalbimde
İğbirār var ise de itmemiş-idim izhār
6. Tuymamış idi görişdiklerimiz kimse bile
Böyle nuṭṭ eyledi ol zāt-ı kerāmāt-şi'ār
7. Riḥlet itmiş pederi vaşf-ı şalāhı meşhūr
Bā-ḥuşuş böylece bir vaşf ki mānend-i hezār
8. İkişi haqqına da ḥüsn-i teveccüh oluyor
Ki muzırr olur idi haqqlarına qalsa ğubār
9. Nık ü bed itse du'ā vālid ider çünkü zuhūr
Şer ise vālidı de şoñra te'ssüfle yanār

[121a]

10. İş-bu nuṭṭıñ eşeri geldi zuhūra der-'aḳab
Pederiniñ alaraq ḥayr-du'āsın bisyār
11. Ḥüsn-i aḥlāḳı şehīr şimdi o şeyḥu'l-İslām
Ḥayra tevfiḳ vire her hālde Rabb-i Ğaffār
12. Oldı aniñ da şalātıyla şalāhı meşhūd
Olmada elsinede ḥayr-du'ası tekrār

²⁵³ pederündür şulehādandır : pederündür ü şulehādandır M2.

K.188.

Kezālik

1. Şimdi Rumili Hışārı'nda muķīm 'İzzet Beg
Der-sa'ādet'de olan hānesi yanmış idi
2. Pederi ile me'an tekyeye 'azm eyleyerek
Bir iki gice dağı anda ikāmet itdi
3. İhtilām olmağ-ıla aķçası da yoğ-idi hīç
Pederinden de hicāb ile taleb idemedi

[121b]

4. Der-aķab vaķt-i seher içre o zāt-ı ekrem
Virdi aķçasını hāmmāma gidesin didi

K.189.

Kezālik

1. Eyledi naķl ü beyān bunı da ol 'İzzet Beg
Bir gemiye yine buldırdığını böyle rehā
2. Gice 'Ārif Baba yanında yaţurken nā-gāh
Söyledi aña hıţāb eyleyerek bu gūnā
3. Bir gemi işte hemān baţmadadır kurtarayım
Buyurup cümleye oldu o da yine eclā
4. Herkese eyledi 'Ārif Baba tıyduķda beyān
Muntazır olmuş-ıdıķ oldu hüveydā haķķā
5. Geldi bir kaç kapudan tekyeyi buldı arayup
Didi fülkimizi kurtardı Dügümlü Baba

[122a]

6. Her biri şükr ü şenā eyleyerek söylediler
Tekyeye eylediler ba'zı hedāyā i'tā

7. Bî-zevāl ol güneşin gice vü gündüz nūrı
Rūzgārdan da deñizden dađı fevzi aqvā
8. Bāṭınen kuvveti her hālde ehlu'llāhın
Zāhire gālib olur olduğı ān ızın-i Hudā
9. Gerçi zāhirce de bāṭınca da te'sir Hāq'dan
Eylemiş zāhiri Hāq bāṭına tābi' ebedā
10. O dađı kudret-i Bārī'ye menūṭ ammā kim
Cismi bā-kudret-i Hāq rūhveş eyler ihyā
11. Rūḫa teşbīhi de takrīb içündür zihne
Rūḫa da kuvvet-i kudsiyyet olur rūḫ-efzā
12. Feyz-i Hāqla olup ervāḫa da eşbāḫa da rūḫ
Dü cihānda ider ihyā himem-i ehl-i Hudā

K.190.

[122b]

Kezālik

1. Pek büyük oldu ḫarīḳ-ı ḫükm-i қаzā'-i mūm
Çok kişi zād için yardıma oldu muḫtāc
2. Oldı devletce çadırlar ile erzāk ta'yin
Yine buraḫmadı Hāq kimseyi de açık u aç
3. İdeyim ben de i'āne aña enbārımdan
Diyü nuṭḫ eyledi ol zāt-ı kerāmet-minhāc
4. İş-bu imā dađı çok giçmeyerek itdi zuhūr
Ya'nī kim vālī-i Mışr itdi i'āne inhāc

5. Tırdığı tekye şirasındaki enbāra konup
Rūġan u erz virildi oradan bi'l-ihrāc

K.191.

Kezālik

[123a]

1. Neyyir-i ġüsn-i teveccühlerini ġaġkımda
'Ācizim zerre degin şüktrin idemem ifā
2. Jāle-i ġalbi hevā itmiş-iken ġākister
Tāl'at-ı şemsi füyüzātı idiyor i'lā²⁵⁴
3. Biri ez-cümle didi şimdi gelüp bir seyyāġ
Sā'irinden çok aña ġıdmeti mesbūk eclā
4. Nezd-i nā-ġizime aġdem gelüp 'avdet idicek
Buraya geldiġi de münkeşif olurmuş aña
5. Ya'nī her def'a gelüp gitdiġini keşf iderek
Böyle nuġkı buyurırdı bu da luġfi maġzā
6. Ya'nī kim ġubb ü teveccühlerini ġaġkımda
İş-bu seyyāġa da taşrīġle buyurmuş inbā
7. Şimdi naġl itdi şarāġat iderek ol seyyāġ
İktifā eyler imiş aġdem idüp de imā
8. O da mevşūk olarak kizb ü ġarażdan 'ārī
Maġz-ı taġdīs-i ni'am için olundu imlā
9. Bā-ġuşuş ġamd ola bī-ġad ki delīl istemeyüp
Azhariyyetde daġı şemse meşābe ġaġķā

[123b]

---

²⁵⁴ Füyüzāt: fütüzāt M2.

10. Lâkin etdikde lisânından işitdikde yine
Oldı tekrâr teşekkür için ancak inşa

K.192.

Kezâlik

1. Hâcî İshâk Efendi ‘ulemâdan meşhûr²⁵⁵
Hilye’-i zühd ü şalâh içre dağı buldı rüsûh
2. Naql ider kim beşeriyetle zünüb itdigimi
Fikr idüp rāhatımı itmiş-idi pek mefsûh
3. Keşf idüp okudu bir âyet-i istiğfârı
Didi kim havf ü recâ olmaya dilden mensûh
4. Çokdur âyet biri “lâ yey’ esü min ravhi’llâh”²⁵⁶
Hağ ider rāyiha-i Yûsuf-ı kāmı menfûh

[124a]

5. Havfe de çok biri “lâ ye‘menü mekra’llâh” dır²⁵⁷
İtmeli terk-i hevâ derk-i rızâ şâb ü şüyûh

K.193.

Kezâlik

1. Hürmet eylerdi mecâzib-i Hudâ’ya lîkin
Ba’zı def’a tayanamaz imiş ‘Ârif Baba
2. Zihnine geldi ki bu zât-ı celîlden başka
Cümlesine dağı gâh itdiği ta’zîr ammâ
3. İş-bu zât-ı şeref-ârâda sebep olsa diyü
Vaqt-i hiddetde taşavvur idecek didi aña

²⁵⁵ Mısranın vezni bozuk.

²⁵⁶ “... Kâfirlerden başkası Allah’tan ümidini kesmez.” Yûsuf 12/87.

²⁵⁷ “Onlar, Allah’ın tuzağından kurtulup emin mi oldular? Fakat kendilerine yazık eden topluluktan başkası, Allah’ın tuzağından emn olmaz.” A’raf 7/99.

4. Vaqt-i Һiddetde sebep aramağ olmağ cā'iz
Çoğ behāne bulunur kiẓb ile līkin ne revā
  5. Meşelā şunu şorayım ne dir ise 'aksin
İltizāmen tarılayım dimek olmağ aşlā
- [124b]
6. 'Afvı lāzım sebep-i Һiddet ider ise zūhūr
Kişi kendüsi behāne aramağ ğayr-ı sezā
  7. Buyurup şabrı şenā eyler idi herkese lik
Oldı bu keşf ile fikrini anıñ ol gūnā
  8. İstimā' eyleyicek bunu da keşf ü nüşhın
İ'tirāf eyledi ol fikrini 'Ārif Baba

KB.17.

Kezālik

1. Şeyh vekīlidir Anağolı Hışārı'nda biri
Nađl ider şālih o da eyleyemez kiẓbe sūķūt
  2. Halk cem' olmış-ıdı Cum'a nemāzı için
Gördiler böylece vađtı dađı oldu maẓbūt
  3. Pencere cāmını kesr eyledi bir cām bir imām
Buyurup dindi bu bir Һikmete elbette menūt
- [125a]
4. Hıyli gün giçdi seferden bir imām geldi didi
Baħre düşdüm idi zāhirce dil oldu mađnūt
  5. Beni kurtardı Dügümlü Baba gördüm bi'z-zāt
Destini anda kuşāđıma idüp de merbūt

6. Vaḳti de aña müvāfıḳ ki idüp ṭayy-i mekān
Güneşiñ nūrı gibi kılmıṣ aña fevzi hūbūt
  7. Felek üzre görünürken yine mihr ile kamer
Deñiz içre görünür şekl ü ziyāsı mebsūt
  8. Hāḳḳıñ ‘aşḳ u ṭuruḳı esra‘ u aḳvā elbet
Ġıbṭa eyler aña vapur ile teymūr-ı huṭūt
  9. Kām-ı dāreyn virir o pek nefes-i aḳdes ile
Telğrāf sāde ḥaber hem de bu dūnyāya menūt
  10. Şems-i feyz ile dü-‘ālemde de naḳş-ı himemi
Buldırır rūhı fiṭografyaya elbet maḡbūt
- [125b]
11. Cismi de olsa hümānıñ yine teşbīh olamaz
Zıllidir devlet-i dūnyāya menūt u meşrūt
  12. Ḳuṭb u ğavş olmağ-ıla dā’ire-i himmetine
Baḥr ü berdir kelimāt içre hemān misl-i nuḳūt
  13. Ebr-i ğavş ü ni‘am ü bād-ı kerem Hāḳ’dan o Ġavş
Baḥrden berre ḳaşırğa ile almaḳda bulūt
  14. Kendüñi kızben uçurma ilerü atma şaḳın
Paṭlama ṭop gibi balon gibi itme sūḳūt

K. 194.

Kezālik

1. Şöhreti vü zātı Şūfi Aḥmed Efendi söyler
Hāfiz u anda vücūh ile ḳırā’et maḥfūz

[126a]

2. Mütehalli siyer-i ‘ilm ü şalāh ile o da
Olmaz andan da dürüg ile rivāyet melhūz
3. Ki Dügümlü Baba Hāzretleri bā-şavt-i ḥasen
Her vücūhı bilüp oğurdı gelür idi ḥuzūz
4. Ağladır idi olup pertev-i ḳalbi ḳat ḳat
Şem‘-i mişkāt ü zücāc-veş olurdu melfūz
5. Beni dāmādıma vaşf ile selām gönderdi
Baña dāmād idügin bilmesi olmaz melhūz
6. Bā-ḥuşuş pek büyük ādem olacaḳ oldıḡını
Aña tebşir iderek olmış-ıdık hep maḥzūz
7. Şoñra Hāḳ ḳıldı müderris ü imām pādişeh
Şeyḥ-i İslām o şimdi ola şerden maḥfūz
8. Ṭab‘ıñ mişlidir ismi de Ḥasan Ḥayru’llāh
Ḥüsn-i ḥalk ile de ol ḳuṭbdan oldu mev‘üz
9. Kendü de didi kerāmetlerin ammā ki bunı
Hażm-ı nefis eyleyerek itmemiş-idi melfūz

KB.18.

[126b]

Kezālik

1. Geldi bir şeyḥ ki seyyāh olup o da mevşūḳ
İdemez kizb ü dürüg itmegi ‘aynı iğmāz
2. Bā-ḥuşuş kizb ile rü’yā dimesidir bed-ter
Çünki bir meyve ki o ‘ālem-i gayb aña riyāz

3. Didi rü'yāda baña virdi ketān helvāsın
İrtesi 'aynı ile virdi Cenāb-ı Feyyāz
  4. Dimemişken anı bir muhlişi tabh ile virüp
Oldı rü'yā baña gūyā anı bir istiqrāz
  5. Tabhı nādirken o maḥzā ki yine himmetidir
Gerçi ikrām-ı faķır Haķķ'a dimekdir iķrāz
  6. Şāhib-i beyte vü aña himmeti kim bā-şadaķa
Oluyor 'ömr-i mezīd def'-i belā vü imrāz
- [127a]
7. Maḥv ü isbāt hemān levḥde icrā olarak
Ber-ķarār ümm-i Kitāb 'ilm-i Ḥudā-yı Feyyāz
  8. Ki şadaķa virecek virmeyecek kimselere
Haķ bilür levḥdedir maḥv ile işbātla beyāz
  9. Ya'nī bu bābda ḥadīşin yine ḥāşā olamaz
Ecl(i) için olan āyet ile ķaṭ'ā i'rāz
  10. Böyle der-ḥāl sa'ādetle şeķāvet daḥı kim
Maḥv ü işbāt oluyor levḥa vuķū'-ı a'rāz
  20. Olamaz ķuldaki cüz'iyye irāde inkār
Fi'li Haķ ḥalk idiyor bizdedir 'azm-i iķrāz

K.195.

Kezālik

1. Tuzcı eşnafına İbrāhīm Efendi aķdem
Ketḥudā idi gemisine tuz itdi imlā
- [127b]
2. Ğarķ oldı diyü kendüye ḥaber gelmekle
Ķalbini ḥüzn ü keder itmiş-idi istīlā

3. Ülfeti olmıyarak hîç kelâm söylemedi
Kendü de görmemiş-idi anı aqdem aqlā
4. Baq gemiñ şimdi haşır iskelesine geldi
Didi keşfen yine ol kân-ı kerāmât-ı ‘alā
5. Qalbini bildigine hayret ile gitdi hemān
Oraya geldi selāmetle bi-luţf-ı Mevlā
6. Himemi kām-ı ta‘āmında olup milḥ-i meliḥ
Lezzet ü zevḳ-i sürürı o da buldı a‘lā
7. İdiyor ḥamrı nemek ḥall <ü> ḥelāl ü ṭāhir
Himmeti şād ider ālāmdan idüp de aḥlā²⁵⁸
8. Milḥ olur memlaḥaya her ne düḥül eyler ise
Evliyāniñ nazārında ide maqbül Mevlā

[128a]

9. Şabr iden kām bulur virse de anlar çileyi
Acıdır lîk devā zaḥme ṭuzı vaż‘ u ṭalā

K.196.

Kezālik

1. Kômürin aqçası da olmayarak bir zātda
Bulmamış bir sebeb-i zāhiri itmek melce’
2. Ya‘nī kimden taleb itmiş ise de bulamayup
Oldı ğam yaqmağa qalbin kômürāsā menşe’
3. Bildi ilhām ile çağırdı ḥuzūrına hemān
Didi maqşadda nice ğayrıyı itmek mebbe’

---

²⁵⁸ Aḥlā: aḥlā M2.

4. Gezme bārid kömür al didi pahāsın viridi
Derd-i berde yine germiyyet-i luṭfi mence'

K.197.

Kezālik

[128b]

1. Dervīş Aḥmed Bedevī meskeni Kāsımpaşa
İdiyor böylece meşhūdın o da naḳl-i şahīḥ
2. Hāremi ḥāmil olup tođıracaḳ oldıḳda
Zaḥm-ı faḳr üzre o maşraf ile de oldı cerīḥ
3. Çocuġa bir şaracaḳ bez dağı bulmamaġla
Kondi kundaḳ diline yangını itdi telmīḥ
4. Gezerek mehd ü şalıncaḳ gibi pür-lerze-i ġam
Hālini idemedi küdek-i ḳalbi teşrīḥ
5. Bu telāş üzre giçüp söylemeden keşf iderek
Vāfir aḳçe virerek eyledi ḳalbini ferīḥ
6. Hāzreti Hāḳḳ'a recā itmelidir her ḥālde
Didi ol rütbe telāş itmegi kıldı taḳbīḥ
7. Hāneñe git tođacaḳ oġlıñ aña ḥōş baḳasın
Muştafā tesmiye eyle diyü kıldı taşrīḥ
8. Gelicek oġlı toğup tesmiye itdi öyle
Hāzret-i Hāḳḳ'a idüp şükr ile tekrār tesbīḥ

KB.19.

[129a]

Kezālik

1. Veznedār Seyyid Efendi mütekā‘id olarak
Aldı Rūmili Hışārı’nda muķīm bir hāne
  2. Şulehādan olarak vezne-i evķātı o da
Pür ider naķd-i ‘ibādetle hemān Yezdān’a
  3. Didi kim vālī-i İzmīr idüp aķça ihdā
Geldi bir hādimi ol ķuķb-ı me‘ālī-şāna
  4. Dimeden kim idügin aķça getürdigini de
Keşf idüp söyledi her birini dāne dāne
  5. Vezne-i zāhire bī-zāid ü noķşān oķudır
İdemez naķdi hışāb gelmiş-iken meydāna
  6. ‘İlm-i zāhir ile bāķın kefeteyn-i ķalbi
Himmet eyler dilini ķođrı ķutan insāna
- [129b]
7. İki ‘ālemde girān-kadr olarak ehlu’llāh
İder ‘uķbāda dağı luķfi irüp mīzāna
  8. Şarf ü irād iden enfāsını bāķīdir rızā
Bī-hışāb yevm-i hışāb içre irer iķşāna
  9. Giķmesün bā-ı hevā kendüñe māl eyle anı
Defter-i ‘ömri bozup düşmeyesin hüşrāna
  10. Lu‘b ü lehv olarak kār-cihān-ı fānī²⁵⁹
Żarar irāş ider cem‘-i yekūn insāna

---

²⁵⁹ “Dünya hayatı bir oyun ve oyalanmadan başka bir şey değildir. Âhiret yurdu ise takvalı olanlar için elbet daha yidiri. Hâlâ düşünmeyecek misiniz?” En‘ām 6/32.

11. Şıfr-ı zâ'id gibi kalsın dağı yine hasâr
Elde bir kalsın da hüzn itmeli'dir 'işyâna
12. On kât olur olıcağ şıfr-ı yemîn-i hasene
Olamaz had dilese zammı Hudâ ihsâna
13. Tevbe eyle kalem-i sürh-ı hacâlet cürmi
İde tenzîl ile imhâ komayup nisyâna
14. Dil hazînesine bi'l-hâşşa nezâret idesin
Re's ü a'zâ-i teni meclis ide gufrâna
15. 'Arz ü taqrîr olur mazbaça-i ahvâliñ
Bâb-ı 'âli'-i huzûrdan çıka hoş i'lâna
16. Nakş ide saña Şâh-ı Ezelî kâleb-i feyz
Kâlib itme zer*ı* kalb olmalı hâş 'irfâna

[130a]

K.198.

Kezâlik

1. Yine nakl itdi biri kıldı te'ehhül imâ
Ki buyurmuşdı seni çift idecek Hazret-i Hağ
2. İtdi ilhâm ile tebşîr bunı dağı yine
Baña ol zât-ı himemkâr ki oğlın olacak
3. Ol zemân çocuk idim hem pederim idi fakîr
Beni itirdi te'ehhül aña kudret bularağ
4. Geldi oğlım dağı dünyâya mürûr itmedi çok
Zâhir oldı yine ol nuğk-ı celîli el-hağ

[130b]

5. Şılayı niyyet idüp vardı huzûrına biri
Gitmegi kıldı hemân gördiği anda taşrîh

6. Gitdi ba‘z-ı cihet ile var iken havfı anıñ
Oldı andan da ħalāş ile yine ħalbi ferīħ

K.199.

Kezālik

1. Cild-i şānī-i Kemāl-nāmesini ke’l-evvel
Açup itdikçe tefe’’ül yine buldım kāşif
2. Keşf özindedir anıñ gerçi sözimde diyemem
Cild-i evvel gibi dil oldı ħabūle vāķıf
3. ‘Avn-i Ĥaķ’la dilerim himmetin ezher-gūnā
İde noķşānımı ikmāl ü kemāl [ü] ‘ārif

K.200.

Ĥātīme’-i cild-i şānī

1. Ĥaķķ’a ħamd ola temām oldı bu cild-i şānī
Başladım şālīşine daħı bi-‘avn-i Mevlā
2. İsti‘āne idelim ħabr-i şerīfnde Kemāl
İderek Fātiħa ile şalavātı ihdā

Der-kenar

K.201.

[1b]

Eşer-i ħab’-ı Kemāl-i ‘āciz

(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün)

1. Nübüvvet nüşhasında faħr-ı ‘ālem oldı ser-levħa
Bu diğer dōrt ülü’l-‘azm mufazżal cedvel-i esādir

2. Kemāl eyler zemānı üzre zıkrin böylece Qur’ān
Muḥammed ü Nūḥ u İbrāhīm u Mūsā ile ‘İsā’dır

Kezālik

K.202.

(Fâ’il âtün [Fe’il âtün] Fe’il âtün Fe’il âtün Fe’il ün [Fa’lün])

1. Her işiñ pîş ü pes rü’yet idüp şatmağ için
Müsteşār yol ola anda daḥı ‘aql ü şavfet
2. İki āyine muḳābil tırıcağ birbirine
Ḳat ḳat her tarafı şey’iñ olunur rü’yet

Kezālik

KAS.5.

1. Māsivādan çekilüp taḥliye-i ḳalb ideni
Başa ḳor ḥalk tevceccüh ile miḥrāb gibi
2. Dil ḥavādiş için olur ise menzilḥāne
At ayağında ḳalur ḥanda olan bāb gibi

[2a]

K.203.

Kezālik

1. Kesr-i ḳalb ile ref’-i garaż it naşb olıcağ
Āh med olsa belā şiddeti emr-i meczüm
2. Ḥüsn-i ef’āle çaliş ḥayr ile ismiñ ola yād
Ḥarf-i vāḥid ḳadar ‘aksi ḥareketdir mezmüm

M.1.

Kezālik

(Mef’ülü Fâ’ilâtü Mefâ’ilü Fâ’ilün)

Dünyāca kendüden aşığı baq da hāmīd ol
‘Uqbāca kendüden yuqaru baq da şā‘id ol

F.2.

Kezālik

(Fâ‘ilâtün [Fe‘ilâtün] Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün [Fa‘lün])

Ḥayra qalb itmeli qalbi ki qalīb olmiya qalb

Ḳil ü qāl ile qalın qalma daḳīḳu’l-bāl ol

[2b]

K.204.

Kezālik

1. Nār u berf vesahı çekmede cān cānı
Cām-ı ḥammām gibi serkeş olup da be-hevā
2. Dil tecellī ki Yezdāndır eyle şāfi
Rūḥı mir‘at ider sırr-ı ḥafī aḥfā

R.1.

Kezālik

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün [Fa‘lün])

1. Raḳīḳ ol ki peşimānı çekme tel kırma
Ḳıvām bulmalıdır zevḳ-ı şoḥbet-i ḥelvā
2. Bozar geçince eḥibbā miyānesin acı söz
Müdāhin olma şeker-veş şafā-yı bāl aḥlā

[12a]

Şāmlı Rāḡīb Pāşā merḥūmıñ maḥdūmı olup müddet-i medīden berü Medīne-i münevvere nevvereha’llahü te‘ālā ilā yevmi’l-ḳıyāmede mücāvır bulunan ‘ulemā ve şuleḥā-yı kirāmdan emīn pek Efendi Sultān Maḥmūd Ḥān-ı Şānī merḥūmıñ zemānında ḥücre-i se‘ādetiñ ta‘mīrinde teberrüken aḥz ve bu def‘a niyāz-ı ‘āciziye mebnī taraf-ı ‘ācizāneme ihdā eylediği ḥāk-i pāk-i feyz-nākiñ zıkr olunan tekyeye vaz‘ olunduḡına dāir ḳıṭ‘a

K.205.

(Fâ'ilâtün [Fe'ilâtün] Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün [Fa'lün])

1. Hücre'-i fahr-ı rusül aqdem olurken ta'mir
Qabr-i pür-nürü görünmiş olup iç qubbe küşad

2. Hâk-i pākīdir o qabr-i şerif-ārānıñ bu
Bir emīn zāt olup ihdā ile oldum dil-şad

[12b]

3. Haremīniñ oluyor birbirine tafzili
İhtilāf üzre olur qavl-i efāzıl irād

4. Her yire Ka'be'ye 'arşa dağı tafdil oldı
Müttefaq cümlece ol qabr-i meḥāsin-ābād

5. Cism-i pākīde anıñ hâk-i şeref nâkden
Halk olunmuş nice mümkün ola vaşfin ta'dād

6. Mebde-i 'ālem olan ravḥına ten ḥulle olup
Oldı bu sündüs ü istebrak-ı hâkden icād²⁶⁰

7. Nevmi çeşminde idi qalbi hemişe bī-dār
Ḥāb-gāhı dağı ol mevzi' pür-feyż ü reşād

8. Ma'nevī yine ḥayat üzre odır ḥ̣āb-gehi
Cism-i pür-nürü ider ḥaşre dek anı is'ād

9. Bi't-teḥiyyāt ziyāret ola bunda o eşer
İde züvvār-ı Kemāli dağı raḥmet ile yād

[15b]

²⁶⁰ “يَلْبَسُونَ مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ” Duhan sûresi 53. âyette sündüs ve istebrak kelimeleri bir arada yer almaktadır. Ayrıca bkz. İnsan 76/21.

K.206.

Ḳıṭ‘a-i ‘ācizī

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1. Rūḥa rūḥānī gerekdir cisme cismānī ‘ilāc
Taḥtın üstinde şıķılur zevķ arar rūḥ-ı mülük
2. Ḥastanıñ beytin ‘imāret kendüye olmaz devā
Rūḥ şıḥḥat bulmağa lāzım gelür itmek sülük

R.2.

Kezālik

(Mefâ‘ilün Fe‘il âtün Mefâ‘il ün Fe‘ilün)

1. Üzümde olmalı neş’e üzüm şuyı viremez
Dil içre tırmalı lezzet dimāğ ü dīl bilemez
2. Derün gülmese gülşende gözümden ne olur
Göze sirişk irecek bāde gözesi söylemez

K.207.

Kezālik

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün [Fa‘lün])

1. Tevekkül olmasa taķdīr olur mı hīç tağyīr
Ḥırāş-ı cān virir itdigiñ telāş hemān
2. Tevekkeli derece rāḥatı bulur herkes
Keder çeker ne ķadar anda var ise noķşān

[16a]

K. 208.

Kezālik

(Fâ‘ilâtün [Fe‘ilâtün] Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün [Fa‘lün])

1. Sūzen-i cāha uyup kimseyi dōğme söğme
Etegiñ öper iken soñra yaķa paça tıtar

2. Pişin ölçüp nice kör işi boyına eñine
Yeñilen nefse nedāmet ile göğsün yırtar
3. Tayanup arkasına ceybini taldırsa kişi
Çoқа varmaz ne kumaş olduğı meydāne çıkar²⁶¹

[16b]

K.209.

Kezālik

1. Devr-i şer‘-ile ‘ömr güzeşte ammā
Sa‘y ü ikdām tarikatle ticāret-i a‘lā
2. Meblağ-ı ma‘rifeti bulsa idüp nefse cihād
İğtinām olsa haqīkatde ‘aliyyü’l-a‘lā
3. Gitmesün bād-ı hevāya nefes almağ virmek
Zararı yevm-i hisāb içre görünür zīrā

[17a]

K.210.

Kezālik

1. Hāzret-i Haqk’a ‘ibādetde riyā şatmış olan
Kazanursa dahı eyler ‘azab-ı Haqk’la ziyān
2. Bize hıdmet iden ücret dilese āhardan
Tarıluruz aña bizler iken ‘aciz insān
3. Kapu yoldaşca i‘āne dinür ammā şirayet
Bildirüp Haqk ider anıñ yedi ile ihsān

²⁶¹ İşe yaramaz, kötü bir kişi olduğı ortaya çıkar anlamına gelen ifade, *ne kumaş olduğunu biliriz* şeklinde Eyüboğlu’nun eserinde atasözü olarak yer alırken, benzer manaya gelen *ne çiçektir biliriz, ne mal olduğunu biliriz*, şeklindeki farklı varyantları Aksoy ve Tanyeri’nin eserlerinde deyim olarak zikredilmiştir. Eyüboğlu, *Atasözleri ve Deyimler*, c. I, s. 187; Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler*, C. II, s. 821; Tanyeri, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler* s. 197.

R.3.

Kezālik

1. Fāiz-i ‘ömr güzeşte olur ‘ilm ü a‘māl
Bālig-i meblağ āmāl idemez mülk ile māl
2. Gitse de māl yine anı kazanmağ mümkün
Giçen evkāt gelemes hayra virüp ribhini āl

[17b]

K.211.

Kezālik

(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün)

1. Teşebbüs olsa da esbāba dil Mevlā’ya rabṭ olsun
Vücūd bulmaz gönül esbāba rabṭ olsa olur berbād
2. Mücerredir bu ehl-i hikmetiñ indinde kim böyle
Olur her belde de emrāz eṭibbāsı kadar mezdād

[18a]

K.212.

İş bu muşhaf-ı şerīfieriñ maḥfazalarına yazılan kıṭ‘a-i ‘ācizi

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘il âtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

1. Genc iken mevlidi Amaşra’da Dügümlü Baba
Yazdı bu muşhafı da itdi görenler ibnā
2. Haṭṭı oldığını bildirdi kerāmetleri de
Var Kemāl-nāmesi genclikde yine genc-i ‘alā

İş-bu in‘ām-ı şerīfiñ maḥfazasına ikinci mışra’ bu vechle yazılmışdır

İş-bu in‘āmı yazup itdi görenler ibnā

[20a]

F.3.

(Mefâ‘lün Mefâ‘lün Mefâ‘lün Mefâ‘lün)

Surûr ü hüzn-i şavtı âyet-i tebşîr ü inzârı

Olur ma‘lûm okuyup vech-i şer‘î üzre pek ra‘nâ

[25b]

K.213.

Kezâlik târîh

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘il âtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

1. Mübtedâ vü merci‘ ihbâr-ı zamîr ‘ilm-i Hudâ
Müstetir nokta’-i târîh-i Kemâl haqq-ı ‘âlem²⁶²
2. (İrci‘î) da‘vetine râziyye vü merziyye
Ekmel-i nefis-ile tesbîhe Dügümlü Baba²⁶³

Ûâlâ’n-nebiyyü şalla’llâhü te‘âlâ ‘aleyhi ve ‘alâ âlihi ve sellem

(Evliyâü’llâhü lâ yemûtüne ve lâkin yenkîlü min dârin ilâ dâr)²⁶⁴

K.214.

1. Evliyâ ölmeyerek göçmededir evden eve
Yazdı tefsîr-i kebîr işte hadîş şanma ki fevt
2. Söyledim ben de bu târîh-i güher bendi Kemâl
Fâniden naql-i cenân itdi Dügümlü dime şavt²⁶⁵

²⁶² Mısranın vezni bozuk.

²⁶³ Sene 1283.

²⁶⁴ Hz. Peygamber sallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “Allah dostları ölmez ancak bir evden başka bir eve göç ederler.” Bu rivayete hadis eserlerinde tesadüf edemedik. Ancak mutasavvif ve mütefessir olan Hüsameddîn Ali b. Abdullah el-Bitlisi’nin (v. 909/1504) eserinde ölümün bir son olmadığı ifade edilirken ed-Duhan sûresi 56. âyetin peşi sıra zikredilmiş, muhakkik de söz konusu rivayetin herhangi bir dayanağı ve kaynağını bulamadığını dipnotta ifade etmiştir. Bkz. el-Bitlisi, **Kenzü’l-hafa fi makamati’s-sufi “Kitabü’n-nusus”**, thk. Asım İbrahim el-Keyyali el-Hüseyn eş-Şazeli ed-Derkavi, Beyrut: Kitab-Naşirun, 2013, s. 85.

²⁶⁵ Sene 1283.

Kezâlik târîh

K.215.

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

1. Kirâmen kâtibîn levh ü qalemle yazdı hep hayrı
Güher-âsâ Kemâl-i târîhi hüsni hatm ile memhür
2. Dügümlü Hâk liķası hûķķa-i riħlet ider açık
Midâd-ı ‘aşķına ‘ömrin Dügümlü eyledi maħşür²⁶⁶

[26a]

Kezâlik târîh

K.216.²⁶⁷

1. Hâķķ’a vü Hâķ’da vü Hâķ ile seyr itmek
Ola târîh gibi temâm ibdâ
2. Sâbiķün muķarrebuna Kemâl²⁶⁸
Sîre bâb-ı medfen-i Dügümlü Baba²⁶⁹

Kezâlik

K.217.

(Fâ‘îl âtün [Fe‘îl âtün] Fe‘îl âtün Fe‘îl âtün Fe‘îl ün [Fa‘lün])

1. Sâde târiħe Kemâl nesl ü tarîkatleri de
Çâr erkân-ı zihî beyt-i mu‘azzam-âsâ
2. Nesl-i Fârûķda [] tarîķçedir Üveysî vü Sa‘dî²⁷⁰
Göçdi seydâydı bu Muştafâ Dügümlü Baba²⁷¹

²⁶⁶ Sene 1283.

²⁶⁷ Kasidenin vezni bozuk.

²⁶⁸ *Sâbikûn*: İyilik ve erdemde öne geçenler, *muķarrebûn*: Allah’a yakın olanlar. Bkz. el-Mutaffifin sûresi 21. ve 27. âyetler ile Vâkıa sûresi 10. ve 11. âyetler.

²⁶⁹ Sene 1283.

²⁷⁰ +vü: M2.

²⁷¹ Sene 1283.

Kezâlik târîh

K.218.

(Fâ‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün [Fa‘lün])

1. Dürr-i târîhi câzib oldı Kemâl
Baħr-ı evşâf-ı pâkine talarak
2. Şebnem verd vird-i Dügümlü Baba²⁷²
Oldı meczüb mihr-i ħurb-i Ĥaħ²⁷³

Kezâlik târîh

K.219.

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

1. Tām-ı târîh-i Kemâl sine gerüp
Yaħañı ħollarıñı virme ele
2. ‘Aşħ-ı Ĥaħ iligi düğümlü idüp
Vāşıl oldı aña rabt-ı dil ile²⁷⁴

[26b]

K.220.

Kezâlik târîh

1. Vaş ü târîh-i ‘Arafât ü Cum‘a
Ĥacc-ı ekberle Kemâl tâm şafâ
2. Ka‘be-i maħ‘ad-i şıdħa gitdi
Ĥacı ‘uħbâca da Dügümlü Baba²⁷⁵

F.4.

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)

(Dügümlü oldı nişin-i behişt)²⁷⁶ tām târîh
Kemâl küşâde olur rabt-ı dil idince aña²⁷⁷

²⁷² Mısra vezne uymuyor.

²⁷³ Sene 1283.

²⁷⁴ Sene 1283.

²⁷⁵ Sene 1283.

²⁷⁶ Sene 1283.

F.5.

Kezâlik târih

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Nâme'-i târihe Kemâl zarf-ı tām

Ḥâtime'-i meslek Dügümlü Baba²⁷⁸

K.221.

Kezâlik târih

1. Nokta-i eşki döker göz dâire
Zâviye-i dil yaz Kemâl-i târih aña
2. Kutb ü gavş-i ferd-i devrân olarak
Merkez-ârâ oldu Dügümlü Baba²⁷⁹

Este'izü bi'llâh e-lâ inne evliyâe'llâhi lâ ḥavfun 'aleyhim ve-lâ hüm yahzenün²⁸⁰

K. 222.

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Tām-ı târih-i vefâtı olarak bu âyet
Olur anıñla kemâl-i mevlîde istikşâ
2. Hem 'aded lafz (e lâ inne)²⁸¹ ile 'ömri (cemîl)²⁸²
Bi-kemâl ma'nevi tenbîh ile te'kîd-ârâ

[27a]

K.223.

Kezâlik

²⁷⁷ Sene 1283. Bu beyitten itibaren Yûnus 62. âyete kadar olan beyitlerin tamamı d.52'de de geçmektedir. Tekrarına lüzum görülmediğinden aşağıda ayrılarına yer verilmemiştir.

²⁷⁸ Sene 1283.

²⁷⁹ Sene 1283.

²⁸⁰ Sene 1283. "Bilesiniz ki Allah dostlarına korku yoktur, onlar üzüntü de çekmeyecekler." Yûnus 10/62.

²⁸¹ 83.

²⁸² 83.

(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün)

1. Bu târîh oldı sâde nâm u vaşf-ı şânına fihrist
Kemâl bulsun kitâb mağ‘ad-i şıdķı bakup aña
2. Bu kabr-i pür-kemâl-i kuṭb ü gavş-i ferd-i mihr-efzâ
Dügümlü Hacı Hâfız Ğâzi Seyyid Muştafa Baba²⁸³

K.224.

Kezâlik

1. Kâtil ḥubb-ı Hâķķ’a diyet el-ḥaķ ru’yet-i ḥaķdır
Buyurmuş Bâyezîd itdim kemâl hem de ḥadîş inşâ
2. Ğazâ nefis ü hevâya efzâl gazve bu tām-ı târîh
Bi-ḥâl ‘aşķ-ı şehîd-i Hâķ Dügümlü Muştafa Baba²⁸⁴

M.2.

Kezâlik târîh

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Maḥfil-i dilde kemâl-i tām-ı târîh rüşenâ
Hâfızan câmi‘-i ḥacı göçdi Dügümlü Baba²⁸⁵

M.3.

Kezâlik târîh

Söyledi târîh kemal-i tām olan ordu gibi
Göçdi Dügümlü Baba Seyyid [ü] Ğâzi idi²⁸⁶

[27b]

K.225.

Kezâlik târîh

---

²⁸³ Sene 1283.

²⁸⁴ Sene 1283.

²⁸⁵ Sene 1283.

²⁸⁶ Sene 1283.

(Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün/Fa'lün)

1. Vaşf-ı târîh-i 'irfân vü cem'e
Hacc-ı ekber kemâl-i tām şafâ²⁸⁷
2. Ka'be-i maq'ad-i şıdka gitdi
Hâcî 'uqbâca da Dügümlî Baba²⁸⁸

[28a]

K.226.

Târîh

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Evvel ü âhir da'vâ-yı Kemâl hem târîh
Cevherin hâtîm engüşt-i şehâdet Hâkka
2. Besmele hamdele bâ-şalvele çün 'ömrini hep
Kıldı hatm-i 'âid aşl oldı Dügümlî Baba²⁸⁹

K.227.

Kezâlik târîh

1. Dürr-i târîhin bulup baħr-ı kemâlâtında
Beyt-i qalbini kemâl ile işâl ide Hüdâ²⁹⁰
2. Dil-i şarf-ı şevb Dügümlî Baba vuşlatca güher
Sırrahû kıddese Rabbî vü bihî nefekâtâ²⁹¹

Kezâlik târîh

Sır fahr üzre kemâl oldı

[37a]

K.228.

Kıtt'a-i 'âcizî

²⁸⁷ Ekber kemâl: ekberle kemâl: M1, M2.

²⁸⁸ Sene 1283.

²⁸⁹ Sene 1283.

²⁹⁰ -ide: M1, M2.

²⁹¹ Sene 1283.

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Kıoyma pek az ise de hâıırayı hâıırıña
Bir kııgılcım ile peydâ olur ihırâkı-ı kebır
2. Bir avuı hınıta numüne olıyır anbâra
Kıalbını gözle şağâyır diyü itme tařęır

K.229.

Kezâlık

1. Felek ecsâma dümen kıalbi olup insânıñ
Bir küçük 'uzuv ise de tâbi'dir cümle vücüd
2. İrdırır sâhil-i maķşüda Hıudâ hıuş tıta gör
Nefsi geı tıtsa baııup baır-i gam eyler nâ-büd

K.230.

Kezâlık

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

1. Ten içre gülşen-i dil 'ibret-i dünyâda bakılsun
Vaıtan hıubı nesım ü şems ü bârân-ı fıüyüz-efzâ
2. Lisânıñla dehânıñ kâsesinde zıkrı güldeste
İdüp dâim Hıudâ'ya tâze tâze olmalı isrâ

[37b]

R.4.

Kezâlık rubâ'ı

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Semm kıor emrâza göre ba'z devâ içre şabıb
Daıı ü ta'rızi de taıılıdi daıı mühlık olup
Arayıup bulmalı kâmil ü mükemmel mürşid
Cân ü imânına nâdân baııan hâlık olur

2. Hımye vü tenkıye-i hubb-i cihān itmelidir
Nabız k̄albini o kim keşf ide dil s̄alik olur
Bulmıyan h̄azıq-i mürşid tura bā-ıbb-i ‘acūz
Kāmil imān ‘acāiz ile de m̄alik olur

K.231.

Kezālik

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘ilâtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

1. Bir teligraf ki gönül rābıtası berķ-āsā
Devr ider ālemi bir anda da olsa āzim²⁹²
2. L̄ik tel kırmamalı şā‘ıka celb itmemeli
Göz taşu hıfz olunup h̄usn-i idāre lāzım
3. Bī-vükūf kalma teligraf diregi-veş yolda
Mevrid ü merci‘a hıdmet iderek ol cāzim
4. Çevirir devr ü qarīb kolye ider naķş-ı füyüz
Evliyāya denilüp rābıta ile rāzım

[38a]

K.232.

Ķıı‘a-i ‘ācizi

1. Mum gibi muķbili parlaķ gören iş görmek için
Hep tarafdārı olur elde tutar ba-rif‘at
2. Müstaķim olsa da ķavrulsa da yaĝ-ile hemān
Bitse şevķi/şavķı ayak altında ķalır pür-zillet
3. Söndürür alsa fitil reşk ile miķrāş-ı ‘adüv²⁹³
Tiz biter itmese nāmūsını fānūs elbet

²⁹² - da: M1, M2.

²⁹³ Miķrāz: miķrāş M2.

Kezâlik

K.233.

1. Kat kat dâire devr itse beraber olarak
Merkezi dūr olan çok yorılır devri uzar
2. Mürşide qarîbi kadar yesri bulur seyr-i sülûk
K̄alür açıqda o kim rābıta-i k̄albi bozar

[38b]

R.5.

Kezâlik

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Cihân zıll gibi zevki hayâl içinde hayâl
Beķā-yı şüret ü şem'i maḥâl içinde maḥâl
Verā-yı perdede çalma çağırma parşa için
Uyup da herkese itme maḥâl içinde maḥâl

K.234.

Kezâlik

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Çıkma halkıñ başına serd-şakîl olma şakın
Olma mehtāba fitil-i fiten itme ilkā
2. Şoñra t̄üp gibi atarlar şavururlar t̄umānıñ
Nerm iken kızsā alup āteşi bārut-āsā
3. K̄albi taz̄yîk olanıñ āhı ider çok te's̄ir
Eyliyor t̄ir ü t̄üfenk ile t̄abanca imā
4. Saḥn-ı muḫtaribe saçma şapan dime şakın²⁹⁴
Taş atar gülle vü k̄urşun gibi eyler ifnā

²⁹⁴ Mısra vezne uymuyor.

[39a]

G.1.

Ġazel-i ‘ācizī

(Mef‘ūlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün)

1. Bir ‘ācizim ki ‘acizimi bilmekde ‘ācizim
Bir ṭālibim ki maṭlaba nefis oldı ḥācizim
2. ‘Ömr-i güzeşte cehl ile sermāyeden zarar
Bā-devr-i şer‘ī kār ile ancak ki fāizim
3. Hū mübtedāsınıñ ḥaberi yine hū olup
Rāci‘-i zamīr-i müstetirim ḥāl-i bārizim
4. ‘Uḡbāca irmeli derecāt-ı ‘ālilere
Dünyāca dir oyunda çocuk cāhı ḥāizim
5. Şāhenşeh olsa nefsine maḡlūb esīrdir
Azāde ḡavl-i Kemāl o ki dir evliyā bizim

[39b]

K.235.

Kezālik kıṭ‘a

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘ilâtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

1. Kimi giderken içinde kibr ü ḡoşmak gibidir
Mevte gitmekde iken ḥırş-ı ḥayāt-i dünyā
2. Ḳalan a‘māl gider ‘ömri ṭurur zann itmek
Baḥrde berrî yürir görmege beñzer ki ḥaṭā

K.236.

Kezālik

1. Ḳıl kadar ḥaddiñi giçme diyerek zahrım var
Nāḥun ḡadar uzadup olma şaḡın cān-ḥırāş

2. Tırnağı kılları haddin giçicek insānīñ
Eyliyor kendü vücūdından iken kaç' ü terāş

[40a]

K.237.

Qıṭ'a-i 'ācizī

1. Serd olup tiz köpürür ise de mişl-i şābun
Eşdıkā āb-ı himemle vesahı maḥv eyler
2. Ref' ü ketm itse de nerm olsa da nā-merd aḥbāb
Sünger-āsā döker ortaya şıkılsa söyler

K.238.

Kezālik

1. Parlar elmās gibi taqlid ile şırça liken
Kullanıldıqça foyası pürüzü soñra çıkar
2. Tecrübe çarḥı ile añlayup aldanmamalı
Elde başda taşdır ehl-i ḥiyel aqça qapar

[40b]

M.4.

Li-seyyidinā Ebī Bekr raḍıyallāhü te'ālā 'anhü

El-'aczü 'an dereki'l-idrāki idrākün
Ve'l-baḥşü 'an sırrı zātī'llāhi işrākün

Terceme-i 'ācizī

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'Āciz olmaq rütbe-i idrākden idrākdir
Sırr-ı zātü'llāhdan baḥş eylemek işrākdir

[41a]

M.5.

Li-seyyidinā Ebī Bekr raḍiyallāhü te‘ālā ‘anhü

El-ḳabru bābün ve küllü’n-nāsi dāḥilühü
[Fe-leytü] ū‘rī ba‘de’l-bābi me’d-dāru

Terceme-i ‘ācizī

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘ilâtün Fe‘il ün [Fa‘lün])
Ḳabr olup bāb aña dāḥil olıyor cümle nās
N’ola bilsem ḳapudan ūñra bulunur nice dār

M.6.

Li-seyyidinā ‘Ömer raḍiyallāhü te‘ālā ‘anhü

Ed-dāru dāru na‘īmün in ‘amilte bimā
Yerzā’llāhü ve in ḥālefte fe’n-nār

Kezālik tercemesi

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘ilâtün Fe‘il ün [Fa‘lün])
Ḥaḳ rızāsı ise a‘māliñ odır dār-ı na‘īm
Olur ammā ki aña ‘aks ü muḥālif ise nār

F.6.

Li-seyyidinā ‘Oṣmān raḍiyallāhü te‘ālā ‘anhü

Hümā muḥallāni mā li’n-nāsi ḡayru hümā
Fe’ḥter li-nefsike eyye’d-dāri taḥtāru

[41b]

Kezālik tercemesi

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘ilâtün Fe‘il ün [Fa‘lün])
Nās için bunlar olup iki maḥal ḡayrısı yoḳ
İntihāb ile saña ḳaḡsı ise muḥtār

M.7.

Li-seyyidinā ‘Alī raḍiyallāhü te‘ālā ‘anhü

Mā li’l-‘ibād sivā’l-firdevsi menziletün
Fe in hefvā hefveten fe’r-Rabbü Ğaffārun

Kezālik tercemesi

(Fâ’il âtün [Fe’il âtün] Fe’il âtün Fe’ilâtün Fe’il ün [Fa’lün])

1. Cennetiñ ğayrı degil menzile mü’minler içün
Yañılup sürçer ise Hâzret-i Hâkdır Ğaffār
2. Harf-i ta’rîf ile ma’nāsı ‘ibādiñ mü’min
Hâş ‘ibād oldıgını dağı o eyler iş‘ār
3. Yā olur menzileniñ cāy-i hulūd ma’nāsı
Müşrikiñ ğayrıya hep hulf-i va‘id olsa ne var
4. Raḥm olup hulf-i va‘id kizb olabilmez hāşā
Cāiz oldıgın efāzıl dağı şerḥ ile yazar

[42a]

Este‘izü bi’llāhi (inna’llāhe lā yağfiru en yüşrake bihi ve yağfiru mā düne zālik limen yeşā’)²⁹⁵

Ve este‘izü bi’llāhi (Kul yā ‘ibādiye’llezine esrafü ‘alā enfüsihim lā taḳneṭü min raḥmeti’llāhi inne’llāhe yağfiru’z-zünübe cemī’an innehü hüve’l-Ğafüru’r-Raḥīm)²⁹⁶

K. 239.

Ḳıṭ‘a kezālik

1. Seng-i dil terbiyet-i aḥsen olup bula cilā
Pervezi varsa silüp şāf ide ṭab‘ı her bār

²⁹⁵ “Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah)ları ise dilediği kimseler için bağışlar. Allah’a şirk koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur.” Nisa 4/48.

²⁹⁶ De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” Zümer 39/53.

2. Dest-gāhdır bu cihān albi Çıkar mengenedir
Rab ü yābis am ü Őādisi hemişe devvār

[42b]

3. Egrilen dil varaı aralanup pārelenüp
oğruluk cümle Őaāyifdeki üsn-i āŐār
4. Bozmayup Őīve-i a-ı alem-i irŐadı
Olmalı rābıada cild-i kitāb-ı ezkār

R.6.

Rubā'ī kezālik

(Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün)

1. Düşünme (nanū asemnā) da var (me'ıŐetehüm)
Cemī'-i ala ('ala'llāhi rizuhā) daı var²⁹⁷
2. Bu ins ü cin degil (illā li-ya'budün) malūk
Bilüp de remzi ulluk itmeli her bār
3. Faa dü-'ālem anıdır 'iyāl-i me'āŐi için
elāl kesbi 'ibādetden oldu 'add ü Őümār
4. Tevekkül itmeli 'irfān-ı ma'nevīsi adar
DöŐer mināreye yapsa 'alem yei buār

[43a]

K. 240.

ı'a kezālik

(Fā'il ātün [Fe'il ātün] Fe'il ātün Fe'ilātün Fe'il ün [Fa'lün])

1. ālī'ı 'aksine devr itse Çıkar albini lık
ar-ı ibāle odur bā'ış-i üsn-i devrān

²⁹⁷ أَهْمُ يَسْمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سَخِرِيًّا " "أهم يقسمون رحمت ربك نحن قسمنا بينهم معيشتهم في الحياة الدنيا ورفعنا بعضهم فوق بعض درجات ليتخذ بعضهم بعضا سخريا " "Rabbinin rahmetini paylaŐtırmak onlara mı düşmüş? Dünya hayatında olanların geimliklerini biz paylaŐtırdık. Bir kısmını diğerini istihdam etsin diye kimini kiminden üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır." Zuhuf 43/32.

2. Sā'atîñ zenbelegidir kırar iken böyle
Vaqt-i tazıyîkı pek az işler anıñla her ān
3. Ki düşüp kâh ayak altında kıalup da kıırılır
Fart-ı ülfetle kıoyun sâ'ati tavrında olan
4. İnħirāf itme kıabül kefçe-i kıadriñ gözedüp
Mürtefi' köşe-i erkānda ola toğrı mekān

K. 242.

Kezālik

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

1. Ğudā'da buđl olamaz hep kıuşūr dilde kıuşūr
Ziyā girer oıtaya nice ise penceresi
2. Velî ni'mete nānkörlük itmesi çığlık
Pişiremez taşurır almayınca tenceresi

[43b]

K. 243

Kıt'a-i 'ācizi

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Bād-i 'ilm ağdem esüp zāhir ü bātın kâfi
Şoñra fülk-i dilde olmışdı lüzüm-ı iđdār
2. Makine kıondı aña kim tırukı-ı 'āliyeden
Nār-ı 'aşkı ide emel sāhiline tız tesyār
3. Yol olur çarđ-ı yedine giçen āmāli aıan
Bağr-ı nefsiñ yüz-ide içi dağı tehlike-dār
4. Cehl ile ħavşala kıađzānı şakıñ bağlımasun
Fikri islīm iderek olmalı zıkrı zevāl

[44a]

KAS. 6.

Şimendifere dâir mezâmin ile kaşide-i ‘âcizî

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)

1. Selefde eşheb-i sa‘yiñ kazandığı evfâ
Ki ‘âciziz ol eķālimi gezmede hayfâ
2. Cenâh-ı sa‘yi ide ma‘nevî dahı böyle
Piyâde qalmışız anlar Burâķ u tayr-âsâ
3. Açıldı ‘acze göre cism ü rûh içinde tıruķ
Sühûlet ile murâda irişdirir Mevlâ
4. Demir yolları bâdi-i yesr-i cismâni
Mürâci‘i yine eski memâlik ü enhâ
5. Sülûk-i rûhı ider bâñinen tıruķ teshîl
Mürâci‘i yine aħkâm-ı şer‘-i Hâķķ ibdâ

[44b]

6. Sühûlet ile me‘an göç ki sür‘at ile giden
İlişe hârice itlâf olur ser ü yed ü pâ
7. Göñül zevâhir ‘ulûm-ile râst ü muħkem ola
Çürükse ‘ilm-i taşavvuf ağır gelür zirâ
8. Şimendiferde gerek arzı tesviye aķdem
Ķavî esâs üzerine tıriķ olur inşâ
9. İniş ü yoķuş gibi kibr ü tezellül olmamalı
Degilse ķâbil-i işlâh uğramaz yol añâ²⁹⁸

---

²⁹⁸ Beyit vezne uymuyor.

10. Cibāl-i kibri delüp kesr idüp de geçmeli dil
Şümū'-ı şabr iderek anda zulmeti imhā
- [45a]
11. Şırātı hādeķ süfliyetiñ kanā'atidir
'Ulüvv-i himmet ile yāhud itmeli imlā
12. Telāş-ı faķr uçurum gibi ķorkıdup düşürür
İder Hūdā'ya tevessül kanā'ati aķvā
13. Olur tevābi'a da pīstere ne olsa hemān
Çıķarsa hātt-ı hudūdın olur heybesi hebā
14. Sülūk ehli tıyar cirm-i cürm-i şağırde
Bulunsa yolda küçük taş dağı lerze ķazā
15. Tarīķa dūr u ba'ıd i'tirāz iden nā-dān
Helāk olur ezilür seyri tiz olup aķvā
16. Mecāz kömür gibi nār islīm ola
Ki sür'at üzre olur vaşl-i maķşad-ı aķşā
- [45b]
17. İşi duman ķori ķāzgān havşala pağlar
Gönül tekerlek ol islimle eşķ anda ķuvā
18. Yol üzre mevķif-ı ra'nāları görüp ķalma
Kemāl-i merkeze var giçmesün seni rüfeķā

KAS. 7.

Elbiselere müte'allik mezāmın ile ķaşide-i 'ācizi

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Hārice çıkma tolaşma çile'-i 'aşķ ile tol
Çıķrık-āsā bu cihān 'ömr ide dūr-ı maķbül

- [50a]
2. Tiz-gāhe daḥı beñzer ki bu dünyā dāim
Ne kumaşlar çıkarır aldanup olma medḥül
  3. Söz ayağa düşecek başa çıkılmaz ele al
Şoñra çorap sökigi gibi tağıt ip ucı bul
  4. Mey iḳbāl olursa kırılıp yan çizme
Mest iken setrine bak olma düşüp de maḥzül
  5. Etegiñi öperek ceybine rüşvet korlar
Yaḳañı yırtıp olur şoñra olunca ma‘zül
  6. Takye kapdırma kavuḳ şallayana aldanma
Başa püsküllü belādır nefesi degmez pul²⁹⁹
  7. İkrāmı iş put olarak şoñra putın düzülmeli
Töhmeti kondıracaḳ nesnelere olmiya yol
  8. Olsa ayak paḫırdısı buraḳma pā-būs
Olma tedbirde çarıḳ çıḳmıyacaḳ rütbe ‘acül
- [46b]
9. El-divān ḫursa boyun baḳlasa da şıḳma dilin
Şıḳar elbet seni aşḳıyla sıḳılsa pañḫul
  10. Kemer-i seyfe de bel baḳlama kibr eyleyerek
Nim-ten itme ḳıyām ḫürmeti ikmālde ol
  11. Müşrikiñ bitleri şāb şāb ḳafasına urılıp
Sevb-i zü’n-nār olup eyler tenine nār-şümül

---

²⁹⁹ “Takke kapmak”: hile ile mal/menfaat elde etme, kandırma anlamında deyim. Eyüboḳlu, **Atasözleri ve Deyimler**, c. II, s. 388; “kavuk sallamak”: birine yaranmak için onun her söz ya da davranışını onaylamak, dalkavukluk, Eyüboḳlu, **Atasözleri ve Deyimler**, c. II, s. 297.

12. at at nr-ı cihndan olur ebter bu Şey
Kend bedterligidir itdiren ol nre dhl
13. Dzah ire denilp al baar ol ayret ile
ulle-i ehl-i cinn reŐki ider hem de mell
14. Sate sikke ile alka klh eyleyenin
Őarılıp boynına destr olurlar medhl
- [47a]
15. ıra'-i dil ola tennre-i 'aŐ-ı a'dan
Sde ıra ile tc-ı Őerf olmaz mevŐl
16. Dr bniŐle gerek cbbe v cevŐen erde
tme ferce ile far ki nisvn aml
17. oa varmaz umŐı bell olur bezmin ile
Ba'z Őfi olamazlar ile-i zhde aml
18. rgi Őalam bil naŐına dlbend olma
Szen-i diat ile line ser-riŐteyi bul
19. Kh olur eski paavrada dgml gevrer
ymetin bilmeli nef'n ola fevra'l-me'ml
20. Ekl in Őeklini tebdl idene aldanma
ufye me'mr gibidir ola diat mebzl
21. Szi giderse uŐatsa da riy Őatmaq in
MŐteri olma ki ciz mi Őir-yi mechl
- [47b]
22. Forma-i avrn ola rtbe-i adrie gre
Ki afif yhud aır olması eyler medhl

23. Tab‘-ı bārid ile ʔon olmaya pirāhen-i dil
Kürk-i a‘da dehen/dühn-i kibre iderler maḥmūl
24. Tilki ʔabʔaçlık idüp kürkçi dükkānına gelür
ʔafası ʔaʔ‘ olunur boğazı olmaḥla ekül
25. Pür-ʔama‘ nāfesi eyler yaʔasın aḥz-ı vaşak
Olur el malını kim alur ise mūr-ı ḥazūl
26. Yamalı giymeli borciñ açık olmaḥlığı ‘ayb
Yırtmasun üstiñi dāyin ʔutaraḥ şāğ u şol
27. Giymeli nefse ağırısa da ‘abā-yı taḥvā
Rüz-ı maḥşerde Kemāl anı ḥarīr elbise bul

[48a]

K. 244.

ʔıʔ‘a kezālik

1. ʔalısup ʔabalamaḥ eylese rızḥı tekşir
Rencberler ile ḥammāllar olur pek zengīn
2. İtmeli (naḥnu ʔasemnā)³⁰⁰ yı bilüp kesb-i ḥelāl
Ne ʔıḥar tarlayı zahrıñda ʔaşır sende pişen

K. 245.

ʔıʔ‘a kezālik

1. Būriyāyı geçe ḥālı ola ki līmelenür
Seng-dil ise müşemma‘ gibi taḥte‘l-aḥdām³⁰¹
2. Nerm olup penye-i dil aḥmalı ḡill ü ḡışı kim
Maḥ‘adı şıdḥı ide ‘ind-i ilāḥide maḥām

³⁰⁰ Zuhurf 43/32.

³⁰¹ Seng-dil: Taş yürekli; hiç acıması olmayan kimse anlamında deyim. M. Ali Tanyeri, **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ankara: 1999, Akçağ yay., s. 230.

[48b]

R. 7.

Rubā‘i kezālik

1. Naq̄şe dülbend olarak germe gögüs kârgefe
Başdır ihlâş ile her çevreyi kim şābit ola
2. Sūzen-i ‘ömre giçen rişte’-i evkātıñı şay
Güzel işlenmez ise dönmez o hiç soñra pula
3. Havli-i ‘iffeti tüt çözme harāma uçkur
Sine-i kâdriñi peşkir-i teħaffuzla tola
4. Sofra altında etiñ yağlıgına hirre baķar
Yār o kim ħasta olan yaşdıgı başında bula

[49a]

K. 246.

Ḳıṭ‘a kezālik

1. Yel degirmānı gibi devr ider enfās ile dil
Gitmesün bād-ı hevā işlemeli zīkr-i daķıķ
2. Ḳayr-zād oldıgını Ḳaķ buyurır taķvāniñ
Her dem ol kār ola Allāhü veliyü’t-tevfīķ

K. 247.

Ḳıṭ‘a kezālik

1. Ehl-i zāhir tarılup itse kürek ğam çekme
Ḳalma yoldan tutaraķ ḳalbi geñiş deryā-veş
2. Şüretā girü gider kendü kürek çekdikçe
Cāy-i maķşūda varır ilerüler zevraķ-keş

[49b]

R. 8.

Rubā‘i kezālik

1. Būstān-ı devletiñ dolab-kārı devri der
Gāh cāh-ı i‘tilā vü gāh çāh-ı ibtilā
2. Hüsni içre ide āb-ı ‘ibret alup delv-i dil
Sebzevāt-ı hayr-i dünyā bulmalı neşv ü nemā
3. Kendü cevfin māl ile toldırmaq içün tolanan
Ser-nigün olup yine inler döñer qalmaz añā
4. Bār-gir-i nefse gāflet bend-i dīde olmasa
Rāh-ı kām aşla yol olur tolaşmazdı buña

[50a]

K. 248.

Qıṭ‘a kezālik

1. Çekme idbāra gider bā‘iṣ olur iqbāle
Buña gerdüne tekerlekleri temşil olunur
2. Ki aşāğı döner ise yol alır ilerüler
Bir tarafından inüp ol bir tarafı yücelenür

R. 9.

Rubā‘i kezālik

1. Tizgāhlıq ile bez çözme boyına eñine
Put³⁰² düşer nā-be-maḥal itmemegiñ tel qırma
2. Çileden çıkma çevirme sözi çıkırıq-āsā
Qalem-i ‘iffete şarıl şakunup taşırma

---

³⁰² Put/pot: üç dört tel ipekten bükülmüş iplik.

3. Dilleri nerm ü kavî aşl-ı helâli bulıcağ
Şık görüşmek ile gömlek gibi hîç ayırma
4. Pişkin ol dostlarınıñ topına da hayra çalış
Biriniñ qalbini çäk ile birin kayırma

[50b]

R. 10.

Rubā'î kezâlik

1. Qanğı cinsiñ cildi qaplasa debâğat pāk ider
Mağv ider debbâğ-ı māhir bed qoqıyı bile hep
2. Ba'zî ālūde-reviş 'aceb ü riyādan qurtarır
Bulmalı kāmil ü mükemmel mürşidi idüp taleb³⁰³
3. Seby ü istirkāk nefse kürk ile hil'at-sezā
Pāy-i dosta post olup yüz sürmesi a'le'r-ruteb
4. Lîk ağız kavāfına pabuç buraqma aldanup
Kürk-āsā pāreler yir dilki-veş tavrı 'aceb³⁰⁴

[51a]

K. 249.

Qıṭ'a kezâlik

1. 'Ömri beyhūde sürüp çifte öküz nefis ü hevā
Hırmenim dimek ile her yiri kendüyi döñer
2. Var hadîş iş bu cihān āhirete mezra'adır³⁰⁵
Hayr u şer bunda ne ekse orada anı biçer

[51b]

---

³⁰³ Mısranın vezni bozuk.

³⁰⁴ Mısranın vezni bozuk.

³⁰⁵ "Dünya ahiretin tarlasıdır." Cāmisu's-sagîr, II/12, Hadis no: 1201.

K. 250.

ꞐıꞐ'a kezâlik

1. Kim ğazapdan ötüri üstine ğalkıñ esire
Medd-i âh şeddesi ğalbini deler cezm-âsâ
2. Biri bir noğta on eyler ikisi yüz üçi biñ
Hemze-veş ğat ğat olur ğalsa uzun elf-i hevâ

KAS. 8.

Ħacere dâir mezâmîn ile ğaşide kezâlik

1. Taş içinde böceĝiñ rızĝını virir Ħallâĝ
Cümle esbâba müsebbib daĝı ancak Rezzâĝ
2. Gerçi kim ğarb-ı meşeldir taş olup da baş yar³⁰⁶
Atılan taş sürinüp toprak olur çigner ayak
3. Taş maĝallinde ağır dindiĝi de ğarb-ı meşel³⁰⁷
Eyleme ğalbiñi bârut-ı hevesle iĝrâĝ

[52a]

4. Ħayadan yel ne alur dindiĝi meşhür ammâ³⁰⁸
Ħub ile tutmalı muĝkem vaĝan olan toprak
5. Kireç-âsâ kişi yanup yaĝılıp kül olsa
Seng-i dil cinsini mazbûť idüp olsa yüzi aĝ
6. Üstlerinde çekemezler yine zâbiťligini
Düşür anı gelür anlara da kesr ü firâĝ

³⁰⁶ İfadeye “Taş ol da baş yar” şeklinde Eyüboĝlu'nun eserinde tesadüf edebildik. Eserin usûlü gereĝi anlamı verilmemiştir. ‘Bir işe yara!’ manasında söylenmiş bir söz olabilir. E. Kemal Eyboĝlu, **Şiirde ve Halk dilinde Atasözleri ve Deyimler**, İstanbul:1973, Doĝan Kardeş matbaası, c. I, s. 223.

³⁰⁷ “Taş yerinde aĝırdır.”: Kişinin deĝerini en iyi bilenler, kendi çevresinde bulunanlardır anlamına gelen atasözü. Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüĝü**, Ankara: 1971, Türk Dil Kurumu yay., c. I, s. 359.

³⁰⁸ “Yel kayadan ne koparır”: Sağlam karakterli kişiler, sağlam temele dayanan işler önemsiz etkilerle sarsılmaz anlamına gelen atasözü. Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler**, c. I, s. 381.

7. Yā ağaç ile haṭīl urmalı yā-ḥūd kend
Eylemez saḥt ise hem-şehrîsi zâbıtla vifāk
8. Diseler de köşe taşı köşesinden qalmaz
Hedm olur gāh kırılır aña başup nice tayaq
9. Şīt-i cāh cāhe düşen taş şadāsı gibidir
Quru nām çıkar o çıkmaz keder eyler iğrāk
- [52b]
10. Ehl-i cāhī ser-cāhīñ taş-āsā eridir
Devr ider ḥabl-i ḥiyel şüreti gerçi yumışaq
11. Açsa yir taşda da bārut-ı siyah fitne
Yemleyüp nārı atar ehl-i ḥiyel tırur uzak
12. Qonsa mihrāba ḥalāya daḥı bir cins-i ḥacer
‘İzzet ü zülle virir ba‘z şıfat-ı istiḥkāk
13. Nef’ini gördigiñe itme zarar kim señādır
Keseyim dirse kırılır biliyen taş bıçāk
14. Seng ateş çıkarır olma ḥadīd-i şiddet ile
Qavrayup cüzī kıgılcımdan olur çok iğrāk
15. Muqtedirlikde elinde dinilür taş ile kuş
Yine ol ḥalde degme nevkine? kı1 i‘tāk
16. Nehr-i cāri taşa çārparsa leṭāfet bulıyor
Ḥayr olur böylece mecrā-yı umūr içre meşāk
- [53a]
17. Var ṭabī‘atde sirāyet şuyı taş küp süzse
Getürür taşı mennāneye didiler ḥuzzāk

18. Sāde kuvvet yaramaz seng-i girān-ḥarbe
Ḥüsn-i ḥud‘a maḳara-veṣ ide teshīl aña taḳ
19. Andırır şāhibini hey’eti mihr ü ḳabriñ
Ne revādır şuleḥā-zādeler olmaḳ füssāḳ
20. Buldı rif‘at kiremid çünki ḳavī vü ğayr-ı şaḳīl³⁰⁹
Ḳaldırım ḳaldı ayak altı ḳarargāhı zuḳāḳ
21. Nefs ü rūḥ zāhir ü bāṭınca ḥavās on ikidir
Seng-i dilden ide hep himmet ‘aşāsı ırmaḳ³¹⁰
22. Şāliḥ ol nāḳa-i rızḳı çıkarır Ḥaḳ taşdan
Ekl ü şirbi virir evḳāt ile kesmez Rezzāḳ
23. Şiddeti rütbe acıdır elini taşa uran
Ḳatı nā-ḳābil ider böyle murabbāya meşāḳ
- [53b]
24. Mu‘tedilce ḥareket itmeli mişl-i ḥakkāk
Çıḳa nāmīñ ḥacere naḳşı devām üzre burāḳ
25. Taşa ḳurşun giçemez kendü ezilüp de döner
Şu iken zāc³¹¹ giçer sāri olandır aḥlāk
26. Yazıda var penbe-i mīnā o rumḥıñ ḳılı-veş
Geçiyor seng-i siyāhe düşünüp kibri burāḳ
27. Ab u kildir bu beden taş u tokāc şabr u çile
Tevbe şābūn vesāḥ nefse cihān oldı yumāḳ

³⁰⁹ Mısranın vezni bozuk.

³¹⁰ “Mûsâ kavmi için su istemiş, biz de ona, “Asânı taşa vur!” demiştik. Bunun üzerine taştan on iki göze fişkırdı. Her topluluk kendi içeceği yeri bildi. “Allah’ın rızkımdan yiğin için; yeryüzünde fesat çıkarmayın.” Bakara 2/60; “...Kavmi kendisinden su isteyince, Mûsâ’ya “Asânı taşa vur!” diye vahyettik. Derhal ondan on iki pınar fişkırdı, her kabile içeceği yeri belledi... A‘raf 7/160.

³¹¹ Zāc: göztaşı sözlüklerde genelde demir sülfat olarak geçse de doğrusu bakır sülfat olmalıdır.

28. Taşarak itme zarar kefçe-i ‘afvîñla kazan
Seng-dillikdir ocağıña dahîli iħrāk
29. Kimseye tırma şu ğulüfde olur çok ‘illet
Ėayzı pāk itmeli germ-ābe-i elfinde vifāk
30. Külhanı nefis ü hevā soñra cehennemlik ider
Olma ecvef olur eħrāfiña fitne ilşāk
- [54a]
31. ‘Aql ü fikriñ ile ğor naşıl ise ğayr işle
Anlar iki lüledir cismi ne tondır ne de yağ
32. Şiddet-i ğasvet-i ğalbi ğacere bi’t-teşbîh
Didi andan da eşed bile Cenāb-ı Ėallāk
33. Taşdan enhār akıyor münşāk olup şu çıkıyor
Ėaşyet-i Ėağla hübüñı dağı var āyete bağ³¹²
34. Bā‘iş-i rif‘at olursañ da tekebbür itme
Nerdübān ile binek taşlarını ğigner ayak
35. Faşş-ı ğātım-i sığar ğafes ile elde taşınur
Üss-i ekber çekiyor ebniye altında meşākğ
36. Ėüsñ-i nām almalı şerğ-i dili ma‘rūf olarak
Mihr-i aşğarsa da rāğbetle dinilür aña bağ
37. Ėadri artarken āğırlığla ğüher ğad gözler
Ki binek taşı ğadar olsa dinilmez başa tağ

[54b]

³¹² “Sonra bunun ardından kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi, hatta daha katı oldu. Çünkü taş vardır ki, içinden ırmaklar fişkıır. Taş vardır ki yarılr da içinden sular çıkar. Taş da vardır ki, Allah korkusuyla (yerinden kopup) düşer. Allah, yaptıklarınızdan hiçbir zaman habersiz değildir.” Bakara 2/74.

38. Ola herkesde de adrince vaar-ı er'ı
Lu'be uygun taı ıbyān ider oyuncak
39. Oanıñ bārid olur safı ise pek yksek
Alak ise bāa urmadadır olduda ıca
40. Hak zelil eyler anı kim ide kendin tezlil
Sürinen ta aılır alsa da bābı tāk tāk
41. Ner-i hayr ile mināre gibi ol cāmi'-i Hak
oalur ecri ezānıñ ne adar irse irāk
42. Asiyābıñ taı kendüsini yir dönse tehı
Ola irāda göre maraf vücūd-ı infāk
43. üridür yohsūm ile taları u o tursa
İddihār itme gelüp gitmeli māl bulı burak
44. Tāb'ıñ 'ālī göziñ aıksa idāreñ ho olur
u yıar köprüyi aar kemer olsa alak
- [55a]
45. Seng-i yek-pāre gibi buldı ebāt eski ıbāb
Bulmasun aa girecek deligi hūsn-i vifāk
46. Eyleme bey'-i beer at'-ı ecer al'-ı hācer
Tecrübe nādim ider ite mücerreb söze bak
47. Nuh-ı pür-sūd hācer-i esved Ka'be ki kemāl
Tāif'ıñ albi afā bulmadadır sa'y ile bak

[55b]

K. 251.

Muşhaf-ı şerif maḥfazasına yazılan kıt‘a-i ‘ācizī

1. Şadrına boynına Dügümlü Baba bu muşhafi
Dāimen taḫmada iken eyledi ‘azm-i cenān
2. Kıt‘b-ı aḫtāb idi bu nūrun ‘alā nūr ḫat ḫat
Feyz-i ender feyz bulsun yādigārdan cinān

[64b]

Sultān Aḫmed civarında kā’in Özbekler tekyesiniñ şeyḫi olup fi‘l-aşl Buḫaralı olan ve sefāretle ḫaraf-ı devlet-i ‘āliyeden ol ḫaraflara gönderilen reşādetlü Şeyḫ Süleymān Efendi Ḥazret-i Şāḫ-ı Naḫşibend

[65a]

Ḳuddise sirrihu‘l-a‘lā efendimiziñ mübārek re‘s-i ‘ālilerine şardıḫları destār-ı pāre-i celīleyi bulup ḫaraf-ı ‘ācizīye ihdā eylediginden ol daḫı Dügümlü Bābā ḫuddise sirruhü‘l-a‘lā ḫazretleriniñ türbe-i şerīfelerinde yādigār-ı ‘ācizī oldıḫını müş‘ir

[65b]

Tanzīm-kerde-i ‘ācizānem olan kıt‘a

K. 252.

(Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mef‘āilün)

1. Bu destār pāre-i ‘ulyā-yı Şāḫ-ı Naḫşibendīdir
Ki kendü re‘s-i ‘āli-şānına şarmışdı nūr-āsā
2. Emīn bir zāt bulmuş mevḫnında virdi şād oldım
Kemāl o da burada yādigārım ola feyz-efzā

Āşār-ı Kemāl nām te‘lif-kerde-i ‘ācizīde Şāḫ-ı Naḫşibend kuddise sirruhu‘l-a‘lā efendimiz ḫazretleriniñ menāḫıb-ı

[66a]

‘aliyyeleri münderic ise de ḫilye-i seniyyeleri ma‘lüm-ı ‘ācizānem olmadıḫından derc olunmamış ve bi lüḫfu‘llāhi te‘ālā ber-vech-i ātī rü‘yāda gördiḫim ḫilye-i celīleleri ledeyi‘t-taḫḫik temāmıyla muvāfiḫ ḫuhūr itmiş ve buraya yazılmışdır.

K. 252.

(Mefâ‘lün Mefâ‘lün Mefâ‘lün Mefâ‘lün)

1. Sene biñ ikiyüz toksan Şa‘bânîñ üçinci gün
İdüp kaylüle yevm-i Cum‘a gördim böylece rü’yâ

2. Ki Şâh-ı Naşşibendî kıddiset esrârahü’l-‘ulyâ
Vasaţ kâmetlü ‘arzen dağı evsaţ geldi nür-âsâ

[66b]

3. Müdevver vechi ebyaţ penbe gül-veş ğumrete mâil
Müdevver liĥyesiniñ her tarafda ebyaţı evfâ

4. Gözi şarı ela kaşı açık pek çok degil kaşı
Şevârib dağı sünnet üzre bu müstaġnî-i enbâ

5. Cesâmetlü degil tâcı siyâh ü üsti düz idi
Beyâţ destârı ġayr-ı aţvel o da evsaţ u ra‘nâ

6. Siyâh cübbesi o oldı imâm iġtidâ itdim
Olup bî-dâr kitâbda ĥilyesin gördim hep ol günâ

7. İnâbet âyetin oġur idim bî-dâr olduġda³¹³
Degil şun‘ı bulundum anı tâlî göz açup ĥaġġâ

[67a]

8. Ĥadışü’s-sinn idim anıñ şarîġ-i feyz refikine
Daġîl oldım ġadîmdir nisbetim ĥamd ola lâ-yuĥşâ

9. İnâbetde devâm emr ü tebşîr-i teveccühdür
Ķerâmâtından anıñ ĥilyesi üzre bütün zîrâ

³¹³ Sözlükte rucû‘ manasına gelen inâbet, tasavvufta tevbe mertebelerinden birinin adıdır. Bununla birlikte tasavvufta, manevî eğitime girişte yapılan tören ve bu bağlamda oluşturulan gelenek de Kur’ân’daki inâbeyle ilgili âyetlerden esinlenerek oluşturulmuş ve aynı adla “inâbe” olarak isimlendirilmiştir. İsmail Rusûhî Ankaravî, **Minhâcü’l-Fukarâ**, haz. Safî Arpaġuş, İstanbul: Vefâ yay., 2008, s. 261; Abdurrahman Kasapoġlu, “Kur’ân’da “İnâbe” Kavramı: Dinî Tecrübe Açısından Bir Yaklaşım”, **Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi**, 2008, sy. 22, s. 143.

10. Kemāl irsün kemāle iki ‘ālemde dağı her ān
Kemāl-i feyz-i rūhāniyetiyle Hāğ ide iğyā

[85a]

G.2.

Ġazel-i ‘ācizī

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘il âtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

1. Pür-ğatar ħātırayı ħātırıña koyma çıkar
Beyza-i mār gibi yavrıları anda çıkar
2. Togrılık gösteriyor rengi de reftārı da çok
Gizlüdür zehri oyuk dişleri içre demār
3. Tıtnacağ yoğ-iken pāy ü eli vü bir şey’i
Şoğsa sūrāğha serini çıkarılmağ düşvār
4. Bād-ı zehri kişiniñ kaçmasıdır semmlerden
Hem yılan boynuzı boynuzlı yalan ber-ğüftār
5. Ne kadar olsa ħazāğatlı tabīb ü cerrāğ
‘İllet ü zağme bağılsa yine zağmet der-kār
6. Sem ‘ağibinde çıkarılmaz ise yayılarak
İder ihlāk eğıbbā dağı ‘aczeni yazar

[85b]

7. Hem de başdan görünür ħātıraniñ ağzı sağır
Mārıñ ağzı küçük ammā ne büyük nesne yuğar
8. Dinilür bağre düşen kimse yılana yapışur³¹⁴
Düşme bağr-i fitne-i melce’e ki eyleme mār

³¹⁴ “Denize düşen yılana sarılır.”: çok büyük bir tehlike içinde bulunan kimsenin kendisine yardım etmesi mümkün olmayan, hatta tehlikeli olan şeylerden bile medet ummasını anlatan atasözü. Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler*, c. I, s. 201.

9. Mār-ı bedden bile ebter dinilür yār-ı bed
İde maḥfūz-ı kemāl cümleyi Rabb-ı Settār

G.3.

Kezālik

1. Cāniñi şıkma aña kim o seni ğıybet ider
Sendeki vizr aña andaki şevāb saña gider

2. Böyle alış-verişe olmalı ḳalbiñ memnūn
Çünkü hep bādi hevāca nefesi ile irer

[86a]

3. Līk cāiz saña ismā‘ ile nuşh olmaḳ için
Yāḥud ‘ibretle işiden ol işi itmeyeler

4. Yāḥud anı işidüp bile senin aḥvāliñ
Zararıñdan ideler tā ki aña göre ḥazer

5. Buña da olmalı memnūn ki yine fāide çok
Nefsiñe ğayrda itdirmemiş olur o zarar

6. Maḳşadı böyle degilse didigi cümlesi de
Olmış olsa da şaḥiḥ ğıybet olur ol sözler³¹⁵

7. Ḥālbuki söylediği kızb ise ḳat ḳat eşna‘
İftirādır ki o ğıybet ile kızb-i ebter

8. Vizr ü ecriñ olur alışverişi de ḳat ḳat
Anıñ için daha memnūn olup çekme keder

³¹⁵ Ebu Hureyere’den rivayet edildiğine göre Rasulullah sallāllahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Ġıybet nedir, bilir misiniz? Allah ve Rasūlü daha iyi bilir dediler. Hz. Peygamber: “Ġıybet, din kardeşini hoşlanmadığı bir şey ile anmandır.” Buyurdu. “Söylenen ayıp eğer o kardeşimde varsa, ne dersiniz? Diye soruldu. “Eğer söylediğin şey onda varsa ğıybet ettin; yoksa o zaman ona iftira ettin demektir.” Buyurdu” Müslim, Birr 70; Ebû Dâvûd, Edeb 35; Tirmizi, Birr 23.

9. İftirā vü ğıybet ü kizbiñ dağı men‘i için
Vardır āyāt ü eḫādīs-i celīle evfer³¹⁶

[86b]

10. Nüşḫ ü ‘ibret için ol vecihle ğıybet cāiz
Diyü şerḫ itdi müfessirler ile şāriḫler
11. Dinür ağız içre diliñ cirmi küçük cürmi büyük
Ḥıfz-ı pākinde kemāl eyliye Rabb-ı Ekber

G. 4.

Kezālik

1. Çok ‘ibādet ide gör līk ğurūr itme aña
Şağlamım dirken ider ba‘zısı kendüyi fenā
2. Cürmi itme idicek kesme ümīd raḫmetden
Çok yaşar nice ‘alīl kimse bulup şoñra şifā
3. Lāübālilige de düşme gözet şer‘i hemān
Dest-i taḫdīr-i Ḥudā’da ise de her eşyā

[87a]

4. Ṭūl-i ‘ömrüñ sebebi şıḫḫat idügi zāhir
Kendügi itme ‘alīl şāzdır ‘aksi zīrā
5. Bā-ḫuşuş emr-i te‘ayyüşde telāşıñ der-kār
Olabilmezken o da ḫāric-i taḫdīr-i Ḥudā
6. Kār-ı ‘uḫbāca tevekkül diyü idüp de ḫuşūr
Ḥırş-ı dünyāda bulunmağ nice olur āyā
7. Gerçi cüz’iyyedir ammā var irāde bizde
Anñ için oluyor cümle-i teklīf Ḥudā

³¹⁶ Örneğın bkz.: Âl-i İmran 94, Nisa 20, Nūr 4, Hucurat 12; İsr3 36; Kâf 18; Kasas 55, Mü’minûn 3, En‘âm 68, Bakar 10, Hac 30, Saff 2-3.

8. Lokma gelse anı yutmaq ol irāde iledir
Yemiyüp var mı iden nefsinı itlāf ašlā

9. Bağlayup kişiyi emrimiz olmaz mı ‘abeş
Đađđa isnād ‘abeş lāiđ olur mı ħāřā

[87b]

10. Bā-ħuřuř medđali ħiç olmamış iken anıñ
‘Abeř olmaz mı aña lütf ü ‘azābı icrā

11. Gerçi ef‘ālimiziñ ħāliđı dağı Đađ’dır
Ol irādeyi feğat bizlere kıldı i‘tā

12. řāh-eser ‘askeri naşb ile virüp ta‘limāt
Leşkerin eylese münđād ü mühimmāt i‘tā

13. Nık ü bed fi‘line mes’ül idüğin bilerek
Kendü taşmim idicek đudreti řāh virse aña

14. Đudretiñ cümlesi de kendüsi de řāhın lik
‘Azm ü taşmim anıñ olmağla olur aña cezā

[88a]

15. Ya‘nı insāna olup şer‘-i Đudā ta‘limāt
Leşkeri ile mühimmātu ħavāss ü a‘zā

16. ‘Azm ü taşmim ol irāde ki dinür cüz’iyye
Anı biz eyleyicek đudreti virir Mevlā

17. Yek vücūd ‘asker ü sālār ü mühimmāt burada
Rūđ ile iř bu cesed ħařr olacađdır ħađđā

18. Gerçi mađlūđ olamaz Đāliđa ħāřā teřbih
Đudret ü ‘ilmi muğit ‘ālemi her ān ammā

[88b]

19. İtdi te'hîr mücâzâtı dimek 'uqbāya
Kıldı dünyada dağı ba'zı cezāyı icrā
20. Bizde cüz'iyye irāde bizedir nîk ü bed
Bizler anı ideriz Hâlik-ı Rabb-i yektā
21. Tohm-ı niyyet bulıcağ mezra'a-i 'azme vüşül
Hâşıl eyler çü bahār kudret-i Hâk irere aña
22. Kişi dünyāda ne ekse biçer 'uqbāda anı
Var hadîş âhiriniñ mezra'asıdır dünyā³¹⁷
23. Ehl-i sünnet ü cemā'at didi naqlen böyle
'Aqlen emşāl bu kemāl gerçi meşelsiz Mevlā

---

³¹⁷ "Dünya ahiretin tarlasıdır." Câmisu's-sagîr, II/12, Hadis no: 1201.

SONUÇ

1. Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba adlı eserinin ikinci cildinin incelenmesi sonucunda İsmâil Sâdık Kemâl Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde yaşamış, Rumeli Beylerbeyliği, Meclis-i Maliye azalığı, Ayan Meclisi üyeliği gibi çeşitli kademelerde görev almış bir memur olarak devrinin siyasî tartışmalarına vâkıf, gündemi yakından takip eden birisi olarak karşımıza çıkmıştır. Her ne kadar iktidarına şahitlik ettiği II. Abdülhamid'den söz etmese de genel olarak padişah yanlısı bir tavır sergilediği söylenebilir. Bu siyasî tutum İsmâil Sâdık'ın, eserin bütününde de hissedilen, geleneğe bağlı olma, onu savunma ve devam ettirme gayretinin yansıması olarak görülmüştür. Nitekim dinî sahada klasikleşmiş erken dönem eserlerden ve tartışmalarından söz etmesi bu görüşü desteklemektedir. Yine yaşağı dönemde Batı'dan etkilenip bu yönde ilerleyen bir edebiyat mevcutken İsmâil Sâdık'ın eserlerinin neredeyse tamamını manzum ve aruz vezniyle kaleme alması edebiyat alanında da eskinin yanında durduğunun göstergesi olarak okunmuştur.

2. İsmâil Kemâl Sâdık Paşa'nın metninden bulunduğu yüzyıla ait olaylar ve şahıslarla ilgili pek çok malumat edinilmiştir. Beyitlerde söz edilen kişilerin ve olayların tarihi verileriyle uyduğu tespit edilmiştir. Müellifin kişilerden söz ederken devrinde yaşayan kişilerden ve özellikle iyi hasletlerinden bahsetmesi Düğümlü Baba'nın kerametlerinin sahilğine bir nevî delil gösterme çabası olarak görülmüştür. Zira farklı yerlerde çok defa aktardığı bilgilerin doğruluğuna delil getirdiğini kendi ifade etmiştir.

3. Metnin içinde tecvid konularından, nahve, fıkıhdan akaid ve kelâma kadar dinî ilimlerle ilgili pek çok kavram ile bazı yerlerde söz konusu alanlara ait eserlerden bahsediliği görülmüştür. Bu kavramların metindeki bağlamları incelenerek alt metinde dönemin dinî sahadaki tartışmaları ile İsmâil Sâdık Paşa'nın cevapları okunmaya çalışılmıştır. Dinî ilimlerin yanında geniş ilgi alanlara sahip müellifin hattat olmasının etkisiyle hat sanatına dair terimleri ustalıkla kullandığı, yine değirmencilik, dokumacılık gibi çeşitli meslek gruplarına ait anlatımların da bulunduğu görülmüştür. Ayrıca müellifin yaşadığı dönemdeki Batı menşeli telgraf, fotoğrafya gibi terimlere yer verdiği görülmüştür.

4. Eser, Dügümlü Baba'nın hayatı, feyiz ve kerametleri üzerine kurulmuş, nihayetinde bir müridin şeyhine olan muhabbet ve bağlılığının neticesinde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla tasavvufa dair pek çok mesele ve kavramın metnin geneline yayıldığı görülmüştür. 19. yüzyılda genelde tasavvufun ve özelde şeyhlerin toplum üzerindeki tesirlerinin okunması açısından da çalışılan eserin önemi anlaşılmıştır. Yine metinde dönemin tasavvufi tartışmalarına yer verildiği gözlemlenmiştir.

4. Dügümlü Baba'nın hayatına dair birincil kaynak olması açısından da eserin önemli olduğu düşünülmüştür. Genelde sözlü anlatılarda yer alan meczup dervişlerden biriyle ilgili yazılı bir eser olması, meczup dervişlerin dinî yaşantısı, müridlerle olan ışıkisi gibi hususlara dair somut bilgiler içermesinin mühim olduğu anlaşılmıştır.

5. Menâkıbnâmelerin olağanüstü olayların anlatıldığı, farazî halk hikâyeleri gibi algılanmasının doğru olmadığı, kültür tarihi açısından mühim malumatlar içerdiği incelediğimiz eserle ilgili ulaşılan sonuçlardan bir diğeridir.

6. Metnin manzum bir şekilde ve aruz vezniyle yazıldığı, ana veznin Fe'îlâtün (Fâ'îlâtn) Fe'îlâtün Fe'îlün olduğu tespit edilmiştir. Edebî sanatların hemen her çeşidinin kullanıldığı eserde genel anlamda anlaşılır bir üslub kullanılmıştır. Bununla birlikte yer yer kapalı ifadeler de başvurulmuştur. Tarih düşürme delisi olarak nitelenen İsmâil Sâdık Paşa'nın daha çok Dügümlü Baba'nın vefatına dair özellikle derkenâr kısımlarında tarih düşürdüğü beyitlerin mevcut olduğu görülmüştür.

7. Eser boyunca kolera salgını, padişahın tahta çıkışı, Sivastapol kuşatması gibi anlatılan pek çok olaydan tespit edilebilenlerin tarihlerine dipnotlarda yer verilmiştir. Kişilerle ilgili de benzer çalışma yapılmış ancak bunlardan tezin ilk bölümünde ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Yine metinde geçen âyet ve hadislerin tahriçleri yapılarak dipnotlara eklenmiştir.

KAYNAKÇA

- ACLÛNÎ, *Keşfü'l-hafâ ve müzili'l-ilbas*, thk. Ahmed Kalaş, Halep: Mektebetü'l-turasi'l-İslâmî, t.y., I, II.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, “İstibdâl”, *DİA*, XXIII, 319.
- AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu yay., 1971.
- AKYILDIZ, Ali, “Pertevniyal Valide Sultan”, *DİA*, 239-240.
- ALGAR, Hamid, *Nakşibendiîk*, haz. A. Cüneyd Köksal, İstanbul: İnsan yay., 2007.
- ALGÜL, Hüseyin, “Eyyûb el-Ensârî”, *DİA*, X, 123-124. ALPER, Ömer Mahir, “Ahmed Paşa (Laz)”, *Yaşamları veYapıtlarıyla Osmanlı Ansiklopedisi*, yayın yönetmeni Ekrem Çakıroğlu, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat yay., 1999, I, 150.
- ALÜYYÜ'L-KÂRÎ, *Şerhü Müsned-i Ebî Hanîfe*, thk. Şeyh Halîl Muhyiddin, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1985.
- ANKARAVÎ, İsmail Rusûhî, *Minhâcü'l-Fukarâ*, haz. Safî Arpaguş, İstanbul: Vefa yay., 2008.
- ARUÇI, Muhammed, “Senûsî Muhammed b. Yusuf”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: TDV yay., 2009, XXXVI, 535.
- BAĞDATLI İSMÂİL PAŞA, *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Âsâru'l-Musannifîn*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1951.
- BAL, Mehmet Akif, *Osmanlı'dan Günümüze Trabzonlu Simalar ve Aileler*, İstanbul: Bayrak Matbaası, 2009.
- BESBELLİ, *1853-1856 Osmanlı-Rus ve Kırım Savaşı Deniz Harekâtı*, Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Harp Tarihi yay., 1977.
- BİTLİSÎ, *Kenzü'l-hafa fi makamati's-sufi “Kitabü'n-nusus”*, thk. Asım İbrahim el-Keyyali el-Hüseyin eş-Şazeli ed-Derkavi, Beyrut: Kitab-Naşirun, 2013.

- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhamme b. İsmâil, *Sahîhü'l-Buhârî*, Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şu'ûni'l-İslâmiyye, Katar, 2015.
- BURSALI MEHMED TAHİR, *Osmanlı Müellifleri*, London: Greg International Publishers, 1971, II,
- BÜYÜKTUĞRUL, Afif, *Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması*, İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 1982.
- CEBECİOĞLU, Ethem, “gavs”, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Anka yay., 2004, 225.
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013.
- ÇELEBİ, İlyas , “Remil”, *D.İ.A.*, XXXIV, 555. Söz konusu hadis ise şöyledir: “Eskiden kum üzerine hat çizen bir nebî vardı. Kimin hattı onunkine uygun düşerse o isabet
- DANIŞMEND, İsmail Hâmi, *Osmanlı Devlet Erkânı*, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.
- DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu yay., 2016.
- DURMUŞ, Ersin, “Şerh-i Kelimât-ı Çehâr-Yâr-i Güzîn (İnceleme-Metin),” *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski türk Edebiyatı Bilim Dalı, Danışman: Ozan Yılmaz, 2014, s. 10.
- EBÛ DÂVÛD, “Tıb”, 23.
- ELBÂNÎ, Muhammed Nâsuriddin, *Sahîh-i Sünen-i Ebî Dâvud*, Mektebetü't-Terbiyeti'l-Arabî, Riyad, 1989.
- EROL, Mine , *Osmanlı İmğaratorluğunda Kağıt Para (Kaime)*, Türk Tarih Kurumu yay., Ankara, 1970.
- EYİCE, Semavi, *Küçük Amasra Tarihi ve Eski Eserler Kılavuzu*, Ankara: M.E.B. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü yay., 1965, s. 51-52.
- EYÛBOĞLU, E. Kemal, *Şiirde ve Halk dilinde Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul:1973, Doğan Kardeş matbaası, c. I-II.

- HARMAN, Ömer Faruk Harman, “Yûşa”, *D.İ.A.*, XXXXIV, 43-45.
- HEYET, *Kur’ân Yolu Tefsiri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlık yay., 2014, I-V.
- HEYSEMÎ, *Mecma’ü’z-zevâid ve menba’ü’l-fevâid*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Daranî, Cidde: Dârü’l-minhâc, 2015, (Sadakatü’s-sırr, 65), VII.
- İŞİK, İhsan , *Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Ankara: Elvan yay., 2006.
- İBN MÂCE, *es-Sünen*, thk. Şuayb Arnaut, Muhammed Kâmil Karabelli, Dârü’r-risâleti’l-alemiyye, Dimeşk, 2010.
- İPEKTEN, Haluk, *Eski türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, Ankara: Birlik yay., 1985.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Hayrullah Efendi (İmâm-ı Sultânî)”, *DİA*, XVII, 75-76.
- İSMÂİL SÂDİK KEMÂL, *Âsâr-ı Kemâl*, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyal no: 1050.
- KÂMİL, Mehmed, *Melceü’t-Tabbâhîn*, Şeyh Yahya Efendi Matbaası, İstanbul, 1290.
- KASAPOĞLU, Abdurrahman, “Kur’ân’da “İnâbe” Kavramı: Dinî Tecrübe Açısından Bir Yaklaşım”, *Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2008, sy. 22, s. 143.
- KÂŞÂNÎ, Abdürrezzak, “gavs”, *Tasavvuf Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: İz yay., 2004, s.419.
- KAVAS, Ahmet, “Mehmed Sadeddin Efendi (Seyyid),”*Osmanlı Ansiklopedisi: Tarih, Medeniyet, Kültür*, ed. Bekir Şahin, İstanbul: ağaç yay., 1993, II, 180-181.
- KOÇ, Havva, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, I
- KOLLEKTİF, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler, İsimler, Eserler, Terimler*, Dergâh yay., V.
- KOLOĞLU, Orhan, “Osmanlı Basınında 1865 Kolera Salgını, İstanbul Sağlık Konferansı ve Mirza Malkom Han”, *Osmanlı Bilim Araştırmaları*, İstanbul: 2005, c. VI, sa.2, s. 139-142.

- KONYALI, İbrahim Hakkı, *İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları, Atmeydanı Sarayı, Pertev Paşa Sarayı, Çinili Köşk*, İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1942, s. 260.
- KORKUSUZ, M. Şefik, *İstanbul Tekkeleri ve Postnişinleri*, İstanbul: IQ Sanat yay., 2016 s. 152.
- KUNERALP, Sinan, *Son Dönem Osmanlı Erkan ve Ricâli (1839-1922) Prosopografik Rehber*, İstanbul: İSİS yay., 1999, s. 20, 85.
- KÜRKMAN, Garo, *Anadolu Ağırılık ve Ölçüleri*, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyeti Araştırma Enstitüsü, Antalya: 2003.
- MÂLİK B. ENES, *Muvatta*, thk. Ebû Üsâme es-Selefi, Mecm'âtü'l-Furkân, Dubâi, 2003.
- MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmânî*, haz. Nuri Akbayer, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt yay., 1996.
- MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmânî*, I-V
- MÜSLİM B. EL-HACCAC, *Sahih-i Müslim*, haz. Muhammed Sâlih Hâşim, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
- NEYSABURÎ, Hâkim, tah. Mustafa Abdülkadir Ata, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- OCAK, Ahmet Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Evliya Menâkıbnâmeleri 15-17. Yüzyıllar*, İstanbul: Timaş yay., 2016.
- Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)*, proje yöneticisi, Yusuf Sarımay, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2006.
- SAKAOĞLU, Necdet, *Çeşm-i Cihan Amasra*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1999.
- ....., Necdet, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi yay., 2008, s. 382.
- SUAVÎ, Ali, "Lisân ve Hatt-ı Türkî," *Ulûm Gazetesi*, Paris, 1869, sy. 3.

- SUBAŞI, Hüsrev, “Esad Muhlis, Sadullah ve Kemal İsmâil Sâdık Paşaların Hattatlığı ve Ayaştaki Hatların Sanat Değeri”, *Ayaş ve Bünyamin Ayaşi Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara: Ayaş Belediyesi, 1993, s. 186.
- ŞAHİN, Haşim, *Dervişler ve Sûfi Çevreler: Klasik Çağ Osmanlı Toplumunda Tasavvufî Şahsiyetler*, İstanbul: Kitap yay., 2017.
- TÂHİRÜ’L-MEVLEVÎ, *Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazm ve Eşkâl-i Nazm*, haz. Muhiddin Turan, İstanbul: Kesit yay., 2015, s. 91.
- TAN, Nail, *Türk Şekerciliğinin Öncüsü Araçlı Hacı Bekir Ailesi*, Ankara: BRC Basım, 2005.
- TANMAN, M. Baha “Düğümlü Baba Tekkesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yay., 1994, III, 107.
- TANYERİ, M. Ali, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Ankara: 1999, Akçağ yay.
- TASVİR-İ EFKÂR*, 1282, Cemâdiye’l-evvel/23, sayı: 338, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Süreli Yayınlar.
- TAŞAN, Nazım, “Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Kenan Mermer, Sakarya, 2017.
- Türk Deniz Harp Tarihinde İz Bırakan Gemiler, Olaylar ve Şahıslar Efsane Gemi Mahmudiye Kalyonu*, haz. Hacer Bulgurcuoğlu, İstanbul: İstanbul Deniz Müzesi Komutanlığı Piri Reis Araştırma Merkezi, 2009, sa:2, s. 44.
- Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, haz. Aysel dikmen, Ayla Bayaz, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: 1978, X, 3773.
- ULUÇAY, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980.
- ULUDAĞ, Süleyman, “gavs”, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet yay., 1990, s. 188.

YAKIT, İsmail, Türk-İslâm Kùltüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme, İstanbul:
Ötüken yay., 2017.

YILDIRIM, Emine Seval, “Menkıbe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı
Bir Bibliyografi Denemesi (1928-1998),” İstanbul Üniversitesi Basılmamış
Yüksek Lisans Tezi, 1999.

YÜCER, Hür Mahmut, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul: İnsan
yay., 2003.

SÖZLÜK

A.

- ‘alīl : hasta, marîz, üzgün
- ‘azv : (bir şeyi)(bir şeye/birine) yükleme, (bir şeyi bir şeyle) ilişkilendirme
- ‘azv : haml, isnad, nisbet, bir adama bir iş ya da sözü yakıştırma
- āġāz : başlama, başlangıç
- aġmāz : göz yummalar
- aġrāz : dilekler, niyetler, maksatlar
- aġlā : çok/ pek tatlı (yemek)
- ālāyiş : bulaşıklık, bulaşma, mec. abratılı, gösteriş, tantana
- ālūde : bulaşma, bulaşık
- ārāmġāh : huzur içinde bulunulan yer, huzur yuvası, sürekli oturulan yer
- āsān : kolay
- aşfā : çok/pek/en temiz, arı, duru

B.

- bād : “olsun” anlamında dilek sözü
- bādī : sebep olan, icab eden, iktiza ettirme, evvel, baş, zâhir, alenî
- bāl : gönül, kalp, hâtır
- bār-gīr : yük tutan, yük kaldıran, beygir, at
- behre : yarar, değer, kazanç, fayda, hisse, değer, kazanç, pay, nasip, kısmet, sermaye
- be-nām : ünlü, ün kazanmış (kimse)

bez çözmek : bezi tezgahdan çıkarmak ve mecâzen gidip gelmek

bezl : gönülden isteyerek verme

bezm : sohbet ve muhabbet meclisi

bî-çün : nasılsız (Yüce Tanrı)

bîdâr : uyanık, yakazan

biniş : vaktiyle ata binildiği vakit giyilen resmi kıyafet, ulemânın bazı merasimlerde giydikleri geniş cübbe

bisyâr : ziyâde, çok

būriyâ : hasır

bükâ : ağlanıp sızlanma, ah vah etme, gözyaşı dökme

C.

câh : makam, itibar

câme : giysi, üstlük, kaftan

câzim : (bir şeyin gereğini ve sonucunu) kestirip atıcı

cerrâr : her gördüğünü isteyen arsız dilenci

cezr ü medd : git-gel

cūş u ħurūş : coşma, kaynama

Ç.

çâh : kuyu, çukur

çâk : yarık, yırtık, yırtmaç

çengâl : ucu sivri kıvrık demir, uçları sivri uzunca kıvrık tırnakları olan yırtıcı hayvan pençesi

D.

dāder	: erkek kardeş
dehān	: ağız
denilmek	: söz söylenmek; isim konmak; telgraf denilen yeni icat
derk	: anlama, tefehhüm
der-kār	: işte bulunan, işin içinde olan, zâhir, âşikâr, âyân
devāt	: divit, kalem koymak için uzun madeni sapı ve ucunda bir de hokkası bulunan âlet
dil-güşā	: gönül açan, iç açan, kalbe ferahlık veren
dil-şād	: sevinmiş, sevinçli (kimse)
dirġ	: esirgeme, <i>ün!</i> vah vah yazık!
dürüg	: yalan
dūzaḥ	: cehennem

E.

ebher	: parıl parıldayan, ıslıl ıslıldayan cisim
ecel(1)	: pek büyük, ulu
eclā	: en belli, en seçilir, en iyi görünür olan
ekül	: çok yiyen, obur, pisboğaz
elsen	: düzgün konuşan
enbāz	: ortak, şerik, benzer
engüşṭ	: parmak
enḥā	: taraflar, yönler
erre	: bıçkı, destere

eşheb	: kır (at), güç iş
eşna‘	: daha veya pek çirkin ve menfûr, mekruh
evfâ	: çok/pek/daha en vefalı, daha/en yeter ve yetkin
ezkâ	: çok/pek/daha temi, arı; pek doğru ve iyi

F.

fâik	: manevî bakımdan üstün kimse
faşş	: yüzük kaşı
ferhat	:sevinç, neşe
ferzend	: oğul
fevka'l-me'mûl	: ümit ve intizâr olunandan ziyade
fevz	: amacına ulaşma, dilediği şeyi elde etme, galiplik, üstünlük

G.

ğaraž	: amaç, maksat, kötü niyet, içte saklanan düşman, kin
ğayz	: şiddetli öfke, öfke kabarması, aşırı kızgınlık, hışım
gerdûne	: araba
ğill ü ğışş	: gizli husumet, kin, garaz
girân	: taşınması güç, ağır
ğulf	: kılıf, kışır, kabuk
ğuremâ	: alacaklılar

H.

hâil	: iki şey arasına giren, iki şeyin arasına girerek onları birbirinde ayıran şey, engel
------	--

hakkāk	: maden ve şimşir vesâir üzerine çelik yazı ve resim sanatını bilip icra eden kimse
hākister	: kül
hāme	: kalem, kıl
haṭīl	: taş duvarı takviye için her biri iki arşın yüksekliğinde çekilen kereste veya tuğla tabakası
ḥatm	: mühürleme, mühür basma, bitirme; -etmek –i bitirmek
ḥazāḳāt	: maharet, fen ve sanatta malumât ve tecrübe-i kâmile
ḥazūl	: kimsesiz, yardımsız olarak her şeyden mahrum sürünmek
hedm	: yıkma, bir binayı düşürme
her çend	: her ne kadar
hestī	: varlık, var olma hâl ve niteliği
ḥirām	: nazlı, edalı, salına salına gidiş
ḥıṣn-ı ḥaṣīn	: sağlam savunma yeri
ḥıssset	: cimrilik
ḥiṣāvend	: akraba, soysop
ḥud‘a	: aldatma, oyun, dolap, hile
ḥufye	: saklanma, gizlenme
ḥulūṣ	: iç temizliği, doğruluk, ard niyet taşımama, içtenlik, yaranmak isteme
ḥunnāḳ	: boğmaca, bdemcik, boğaz iltihabı
ḥuḳḳa	: hokka, küçük kutu
ḥulūd	: dâimilik, bekâ, devam
ḥumret	: kırmızıya çalan

ḥuzẓāk : maharetli, fen sanatta malumat sahibi kimseler, uzmanlar

hübūṭ : (yukarıdan aşağıya) inme, düşme

hümām : kararlı, gayretli, iş bitirici, yardımsever, cömert kimse

hüveydā : belli, açık, ortada, görünür olan (nesne, durum vb.)

İ.

ibtīlā : giriftâr ve dûçâr olma, düşkünlük

idbār : baht ve talihin insandan yüz çevirmesi, talihsizlik, ikbâl zıddı

iddihār : zahire toplayıp kıtlık vaktinde yüksek fiyatla satmak üzere biriktirme

iğmāz : -e göz yumma, görmez görünme

iğdār : (birine) güç verme, gücünü arttırma, geçim sıkıntısından kurtarma

i'dād : (birini) hazırlama, (birini) bir işi yapabilecek duruma getirme

i'rāz : -den yüz çevirme

i'zāz : ağırlama, ikram ve hürmet etme

i'zāz : ağırlama, saygı gösterme

iğbirār : tozlanma, -in üzerine toz konma

iğfāl : (birini) aldatma, (birinin) yanlış bir şey yapmasına yol açma

iclā : uzaklaştırma, sürme

ifrāz : -i bölük bölük etme, ayırm, pay etme

iğtinām : ganimet eyleme, yağma ve çapul

iğāfe : korkutma, korku verme, tehdit

iğrāz : kazanma, nâil olma

iğşā : sayma, bir şeyin sayıca değerini bulma/anlatma/belirtme

iksā	: giydirme
iḳtidā	: uyma, tâbi olma
ilġā	: bomza, kaldırma, kaldırılmak
ilḳā	: -i –e atma/bırakma/salma
inābet	: (bir) şeyhe bağlanarak tarikat yoluna girme
inbā	: -i haber verme, duyurma, bildirme
infāz	: bir hüküm ve emri yerine getirme, (ok, mermi vb.) hedefin ötesine
geçirme	
inhāc	: açık seçik gösterme, yollama, yola koyma
inmā	: arttırma, nemalandırma
intiḥāb	: seçim, -i seçme, ayırma
īrād	: (bir şey/ bir durum hakkında) (delil, örnek vb.) getirme, mülkten elde edilen gelir
īrās	: verme, -e sebep olma, -in elde edilmesine yol açma
irtiḳā	: yükselme, yukarı çıkma, daha yüksek basamaklara erişme
iskāt	: -i susturma, -in ağzını kapatma
istebraḳ	: sırma tellerle süslü kalın bir cins ipek kumaş
istifsār	: ifade isteme, sorma, sorup anlama
istiḥzār	: yanına, huzuruna getirme, hazırlama, hatırlama
istikṣā	: birşeyin aslını öğrenmeye çalışma, dikkatle araştırma, araştırılma
istilzāz	: hoş gitmek, lezzet almak
istimzāc	: (birinin) görüş ve düşüncesini öğrenmeye çalışma, yoklama, nabzını
tutma	

istircā	: yalvarma
istirkāk	: birini esir tutma ve köle etme
iştimāl	: kaplama, sarıp sarmalama, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda Türkçe'nin –li ekine denk bbir anlatımda kullanılmıştır.
ityān	: delil getirmek, vermek, visal
iz'āc	: rahatsız etme, (birine) sıkıntı verme
izbār	: yazma, yazı ile bildirme, yazılıp bildirilme
K.	
ķābile	: çocuk doğurtan kadın, ebe
ķākum	: kuzey bölgelerde yaşayan, sansara benzer, siyah kuyruklu, derisi çok makbul bir hayvan
ķal'	: sökme, çekip çıkarma, yerinden oynatma
ķalye	: deniz otlarının yakılmasıyla küllerinden elde edilen tuz, kalye tuzu: soda
ķalem-gīr yürümesi	: yazı yazarken kalemin kolaylıkla kağıda takılmaksızın kağıt üzerinde yürümesi
kām	: istek, murat, amaç, maksat
kām-revā	: istediğini elde etmiş, mutlu kimse
ķavāf	: hazır ayakkabı satan esnaf; kavāf malı: ādī ve ķürük mal
kehene	: bilinmezlik âleminde haber verenler
kehle	: bit
kemend	: ucu halkalı/ilmikli uzun ip
kend	: kale, hisar, kasaba

kerb	: tasa, kaygı, gam, keder
kesān	: kişiler, kimseler
ķıbāb	: kubbeler, tepesi yarım küre şeklinde olan bina damları
kūdek	: çocuk
ķurş	: yuvarlak biçimli nesne, top, küre
ķuṭr	: yan, yön, taraf, bölge
küşāde	: açık, meftuh

L.

lā-yuḥṣā	: sayısız
----------	-----------

M.

ma‘zūl	: memuriyetten çıkarılmış, azledilmiş kimse
maḥzā	: ancak, yalnız, tek; hâlis, katıksız, tam
maḥfil	: toplanılacak yer, meclis
mağbūṭ	: gıpta edilen, imrenilen (kişi)
maḥzūl	: hakir, kıymetsiz, perişan, hor, rüsvay
mākiyān	: tavuk
mānend	: benzer, andırır, eş, denk (Türkçe'nin gibi takısına karşılıktır.)
mazbūt	: ele geçirilmiş; kayd ve tahrîr olunmuş; deftere geçirilmiş; dağınık olmayan, toplu
me‘ālī	: büyükler, üstünlükler, yüksek manevi değerler
me‘āz	: sığınacak yer, sığınak
me'mūl	: umulan, beklenen, olması beklenir, mümkün, muhtemel

me'yūs	: yeise düşmüş, ümitsiz
meczūm	: miskin illetine dûçâr, cüzzamlı
medhūl	: ayıplanacak kusuru olan, dile düşmüş kimse
mefāz	: feyz, halâs, zafer
mefsūh	: geçerliliği kaldırılmış, hükümsüz geçersiz kılınmış
mehtāb	: ay aydınlığı; istihzâ, eğlence; mahtāb etmek: biriyle alay etmek
melāz	: sığınma yeri, sığınacak yer, sığınak
melhūz	: düşünülen, hatıra gelen, akıldan geçen (durum/olay/gelişme)
melih	: güzel, şirin, tuzlu
melül	: usanmış, bıkmış, bezmiş
memhūr	: mühürlenmiş, mühürlü (yazı/evrak)
memlaḥa	: tuz elde edilen yer, tuzla
menūṭ	: varlığı başka bir nesnenin varlığına bağlı olan
mesāḥa	: yer ölçme, ölçü
mesār	: sevinçler
meslūb	: -i alınmış, -i giderilmiş, -den yoksun bırakılmış, -den edilmiş
meşhūn	: dolu: muhabbet-meşhūn “sevgiyle dolu”
metbū‘	: kendisine tâbi olunan
mevfūr	: çok, bol
mevrid	: varılacak mahal, yol, tarîk, vasıta
mevsūḳ	: inanılır, güvenilir (kimse); sağlam, doğru, gerçek (söz/haber/rivayet)
mezmūm	: zemm ve takbîh olunmuş

midād	: Yazı mürekkebi, mürekkep
mihtāb	: balta, odun kesmekte kullanılan âlet
minhāc	: açık ve geniş yol
miyān	: orta, ara, bel
mu‘teriz	: karşı duran, güçlük ve engel çıkarıcı, bir sözde sebeple başkalarının söz ve görüşüne karşı çıkan (kimse)
muḥallaş	: kurtarılmış/kurtulmuş (kimse)
muḥallış	: -i kurtaran (kimse)
muḥteriz	: sakınan
muḫarrer	: kararlaştırılmış, karara bağlanmış, kaçınılmaz, kuşkusuz
muḫbil	: ikballi, kutlui mesut, bahtiyar
mūr	: karınca
muvażzıḫ	: -i açıklayıcı, -in açık olarak bilinmesini/görülmesini sağlayıcı kimse
mübrem	: kaçınılmaz olan, gelip, çatan
mücāz	: icâzet almış
mücerreb	: tecrübe olunmuş, denenmiş, sınanmış
müdāhin	: şahsi menfaati için birini yüzüne karşı medh eden, dalkavuk
müdevver	: yuvarlak, top ve küre sûretinde; daire ve halka şeklinde
müfehim	: anlaşılan
münfek	: yerinden ayrılmış, kopmuş, kopuk (nesne)
münḫal	: boşalmış, boş, açık, çözülmüş, eriyip sulanmış, ne olduğu anlaşılmış
müntekım	: öc alan, öc alma peşinde olan

- müstaḥzır : -in katına getiren, -de bulunduran, hazırlayan (kimse)
- müşte : bıçak, hançer, kılıç kabzası gibi avuçla tutulacak nesne, sarraçların ve ayakkabıcıların kullandıkları saplı tahta/demir tokmak
- müteḥayyiz : seçkin bir yer tutan, sayılır ve sözü geçer olan, etkili ve önemli (kimse)
- müterākım : birikmiş, toplanmış, yığılmış, hâsılat
- müteşallī :

N.

- nā-be-maḥal : münâsip yerinde olmayan
- nā-būd : yok, ortada değil
- nāgāh : ansızın, birden bire
- nāḥūn : tırnak
- nālān : inleyen
- nemek : tuz
- nerm : yumuşak, latîf, mülâyim
- neyyir : ışıklı, parlak
- nīk : iyi, hoş
- nīm-ten : mintân
- nişār : saçma, serpme, dağıtma, saçan, saçıcı
- nısvān : kadınlar, inâs
- niyābet : kadı vekilliği, nâiblik
- nūḥās : bakır

P.

pend	: öğüt
pertev	: ışık, aydınlık
pervāz	: uçma, uçuş
peyrev	: arkası sıra giden, izinden giden, uyan
-peyvest	: “ulaşma, kavuşma” manalarıyla birleşik sözcükler yapar
pīçīde	: bükülmüş, burulmuş, sarılmış, kıvrılmış, dolaşmış (nesne)
pīş-geh	: ön, kat, huzur
pūşīde	: örtülmüş
put/pot	: üç-dört tel ipekten bükülmüş ip
pūyān	: koşan, hızlı yürüyen, ayağına çabuk kimse
pūr-ḥaṭar	: tehlikesi çok

R.

ra'nā	: salınarak yürüme, güzel, hoş
raḥne	: yarık, gedik, yırtık, zarar, kayıp
raḫḫ	: üzerine yazı yazılan tabaklanmış ince deri
rāz	: sır, giz
re'fet	: acıma, esirgeme
reml	: kum, kum üzerinde oluşan birtakım noktalar ve çizgilerden gelecekle ilgili bilgiler verme/sonuçlar çıkarma bilgisi/iddiası
renc	: hastalık, ıstırap, acı, sıkıntı
resā	: erişen, eriştiren
reşāş	: kalay, kurşun

reşha	: sızıntı, damla
reşk	: kıskanma, haset, gıpta, haset ve gıptayı mûcib
reviş	: tutum, gidiş, yol, tarz
revnağ	: parlaklık, dirilik, hoşluk, canlılık
rişte	: tel, iplik, hayt
rumh	: mızrak, kargı, süngü.
S.	
şā'ıka	: yıldırım
şabāvet	: çocukluk, sabîlik
sādāt	: efendiler, seyyid kelimesinin çoğulu
sağf	: çatı, dam
sālār	: baş, reis, kumandan
şār	: intikam
sāṭi'	: baş çeken, yükselen, yükselip göze görünen nesne
seby	: düşman memleketindeki erkek ve kadın ahâliyi esir edip götürme
selāset	: (sözün) akıcı olma hâli, akıcılık, kulağa hoş ve ezgili bir biçimde gelme özelliği bulunma
ser-efrāz	: baş yükselten, mümtâz
ser-nigūn	: baş aşağı; talihsiz, bahtsız
ser-rişte	: ip ucu, vesile
sezā	: uygun, yaraşır, lâyük
şīt	: iyilikte şöhret, iştihâr, nîknâm

şiyānet	: -i koruma, kollama
silk	: dizi, sıra, yol, geçim yolu, tutulan iş, meslek
siyyān	: (iki şey) birbirine bütünüyle denk ve eşit olma
şu‘ūd	: yukarı çıkma, yükselme
şu‘ūd	: yukarı çıkma, yükselme
sūrāḥ	: delik, gedik
sündüs	: eski bir çeşit ipek kumaş

Ş.

şehbāz	: iri, büyük adam, kahraman
şerm	: utanma
şevārib	: bıyıklar
şırlaḡān	: susam
şuḡḡa	: parça, bayrak, sancak, mektup
şümār	: sayı, -i sayma, -i hesaplama

T.

ta‘mīm	: -i yaygınlaştırma, -i genelleştirme, -i her şeyi içine alacak duruma getirme
taḥcīl	: utandırma
taḥdīs-i ni‘met:	sahip olunan nimetlere şükr ederek anma
taḥlīş	: kurtarma, kurtarılma
taḥrīr	: kayda geçirme
tāri	: çıkagelen, gelip ulaşan/çatan (bozukluk, hastalık, sıkıntı vb.)

taşmīm	: (bir şeye) kesin olarak geri dönmek üzere niyet etme, geri dönmesiz niyet
ṭāyi‘	: (zorlama, baskı olmaksızın), kendi istediğini yapan kimse
ṭaylasān	: sarığın sol yandan, bir ucunun, sarığın yukarısından bırakılansarılmayan kısma verilen ad
tedmīr	: -in canına okuma, -in kökünü kazıma, -i mahv etme
teferrucgâh	: gezinti, eğlenti yeri
tefhīm	: -e anlatma, anlamasını sağlama
teḥaffūz	: korunma, sakınma, kendini muhafaza etme
teḥarri	: araştırma, (bir şeyin vaar olup olmadığını/nerede bulunduğunu öğrenmek için) arama
teḥarruz	: çekinme, sakınma, korunma
tehvīn	: (-in fiyatını) ucuzlatma (-in miktarını) indirme
telmīḥ	:sözle imada bulunma, konuşma sırasında hikâyeye/nükteye/âyete/hadise/ünlü bir söz/olaya işaret etme.
telvīḥ	: açığa çıkarma, göz önüne koyma
tenmīḥ	: güzel yazı ile yazma, yazma, yazılma
tennūre	: Mevlevî dervişlerinin sema‘esnasında giydikleri geniş etekli bir nevi libas, eteklik
terāküm	: birikmek, birbiri üstüne yığılmak
termīm	: onarma, -i yıkık ve bozuk yerlerini onararak yenileme
tesliyet	: teselli verme, verilme, avutma, avutulma
tesyār	: gönderme, irsal, ba‘s

teşrīh : anatomi, bir konuyu en ince ayrıntılarına kadar gözden geçirerek
açıklama

tevbīh : azarlama, paylama, tekdir

tevķī‘ : padişah buyruklarına ve beratlarına çekilen tuğra

tibyān : -i açık olarak anlatma/bildirme

tīr : ok, eski astrolojiye göre göğün ikinci katına bulunan gezegen, Utarit,
Merkür.

tīre : bulanık

U.

‘ubūr : geçme, bir yandan öbür yana gitme

‘uqde-küşā : düğüm çözücü, güç işlerin üstesinden gelen

Ü.

üfūl : (güneş, ay ve yıldız) batma, gözden kaybolma

V.

veca‘ : ağrı, sızı, elem

vefret : çokluk, bolluk

vesaḥ : kir, pas, pislik

vifāḥ : uygunluk, hem-fikir olma; barış, sulh

vizr : günah, suç

Y.

yümn : uğur, mut, bereket

Z.

zāc : göztaşı, demir sülfat

zādegān	: soylular
zaḥm	: yara
zehī	: ne güzel!, ne hoş!, ne kadar...
zu‘m	: kötü zan, asılsız sanı
züvvār	: ziyaretçiler

EKLER

EK. 1:

Örnek Nüshalar

564-M2'den bir varak.

564-2'den bir varak.

ÖZGEÇMİŞ

1986'da Düzce'de doğdu. 2009 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi İslâm Hukuku Ana Bilim Dalı'nda başladığı yüksek lisansını “Mervezî'nin el-Kâfi Adlı Eseri Çerçevesinde İlk Dönem Hanefî Mezhebi Eserlerinde Eşribe” adlı tezi ile 2013 yılında tamamladı. 2011'de atandığı Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde, Düzce'de Kur'ân kursu öğreticiliği, Balıkesir'de din hizmetleri uzmanlığı kadrolarında çalıştı. 2016 senesinde Sakarya Üniversitesi Türk İslâm Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı'nda meslek dersleri öğretmeni olarak başladığı görevini sürdürmektedir.